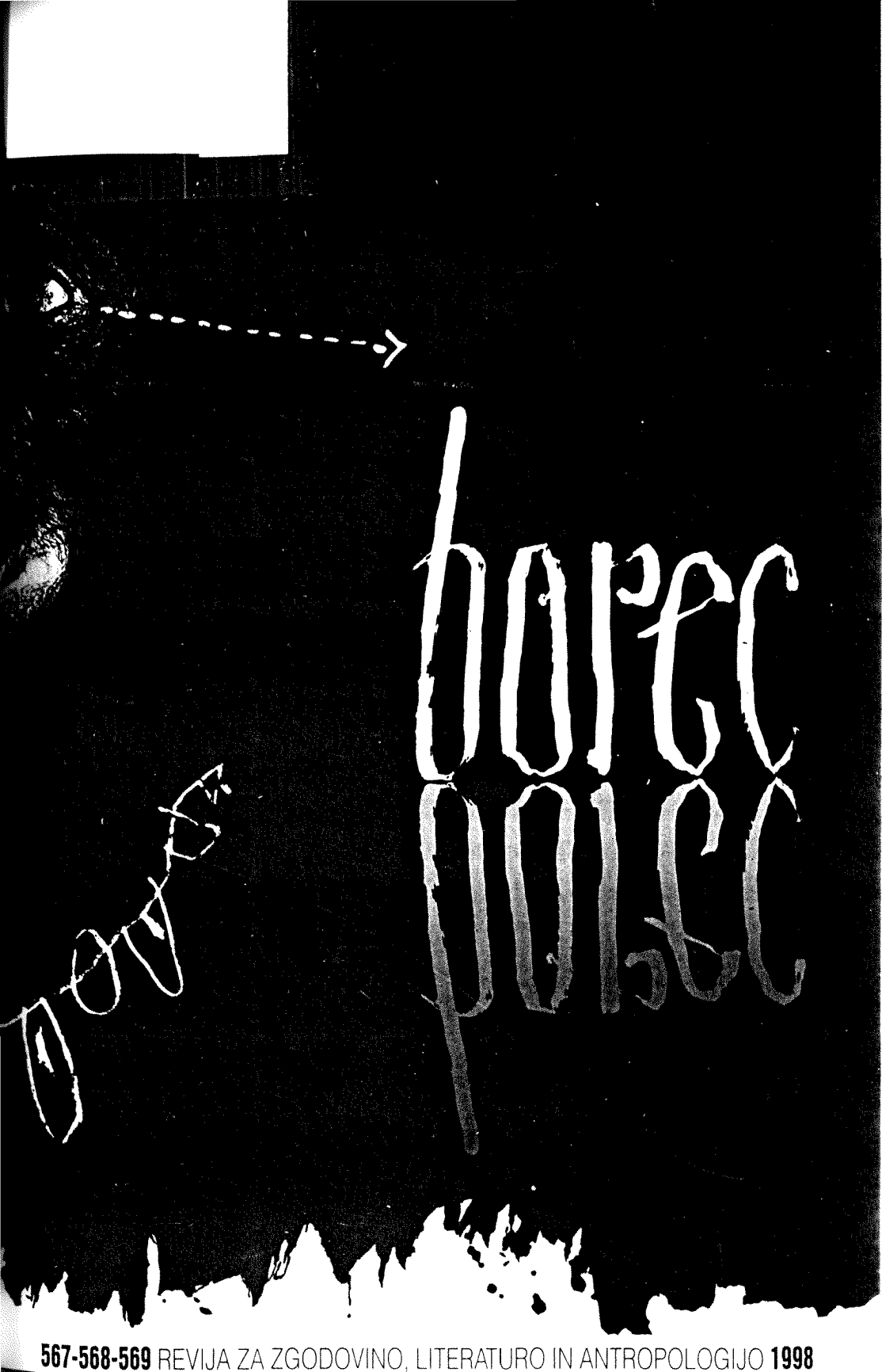

borec
polec

U V O D N I K

Revija Borec svoje petdeseto leto izhajanja zaključuje s številko, ki je nastajala v posebnih okoliščinah, saj nas niso obšle ne bolezni ne nesreče. Zato smo spričo zapletenih okoliščin na uredništvu čakali z odločitvijo, medtem pa vsebinsko oblikovali tako pričujočo številko

kot novi letnik. Odločili smo se, da bomo v naslednjih številkah objavili po eno temeljno besedilo, ki mu bomo dodajali besedila, ki kontekstualno ustrezajo osnovni vsebinski shemi številke. Smo eni redkih, ki smo v zadnjih letih v slovenskem prostoru posvečali posebno pozornost balkanskim temam. V letošnjem letniku se k slovensko-balkanskim razmerjem vračamo z varnostno-vojaškimi zapisi Marijana Kranjca, generalmajorja v pokoju. Njegovo besedilo

Balkanski vojaški poligon je dokument časa, v katerem je avtor ubesedil svoja sporočila v kontekstu poslanstva, ki ga je opravljal.

Da bi ohranili avtentičnost besedila, nismo uredniško posegli v njegovo integriteto, saj bi vsaka dodatna redakcijska intervencija spremenila njegov žanr. Zato je pred nami dokument, eden od redkih, ki nam ga posvečajo naši sodobniki, ki so v vojaških vrstah zasedali najpomembnejše položaje.

Drago Ažman je svoja razmišljanja o življenju z razliko napisal ob posvetu o uporništvu, ki smo ga prav tako organizirali ob svoji petdesetletnici in prispevke s katerega bomo objavili predvidoma v naslednji številki. Drago Ažman je slep, pianist. Kdor želi z njim deliti njegova razmišljanja, naj ga pokliče po telefonu 064/864849.

S prispevkom Monike Kokalj Kočevar o domobranskih sirotah napovedujemo serijo objav o trpljenju otrok v vojnih časih. O trpljenju, kateremu je bilo posvečeno premalo besed in ki ga je potrebno izgovoriti, da bomo lažje razumeli, kako tudi mi živimo z njim.

horec →
50

12

POZDRAVNI GOVOR MAKEDONSKEGA PREDSEDNIKA ● 5

Marijan Kranjc

BALKANSKI VOJAŠKI POLIGON ● 11

Jernej Videtič

OPIJ KOT DEJAVNIK V MEDNARODNIH ODNOSIH ● 340

Monika Kokalj Kočevar

MAMA, KAM GREMO? ● 365

Drago Ažman

ŽIVETI Z RAZLIKO ● 402

P O L E M I K A

Janez Kebe

PONOVI ODGOVOR TONETU AVSCU ● 425

Alenka Gerlovič

GLASBA NA SLOVENSKEM IN DRUGA SVETOVNA VOJNA ● 451

Franc Križnar

GLASBA NA SLOVENSKEM IN DRUGA SVETOVNA VOJNA –
V TRETJE ● 452

Pavla Jerina Lah

UREDNIŠTVU ● 457

Dr. Sonja Sovdat-Banič

UREDNIŠTVU ● 459

Herman Janež

ITALIJANSKA KONCENTRACIJSKA TABORIŠČA MED DRUGO SVETOVNO
VOJNO ● 468

POZDRAVNI GOVOR MAKEDONSKEGA PREDSEDNIKA

DIMITAR MIRČEV

Spoštovani gospod predsednik Republike Slovenije Kučan, predsednik Republike Makedonije Gligorov, spoštovane gospe in gospodje! Najprej se želim gospodu Dežmanu osebno in reviji Borec ter slovenskim avtorjem, kakor tudi vsem avtorjem v tej tematski številki, lepo in pristrčno zahvaliti ne samo za uspešen izid projekta in ideje, da se Makedonija na ta način predstavi slovenski javnosti, ampak tudi za njihov resen prispevek, ki so ga dali z zaokroženo in globoko znanstveno obravnavo naše sedanosti in novejšje zgodovine. Čeprav tako daleč – naj omenim, da nas ločuje več držav in geografskih mej – se resnično počutimo kot soseda Slovenije, Slovenijo pa imamo za prijateljsko državo.

To, kar se lahko ugotovi iz zbirke študij v reviji Borec, je to, da sta imeli Slovenija in Makedonija veliko podobnosti v zgodovinskem razvoju in položaju, celo v najnovejši zgodovini. Res pa je tudi – to je osamosvojitve obeh držav in narodov nedvomno pokazala – da neugodna zgodovinska gibanja in izkušnje ne pomenijo nujno usode naroda. Čisto nasprotno: usoda enega naroda je v njegovih rokah in v njegovi moči, če se zavestno zoperstavi položaju, ki mu ga je zgodovina vnaprej določila in skoraj napisala na kožo, namreč zanikanju, asimilaciji in izpodbijanju identitete. akor koli, Slovenci in Makedonci smo v zadnjih sedmih letih začeli uporabljati to moč in to smo delali uspešno, ne na škodo drugih, ne z naravo nasilja, spopadom, netoleranco, nedemokracijo in gospodarskim polomom. Čisto nasprotno je bilo. Ni osnove za nevero, da tudi v prihodnosti ne bo tako. Morda je makedonska značilnost vseeno to, da ima še vedno ne tako prijazno okolje – ne mislim ekološko okolje, temveč politično obremenjeno z zavestjo preteklosti, o čemer govori ta knjiga. Hkrati pa je v tem razlaga, zakaj si tako močno prizadevamo za cilje in politiko, ki jo potrebuje ne le naš notranji razvoj, ampak tudi okolje, namreč: stabilnost, mir, demokracija, ljudske pravice, prosti trg in menjava, kulturno tekmovanje med narodi, kakor je to napisal naš Goce Delčev.

Odnosi s Slovenijo so zaradi tega – kot primer, kot alternativa pomembnim tendencam v območju, kot dosežek, ki ni zgodovinsko ali politično obremenjen in pogojen – za nas zelo pomembni. Zaradi tega vztrajamo pri ohranitvi dobrih odnosov, pri njihovem še bolj ambicioznem razvoju in seveda pri njihovi evropski naravnosti in v Evropo usmerjeni vsebini.

Predsednik Kučan je pred dvema letoma v Skopju dejal, da sta Slovenija in Makedonija tisti državi, ki sta med drugimi članicami nekdanje federacije pokazali, da se lahko dobri in enakopravni odnosi zgradijo tudi brez posredovanja federacije ali kogar koli od zunaj, če med njimi vlada prijateljstvo, spoštovanje in resničen interes narodov. In to se res dogaja.

V tem trenutku imata državi skoraj popolnoma pravno urejene medsebojne odnose; podpisali sta in večinoma ratificirali 22 meddržavnih dogovorov in sporazumov oz. konvencij in še 8 protokolov ter izvedbenih aktov. Preostanejo še trije, ki so v pripravi, da bi zaokrožili ta regulacijski paket. S Slovenijo nas bolj kot s katero koli državo povezuje npr. zračni promet: 16-krat tedensko so poleti med Makedonijo in Slovenijo. Gospodarska menjava se že leta giblje okoli 220 do 250 milijonov ameriških dolarjev. Čeprav bi bila lahko še precej večja, o čemer sedaj delamo načrte, tudi ta znesek ni majhen, vsaj za makedonsko gospodarstvo, ki je ohromelo od blokade in izolacije. Realno si prizadevamo, da bi v naslednjem obdobju začeli investicije, skupne projekte in vlaganja, še posebej skupne posle v regiji in Evropi. Te perspektive so veliko bolj pomembne od deficita, ki ga ima Makedonija sedaj v manjavi in ki seveda ni v interesu nobene partnerice, ali od t. i. vinske vojne, ki ima po mojem bolj simbolni in psihološki kot pa resnični pomen. Kakor koli že, Makedonci bi bili zelo veseli, če bi jim Bog pri ustvarjanju sveta podaril še eno sosedo, kot je Slovenija.

LEV KREFT

Kot vidite, čeprav nismo neposredni sosedje, se znamo obnašati tako, kot da bi bili, kot je razvidno tudi iz intervjuja gospoda predsednika Kira Gligorova, ki je izšel pred dvema dnevtoma v našem dnevnem tisku. Ko smo na ozadju te številke, ki smo jo izdali, pripravljati ta pogovor, smo nekako imeli v mislih predvsem razgovor o globalnih strateških vprašanjih regije, kateri pripadata naši dve državi, oziroma regij, ki jim pripadamo. Mislili smo na nacionalno vprašanje in državo v obdobju po samoodločbi in samoosvojitvi nekdanjih južnoslovanskih narodov in v procesih evropske integracije. V mislih smo imeli razvoj dobrososedskih odnosov v makedonski regiji, stanje in perspektive in seveda tudi urejanje odnosov med novimi državami, ki so nastale v tem prostoru. Pravijo, da smo imeli srečo, in pravijo, da je imela tudi Makedonija srečo, da ima predsednika gospoda Kira Gligorova. Mislim, da je nam danes v zadovoljstvo, da lahko damo gospodu predsedniku besedo.

KIRO GLIGOROV

Spoštovani gospod predsednik Kučan, dame in gospodje, počutim se srečen, ker sem prisoten ob dejanju, ki zasluži vso pozornost. Najprej naj se zahvalim uredništvu revije Borec, ki se je potrudilo in organiziralo tole

številko, ki ima prekrasen naslov: Makedonija – soseda na vzhodu. Mi smo zares sosedje. Sosedje, kar se tiče splošne usode; sosedje, ki so živeli v federaciji, v kateri se nismo počutili kot enakopravni partnerji, in sosedje, ki so si dolgo časa želeli, da bi imeli lastno državo. No, do tega je prišlo. Slovenija in Makedonija sta obe postali neodvisni državi, na mednarodni državni ravni sta obe zavzeli take pozicije, ki so tudi danes v svetu pozitivne. To pa je opredelitev za Evropo – našo prihodnost vidimo v njej; odločili smo se, da bomo člani edinstvenega varnostnega sistema v svetu, to sta Nato in Severnoatlantski pakt. Ravno tako smo si želeli imeti lastno državo – vi ste bili pod eno ali drugo državo, mi pa cela stoletja pod turškim carstvom. Šele v zadnjih sto dvajsetih letih smo organizirali več vstaj, da bi prišli do lastne države. To pa nam je uspelo šele v antifašističnem boju, v katerem so se združili vsi narodi, ki so se borili proti najhujšemu zlu 20. stoletja, to je fašizmu. Posebnost te vojne oz. rezultat je bil, da je Makedonija postala neodvisna Republika Makedonija, in to v letu pred koncem druge svetovne vojne. Dne 2. avgusta 1944 se je sestal prvi makedonski parlament, ki je razglasil neodvisno Republiko Makedonijo. Sprejel je deklaracijo, v kateri je ugotovljena naša usoda – usoda razdeljenega naroda. V balkanskih in v prvi svetovni vojni je bila namreč Makedonija razdeljena med sosede, in sosedje, pa tudi svet, so menili, da je makedonsko vprašanje končno rešeno in da ni več na dnevnem redu. Vendar je bila v delu, ki je prišel v nekdanjo Jugoslavijo, organizirana vstaja in proti koncu vojne je imela Makedonija lastno vojsko, okrog 100.000 ljudi, žrtev je bilo 24.000. Uspelo nam je osvoboditi Makedonijo, ustanovljena je bila svobodna neodvisna Makedonija. Rad bi vam povedal, da pri osvoboditvi Makedonije niso bili neposredno udeleženi niti sovjetski niti ameriški ali angleški vojaki. Osvoboditev Makedonije je predvsem delo naših vojakov, našega naroda, naše vojske, to pa ne pomeni, da bi prišli do lastne države, če se ne bi zedinile vse sile, ki so se hotele boriti proti fašizmu. To je samo ena stran zgodovine, druga stran pa govori, kako majhen, razdeljen narod organizira vstajo v vseh delih Makedonije, Egejski, Pirinski. Iz zgodovine vemo, da bi se morali Pirinska in Vardarska Makedonija zediniti. Takrat je prišlo do informbiroja in prekinjene so bile vse vezi s sosednjimi državami, vsi so nas razglasili za odpadnike od pravega komunizma. Vsi so nas obtožili, da gremo po stopinjah uničevalcev revolucije.

Vendar, pustimo na strani to zgodovino. Pomembno je, da je obema narodoma uspelo realizirati svojo dolgotrajno zgodovinsko željo, to je oblikovati lastno državo. V realizaciji te želje sta tako slovenski kot makedonski narod uvidela, da skrajni nacionalizem ni ustvaril velike Bolgarije, velike Albanije, velike Srbije ali katere koli države, da to ni pot v Evropo in to ne pomeni temelja za politične, ekonomske in druge reforme, in da pot ne vodi preko spremembe meja, ampak je treba iskati

sodelovanje z vsako neodvisno novo državo in sodelovati na podlagi medsebojnih interesov.

Naslednja taka odločitev: slovenski in makedonski narod svojo prihodnost vidita v priključitvi Evropski uniji, pa tudi v Natu. In ravno to je karakteristika naše sodobne zgodovine. Na tej podlagi imamo veliko vzrokov za sodelovanje, veliko skupnih interesov v bilateralnem sodelovanju. Mislim, da bi morali obe strani nadaljevati s tem – tu ste vi malo pred nami – da postaneta članici Evropske unije, pa tudi Nata. To nas bo veselilo, ker je v jugovzhodni Evropi samo ena članica Nata in Evropske unije, to je sedaj Grčija, in bo južna fronta Nata močnejša z udeležbo Slovenije, upamo tudi Makedonije. Rad bi, da bi bila to ambicija vseh narodov, ki živijo na tem širšem nekdanjem jugoslovanskem prostoru. Samo tako se lahko ustvari perspektiva, pa tudi vera, da obstaja tudi drugačna bodočnost, ne pa samo medsebojno iztrebljanje. To, do česar je prišlo v Bosni in Hercegovini ter na Hrvaškem, pred tem pa tudi v Sloveniji – kaže, da je to ena največjih temnih strani v zgodovini 20. stoletja, in to naj se ne bi ponovilo. No, o tem naj razmišlja Evropa, pa tudi vsak narod, ki živi na tem prostoru. Če tako razmišljamo, bomo zelo preprosto ugotovili, da so bile nesmiselne vse vojne, ki so potekale na tem ozemlju, bodisi v Bosni in Hercegovini, na Hrvaškem ali drugje.

Mi razvijamo zelo dobro politične odnose. Mislim, da ni ničesar, kar bi nas delilo. Konkretna vprašanja, kjer se mogoče razhajamo, predvsem v ekonomskem delu, moramo reševati z dobro voljo in seveda tudi z zaupanjem; spoštovati je treba interese ene in tudi druge strani, in prevladajo naj racionalni elementi. Pri naših sosedih vidimo, da vsi živijo globoko zakopani v zelo staro zgodovino in nimajo kontakta s sedanostjo, kaj šele, da bi mislili o skupni prihodnosti. Mislim, da je ta preobrat, da se soočimo z realnostjo, z resničnostjo, v kateri živimo, in da spoštujemo realne dogodke, ki se dogajajo v Evropi in svetu, edini način, da se tudi mi vključimo v to evropsko družino, v enoten evropski prostor in da bodo naši ljudje živeli v miru in varnosti. Če nam je že uspelo, da nas niso potegnili v katastrofalno vojno po vsem tem, kar se je zgodilo v Bosni, se tudi v prihodnje ne sme zgoditi, da bi bilo nerešeno vprašanje Kosova, to, kar se je dogajalo v Črni gori, ali upravičene zahteve ljudi, ki živijo v Vojvodini, Sandžaku, in podobno, da bi bilo izgovor za vojne ali konflikte, za uničevanje lastnih narodov. Mislim, da je človeško življenje nekaj najdragocenejšega in neponovljivega. To mora biti tudi osnovna deviza, temelj vsega in nas mora voditi. Zato je spoštovanje človekovih in manjšinskih pravic test, ki pokaže, koliko je demokracija v določeni državi napredovala. Upam, da boste na tej poti, na kateri ste, uspešno uresničili svoje pravične cilje in da bo Slovenija, ki je danes zelo naprej v primerjavi z drugimi nekdanjimi jugoslovanskimi republikami, postala bogata država svobodnih državljanov in da bodo ti državljani živeli v blaginji. Najlepša

hvala za vašo pozornost, ki nam jo izkazujete ta večer. Zame je to pomemben datum v naši zgodovini, v zgodovini naših odnosov; za izredno pomembno štejem, da je izšla publikacija, v kateri je v slovenskem jeziku predstavljena makedonska zgodovina in veliko podatkov o Makedoniji. Zelo me veseli tudi nekaj drugega in ne morem, da tega ne bi omenil – to je slovensko-makedonski slovar, ki je ravnokar izšel. To je nekaj, kar je našim ljudem zelo manjkalo, da bi se bolje razumeli. V imenu tega našega prijateljstva in prihodnosti, ki jo želijo državljani ene in druge države, vas najiskrenejše pozdravljam.

Pozdravne besede g. Dimitra Mirčeva, ambasadorja republike Makedonije v Ljubljani, in g. Kira Gligorova, predsednika Republike Makedonije, na predstavitvi tematske številke revije Borec Makedonija – soseda na vzhodu, ki je bila 21. januarja 1998 v Muzeju novejšje zgodovine v Ljubljani. Predstavitve je vodil g. Lev Kreft.

Marijan F. Kranjc

BALKANSKI VOJAŠKI POLIGON

VARNOSTNO-VOJAŠKI ZAPISI

Namesto predgovora ● 15**1. VLOGA IN POMEN VOJAŠKO-OBVEŠČEVALNE SLUŽBE NOV, PROTI OBVEŠČEVALNE SLUŽBE JA IN VARNOSTNE SLUŽBE JLA** ● 19**1.1. Uvod** ● 19**1.2. Zgodovinski razvoj vojaško-obveščevalne službe NOV Jugoslavije do 1944** ● 20**1.3. Vojaško-politična situacija v svetu in njen vpliv na geostranski položaj Jugoslavije** ● 21

1.3.1. Značilnosti vojaško-politične situacije v svetu in v Evropi

1.3.2. Značilnosti stanja v državi

1.3.3. Sestava, preobrazba in posodobitev JA

1.3.4. Objava resolucije informbiroja, vpliv in posledice v svetu, Jugoslaviji in JA

1.3.5. Moralna in materialna podpora in pomoč iz tujine

1.3.6. Politična zmaga nad informbirojem, normalizacija odnosov z vzhodno-evropskimi državami, komunističnimi in delavskimi partijami in gibanji

1.4. Ustanovitev, razvoj, organizacija in vodenje protiobveščevalne službe (Kos) JA ● 29

1.4.1. Ustanovitev protiobveščevalne službe (Kos) JA – organizacija in formacija

1.4.2. Prva preobrazba Kos JA – februar 1947

1.4.3. Druga preobrazba Kos JA – marec 1948

1.4.4. Tretja preobrazba Kos JA – začetek 1951

1.4.5. Novi koncepti za preobrazbo Kos JA v varnostno službo JLA

1.5. Funkcija, vloga in aktivnost organov Kos JLA v boju proti notranjemu in zunanjemu sovražniku ● 36

1.5.1. Operativno delo v poveljstvih, ustanovah, enotah in na teritoriju

1.5.2. Šolanje in usposabljanje kadrov Kos JA

1.5.3. Sodelovanje Kos JA pri dokončnem uničenju kvislinških formacij, ostankov band, sovražnih organizacij in zločinskih združb

1.5.4. Odkrivanje, spremljanje in zoperstavljanje tujim obveščevalnim službam in "konzervirani agenturi"

1.5.5. Zoperstavljanje sovražni dejavnosti po informbiroju

1.5.6. Začetno angažiranje pri organiziranju "ofenzivne kontrašpijonaže"

1.5.7. Prezem vojaško-teritorialnih organov

1.5.8. Zveze vojaških oseb s tujino in tujci

1.5.9. Varnostna in protiobveščevalna zaščita poveljstev, enot, ustanov, objektov in teritorija – faze "čiščenja" JA od sovražnih, sumljivih in neprimernih pripadnikov

1.5.10. Uvajanje enostarešinskih odnosov v JA in podreditev organov Kosa JA poveljnikom

1.6. Obveščevalno-izvidniška in subverzivna dejavnost tujih obveščevalnih služb, ekstremne emigracije in notranjega sovražnika proti in v JA ● 46

- 1.6.1. Ustanavljjanje sovražnih ilegalnih skupin, združb in organizacij in delovanje posameznikov
- 1.6.2. Obveščevalno-izvidniška in vohunsko-sabotažna dejavnost
- 1.6.3. Diverzantsko-teroristična in sabotažna dejavnost
- 1.6.4. Dezerterstvo iz JA
- 1.6.5. Sovražna propaganda
- 1.6.6. Ostale oblike prestopništva – disciplinski in drugi prestopki

1.7. Vodenje organov in ustanov Kos JA ● 52

1.8. Preobrazba Kos JA v varnostno službo JLA in ustanovitev vojaške policije JLA ● 54

1.9. Brionski plenum in varnostna služba do Titove smrti ● 57

1.10. Varnostna služba JLA v posttitovskem obdobju ● 62

1.11. Neslaven konec slavne varnostne službe JLA ● 67

2. GENEZA SLOVENSКИH “NAPADOV NA JLA” ● 72

2.1. Vse slovenske zdrahe proti NOV-JA (JLA) od 1941 do 1980 ● 72

- 2.1.1. Prihod srbskih in črnogorskih častnikov v enote NOV Slovenije
- 2.1.2. Angleško vojaško posojilo za slovenske partizane
- 2.1.3. Ukinitve slovenske partizanske vojske
- 2.1.4. Slovenski jezik v JLA
- 2.1.5. Poboji vrnjenih kvislingov in vloži JA
- 2.1.6. Druge poveljne zamere JA – prekomorci, tigrovci in drugi
- 2.1.7. Brionski plenum in Slovenija
- 2.1.8. Odnosi JLA in TO – akcija Vrh in protiakcija
- 2.1.9. Slovenska politična emigracija
- 2.1.10. Liberalizacija slovenske družbe
- 2.1.11. Poskus kompromitacije neslovenskega armadnega poveljnika
- 2.1.12. Napadi na JLA

2.2. Posttitovsko obdobje od 1980 do 1991 ● 92

- 2.2.1. Glavni cilj in elementi načrta Dan D
- 2.2.2. Načini realizacije načrta Dan D

2.3. Civilna družba ● 94

2.4. Mirovna in alternativna gibanja ● 98

2.5. Vrinjanje in kompromitiranje varnostne službe JLA ● 101

- 2.5.1. Primer Napotnik
- 2.5.2. Primer Meh
- 2.5.3. Primer Leljak

2.6. Proces proti četverici ● 109

- 2.6.1. Kratek povzetek
- 2.6.2. Pisno arhivu Republike Slovenije (in 4 priloge)
- 2.6.3. Objavljeni in neobjavljeni članki in zapisi od 1998 do 1998

3. JUGOSLOVANSKI (BALKANSKI) VOJAŠKI POLIGON ● 198

3.1. Osnovne opredelitve sodobnih vojaških doktrin ● 198

- 3.1.1. Ameriška doktrina spopada nizke intenzivnosti
- 3.1.2. Ruska (sovjetska) inačica spopada nizke intenzivnosti in specialne vojne
- 3.1.3. Ostale inačice spopada nizke intenzivnosti
- 3.1.4. Zaključki in predlog nove tipologije nekonvencionalne vojne

3.2. Vzroki in rezultati globalnega ideološkega in ekonomskega spopada med kapitalizmom in socializmom ● 221

- 3.2.1. Osnovne premise
- 3.2.2. Vzorčni primeri iz Latinske Amerike in Kitajske

3.3. Osnovni vzroki razpada Jugoslavije ● 235

- 3.3.1. Notranji vzroki
- 3.3.2. Zunanji vzroki

3.4. Scenarij vodene ali dirigirane destabilizacije SFRJ ● 248

- 3.4.1. Obveščevalno proučevanje, vrinjene in pozicije
- 3.4.2. Prihod svetovalcev in skupin za vojaško in drugo pomoč
- 3.4.3. Psihološkopropagandna dejavnost, obvladovanje medijev in javnega mnenja
- 3.4.4. "Miren" sestop z oblasti, oblikovanje večstranskega sistema, ustavnopravno konstituiranje in mednarodno priznanje
- 3.4.5. Ustanavljanje in delovanje paravojaških enot
- 3.4.6. Skrivne nabave orožja in vojaške opreme
- 3.4.7. Pomoč pri ustanavljanju nacionalnih armad in vodenju večjih vojaških operacij
- 3.4.8. Direktno vojaške intervencije
- 3.4.9. Sodelovanje v mirovnih in humanitarnih operacijah
- 3.4.10. Vključevanje v nove politično-vojaško strukture

3.5. Notranje vojne in spopadi v Jugoslaviji in drugih balkanskih državah ● 271

- 3.5.1. Slovenija (1991)
- 3.5.2. Hrvaška (1990–1995)
- 3.5.3. Bosna in Hercegovina (1991–1995)
- 3.5.4. Makedonija
- 3.5.5. Zvezna Republika Jugoslavija (Črna gora in Kosovo)

3.6. Osnovni zaključki ● 323

Kratice ● 333

Viri in literatura ● 335

NAMESTO PREDGOVORA

Zgodovina bo presodila, kdo je začel prepir v balkanski krčmi in kdo je kriv za krvavi razpad druge Jugoslavije. Zato ne moremo slepo verjeti Stipi Mesiću, avtorju knjige Kako smo razbili Jugoslavijo, pa četudi je bil zadnji predsednik te države, kajti države ne more "razbiti" nekaj posameznikov. Za takšno početje je potrebno marsikaj več! Potrebni so predvsem tajni in dolgoročni načrti, pa tudi finančna sredstva. In kar je najvažnejše – takšne načrte praviloma diktirajo geostrateški interesi velikih sil ali pa koalicije, največkrat večje in močnejše sosedje. Izvajalci so znani. Nekoč so to bile mogočne vojaške kohorte za "Drang nach Osten", v sodobnem svetu pa je to znanstveno preizkušen orkester raznih specialistov, ki v t.i. "spopadih nizke intenzivnosti", brez bojnega hrupa in krvi, navadno s spretno monetarno politiko ali pa psihološko-propagadno kampanjo, ekonomsko in politično destabilizira določeno svetovno regijo ali državo. Knjiga Cia Philipa Ageea nam dokumentirano prikaže, kako se to dela!

Nedavno tega smo v dnevnem časopisju brali, da so ZDA razkrile tajne načrte o razbijanju Kitajske s prikritim financiranjem Dalajlame in tibetanskih secesionistov, pa čeprav so mnogi verjeli, da gre za kitajske notranje zdrahe! O načrtu Dan D za destabilizaciji Jugoslavije po Titovi smrti imajo zgodovinarji že dovolj začetnih podatkov. Ko bodo uradni faktorji odprli svoje arhive tudi o tem početju, bo znanega marsikaj. Torej, tudi o Sloveniji...

Balkanski vojaški poligon je zaokrožena zbirka izbranih varnostno-vojaških prispevkov k novejši slovenski zgodovini. To ni moja resnica, temveč samo napotilo zgodovinarjem in raziskovalcem, oziroma poskus osebnega pričevanja človeka, ki je bil znotraj sistema na zelo občutljivi varnostni funkciji. Tako sem lahko spremljal razvoj dogodkov v procesu omenjene destabilizacije, ko je določena politična agentura izkoristila "sestop z oblasti" in s pomočjo tujih botrov prišla na oblast! Seveda o mnogih zanimivih dogodkih in pomembnih osebah zaradi etičnih načel ne bom mogel povedati popolne resnice. Ker je resnica samo ena, bo pač potrebno počakati, da bodo odprli domače in tuje arhive, predvsem diplomatske in vojaških varnostno-obveščevalnih služb. Šele takrat bo mogoče podati objektivno zgodovinsko sliko dogajanj v procesu "osamosvajanja", ki smo jim bili priča. Vse ostalo so lahko samo politične igre in merjenje moči, predvsem pa zavajanje javnosti in dezinformiranje raziskovalcev. Proces proti četverici (zdaj že samo proti dvojici!) je eklatanten primer medijske in politične manipulacije.

V vrednotenju posameznih "resnic" se bodo morali zgodovinarji prebijati mimo nevarnih čeri, ki so največkrat hvalisave avtobiografske ali

pa načrtno dezinformacijske; mednje lahko prištejemo "spomine" kakšnega ambasadorja velesile ali pa "republiškega" generala, ki je vodil domovinsko ali tudi plemensko "genocidno" vojno!

Dokler se ne dokopljejo do popolne resnice, si zgodovinarji navadno zastavljajo teze in domneve. Najraje pa se takšnih tez in domnev oprimejo in nadaljujejo sistematično in dolgotrajno raziskovanje. Tudi sam bom skušal podati nekaj takšnih tez in domnev, ker pač vem, da so določeni dokazi v arhivih in je zato pošteno o tem obvestiti strokovno javnost oziroma zgodovinarje – raziskovalce.

Preden predstavim celoto, naj povem, da so prvine pripovedi logično izbrane in funkcionalno povezane. Najprej predstavljam protiobveščevalno službo (Kos) JA oziroma varnostne službe JLA na podlagi zelo zaupnega analitičnega gradiva, ki je bil namenjen samo interni uporabi armadnih načelnikov. Ker je bil Kos pred osamosvojitvijo, pa tudi pozneje, proglašen za državnega sovražnika številka 1, je potrebno tega "sovražnika" vsaj v grobem predstaviti, ker so ga nekateri "politiki" v lustracijskem postopku celo nameravali proglasiti za zločinsko organizacijo! Ker pa je ta organizacija vsaj 50 let uspela ščititi svojo vojsko (in s tem tudi državo) pred vrinjanjem tuje agenture in drugih kategorij "notranjega" sovražnika, potem si zasluži vsaj analitično predstavitev. šele potem naj nevtralna strokovna javnost oceni njene zasluge in napake.

Ker sem bil dolgoletni pripadnik te vojaško-varnostne službe, lahko brez sramu povem, da smo tudi povojni pripadniki te službe v obdobju od 1960–1990 nesebično skrbeli za varnost JLA in tudi države kot celote, saj smo iz izkušenj starejših predobro vedeli, kaj pomenijo bratomorna vojna, tuja okupacija in mednacionalni prepiri. Brez sramu lahko tudi povem, da smo skoraj brez izjeme ostali zvesti Titovim izročilom. In kar je najvažnejše: pred zgodovino imamo popolnoma čisto vest, saj smo dosledno opozarjali na posledice "razbijanja" (izraz je Mesičev) Jugoslavije: okrog 200.000 – 300.000 mrtvih (pobitih, tudi zaklanih), pol milijona pohabljenih in telesnih invalidov (duševnih ne štejejo) in 2 – 3 milijone beguncev in brezdomcev, ki so nekoč slepo verjeli v "bratstvo in enotnost" jugoslovanskih narodov. Ta krvni davek naj prevzamejo na svojo dušo, poleg tujcev, tudi politične garniture, ki so hotele imeli svoje nacionalne državice in pa tisti elitistični krogi intelektualcev in posameznih struktur družbe, ki so vneto podpirali nacionalistične in podobne "državotvorne" težnje.

Drugi del pod naslovom Geneza slovenskih napadov na JLA zajema dejansko vse slovenske zdrahe od 1941 do 1980 (med drugo svetovno vojno, poboje vrnjenih kvislingov, povojne zamere, brionski plenum, povezovanje s slovensko politično emigracijo, akcijo Vrh in podobno). Predvsem pa obravnavam t.i. posttitovsko obdobje od 1980 do 1990 in podrobneje predstavljam glavne dele Načrta D, katerega cilj je bilo razbijanje kohezivnih sil in elementov (gospodarstvo, partija, država, vodstvo in vojska – varnostna služba). Skušal bom tudi dokazati tezo o

dirigirani destabilizaciji in prevagi zunanjih faktorjev pri razbijanju Jugoslavije! *Temu delu organsko sledi dodatek z naslovom Proces proti četverici, v katerem so prvič objavljeni trije začetni dokumenti procesa, kakor tudi objavljeni in neobjavljeni članki in zapisi iz obdobja od 1988 do 1998. Ta del je sicer obsežnejši, toda to sem storil z namenom, da zberem vse svoje ugovore proti medijski in siceršnji manipulaciji okrog procesa proti četverici, saj sem uspel dokazati, da ni šlo za montirani proces s strani JLA, temveč prej za vsiljen proces v sklopu splošnega načrta kompromitacije JLA!*

Tretji, glavni in hkrati vsebinsko najobsežnejši del, pod naslovom *Jugoslovanski (balkanski) vojaški poligon*, obsega pet celot, in sicer:

- Osnovne opredelitve sodobnih vojaških doktrin, ki so povzete iz diplomatske generalske teoretične naloge iz leta 1989, in so še vedno aktualne;
- Vzroki in rezultati globalnega ideološkega in ekonomskega spopada med kapitalizmom in socializmom;
- Osnovni vzroki (notranji in zunanji) razpada Jugoslavije;
- Scenarij vodene ali dirigirane destabilizacije, ki je najbolj zanimiv in dokumentiran prispevek;
- Notranje vojne in spopadi v Jugoslaviji, s sklepi, kot se spodobi za podobne razprave.

Iz povedanega je mogoče razbrati tudi cilje, ki sem si jih zastavil. Teh je kar nekaj, predvsem pa: demistifikacija Kosa oziroma varnostne službe JLA (in njenih kadrov), dokumentirati nekatera ozadja razbijanja Jugoslavije in predstaviti možni scenarij dirigirane destabilizacije Jugoslavije, z vsemi končnimi in tragičnimi posledicami.

Seveda bodo bralci zvedeli tudi nekaj zanimivih in nič več strogo zaupnih paberkov, kot npr. kdo je izdajal primorske tigrovcе, kdo je vse sodeloval pri usmrčitvah vrnjenih kvislingov, je JLA res imela nuklearno orožje, bojne strupe in biološke agense! Ne zaradi senzacionalizma, temveč preproste zaradi tega, ker imajo državljani pravico zvedeti za resnico, kot davkoplačevalci pa zakaj se (je) bo porabil njihov denar.

Povedati moram še, da nisem jugonostalgik! Nisem pa pristaš nasilnega razbijanja države, tudi naše nekdanje skupne domovine Jugoslavije! Svoje preteklosti se ne sramujem in se ji ne odpovedujem! Tudi svojim prepričanjem se ne odpovedujem, saj bi to bil duševni samomor! Zato partizanski odpor okupatorju in obnova porušene domovine, zvestoba maršalu Titu kot vrhovnemu poveljniku, Cankarjeva vizija skupne domovine in države Jugoslavije, pripadnost elitni vojaški varnostni službi, sicer kratka generalska kariera in zvestoba družini, ostajajo temelji mojega prepričanja in življenja.

Velja poudariti, da bo zgodovina morala priznati, da smo Slovenci dobri vojaki! Tudi Slovenci iz povojne generacije smo bili na vseh vojaških akademijah od Beograda do Moskve med prvimi v rangu (generalmajorji

Ciril Zabret, Milovan Zorc, Marjan Rožič, Dušan Merzel (prvi tudi na višji tankovski akademiji v Moskvi), kontraadmiral Marjan Pogačnik (tretji po rangi na višji pomorski akademiji v Leningradu). Sem je potrebno prišteti še nekaj polkovnikov na generalskem položaju. Moja generacija sošolcev in znancev verjetno predstavlja največjo skupino Slovencev – častnikov v JLA. Tudi "bilanca" je odlična! Dva sva dosegla generalski čin – Ciril Zabret (Ljubljana) pred menoj. Čin kapitana (brigadirja) SV je dobil kapetan bojne ladje in prof. dr. Anton Žabkar. Polkovniki so postali Jože Holc (G. Radgona), Vinko Lukač (Radenci) Polde Golob, Alojz Zupanc, Srečko Zupanc, Peter Žigon (pilot) in Dušan Fetich (vsi štirje Beograd) ter kapetan bojne ladje Dušan Finžgar (Split). Podpolkovnika sta ostala Stane Gregorc (Ljubljana) in Boris Krmelj (Maribor) ter pokojni kapetan fregate Viktor Kragelj (Celje). V Zagrebu živijo major Mirko Pikon in polkovnika Anton Perčič in Dane Pavičič, vojna sirota, ki se je šolal v Ljubljani in prišteval za Slovenca. Vojaško akademijo so zaradi bolezni ali drugih vzrokov zapustili prof.dr. Janko Legat, profesor Franc Sitar (oba Maribor) in geod. ing. Franc Hribar (Grosuplje), ing. Julijan Bratuž (Ljubljana), JLA pa še letalski kapetan-pilot – prof. dr. obramboslovja Stanko Kodrin in njegov brat, poročnik fregate Franc Kodrin, sedaj komercialist (oba Maribor).

Vesel sem slovenske državnosti, pa čeprav bi lahko in bi morala nastati na miren način in brez žrtev. Zgodovina naj presodi! Trdno sem prepričan, da je vsakršen nacionalizem najbolj primitivna in najbolj reakcionarna ideologija, ki ljudem in narodom ne prinaša sreče in zadovoljstva. To se potrjuje tudi po razpadu Jugoslavije... Ljudje imajo sicer svoje državice in kantone, nimajo pa miru, dela, sosedov, veselja... Če je to resnično plebiscitna volja narodov, potem jo je pač potrebno spoštovati. Proti svojemu narodu se ne moreš boriti!

V viharjih in prelomnih časih velja izrek: "Družina je najbolj zvesta domovina!" Najbližjim zato velja zahvala, ker so bili vedno na moji strani, jaz pa na njihovi. Držali smo skupaj!

Avtor
Ljubljana, januarja 1999

P.s.

Zahvaljujem se uredništvu Borca, da ni lektorsko in drugače posegalo v moj tekst. Namreč, okrog osemdeset odstotkov prilog (literature) je z neslovenskega jezikovnega področja, pa je bilo potrebno sprotno prevajanje in lektoriranje. Tega nehvaležnega dela se je hrabro lotila hčerka Liljana Kranjc- Tekavec, univ. dipl. prof. (slovenščine, srbsščine in hrvaščine), za kar se ji še posebej zahvaljujem. Bila je neizprosna proti rabi tujk v sicer suhoparnem vojaško-varnostnem jeziku! Nekaj novih vojaških tvorjenk, kot npr. nestično bojno delovanje in podobno, pa sem si priskrbel pri svojem bivšem gojencu iz Bileće, inovatorju za orožje (1959 patentiral avtomatsko puško!), sicer pa najvišji avtoriteti za slovenski vojaški jezik, red. prof. dr. Tomu Korošcu. Hvala tudi njemu!

VLOGA IN POMEN VOJAŠKO-OBVEŠČEVALNE SLUŽBE NOV, PROTI OBVEŠČEVALNE SLUŽBE JA IN VARNOSTNE SLUŽBE JLA

1.1. Uvod

Ob razpadu oziroma razbijanju Jugoslavije verjetno ni bilo institucije, ki bi bila bolj napadana kot je bila vojaška varnostna služba, popularno imenovana Kos, pa čeprav ta izraz niti strokovno niti formalno ni pravilen. Ta izpostavljenost je docela razumljiva, saj je bila JLA oziroma njena varnostna služba v načrtovani strategiji razbijanja SFRJ prva in glavna tarča t.i. napadov na JLA! Posebno njeni vodilni kadri in tudi drugi pripadniki s t.i. "šinterskega seznama". Kako je to izgledalo v Sloveniji, sem na žalost najbolj boleče občutil na svoji koži.

Še v času normalnega delovanja (od 1984-1987, ko sem bil načelnik varnostnega oddelka 9. armade) so me predstavniki sorodnih služb večkrat "zatožili" v Beogradu. Potem pa so to vlogo prevzeli revija Mladina (specialni kader, slab Slovenec), Bavčarjev odbor (drugi na listi krivcev v 52. javnem sporočilu), Leljakov pamflet Sam proti njim in seveda obtožbe v Bavčarjevi in Janševi Demokraciji, pa čeprav nisem bil več pripadnik varnostne službe JLA! Po osamosvojitvi Slovenije sem seveda slutil tudi razne druge ukrepe, pri čemer operativnih (posebne metode in sredstva) ne štejem. Pričakoval sem tudi kakšen veleproces kot "režiser" procesa proti četverici in podobno. Verjetno me je "rešila" zelo prijateljska korespondenca z uglednim cerkvenim dostojanstvenikom! No, najbolj jih je verjetno motilo dejstvo, da sem kot prvi slovenski general zapustil JLA!

Ker smo bili v varnostni službi JLA zbrani, brez lažne skromnosti, najboljši vojaški kadri po intelektualni in moralni (da ne rečem partijskopolitični) plati, me takšni "napadi" niso posebej presenečali, saj sem v "napadalcih" skoraj vedno tudi prepoznaval eksponente tuje politične agature!

Morda se bo kdo začudil, če postavim zaenkrat samo zelo smelo tezo, da je za Mladino (in napadi na JLA) verjetno stala ekspozitura sovjetske vojaške obveščevalne službe. Resnica se skriva v arhivih bivše sovjetske obveščevalne službe, delno pa tudi v arhivih varnostne službe JLA! Dober poznavalec je nedavno tega zatrdil, da je bila Slovenija "mednarodni obveščevalni poligon". Dodajam, da je to tudi ostala! Na svoji koži sem čutil "protiudarec" za izražen sum glede dobro zakamuflirane "kominternovske" agature v političnopartijskih strukturah in "generalske" obveščevalne mreže v JLA! Ne gre samo za mojo izkušnjo: če si odkril karkoli sumljivega, si jo hitro dobil po glavi!

O varnostni službi JLA, pa čeprav je bila najbolj napadana institucija, ni v slovenskem prostoru prav nobene objektivne pisane "resnice". Zato sem se odločil, da obelodanim strogo zaupno pisano zgodovino KOS JLA od 1946-1954 (1), seveda skrajšano, zaradi avtentičnosti pa sem pustil prav vse naslove posameznih poglavij. Nekaj bodo verjetno veljala tudi osebna pričevanja, saj sem bil dejansko v varnostni službi JLA od 1959. do 1987, torej dobrih 28 let. V Sloveniji sem eden od redkih dobitnikov Varnostne plakete Zveznega izvršnega sveta za 25 let dela v varnostni službi JLA, dejansko pa 28 let.

Zgodovina bo nepristransko povedala, da je imela varnostna služba JLA pozitivno vlogo ne samo v razvoju JLA, temveč tudi na širšem državnem področju, torej v obstoju SFRJ od 1945 do 1990. Zato se mi tudi zdi potrebno, da javnosti, posebej strokovni, predstavim tudi tisti del naše skupne zgodovine, ki je bil doslej namenjen samo za "interno" uporabo. Ostala pisana pričevanja so vseeno precej "prečiščena", tudi priloge Vojni enciklopediji SFRJ, pa zato tudi manj verodostojna.

1.2. Zgodovinski razvoj vojaško-obveščevalne službe NOV Jugoslavije do 1944

Varnostna služba JLA je imela svojo kratko bojno zgodovino v toku narodnoosvobodilne vojne 1941-1945. Zato je potrebno omeniti vsaj glavne mejnike.

Dne 26. septembra 1941. je Vrhovni štab NOV in POJ v Stolicah v Srbiji, z ukazom ustanovil vojaške obveščevalne organe v vseh partizanskih enotah in na terenu. Funkcijo protiobveščevalne službe so tako v začetnem obdobju zadržali organi KP, ki so si še iz predvojnega obdobja ilegalnega delovanja pridobili bogate izkušnje o večini vidikov protiobveščevalne dejavnosti.

Dne 27. novembra 1942. je bila ustanovljena enotna varnostno-obveščevalna služba v enotah in na terenu. Namreč, poleg zbiranja obveščevalnih podatkov je bila vedno bolj pomembna tudi potreba po odkrivanju urinjene agenture Gestapa in drugih obveščevalnih služb. Funkcije protiobveščevalne službe so prevzeli namestniki političnih komisarjev od bataljona do višjih enot, torej politični komisarji oziroma sekretarji partijskih organizacij – komitejev! Tako je bila v začetku 1943 pri VŠ NOV ustanovljena Komisija za borbo proti peti koloni in terorizmu, a že septembra istega leta so bili pri Vrhovnem štabu NOV in Glavnih štabih NOV (republik – pokrajin) ustanovljeni Odseki za zaščito naroda – skrajšano Ozna. Katastrofalne posledice pohoda 14. divizije NOV Slovenije čez Hrvaško na Štajersko v začetku 1944, predusem zaradi urinjene gestapovske agenture so nujno zahtevale profesionalno protiobveščevalno zaščito. Takoj zatem je tudi prišlo do uveljavitve funkcije protiobveščevalnih oficirjev in protiobveščevalne službe kot take.

Dne 13. maja 1944 je bila pri Poverjeništvu ljudske obrambe Nacionalnega komiteta za osvoboditev Jugoslavije tudi uradno formirana Ozna, ki jo je vodil Aleksander Ranković, po enotah NOV (JA) pa Vojaška Ozna ali tudi III. odsek.

Ker je v obdobju od junija do avgusta 1945 prišlo tudi do množičnih izvensodnih pobojev od zaveznikov urnjenih in tudi zajetih kolaborantov in kvislingov, predvsem ustašev, četnikov, balistov, domobrancev in drugih, je potrebno zaradi zgodovinske resnice povedati naslednje: čeprav pripadniki "vojaške" Ozne niso bili formalno zadolženi za navedene likvidacije (v enotah novoformirane JA so imeli precej opravka z odkrivanjem urnjene gestapovske agenture!), pa je tudi res, da so izbrani posamezniki sodelovali v t.i. "drugi izmeni", misleč da je šlo za likvidacije po nalogu izrednih vojaških sodišč. Prav zaradi njihovih pritožb je (po pripovedih starejših kosovcev) maršal Tito na nekem sestanku voditeljev Kos JLA grajal republiške Ozne zaradi množičnih pobojev urnjenih kvislingov!

1.3. Vojaško-politična situacija v svetu in njen vpliv na geostrateški položaj Jugoslavije

1.3.1. Značilnosti vojaško-politične situacije v svetu in v Evropi

V začetku obnove in izgradnje samostojne, socialistične, samoupravne in neuvrščene države – SFRJ, je bila vojaškopolična situacija v svetu, posebno še v Evropi, naslednja:

- začetek hladne vojne med dvema supersilama (ZDA in ZSSR);
- medsebojne konfrontacije (ZSSR s socialističnimi državami in zahodnimi državami oziroma t.i. "svobodnim svetom");
- začetek ideološke kampanje proti komunizmu, ki naj bi "ogrožal" ves svobodni svet;
- formiranje nove zahodne koalicije in postopna politična, ekonomska in vojaška integracija;
- formiranje t.i. "železne zaves" preko katere socialistične države ne bi mogle ideološko vplivati na prebivalstvo zahodnih evropskih držav;
- formiranje na tisoče postojank ob tej "zavesi" zaradi obkrožanja, izolacije in zastraševanja socialističnih držav;
- izgradnja socializma v državah vzhodne Evrope in njihovo povezovanje z ZSSR;
- uspešen razvoj osvobodilne vojne v Grčiji, ki sta ga vodila KP Grčije in general Marcos, kakor tudi okrivljanje SFRJ za nudenje vojaške in druge pomoči;
- negiranje rešitve "tržaškega" vprašanja;
- diskriminacija v pogajanjih z zahodnimi državami (nevračanje zlatih rezerv, pritiski in podobno);

- demonstrativne vojaške akcije vzdolž zahodne in južne državne meje;
- ilegalno pošiljanje (iz Koroške, Italije) diverzantsko-terorističnih skupin in posameznikov zaradi organiziranja odporniškega gibanja, odpadništva in podobno;
- sklepanje paktov o prijateljstvu in medsebojnem sodelovanju s socialističnimi državami (ZSSR, Poljska, ČSSR, Albanija, Bolgarija, Madžarska in Romunija);
- tesnejše sodelovanje s socialističnimi državami na političnem, ekonomskem in tudi vojaškem področju;
- številni medsebojni obiski državnih voditeljev socialističnih držav;
- formiranje Kominforma – Informativnega biroja nekaterih komunističnih partij (jeseni 1947) s sedežem v Beogradu;
- skoraj popolna gospodarska naslonitev na ZSSR in vzhodne socialistične države (50 odstotkov zunanje trgovine, krediti in drugo, vendar tudi začetne težave glede “mešanih družb”);
- vojaška pomoč in sovjetski vojaški inštruktorji v JA in tudi v Ozni;
- težave v političnih in ekonomskih odnosih z ZDA in zahodnoevropskimi državami (izvedba nacionalizacije, naslonitev na ZSSR, vojaški pritiski, avgusta 1946 sestrelitev ameriškega vojaškega letala, podpora ekstremni emigraciji in v začetku 1947 vdor večje ustaške skupine, medijska in ideološka kampanja zaradi sojenja vojnemu zločincu, generalu Draži Mihajloviću, predvsem pa zagrebškemu nadškofu Alojzu Stepincu, subverzivna dejavnost iz Vatikana – pastirski pismi proti komunizmu 1945 in 1952, zavzemanje za “podonavsko federacijo” na čelu z Ottom Habsburškim);
- vzporedno s takšnimi pritiski iz zahoda je sredi zime 1947/48 prišlo do prvih nesoglasij z ZSSR, pa tudi do prvih kritik, najprej na vladni ravni, potem pa tudi na ideološkem področju (protisovjetsko in nacionalistično zunanjo in revizionistično notranjo politiko, itd);
- predvsem so bile nesprejemljive zahteve po izrednih pooblastilih za sovjetske civilne in vojaške inštruktorje, za organizacijo tajne sovjetske obveščevalne službe v naši državi, pa tudi znotraj naših organov in ustanov, posebej pa še pozivanje “zdravih sil”, da zamenjajo svoje vodstvo (CK KPJ), če ne bo sprejelo odločitve Kominforma;
- ZSSR in druge vzhodne države po letu 1948 prekinejo vse politične, gospodarske in druge odnose, začnejo se vojaški pritiski, mejni incidenti, obveščevalne akcije, propagandna vojna in ukrepi za popolno izolacijo in destabilizacijo SFRJ;
- ameriški admiral E. Zaharias je v knjigi “Izza zaprtih vrat” navedel, da je ZSSR uradno sporočila vladi ZDA, da je Politbiro CK SKP(b) 21.-23. avgusta 1949 sklenil, da se likvidira grško osvobodilno gibanje generala Marcosa, ter, da se Albanija razdeli na dva dela – južni bi pripadel Grčiji, severni pa Jugoslaviji, kot del načrta za likvidacijo maršala Tita (7).

Zdi se, da je maršal Tito na 5. kongresu KPJ pravilno ocenil, da ZSSR in Stalinu ne gre za kritiko raznih napak, ampak za "poziv na državljansko vojno..., za uničenje naše države," torej za dolgoročno interesno in že prej v Jalti dogovorjeno rešitev!

1.3.2. Značilnosti stanja v državi

Na notranjem družbenopolitičnem področju se je v obdobju od 1945 do 1949 zgodilo naslednje:

- ustanovitev prve socialistične republike združenih in bratskih narodov in narodnosti SFRJ na osnovi pridobitev NOV in socialistične revolucije;
- konstituiranje ustavnih, zakonodajnih in izvršnih organov oblasti;
- sprejem prve ustave SFRJ in drugih normativnih aktov;
- konfiskacija (odvzem) premoženja vojaških zločincev in drugih sodelavcev okupatorjev in kvislingov;
- ekspropriacija (razlastitev) buržoazije, cerkve in veleposestnikov;
- odvzem vojaških dobičkov;
- sekvestracija (zaplomba) tujega premoženja (vloženega kapitala v gospodarstvo kraljevine Jugoslavije);
- omejitev veleposestev na zemljiški maksimum, izvedba agrarne reforme in kolonizacije;
- začetek kolektivizacije vasi (po sovjetskem vzorcu) – ustanovitev kmečkih delovnih zadrug;
- okrepljen boj ostankov razrednega sovražnika v državi in pobeglih pripadnikov ekstremne emigracije v tujini (Italija, ZR Nemčija, Avstrija in Grčija) proti organom oblasti in JA, seveda ob izdatni pomoči tujih obveščevalnih služb;
- intenzivirano delovanje ostankov okupatorskih in kvislinških obveščevalnih služb in organov, predvsem njihove "konzervirane" agenture, kakor tudi agenture bivših zavezniških in drugih obveščevalnih služb, ki so delovale na jugoslovenskem prostoru že prej;
- nadaljevanje "čiščenja" ozemlja od ostankov kvislinških enot in skupin (četniki, ustaši, nedičevci, ljotičevci, bela garda in podobni);
- poleg permanentnega pošiljanja obveščevalnih in diverzantsko-terorističnih skupin so v sosednjih državah celo pripravljali vojaške formacije iz delov ekstremne politične emigracije pod vodstvom raznih emigrantskih in drugih vojaških voditeljev (poljski general Andres);
- organizacijska krepitev in mirnodobno jačanje naše Armade (preformiranje NOV v JA);
- preusmeritev varnostno-protiobveščevalne aktivnosti na mirnodobne razmere in posebej na nove naloge v pogojih zunanjih pritiskov, najprej iz zahoda, potem pa še iz vzhoda.

1.3.3. Sestava, preobrazba in posodobitev JA

V JA, ki je bila v tem obdobju v fazi preformiranja, stalne predislokacije, reorganizacije, realizacije usposabljanja po novih učnih programih in na novih borbenih sredstvih (trofejnih ali dobljenih pretežno od ZSSR), so odgovorne poveljniške dolžnosti prevzeli preverjeni poveljniki NOV, nižje pa tudi navadni borci – partizani. Vojaški sestav je bil po mobilizaciji v začetku 1945 izredno heterogen in zelo problematičen, kar je tudi negativno vplivalo na splošno moralno- politično stanje v JA. Namreč, večina pripadnikov vojaške sestave je pripadala:

- razlaščeni buržoaziji in kulakom, prepovedanim meščanskim strankam, profašističnim organizacijam in kleru;
- okupatorskim in kvislinškim formacijam (četniki, ustaši, nedičevci, ljotičevci, domobranci, belogardisti, sivogardisti, Vmro, madžarske organizacije Tot, romunske Levante, pripadniki madžarskih in bolgarskih kvislinških enot, folksdojčerji, bivši pripadniki okupatorskih divizij Prinz Eugen, Vražja, Skender-beg, Handžar in podobne);
- okupatorskim in kvislinškim obveščevalnim službam (Rsh, Gestapo, Ovra, Uns itd) in organizacijam (Ravna gora, Ustaška mladež, Hitlerjugend, TOT, Levante itd), ostankom konzervirane agenture (t.i. mreže Ruchnetz nemškega Abwehra) in drugih zahodnih obveščevalnih služb, predvsem angleške in francoske;
- nekdanjih jugoslovanskih vojakov in oficirjev, ki so se vrnili iz ujetništva ali pa so bili pripadniki zavezniških enot in odporiških gibanj;
- pripadnikov Mesičeve brigade, formirane v ZSSR, ki je bila gnezdo sovjetske vojaške agenture, katera naj bi prevzela pomembne vojaške položaje (8);
- pripadnikov Kraljevske vojske izven domovine in drugih enot (križarji, škriparji in zeleni kader), vojaški begunci, delikventi in podobni.

Skladno z novo ustavo, sprejeto 31.januarja 1946, je bila sprejeta tudi množica novih vojaških zakonov, ki so postavili temelje za pravilno organizacijo in funkcioniranje JA (s tremi vrstmi: kopнено vojsko, vojaško mornarico in vojaškim letalstvom), opravljena je vojaško-teritorialna razdelitev, sprejet je mobilizacijski sistem in postavljene so osnove za organizacijo mirnodobne in vojne armade, vpeljan je novi vojaški šolski sistem in učno usposabljanje, obnova porušenih in gradnja novih vojašnic, skladišč in vseh drugih infrastrukturnih objektov in elementov, kakor tudi normativnih aktov in predpisov za normalno življenje in funkcioniranje JA.

Hkrati je JA zelo intenzivno sodelovala pri obnovi in izgradnji porušene domovine. Celotne vojaške enote so sodelovale pri izgradnji strateških komunikacij in objektov, predvsem proge Brčko – Banovići, Šamac – Sarajevo, Zvornik – Koviljača, hidrocentral Zvornik, Jablanica in Vlasina,

avtoceste Bratstva in enotnosti oziroma Beograd – Zagreb, kakor tudi drugih objektov.

Pomembno je bilo tudi sistematično splošno, vojaško-strokovno in politično-ideološko šolanje in vzgoja častnikov (in ostalih pripadnikov JA), predvsem zaradi hitrejšega usposabljanja mladine za obrambo države; tako je bila že 1947. z zakonom uvedena obvezna predvojaška vzgoja srednješolske, delavske in kmečke mladine.

1.3.4. Objava resolucije Informbiroja, vpliv in posledice na položaj v svetu, državi in v JA

Obdobje od 1948. do 1954. (posebej do 1953.) upravičeno štejeemo za najbolj kritično v povojnem razvoju Jugoslavije, ki se je začelo z objavo resolucije Informbiroja.

Resolucija t.i. Informacijskega biroja KP je bila sprejeta 28. junija 1948 v Bukarešti in takoj tudi objavljena v vseh sredstvih informiranja. V resoluciji so bile ponovljene obtožbe sovjetske KP(boljševikov) proti KPJ in centralnemu komitetu KPJ, in sicer:

- članstvo KPJ je javno pozvano k uporabi oziroma rušenju partijskega in državnega vodstva, imenovanega "Titova klika";
- prekinjeni so partijski, državni, vojaški in vsi drugi odnosi z ZSSR in "državami ljudske demokracije", kakor tudi z drugimi KP in naprednimi gibanji, kar je za SFRJ pomenilo skoraj popolno izolacijo;
- vlada je obtožena, da se vdinja "imperialističnim" lakajem in vohunom;
- KPJ je obtožena za revizionizem glede mirnega prehoda iz kapitalizma v socializem, kakor tudi za razblinjanje v Ljudski fronti;
- podcenjena je vloga NOV in maršala Tita, saj naj bi Jugoslavijo osvobodila Rdeča armada, pa čeprav je bilo že priznано, da je NOV od 1941 do 1945 vezala okrog 40-50 okupatorskih divizij, da so okupatorske izgube znašale okrog 450.000 vojakov (nasproti 350.000 borcev NOV) in da je v začetku 1945 NOV štela okrog 400.000-500.000 borcev.

Namesto "teoretičnih razprav o stanju v KPJ" se je dejansko začelo z organiziranim pritiskom in raznovrstnim sovražnim delovanjem, tudi ob izdatni pomoči obveščevalnih in drugih specialnih služb, vse s ciljem, da bi se Jugoslavija odpovedala borbi za enakopravne odnose med KP in socialističnimi državami, svoji neodvisnosti, teritorialni integriteti in samostojni samoupravni in socialistični izgradnji in razvoju.

Kampanja IB je obsegala naslednje dejavnosti:

- popolna izolacija v svetu in izključitev iz vseh mednarodnih organizacij in gibanj;
- prekinitev vseh prijateljskih in drugih pogodb o sodelovanju (okrog 40);
- intenzivna propagandna dejavnost prek vseh sredstev javnih komunikacij (na primer: od 1.januarja do 1.julija 1950 so samo radijske

postaje v ZSSR in drugih vzhodnih državah predvajale 6.732 sovražnih oddaj v trajanju 3.075 ur);

- izgon diplomatsko-konzularnih in drugih predstavnikov (do julija 1950 okrog 145 diplomatov);
- prekinitev ekonomskih odnosov in uvajanje popolne ekonomske blokade (kar je SFRJ povzročilo ogromno gospodarsko škodo, samo v industriji in prometu okrog 550 milijonov dolarjev), kakor tudi povzročanje deviznoplčilnih težav (za 1951 je tako nastal deficit 195 milijonov dolarjev);
- discipliniranje vzhodnih KP in "dokazovanje" jugoslovanskih sovražnih namer z montiranimi sodno-političnimi procesi proti znanim partijskim voditeljem, sicer prijateljem Jugoslavije, ki so se začeli maja 1949 (Albanija – Koča Džodze, Mažarska – Laslo Raiko, Bolgarija – Trajče Kostov, ČSSR – Rudolf Slanski in drugi).

Na vojaškem planu so kampanjo informbiroja spremljali:

- mejni incidenti in provokacije, streljanje na mejne patrole, vpadi manjših enot na naše ozemlje, zajetje (in uboji) vojakov mejnih enot, pogosti primeri kršitve zračnega prostora (od 1947 do 1949 so albanski, bolgarski, madžarski in romunski obmejni organi izzvali 1.076 mejnih incidentov, 1950 – 937, 1951 – 1.517 in 1952 – 2.390 incidentov, v katerih je bilo ubitih 18 in ranjenih okrog 100 vojakov in civilistov, torej prava mala "obmejna" vojna!);
- demonstrativni nastopi večjih vojaških enot proti meji, tudi oklepni diviziji, kakor tudi javne grožnje z invazijo še močnejših vojaških efektivov;
- znatno povečanje (za 2 – 3 krat) sovjetskih vojaških efektivov v Madžarski, Romuniji in Bolgariji (ob koncu 1952 že okrog en milijon vojakov, da ne štejemo težke oborožitve in letalstva);
- stalne vadbene in druge vojaške aktivnosti v obmejnem prostoru;
- izražene bolgarske in albanske teritorialne zahteve do Makedonije in Kosova;
- obtoževanje JA za "agresivne namere" proti sosedom.

Posebno zvrst so predstavljale obveščevalno-izvidniške in druge subverzivne dejavnosti, ki so se izvajale iz okrog dvajsetih lociranih obmejnih obveščevalnih centrov.

Jugoslavija je že 1949, posebej še 1950, zelo resen problem ogrožanja svoje neodvisnosti predstavila v Beli knjigi tudi pred Generalno skupščino OZN, ki je moralno podprla Jugoslavijo in sprejela obvezno resolucijo s 47:5 (ZSSR, Ukrajina, Belorusija, Poljska in ČSSR) in z dvema vzdržanima glasovoma (Iran in Afganistan). Tudi naslednje leto je problem odnosov ZSSR – Jugoslavija prišel pred Generalno skupščino OZN, pa je tako to

postalo tudi svetovno vprašanje. Jugoslavija je celo postala članica Var-
nostnega sveta, kar je bila prepričljiva moralno-politična zmaga!

1.3.5. Moralna in materialna podpora in pomoč iz tujine

Svetovna demokratična javnost, obveščena o resničnem ozadju spora
z ZSSR in njenimi sateliti in našem doslednem miroljubnem stališču, je
začela dajati Jugoslaviji vse večjo podporo. Počasi se je tudi spreminjalo
stališče posameznih zahodnih držav, da ne gre samo za "družinski"
oziroma ideološki spor, ampak da je "jugoslovansko vprašanje" dejansko
tudi vprašanje mednarodne varnosti in miru!

Poleg začetne moralnopolitične podpore je prišlo tudi do izboljšanja
bilateralnih odnosov z večino zahodnih držav. Seveda so bili najvažnejši
tuji krediti, pa je tako leta 1950. (suša in lakota) najprej prišlo do sicer
simbolične t.i. "tripartitne pomoči" (od ZDA, Velike Britanije in Francije)
v znesku 9,5 milijonov dolarjev. Iz drugih virov (organizacija Car, Unicef)
je Jugoslavija 1951 dobila 128,1 milijonov dolarjev in 1952 še 101,9
milijonov dolarjev pomoči v hrani in surovinah ter brez političnih pogojev!

Od zahodnih držav so bili v obdobju 1950-1952 najeti krediti v višini
250 milijonov dolarjev, toda pod zelo neugodnimi pogoji (obresti tudi do
8 %, in obveza, da se za nacionalizirano tuje premoženje izplača 93,4
milijonov dolarjev).

Jeseni 1951 je Jugoslavija dobila znatno vojaško pomoč iz zahoda,
tudi tehnično (oborožitev), kar je imelo svojevrstne posledice (varnostne).

Reakcionarni zahodni krogi so pod vplivom ekstremne politične emi-
gracije še vedno ohranjali negativno stališče do Jugoslavije. Posebno je
to veljalo za Vatikan, ki je julija 1949 celo "ekskomuniciral" jugoslovanske
komuniste (Načrt X je obstajal od 1947) in še naprej vodil intenzivno
kampanjo proti Jugoslaviji, ki je zato 1952 prekinila diplomatske odnose.
Seveda, tudi Italija (zunanj minister Sforca) je izkoristila nastalo situacijo
in aprila 1950 skušala prisiliti Jugoslavijo k popuščanju v "tržaškem"
vprašanju, da bi tudi cona "B" pripadla Italiji.

Napori jugoslovanske diplomacije so vseeno obrodili sadove. Ameriška
in britanska diplomacija sta kmalu uvideli specifičen značaj varnostnega
položaja Jugoslavije, k čemer so v precejšnji meri prispevali tudi med-
sebojni obiski načelnikov generalštabov! Jugoslavija se je polagoma
izvila iz izolacije in vzpostavila raznovrstne stike z naprednimi delavskimi
gibanji v Evropi in po svetu, pa tudi diplomatski stiki so postali vse
intenzivnejši. Krona vsega pa je bil marca 1953 zelo odmeven obisk
maršala Tita v Veliki Britanji, ko sta obe strani ugotovili, "da odpor proti
agresiji in ohranitev nacionalne neodvisnosti predstavlja njihov skupni
interes." Posebno je zanimiv vojaški sporazum Jugoslavije, Turčije in
Grčije (pozneje članici Nata!), ki je bil podpisan 28. februarja 1953 v
Ankari. Tako je ob notranji enotnosti v državi in široko in premišljeno

akcijo vlade in drugih organov, posebej vojaških, Jugoslavija ostala neodvisna in miroljubna država!

Na notranjem področju so se še vedno čutile posledice ekonomske blokade, odpovedi diplomatskih, ekonomskih, vojaških in drugih sporazumov, v precejšnji meri so spremenjeni družbenoekonomski odnosi (1952 je bilo uvedeno samoupravljanje), skoraj v celoti je postavljena vojaška industrija (1948-52), od 1953 se je odstopilo od petletnih načrtov razvoja, pa tudi na politično-ideološkem področju je prišlo do znatnih sprememb. Tako je 5. kongres KPJ v Beogradu 1948 analiziral odpor proti informbiroju, 6. kongres v Zagrebu 1952. pa je bil pomemben zaradi spremembe imena KPJ v ZKJ in nadaljnega razvoja decentralizacije in demokratizacije celotne družbe.

1.3.6. Politična zmaga nad informbirojem, normalizacija odnosov z vzhodnoevropskimi državami, komunističnimi in delavskimi partijami in gibanji

V začetku 1953, posebej še po Stalinovi smrti, so bili opazni znaki omahovanja v protijugoslovanski politiki, in je že opisana kampanja začela pešati. Na izjavo naše vlade glede normalizacije odnosov je nova sovjetska vlada 4. junija 1953 reagirala pozitivno. Temu so sledili konkretni koraki, najprej pri odpravljanju mejnih incidentov in provokacij, potem pa tudi na drugih področjih. V 1954. se je normalizacija nadaljevala, 1955 pa se je stanje celo izboljšalo. Seveda, prelomni dogodek se je zgodil 26. maja 1955, ko je v Beograd prispela državno-partijska delegacija ZSSR na čelu z Nikito Hruščevim. Takrat je bila podpisana t.i. Beograjska deklaracija (pozneje pa še Moskovska), v kateri je sovjetska stran izrazila iskreno obžalovanje za pretekle odnose, češ da so bile vse obtožbe na račun maršala Tita skonstruirane s strani sovražnikov ZSSR (Stalin-Berija). Dogovorjena so načela nadaljnega medsebojnega sodelovanja, predvsem pa enakopravnost, miroljubna koeksistenca, spoštovanje razlik v izgradnji socializma, kakor tudi ocena, da je politika vojaških blokov izvor nevarnosti za svetovni mir. Poleg normalizacije ekonomskih odnosov nam je sovjetska stran odobrila nekaj ugodnih kreditov. Sklenjen je bil tudi sporazum o znanstvenotehničnem sodelovanju na področju jedrske znanosti in izkoriščanju jedrske energije v miroljubne namene! Smer prijateljskega sodelovanja med ZSSR in SFRJ je bila potrjena tudi februarja 1956 na znanem 20. kongresu KP ZSSR (predvsem po referatu N. Hruščova, ko je obsodil preteklo obdobje Stalinove vladavine!).

Vzporedno z normalizacijo odnosov s socialističnimi državami so se dokaj uspešno razvijali tudi odnosi z ZDA in zahodnoevropskimi državami, posebej z ZR Nemčijo in Italijo. Jugoslavija je postala članica Evropske organizacije za gospodarsko sodelovanje v Parizu, že prej pa sem omenili

uspešno vojaško sodelovanje z Grčijo in Turčijo, ki je predstavljalo nekakšno približevanju Natu.

Tudi sodelovanje z neuvrščeniimi in državami v razvoju je bilo uspešno. V tem obdobju so bili normalizirani tudi odnosi z ostalimi naprednimi partijami in gibanji. Okrepljeno je bilo vojaško sodelovanje z Burmo, Etiopijo, Egiptom in nekaterimi afriškimi osvobodilnimi gibanji.

Opisani dogodki so seveda še kako vplivali na intenzivnost, oblike, metode in sredstva sovražnega delovanja tako v državi kakor tudi v JA. Poleg klasičnih in že poznanih oblik delovanja so bila zaznana tudi nova, predvsem kot posledica subverzivnega delovanja na osnovah informbiroja, ter tudi raznih negativnih trendov iz zahoda (anarholiberalizem, malomeščanstvo in podobno). Seveda se ni prav nič zmanjšala sovražna dejavnost iz zahoda, predvsem vojnohujskaška propaganda in poveličevanje življenja na zahodu. Zanimivo je, da je ravno resolucija informbiroja postala skupna osnova za destruktivno in sovražno delovanje proti SFRJ.

Gledano v celoti je takšna vojaško-politična situacija v svetu, stanje v Sredozemlju in posebej na Balkanu, kakor tudi splošen odnos velesil in tudi sosednjih držav naproti SFRJ, zelo vidno vplivala na geostrateški položaj SFRJ, jačanje in usposabljanje JA za obrambne naloge. Še posebej pa je vplivala na formiranje, razvoj in naloge Kosa pri zoperstavljanju raznim oblikam in metodam obveščevalno-izvidniške in druge subverzivne dejavnosti zunanjega in notranjega sovražnika proti in v JA.

1.4. Ustanovitev, razvoj, organizacija in vodenje protiobveščevalne službe (Kos) JA

Po proglasitvi Federativne ljudske republike Jugoslavije dne 29. novembra 1945 in s sprejetjem nove ustave (31. januarja 1946), so bili konstituirani najvišji zakonodajni in izvršilni organi ljudske oblasti, oblikovana je bila prva zvezna vlada na čelu s predsednikom maršalom Titom, med njimi tudi Ministrstvo za notranje zadeve (MNZ) in ljudsko obrambo (MLO).

Z ustanovitvijo Ministrstva za notranje zadeve je Ozna iz Ministrstva za ljudsko obrambo prešla v sestavo Ministrstva za notranje zadeve kot posebna Uprava državne varnosti (UDV oziroma Udva), pri čemer je zadržala vse svoje prejšnje pristojnosti in zadeve, seveda prilagojene novim pogojem. Tako so bile v pristojnost Ministrstva za notranje zadeve prenešene in zaobjete vse aktivnosti državne in javne varnosti in milice zaradi zaščite obstoječega pravnega reda pred vsemi oblikami obveščevalno-subverzivne in podobne dejavnosti zunanjih in notranjih sovražnikov nove socialistične Jugoslavije. Tako je bilo Ministrstvo za notranje zadeve (oziroma Udva) odgovorno za celotni varnostni sistem, tudi za sistem varnosti JA.

Istočasno je bila v Ministrstvu za ljudsko obrambo ustanovljena tudi obveščevalna ali II. uprava, ki je bila podrejena načelniku generalštaba

JA oziroma načelniku štaba armade-divizije, proti vsaki sosednji državi pa je bil ustanovljen tudi konspirativni obveščevalni center (operativni in prislušni), kasneje pa v vsaki armadi. Za naš predmet je zanimiv 13. obveščevalni center na Reki in pozneje tudi obveščevalni center 9. armade v Ljubljani (kamufliiran kot "terenska služba" v republiškem sekretariatu za notranje zadeve), s podcentri v Murski Soboti, Mariboru in Novi Gorici.

1.4.1. Ustanovitev protiobveščevalne službe (Kos) JA – organizacija in formacija

Z ustanovitvijo Ministrstva za ljudsko obrambo je bil reorganiziran nekdanji III. odsek Ozne JA. Iz njega je bila 18. marca 1946. ustanovljena Kontraobveščevalna služba JA (Kos JA). Točen datum je sicer sporen. O reorganizaciji in ustanovitvi Kos JA so razpravljali že decembra 1945, a šele junija 1946 se je začelo javno govoriti o novi varnostni službi JA. Navedeni datum je vendarle najbolj točen, ker je tudi logično, da je bila nova služba ustanovljena po formiranju Ministrstva za ljudsko obrambo.

Ob svoji ustanovitvi je Kos JA štel 1.260 častnikov, 307 podčastnikov in 216 vojaških uslužbencev. Prvi načelnik Kosa JA je bil polkovnik Jefto ŠAŠIĆ (1945-1963), sicer namestnik Aleksandra Rankovića, načelnika Ozne in član Politbiroja CK KPJ. Prvi Šašićev namestnik je bil major Jovan Božović.

Čeprav je bila Kos JA že od svoje ustanovitve relativno samostojna varnostna organizacija, je bila vseeno del celotnega varnostnega sistema države. Nove naloge so bile povezane predvsem z reorganizacijo JA in problemi mirnodobnega dela, izborom in šolanjem lastnih kadrov, oblikovanjem svoje strukture vodenja in upravljanja, specifičnostim operativnega dela v novih pogojih, predvsem pa s povečano budnostjo nasproti tuji "konzervirani" obveščevalni agenturi v enotah in na terenu, "čiščenjem" starešinskega kadra in s podporo partijsko-političnim organom v borbi za moralno-politično trdnost vojaških enot in poveljstev. V začetnem obdobju so bili oficirji Kosa podrejeni političnim komisarjem (po sovjetskem vzorcu).

Oddelek za Kos Ministrstva za ljudsko obrambo

V Ministrstvu za ljudsko obrambo je bil ustanovljen oddelek za Kos (vodil ga je načelnik), ki je bil razdeljen na štiri odseke (vodili so jih pomočniki), in sicer:

- za organizacijsko-inštruktorsko delo (štirje referenti, od katerih je bil eden zadolžen za kadrovske zadeve, drugi za pouk);
- za evidenco in statistiko (tuji vohuni, kvislingi, evidenca vojaških oseb v tujini in pravni referent);
- operativno-tehnični del (štirje referenti, od katerih je eden vodil sledilsko skupino);
- pomožno osebje (sekretarji, šifranti, daktilografi, blagajniki, radio-telegrafisti, vozniki in dr.).

Odsek Kos v poveljstvu armade (in njim podobnim)

Takoj po ustanovitvi oddelka Kos v Ministrstvu za ljudsko obrambo so bili v poveljstvih takratnih armad (in njim enakim – poveljstvu vojaškega letalstva, vojaške mornarice in korpusa narodne obrambe Jugoslavije), ustanovljeni odseki Kosa, ki so bili po svoji sestavi takile:

- načelnik in namestnik
- referent za kadrovske zadeve
- referent za operativne enote
- referent za oskrbovalne enote
- referenti za agenturno delo
- referenti za garnizijsko delo
- referent za kartoteko
- pomožno osebje (sekretar, šifrer, radiotelegrafist, blagajnik in daktilograf), poveljnik in pomožna četa.

Seveda je bila poleg načelnika in njegovega namestnika verjetno najbolj odgovorna funkcija referenta za kadrovske zadeve, ki je bil obenem tudi član kadrovske komisije Ministrstva za ljudsko obrambo. Njegova osnovna naloga je bila, da prepreči infiltracijo tuje agenture in sovražnih elementov v Kos, hkrati pa tudi v JA.

Referenta za operativni in oskrbni del poveljstva sta predvsem koordinirala delo s podrejenimi poveljstvi divizij in oskrbnih enot, nekatere naloge pa sta reševala tudi samostojno.

Referenti za agenturno delo so predvsem oblikovali in vodili ilegalno mrežo sodelavcev v štabu poveljstva, in imeli na zvezi t.i. "protidiverzijske poverjenike" (sodelavci s specialnimi nalogami zaščite vojaških objektov pred diverzijami) in "kvartirne poverjenike" (sodelavci s posebno nalogo zaščite oseb v kraju bivanja-stanovanja). Skrbeli so tudi za armadni zaščitni bataljon, varovanje poveljnika armade in članov štaba in fizično zaščito štaba poveljstva pred iznenadnimi sovražnimi vpadi.

Garnizijski referenti so operativno skrbeli za vse ostale enote v garniziji, za vojaški zapor in preiskovalni postopek, kakor tudi za stike in sodelovanje z organi sekretariatov za notranje zadeve na terenu in druge zadeve.

Vodja kartoteke oziroma evidentičar je skrbel za naslednje kartoteke (evidence):

- sodelavcev (aktivni, pasivni, zaobiti, izključeni in ostali);
- sovražnikov (razjasnjevani, kontrolirani, obdelovani, aretirani – obsojeni);
- dezerterji (pobegli) in drugi.

Iz pomožne čete so uporabljali: 5 podčastnikov za preverke, 15 podčastnikov za dežurstvo v štabu armade, varovanje poveljnika in načelnika štaba, 20 vojakov (s praporščakom) za vodenje zapornikov in 10 vojakov za čuvanje zapora (preiskovalni in disciplinski).

Pooblaščenstvo Kos v diviziji, brigadi in polku (in njim podobnim)

V pehotni diviziji (in njim podobnim enotam) so ostala divizijska pooblaščenstva Kos (4-5 častnikov, šifrer, daktilograf in 15 vojakov). Tudi v pehotnih brigadah in polkih so ostala pooblaščenstva Kos (2 častnika – pooblaščenec Kosa je skrbel za štab in en bataljon, dočim je pomočnik imel na skrbi ostale enote, in 5 vojakov – kurirjev).

Julija 1946 je bila v vseh organih KOS uvedena ločena šifrska služba in zelo strog režim varovanja. Šifrer je bil direktno podrejen načelniku KOS.

Odsek Kos divizije Knoj

Odseki Kos divizije Knoj (Korpus narodne odbrane Jugoslavije) so bili do aprila 1946 organizacijsko podrejeni republiškim oddelkom Udbe. Povezava je bila "bolj administrativna kot operativna", a je bila bolj "trdna", ko je šlo za reševanje skupnih problemov. Šele v drugi polovici 1946 je Kos JA prevzel tudi dejansko protiobveščevalno delo v Knoju.

Navidez droben podatek je zgodovinsko pomemben, saj so doslej razne preiskovalne inštitucije (in parlamentarne komisije) zmotno mislile, da je bila v obdobju množičnih usmrtitev in izvensodnih pobojev kvislingov in drugih oseb, Kos Knoj podrejena JA! Torej, vsaka republiška Ozna je imela do aprila 1946 "svoj" Knoj, in zato ni možno krivde za navedene poboje naprtiti poveljstvom in enotam JA!

1.4.2. Prva preobrazba Kos JA – februar 1947

V začetku 1947 je Kos JA štel 1.433 pripadnikov, od tega 1.293 častnikov in samo 140 podčastnikov ter vojaških uslužbencev. Februarja tega leta je bila glede na zahtevane naloge opravljena dodatna preobrazba Kos. Novosti so bile naslednje:

- v oddelku Kos Ministrstva za ljudsko obrambo so se uvajale dolžnosti pomočnika načelnika (za štabne in kadrovske zadeve, kartoteko in evidence, splošni odsek, operativno delo in sovražnika), kakor tudi inšpektorji po organizacijski in vsebinski shemi dela;
- uveden je bil tudi položaj pomočnika načelnika za učni proces, ki je imel pomočnike za študij tuje literature, proučevanje raznih izkušenj, načrtovanje strokovnih izpitov in taktičnih nalog, proučevanje posebnega predmeta o varnosti in podobno;
- ustanovljeni so bili posebni odseki Kos za beograjsko garnizijo, za gardno divizijo in večje zavode, pri čemer se je prvič pojavil tudi naziv "varnostni oficir" (oficir bezbednosti);
- namesto odseka so bili uvedeni oddelki Kos v armadi (vojaškem letalstvu, vojaški mornarici in Knoju), ki so se številčno okrepili, a tudi v njih so bile uvedene inšpektorske funkcije, skupina za sledenje, preiskovalni zapor in podobno;

- dne 19. marca 1947 je bil ustanovljen *Odred JA za Svobodno tržaško ozemlje (STO)*, pa tudi poseben odsek Kosa za STO (in v podrejenih enotah), ki je bil organizacijsko vezan na najbližji armadni oddelek Kosa (najprej v Ljubljani, pozneje pa v Zagrebu).

1.4.3. Druga preobrazba Kos JA – marec 1948

Že v začetku 1948, ko so se pokazali prvi znaki poslabšanja odnosov z ZSSR in drugimi vzhodnimi državami, je JA pravočasno izvršila organizacijsko preobrazbo (ustanovljena so bila armadna območja) in strateško prerazporeditev. Zaradi javnih pozivov na rušenje obstoječe oblasti in "Titove klike" so se tudi v JA pojavile nove kategorije notranjega ("informbirojevci") in zunanje sovražnika. Tako je tudi Kos JA od 24. marca 1948 morala prilagoditi svojo organizacijo in način dela, in sicer:

Uprava Kos JA (XII. uprava Ministrstva za ljudsko obrambo):

- **Načelnik in namestnik** ter načelniki oddelkov
- **Sekretariat uprave** (sekretar, pisarna, ekspedicija, tehnični odsek, šifrer-ski odsek, blagajnik)

1. oddelek – organizacijsko-inštruktorski, z odseki:

- organizacijski
- sovražno delovanje
- delovanje iz tujine
- pravni referent
- sekretariat

2. oddelek – kadrovski, z odseki:

- kadri JA
- personalni

3. oddelek – učni z odseki za predmet varnost in literaturo

4. oddelek – kartoteka (sodelavcev, sovražnika in arhiv)

5. oddelek – operativni, z odseki:

- operativni
- za varovanje
- za preverjanje
- Kos CD JA (Centralne dokumentacije JA)

6. oddelek – za zveze s tujimi vojaškimi predstavniki, z odseki:

- za zavezniške misije
- za zahodne predstavnike
- za potne liste.

V armadnem območju, poveljstvu vojaškega letalstva, vojaške mornarice in Knoj-a ter upravi vojaške industrije so bile ustanovljene *Uprave Kos* (direktno vezane na Upravo Kos JA), in sicer:

Uprava Kos armadnega območja (in njim podobnim):

- **Načelnik, namestnik in načelniki oddelkov;**

- **Sekretariat** (sekretar, administrator, vodja pisarne, šifrer, blagajnik, tehnik in daktilograf).
- 1. **oddelek** – organizacijsko-kontrolni, z odseki:
 - preiskovalci za sodni pregon
 - ustanovitve in preverke
 - kartoteka
- 2. **oddelek** – inštruktorski (za enote in šole)
- 3. **oddelek** – vojaško-teritorialni organi in inštruktorji:
 - garnizijski odseki
 - oskrbovalne enote in ustanove
- 4. **oddelek** – operativno-štabni (za štab in njegove enote in učni predmet "varnost")

Ker sta v Ljubljani in Nišu ostali armadi, so v njih ostali oddelki Kos, podrejeni Upravi Kos armadnega območja, na katero je bil vezan tudi oddelek Kos gardne divizije, kakor tudi oddelki (odseki) Kos vojaških šol in akademij.

V diviziji in drugih enotah ni bilo bistvenih sprememb, razen da je bil uveden tudi pomočnik za štabni sektor. Nosilec dela je ostal – oficir Kosa, z uradnim nazivom pooblaščenec Kosa (in njegov pomočnik)!

V začetku 1949 so bili ponovno uvedeni inšpektorji, ki so imeli predvsem nalogo, da neposredno povezujejo vodstvo službe in organe Kosa na terenu in da hitro usposablja mlade in nove oficirje Kosa.

Zaradi hitre graditve lastne vojaške industrije in ladjedelništva je za ta sektor obstajal oddelek Kos, februarja 1949 pa je bil ustanovljen še poseben oddelek Kos za vojaško gradbeništvo (pospešena gradnja podzemnih vojaških objektov, poveljniških mest, skladišč, letališč in drugo).

Številčno stanje organov Kosa se je v začetku 1948 in po novi formaciji povečalo, in sicer je bilo skupaj 1.618 častnikov, od tega 9% višjih častnikov, 81% častnikov in 10% podčastnikov. Tudi naslednja tri leta se je številčno stanje povečevalo, kar je razvidno iz naslednjih podatkov: 1949 – 1.886, 1950 – 2.199 in 1951 na 2.400 ! No, že po 1951. letu se je zaradi izboljšanja odnosov z ZSSR znatno zmanjšala JA, pa tako do 1954. beležimo tudi zmanjšanje števila pripadnikov Kos.

1.4.4. Tretja preobrazba Kos JA – začetek 1951

V letu 1951 je prišlo do postopnega izboljšanja odnosov z ZSSR. Zaradi hudih obremenitev je bila JA zmanjšana, hkrati pa tudi sestava Kosa, ki je izgledala takole:

Uprava Kos JA (XII. uprava Ministrstva za ljudsko obrambo):

- **Načelnik, namestnik** in administrativno osebje
- 1. **oddelek** (sekretar, referat za organizacijsko-mobilizacijske zadeve, referat za kadre, tehnični odsek, materialno-finančni odsek, arhiv, foto

odsek, šifra, radiotehnika, prisluškovalni odsek, sledilni odsek in kartoteka);

- **2. oddelek** (protiobveščevalni za vzhodne države);
- **3. oddelek** (protiobveščevalni za zahodne države);
- **4. oddelek** (pravni);
- **5. oddelek** (operativni);
- **“Delujoča skupina”** (za posebne protiobveščevalne naloge);
- **Avtomobilski vod;**
- **Glavni vojaško-preiskovalni zapor**

Oddelki Kos armadnih območij (in njim podobnih) so imeli: načelnika in njegove pomočnika za posebne naloge, samostojne enote, štab, preiskovalne zadeve, splošne zadeve in garnizije. Poleg tega so zadržani inštruktorji, preiskovalci in drugo potrebno osebje.

Ker so bili ustanovljeni tudi korpusi, so oddelki Kos v korpusu imeli načelnika in namestnika, inštruktorje, pomočnika za štab, preiskovalca, sekretarja in administratorja.

Na ravni divizije in polka ni bilo bistvenih sprememb.

Junija 1952 so bili ukinjeni posebni šifrerski organi Kos, zato je šifrske naloge Kosa prevzel posebno zadolžen šifrer v sklopu štabnega sektorja.

1.4.5. Novi koncepti za preobrazbo Kos JA v varnostno službo JLA

Dolgoletno in bogato prakso Kosa je bilo potrebno na osnovi dosežkov znanosti in tehnike na protiobveščevalnem področju dodelati in spremeniti. Specializirano in politično vodeni Kos JA je bilo potrebno preoblikovati v širše zasnovano varnostno službo JLA, predvsem zaradi novih doktrinskih načel splošnega ljudskega odpora in tujih izkušenj.

Tako je bilo 29. marca 1954 na sestanku Komisije za koordinacijo ugotovljeno, da “Kos v JA zaostaja v svojem razvoju, kakor tudi glede obstoječih potreb in možnosti.” Predvsem pa je bila poudarjena potreba, da se Kos “preoblikuje iz politične obveščevalne v vojaško-varnostno službo”, kar je bilo v skladu z logiko razvoja JA (JLA). Predlagane so bile tudi nove organizacijsko-konceptualne rešitve po sektorjih (protiobveščevalni, štabno-varnostni, tehnični, preiskovalni in podobno), kakor tudi ustanovitev vojaške policije JLA.

Dejansko je šlo za skoraj popolno osamosvojitve vojaško-varnostne službe (z vojaško policijo) in njeno koordinacijo z drugimi službami (Udv, II. uprava generalštaba JA, Oddelek za dokumentacijo v Ministrstvu za zunanje zadeve in drugi).

Kadrovsko-organizacijski sektor je prevzel celotni splet kadrovskih in organizacijsko-mobilizacijskih nalog, poleg tega pa tudi splošne in vse druge zadeve. Tehnični sektor je zajel vse tehnično-varnostne zadeve. Učni sektor je prevzel vse naloge okrog usposabljanja kadrov za varnostno

službo in vojaško policijo. Varnostni sektor se je posvetil varovanju vojaških podatkov pa tudi dezinformacijskim nalogam. Kazensko-pravni sektor je obravnaval vse delinkvente v JA. Protiobveščevalni sektor je ostal v središču reorganizirane vojaško-varnostne službe, in se je specializiral za odkrivanje agenturnega delovanja tujih obveščevalnih služb v JA.

1.5. Funkcije, naloge in aktivnost organov Kos JA v boju proti zunanjemu in notranjemu sovražniku

Prvotno naj bi bila osnovna funkcija organov Kos predvsem v kontra-obveščevalni zaščiti poveljstev, ustanov, enot in ozemlja – samostojno ali v sodelovanju s sorodnimi službami, pred delovanjem obveščevalnih služb, ekstremne emigracije in notranjega sovražnika. Posebej je bilo evidentno angažiranje ekstremne emigracije, ki je v državo poslala več ilegalnih skupin zaradi vzpodbujanja notranjega odpora ali prevrata (ustaška skupina Ljube Miloša in Kavrana ter drugih, 1948).

Sčasoma se je pokazala tudi potreba po spremljanju in spoprijemanju z raznimi negativnimi pojavi, ki so objektivno ogrožali budnost, varnost, zaščito vojaške tajnosti, slabili moralno-politično stanje armadnih enot, s tem pa tudi borbeno pripravljenost JA in varnost države. Zato so se organi Kos lotili tudi novih nalog, poleg protiobveščevalnega so se razvijali tudi drugi sektorji dela – varnostni, štabno-učni, vojaško-polijski in drugi, kar je pozneje ostalo tudi v novi varnostni službi JLA.

1.5.1. Operativno delo v poveljstvih, ustanovah, enotah in na teritoriju

Primarna naloga organov Kosa je bilo spremljanje operativne situacije in angažiranje sodelavcev v poveljstvih, enotah, ustanovah in na terenu. Z objavo resolucije informbiroja se je delo Kos JA povečalo in intenziviralo, o čemer priča podatek, da je bilo leta 1947 angažiranih okrog 14.000 tajnih sodelavcev (po 18 na oficirja Kosa), toda že naslednje leto se je število sodelavcev povečalo na 20.000! Iz ohranjenih podatkov je znano, da je moral vsak sodelavec letno napisati okrog 35 dokumentiranih in obširnih poročil, vsak oficir Kosa pa je imel na mesec povprečno 36 sestankov ali 460 letno – torej vsak dan sestanek z enim ali dvema sodelavcema!

V začetku so bili sodelavci predvsem člani KP in Skoja, pozneje pa tudi ostali. Vsak sodelavec je moral podpisati obvezo o tajnosti dela in molčečnosti! Osnovna slabost je bila statičnost oziroma praksa, da mora biti v vsaki, tudi najmanjši enoti sodelavec, ki poroča o vseh "sumljivih" in nenavadnih dogodkih v enoti! Obstojeali so tudi rezidenti, katerih vlogo so navadno prevzemali sekretarji Skoja in partijsko-politični delavci. Vse to je imelo tudi negativne posledice. Na podlagi poglobljenega preučevanja operativne situacije in pravičnega izbora sodelavcev se je zaostriilo vprašanje kvalitete sodelavcev. Za vsakega sodelavca je bilo potrebno napisati predlog za angažiranje in poročilo o njegovem toku.

Posebno skrbno so izbirali mesta tajnih sestankov, zato so v garnizijah imeli "javke" oziroma "javčna stanovanja", kjer so bili predvsem sestanki s kvalitetnimi sodelavci in sodelavkami.

Že dotedanji uspehi Ozne in Kosa, npr. aretacija in sojenje četniškemu vodji generalu Draži Mihajloviču in drugih četniških skupin in posameznikov, uspešna realizacije operativne akcije Gvardijan (vrinjanje v ustaško skupine Miloš-Kavran in njeno zvaobljanje v državo), številni uspešni vrini sodelavcev v obmejne obveščevalne in emigrantske centre, angažiranje bivšega nacističnega oficirja Kurta Waldheima (poznejšega generalnega sekretarja OZN in avstrijskega predsednika!) so bili resen motiv za še bolj kvalitetno delo.

1.5.2. Šolanje in usposabljanje kadrov Kos JA

Takoj po osvoboditvi so skoraj vsi pripadniki Ozne in Kosa opravili krajše mesečne tečaje ali nekajdnevne seminarje. Nekaj starejših kadrov je bilo že 1944 poslanih v ZSSR na akademijo NKVD znano pod imenom Dzeržinski (vodja sovjetske Čeke) in so pozneje prevzeli vodenje zveznih in republiških organov Ozne in vojaškega Kosa. Z uvajanjem "učnih" referentov v letu 1946 se je začelo obdobje sistematičnega šolanje vseh kadrov Kosa (uvajanje rednih in specializiranih tečajev, načrtovanje in izvajanje učnih programov, izbor predavateljev in zametki obveščevalno-varnostnega šolskega centra).

Ob koncu 1947 je začela z delom desetmesečna šola za starejše voditelje Kosa in štiri šestmesečne šole za oficirje Kosa v polkih in bataljonih Knoja. Marca 1948 so pri upravah Kos v vojaških območjih začele z delom štiri enoletne šole Kosa in prvi razredi so šteli okrog 50 slušateljev (1948 je končalo 179, 1949 pa 166 slušateljev), kakor tudi srednja šola Udbe v Beogradu (1948 jo je končalo 47 armadnih in divizijskih načelnikov Kosa).

Zaradi izboljšanja strokovne usposobljenosti oficirjev Kosa je bil s posebnim ukazom uveden strokovni pouk po garnizijah, ki se je izvajal vsak ponedeljek (po dve temi) in je bil obvezen za vse oficirje Kosa.

Prvega aprila 1950 je v Kaštel – Nehaju pri Splitu začela z delom enoletna šola Kos za polkovne oficirje (160 slušateljev), ki je obstajala do marca 1952. Nato je bila junija 1952 ustanovljena šola za rezervne oficirje Kosa, ki je trajala dva meseca, končalo pa jo je 7 razredov.

Strokovno šolanje kadrov Kosa potekalo v zelo zapletenih mednarodnih pogojih in ob stalnih vojaško-političnih pritiskih tako z zahoda kakor tudi z vzhoda.

1.5.3. Sodelovanje Kos JA pri dokončnem uničenju kvislinških formacij, ostankov band, organizacij in zločinskih združenj

Med najpomembnejšimi nalogami Kosa so bili boji z ostanki kvislinških formacij, odpadnikov, banditskih skupin; zločinskih organizacij, združenj in njihovih pomagačev, ker se je še v letu 1948 v posameznih predelih

države, posebej v osrednjem in planinskih predelih, skrivalo in "delovalo" precejšnje število četniških, ustaških, balističnih in drugih skupin. Z njimi so se skušale povezati iz tujine poslane diverzantsko-teroristične skupine, ki so napadale organe ljudske oblasti, Udbe, milice, pa tudi enote in objekte JA. Pregon in fizično likvidacijo istih so vršile enote Knoj-a in milice, samo izjemoma pa enote JA. Organi Udbe in Kosa so s svojimi silami in sredstvi odkrivali kraje, pomočnike, zveze, kanale, načrte in namene, skladišča, baze in zemunice (zimovališča) in druge objekte, kjer so se skrivali odpadniki in njihovi pajdaši.

Šlo je predvsem za uničenje preostalih kvislinških formacij četnikov, ustašev, belogardistov, sivogardistov, balistov, Vmro-jevcev, pripadnikov okupatorskih oboroženih enot, križarjev (Slavonija), škriparjev (BiH), zelenega kadra (Hrvaška), dezerterjev in vseh drugih, ki so se skrivali v državi, da bi se izognili služenju vojaškega roka v JA.

Posebna naloga pa je bila tudi odkrivanje in uničenje poslanih vohunsko-izvidniških in diverzantsko-terorističnih skupin in njihovih pomagačev; zato so preverjali civilne in vojaške osebe na vseh prevoznih sredstvih po celi državi. Posebno je bil uspešen pregon vojaških dezerterjev, ker so bile uvedene lokalne in centralne tiralice.

1.5.4. Odkrivanje, spremljanje in zoperstavljanje tujim obveščevalnim službam in "konzervirani agenturi"

Pomembno je poudariti, da tuje obveščevalne službe niso nikdar prekinile svojega delovanja proti Jugoslaviji, in seveda proti JA. Celo nasprotno! V obdobju 1948-1954, ko je bila Jugoslavija v sporu z ZSSR, se je to delovanje intenziviralo tudi s strani zahodnih obveščevalnih služb. Ker je bilo v tem obdobju težišče Kosa v zoperstavljanju vzhodnim obveščevalnim službam, je bila usmeritev hitro popravljen.

Odkriti in locirani so bili glavni obveščevalni centri, ki so iz zamejstva delovali proti Jugoslaviji, pa tudi proti JA. Seveda so bili identificirani tudi posamezni operativci, ki so bili opaženi pri angažiranju naših državljanov ali pa pri pošiljanju agentov po raznih nalogah.

V poveljstvih in enotah JA je bilo 55 pripadnikov obveščevalne službe bivše jugoslovanske vojske, za katere je bilo ugotovljeno, da so v večini sodelovali z angleško obveščevalno službo – Intelligence Service (IS).

Skupno je bilo v JA okrog 700 obveščevalno sumljivih oseb, ki so bile pod operativno kontrolo. Zanimivo je, da je bila večina teh ljudi med zdravniki, veterinarji, inženirji in drugimi strokovnjaki. Tudi med vojaki in podčastniki je bilo nekaj tujih agentov, pa navajam primere:

- Vojak iz 2.vojaškega območja je bil 1947 pridobljen za italijansko obveščevalno službo v Trstu, med vojno pa je delal za madžarsko obveščevalno službo;

- Vojak iz 5.vojaškega območja je bil po osvoboditvi angažiran s strani angleške obveščevalne službe v Beogradu in je imel celo svojo obveščevalno "mrežo";
- Mornar iz Vojaško-pomorskega območja iz Splita je bil v nemškem koncentracijskem taborišču, kjer je bil angažiran s strani Gestapa;
- Dva podčastnika (vodnika) sta bila junija 1950 pridobljena s strani italijanske obveščevalne službe in sta svoji zvezi Brunu Paveliću, kmetu iz Umaga, predajala vohunska poročila, a sta bila že marca 1951 odkrita in obsojena;

Na podlagi takih in podobnih primerov je bila od 1952 ponovno preverjena večina oficirjev bivše jugoslovanske vojske in drugih pripadnikov JA, ki so imeli sorodniške ali drugačne povezave s tujino

1.5.5. Zoperstavljanje sovražni dejavnosti po informbiroju

Sovražna dejavnost po objavi resolucije informbiroja je tudi v JA strmo naraščala – od "kritike stanja" do oblikovanja tajnih skupin in organizacij (Nova KPJ, mladinske in druge ilegalne prosovjetske organizacije in združbe), istočasno pa je bila intenzivirana tudi obveščevalna in subverzivna dejavnost iz ZSSR in sosednjih vzhodnih držav. Zato so tudi organi Kosa povečali svojo zavzetost pri preprečevanju in zoperstavljanju takšni sovražni dejavnosti, katere osnovni cilj je bil, da v državi izvrši prevrat, likvidira Titovo kliko in vzpostavi oblast, podobno sovjetski, ki bi jo vodili Stalinovi pristaši – informbirojci!

Organi Kosa so načrtno in metodološko zelo podrobno preverili vse pripadnike JA (javne izjave na partijskih in mladinskih sestankih, preverjanje iskrenosti prek več sodelavcev, odnos do dela, preverke rodbine in prijateljev in podobno), seveda pa so bili v središču pozornosti vsi tisti, ki so bili na šolanju v ZSSR. Za resolucijo informbiroja se je opredelilo okrog 4.500 pripadnikov JA, iz države pa jih je dezertiralo 263, med njimi tudi general Pero Popivoda.

Tudi partijsko-politični in varnostni ukrepi so bili postopni: od razgovorov s politkomisarjem do kazenskega pregona. Naj poudarim, da so iz JA na Goli otok pošiljali samo tiste obsojence, ki so šli skozi vse vzgojno-posvetovalne postopke in tudi poslednjega – preiskovalni postopek in sodbi na vojaškem sodišču: prisilno delo oziroma "vzgojno delo". Korektno je tudi povedati, da so bile obremenilni dokaz v preiskovalnem postopku največkrat izjave dveh do treh sodelavcev, ki so bile legalizirane tako, da je bil kateri od sodelavcev tudi "obsojen", toda na znatno milejšo kazen ali pa so ga formalno-pravno oprostili zaradi "priznanja".

Po nekaterih drugih virih (22) se je zaradi resolucije informbiroja pred vojaškimi sodišči znašlo 2.440 oseb, od tega 1.982 aktivnih vojaških oseb

(4 generali, 1.700 častnikov, 188 podčastnikov, 200 civilnih oseb v JA) in nekaj sto tujih agentov ter njihovih sodelavcev (275 bolgarskih, 250 albanskih itd).

1.5.6. Začetno angažiranje pri organiziranju "ofenzivne kontrašpijonaže"

Vzporedno z zelo intenzivnim obveščevalnim delovanjem formacijskih organov II. uprave generalštaba JA, posebej še v vzhodnoevropskih državah, so tudi organi Kosa po posvetovanju v Upravi Kos JA od 23. do 25. decembra 1949, "prestopili" državne meje in pričeli z ofenzivnimi aktivnostmi proti sosednjim državam in pomembnejšim obveščevalnim centrom v drugih državah, s t.i. ofenzivno kontrašpijonažo.

Cilj te aktivnosti je bil predvsem vrinjanje v tuje obveščevalne centre in emigrantske organizacije, torej odkrivanje in preprečevanje obveščevalne in druge subverzivne dejavnosti iz tujine proti JA, pa tudi širjenje resnice o naši državi in JA.

Za to dejavnost so bili pridobljeni predvsem pripadniki JA, ki so imeli družinske, prijateljske in druge zveze v tujini, kakor tudi tujci, ki so prihajali v našo državo po različnih opravkih ali v tranzitu. Seveda so bile v prvi vrsti uporabljene osebe v obmejnem pasu z ene ali druge strani meje tiste države, iz katere so tudi najbolj intenzivno delovali proti JA. Tako je bila samo iz kategorije "obmejno prebivalstvo" angažiranih 8.121 oseb, po državah pa naslednje število: proti Albaniji – 1.647 oseb, Grčiji – 783, Bolgariji – 1.289, Romuniji – 862, Madžarski – 2.092, Avstriji – 763 in proti Italiji – 685 oseb! Od tega števila je bilo pravih sodelavcev samo 665, kandidatov za sodelavce je bilo 1.235 in prijateljskih zvez 1.120 oseb. Seveda se je iz tako množične mreže aktivnih in pasivnih sodelavcev sčasoma oblikovala sicer maloštevilna, toda zelo kvalitetna skupina urhunskih sodelavcev, pa tudi rezidentov.

Posebne pogoje za takšno delo so imeli tudi rezervni oficirji Kosa iz obmejnih področij, pa tudi demobilizirani sodelavci. Bistvene pa so bile družinske, prijateljske in vse druge zveze onstran meje. Poudarek je bil na t.i. "kvalitetnih zvezah" (policija, vojska); organi Kosa so se samo v zelo izjemnih primerih posluževali "kriminalcev".

Ofenzivno kontrašpijonažo so v poznejših letih organizirano in uspešno opravljale t.i. protiobveščevalne skupine (Kog) pri armadnih oddelkih, ki so bile funkcionalno nekaj časa (do Titove smrti) tudi direktno vezane za varnostno upravo zveznega sekretariata za ljudsko obrambo!

1.5.7. Prevzem vojaško-teritorialnih organov

Marca 1948 so organi Kos JA od Udbe prevzeli tudi kontraobveščevalno zaščito vojaških odsekov in okrožij, kar je pomenilo, da so po zapisniku morali predati – sprejeti "materiale, sodelavce in drugo". Kako je to bilo, si lahko samo mislimo, še posebej če vemo, da so v vojaško-

teritorialne organe pošiljali starešine slabše kvalitete ali pa starejše letnike ("solunaše" in "domorodce"), včasih pa tudi kazensko. Toda problem je bil predvsem okrog lokalnih sodelavcev, ki jih oficirji Udbe niso hoteli predati!

Vsekakor so organi Kos v vojaško-teritorialnih organih predstavljali prvi in začetni naslov (in filter) za vse preverke, posebno za starešine JA, kakor tudi za kandidate za šole rezervnih oficirjev, gardo in specialne enote. VTO in organi Kosa so tako prevzeli tudi skrb za vse rezervne starešine JA, predvsem pa za vodenje enotne evidence regrutov in drugih kategorij, formiranje vojaško- mobilizacijskih enot in izvajanje vojaških vaj. Seveda je bilo pomembno tudi sodelovanje z vsemi organi oblasti na terenu, predvsem z organi Udbe in milice.

Od 1952. so bili organi Kos vojaško-teritorialnih organov podrejeni upravam Kos vojaških območij, po ukinitivi vojaških odsekov pa so organi Kos vojaškega okrožja bili podrejeni varnostnemu oddelku armade (v vsaki armadi je obstajalo po eno vojaško okrožje).

1.5.8. Zveze vojaških oseb s tujino in tujci

Seveda so organi Kosa za vse pripadnike JA, ki so bivali ali so prišli iz tujine, bili poročeni s tujkami ali imeli zveze s tujino, vodili določene podatke kot "zveza s tujino". Tako je bilo do 1949 registriranih (prijavljenih) 3.363 vojaških oseb (1.737 častnikov, 365 podčastnikov, 167 vojaških uslužbencev, 917 vojakov in 186 civilnih oseb). Nekaj pripadnikov JA teh zvez s tujino ni prijavilo (v 3.armadnem območju okrog 7), zato so bili kaznovani (denarno, disciplinsko, pa tudi sodno).

Ker je bilo v JA precejšnje število pripadnikov, ki so iz različnih vzrokov bivali v tujini ali pa vzdrževali zveze s tujci, ki niso bile popolnoma razčiščene, je bilo avgusta 1949 organizirano posvetovanje v upravi Kos JA. Na njem so prvič sistematično proučili celotno problematiko odnosov s tujino (šolanje, dopisovanje, mešani zakoni, zveze po resoluciji informbiroja, zveze z egejskimi Makedonci in beloemigranti in podobno) in predlagali potrebne operativne ukrepe.

Aprila 1950 so organi Kosa začeli tudi bolj načrtno spremljati obveščevalno-izvidniško dejavnost tujih turistov, predvsem na Jadranu.

Ker je v obdobju informbiroja prišlo do popolne ekonomske in druge blokade s strani vzhodnoevropskih držav, je bil 1951 z ZDA sklenjen sporazum o vojaški pomoči, istočasno pa je bila realizirana tudi t.i. "tripartitna" pomoč s strani drugih zahodnoevropskih držav. Program pošiljanja vojaške pomoči imenovan tudi AMAS, je trajal od 1952-1957. leta; ameriški vojaški strokovnjaki so tako obiskali 275 enot JA – 178 v 5.armadnem območju (Slovenija in Hrvaška), 62 v Vojaško-letalskem območju in 35 v Vojaško-pomorskem območju in seveda tudi zbirali razne obveščevalne podatke ali pa navezovali osebne stike, ki so kasneje često prerasli v agenturne.

1.5.9. Varnostna in protiobveščevalna zaščita poveljstev, enot, ustanov, objektov in teritorija – faze "čiščenja" JA sovražnih, in neprimernih pripadnikov

Takoj po osvoboditvi države se je v JA začela prva faza "čiščenja", ki je trajala od januarja do maja 1946, ko je bilo odpuščenih 14.272 pripadnikov, od tega 2.295 častnikov in 11.977 podčastnikov ter vojakov. Na vojaška sodišča je bilo poslanih 1.844 pripadnikov (256 častnikov), 12.565 pripadnikov (1.588 častnikov) je bilo demobiliziranih ali pa poslanih v disciplinske bataljone (formirani oktobra 1946), iz različnih vzrokov pa je bilo zaprtih še 7.024 pripadnikov JA.

V letu 1947 se je začelo preverjanje starešinskega kadra, predvsem tistih, ki so v JA prišli iz bivše jugoslovanske vojske oziroma ujetniških taborišč, tigrovcev, pripadnikov prekomorskih brigad in enot formiranih v ZSSR (Mesičeva in tankovska brigada). Namreč, za vsakega ujetnika bivše jugoslovanske vojske je t.i. protifašistični zbor vojaških ujetnikov ob repatriaciji podal svoje mnenje, ki se je potem dopolnjevalo in preverjalo. Šlo je predvsem za preverjanje političnih stališč. Sprejeto je bilo tudi stališče, da se iz JA demobilizirajo vsi tisti, ki so sodelovali v raznih kvislinških enotah.

Na podlagi izkušenj iz NOB, kakor tudi okrepljene aktivnosti tujih obveščevalnih služb v obdobju informbiroja, so organi Kos JA prvenstveno ščitili starešine, posebno pomembne objekte in dejavnosti. Koncem 1949 so vsi organi Kos JA začeli izvajati drugo fazo "čiščenja" oziroma nalogo "preverke častniškega kadra in zaščite poveljstev", v sklopu organizirane borbe proti vsem sovražnim poskusom urinjanja v JA. Uvedeni so bili posebni "referenti za štabe", ki so za vsakega častnika formirali "dosje", za ostale pa "omot". Iz vsebine dosjeja je razvidno, kako temeljito je moralo bilo delo Kosa:

- lastnoročno napisan življenjepis ali kopija partijskega;
- preverka organov Ůdbe v rojstnem kraju, prebivališču in podobno;
- pregled agenturnih podatkov;
- pregled zaokroženih podatkov ali letnih podatkov oficirja Kosa;
- pregled vseh zvez in povezav s tujino;
- poseben pregled zanimivih podatkov za Kos.

Celotno delo je bilo metodološko razdeljeno na preverjanje, razjasnitve, agenturne obdelave, operativne kontrole in podobno. Osnovne naloge so bile opravljene v toku leta 1948.

Tako je je bilo ponovno preverjeno 23.609 ali 70 odstotkov vseh častnikov, preostalo je še okrog 7.400 preverk, pri čemer častniki – prvoborci niso bili "ponovno" preverjeni.

Razjasnjevanih je bilo 4.517 častnikov ali okrog desetine celotnega častniškega kadra. Pozitivnih je bilo 2.145 ali 46 odstotkov častnikov, 77

zaprthih, 245 demobiliziranih in 875 podvrženih agenturni obdelavi! Za primerjavo: v letu 1947 je bilo pod agenturno obdelavo 623 častnikov, 1948 (začetek informbiroja) pa že 2.945 častnikov. Od tega je bilo 1.117 častnikov v operativni obdelavi zaradi sumljive preteklosti in 1.828 zaradi informbiroja (zaprthih je bilo 129 častnikov, 1.552 pa je ostalo v agenturni obdelavi).

V letu 1948 je bilo registriranih 24.000 prestopnikov na raznih osnovah, od katerih je bilo 11.070 zaslišanih na raportih, 3.790 je bilo kritiziranih od komisarjev, za 9.500 so bili odpravljeni ukrepi organov Kosa, dočim je bilo 2.160 pripadnikov JA zaprthih.

Samo zaradi podpiranja resolucije informbiroja je bilo registriranih 2.043 prestopnikov, od tega 1.412 častnikov, 252 podčastnikov in 379 vojakov. Od teh jih je bilo zaprthih 1.312 in sicer 2 generala, 229 častnikov, 139 podčastnikov, 30 vojaških uslužbencev, 700 vojakov, 7 gojencev vojaških šol, 146 civilnih oseb in 5 ostalih. Število prestopnikov in zaprthih po informbiroju je bilo relativno veliko v primerjavi z drugimi vrstami prestopkov (918 zaradi neodzivanja na vojaško obveznost, 2.350 zaradi premoženjskega kriminala in 841 zaradi verbalnih deliktov).

V toku 1949 je bil sprožen kazenski postopek proti 5.727 pripadnikom JA (pozneje je bil postopek ustavljen proti 802), od tega je bilo 923 častnikov, 803 podčastnikov, 2.671 vojakov, 1.330 vojaških uslužbencev in civilistov v službi v JA. Po vrstah prestopkov je bilo stanje naslednje: 903 v zvezi z informbirojem, 1.030 verbalni prestopki, 1.267 izogibanje služenja vojaškega roka, 982 premoženjski kriminal in 1.455 druga kazniva dejanja. Všetih je tudi 47 primerov vohunske in diverzantsko-teroristične dejavnosti iz vzhodnoevropskih držav.

V letu 1950 so bili sproženi kazenski postopki proti 4.791 pripadnikom JA: 593 častnikom, 664 podčastnikom, 2.451 vojakom, 44 vojaškim uslužbencem in 1.039 civilnim osebam v službi v JA. Po vrstah prestopkov je število naslednje: 536 (297 častnikov) v zvezi z informbirojem, 700 verbalni prestopki, izogibanje služenju vojaškega roka 1.296 (tudi 34 častnikov!), 1.596 premoženjski kriminal in 663 ostala kazniva dejanja.

V toku 1951 so bili sproženi kazenski postopki proti 5.808 pripadnikom JA, med katerimi je bilo 1.216 častnikov, 941 podčastnikov, 2.64 vojakov, 85 vojaških uslužbencev in 1.002 civilov v službi v JA. Od teh se je 1.132 pripadnikov JA prvič branilo s svobode. Po vrstah prestopkov je bilo stanje naslednje: v zvezi z informbirojem je bilo obtoženih 969 (in 800 obsojenih – 547 častnikov, 56 podčastnikov, 94 vojakov, 27 vojaških udeležbencev, 73 civilnih oseb in 13 vojaških študentov), izogibanje vojaški obveznosti 1.112 (tudi 33 častnikov), premoženjski kriminal 1.804 in za ostala kazniva dejanja proti 1.066 pripadnikom JA.

Za 1952 leto je bilo značilno predvsem zelo intenzivno predhodno vzgojno-politično in svetovalno delovanje, kar je seveda pozitivno vplivalo na število kazenskih prijav. Teh je bilo vloženih samo 3.979, od tega je

bilo: 596 častnikov, 608 podčastnikov, 2.012 vojakov, 50 vojaških uslužbencev in 713 civilnih oseb. Tudi v tem letu se je 1.247 pripadnikov JA branilo s svobode. Po vrstah prestopkov je bilo stanje naslednje: 453 v zvezi z informbirojem (251 častnikov, 32 podčastnikov, 84 vojakov, 9 vojaških uslužbencev in 77 civilnih oseb), kar je zmanjšanje za okrog 70 odstotkov, 825 izogibanje vojaški obveznosti, 1.340 premoženjski kriminal in 960 ostalih kazenskih zadev. Pri tem je treba poudariti da so organi Kosa v tem letu podali kazenske ovadbe proti 251 častnikom od 2.814 častnikov, ki so bili pod operativno obdelavo, dočim so politični komisariji razčiščevali lažje verbalne delikte za 3.615 pripadnikov JA.

V toku 1953 so razjasnjevali 2.718 pripadnikov JA, kazenski ukrepi so bili sprožene proti 1.294 prestopnikom, od tega je bilo: 157 častnikov, 72 podčastnikov, 650 vojakov, 10 vojaških uslužbencev, 134 civilnih oseb in 2 gojenca vojaških šol. V zvezi z informbirojem je bilo zaprtih samo 123 pripadnikov JA! Zanimivo je dodati, da so vojaški tožilci odstopili od kazenskega pregona proti 145. pripadnikom JA, pa tudi vojaška sodišča so v tem letu osvobodila 31 obtoženih pripadnikov JA, za katere so organi Kos podali kazenske ovadbe.

Posebno pozornost zasluži tudi t.i. sovražno izpovedovanje ali moderneje povedano – verbalni delikt, ki je bilo najbolj intenzivno ravno v času informbiroja in je bilo značilno predvsem za nestalni sestav JA (vojake). Po letih se je število kazenskih prijav gibalo takole: 1948 – 841, 1949 – 1.030, 1950 – 700, 1951 – 638 (tudi 38 častnikov), 1952 – 401 (19 častnikov in 226 vojakov) in 1953 – 240 prijav.

Iz povedanega je mogoče zaključiti naslednje:

- veliko število prestopnikov med pripadniki stalne sestave JA (4.295 častnikov in 4.126 podčastnikov) je skoraj gotovo posledica delovanja v zvezi z resolucijo informbiroja;
- od skupnega števila kazenskih ovadb (28.372) odpade na politični kriminal 13.869 primerov, od tega na informbirojevce 3.654 primerov, verbalne delikte 3.877 in 6.388 ostale primere;
- višek po informbiroju je bilo 1951, ko je bilo podanih 1.187 kazenskih ovadb, nakar je ta dejavnost znatno padla (1952 – 453 in 1953 – 148 kazenskih ovadb);
- upadlo je bilo tudi dezerterstvo iz JA (1948 in 1949 je zbežalo v tujino 13 višjih častnikov, 1950 nobeden) in tudi samovoljno zapuščanje JA (1946 – 1.200, 1948 – 500 in 1953 – 250 primerov);
- zmanjšalo se je tudi število prekinjenih kazenskih postopkov (1949 – 802, 1951 – 388 in 1953 – 289), kar govori o izboljšanju kriterijev in delu organov kazenskega pregona, torej tudi organov Kosa.

Vojaški pravosodni organi so proti informbirojcem izvajali dosledno in enotno kaznovalno politiko, saj je šlo za zelo resen in načrtovan poskus

državno-političnega prevrata. V začetku so bile kazenske sankcije sicer zelo blage, pa so jih kmalu zaostriili.

Politični kriminal je po letu 1949 zajemal 35 odstotkov splošnega prestopništva (od tega 17 odstotkov v zvezi z informbirojem) in je upadal. To potrjujejo naslednji podatki: 1950 – 26 odstotkov političnega kriminala (11 odstotkov v zvezi z informbirojem), 1951 – 31 odstotkov (20 odstotkov v zvezi z informbirojem), 1952 – 21 odstotkov (11 odstotkov v zvezi z informbirojem) in 1953 – 11 odstotkov političnega kriminala in od tega samo 4,4 odstotka v zvezi z informbirojem.

Seveda pa so se zaradi takšne težiščne orientacije (informbiro) organi Kosa relativno manj angažirali proti obveščevalni in subverziivni dejavnosti z zahoda in tudi proti ekstremni politični emigraciji, kar je v naslednjem obdobju privedlo do njihove nove preobrazbe in strukture. Stalna pozornost je bila usmerjena tudi na kvaliteto dela organov Kos, predvsem pa sodelavske mreže, ki je v začetku 1950 štela kar 23.298 sodelavcev (1949 – 16.698). K temu so največ pripomogli že prej omenjeni inštruktorji. Natančno so bile analizirane operativne in druge izkušnje in zavržene določene nefunkcionalne metode in praksa (pisna obveza sodelavcev, določene vrste sodelavcev – kvartirni (po mestu prebivanja), protidiverzantski in podobno). Hkrati so bile sprejete sodobnejše metode dela, predvsem na operativno-tehničnem področju.

V toku 1953. so organi Kosa začeli organizirano in sistematično spremljati nekatere zanimive protiobveščevalne probleme, ki so bili zaradi informbiroja zanemarjeni. To so bili predvsem: rekonstrukcija delovanja tujih obveščevalnih služb in določenih obmejnih obveščevalnih centrov, tujci (1953 so registrirali že 106.233 tujcev, od katerih se je 160 že povežalo s pripadniki JA), reemigranti (večje število, pošiljali na dosluženje vojaškega roka), vojaški dezertjerji v tujini (v sovjetski armadi so zasedali visoke položaje!), mešani zakoni (okrog 500), trgovci (9.075, od tega 600 v vojaški industriji), v tujini šolani pripadniki JA (ni podatkov o številu!), rodbinske zveze v tujini (100.976), zveze s tujci v SFRJ (3.336, od tega 1.737 častniki in okrog 50 zvez z diplomatsko konzularnimi predstavniki), potovanja pripadnikov JA v tujino (773) in podobno. Posebno so bili zanimivi rezultati rekonstrukcij vseh obveščevalnih služb (pisni elaborati končani 1955/56), ki so načrtali bodoče delo Kosa za daljše obdobje, predvsem pa so potrdili kontinuiteto delovanja, pa tudi določene "starejše" zveze in generacijske agenturne povezave.

Operativna situacija je zahtevala tudi nove organe za izvrševanje določenih samostojnih nalog (sledenje in tajno ozvočenje) in pripomočke za lažje delo (službene izkaznice, posebni kadrovske organi in podobno).

1.5.10. Uvajanje enostarešinskih odnosov v JA in podreditev organov Kosa poveljnikom

Meseca junija 1953 so bile ukinjene funkcije političnih komisarjev, s tem pa je bilo konec preživele prakse dvostarešinskih odnosov (enaka

odgovornost oziroma soodgovornost poveljnika in političnega komisarja). Tako so se politični komisarji "prelevili" v organe za moralno-politično vzgojo, ki so imeli samo vlogo pomočnika poveljnika in določene štabne naloge.

Po novem konceptu enostarešinskih odnosov v JA so organi Kosa samo "zamenjali gospodarja" (prej so bili podrejeni političnim komisarjem) – neposredno so bili podrejeni poveljniku, pa čeprav formalno niso imeli položaja njegovega pomočnika. Proces prilagoditve ni povzročal skoraj nobenih težav.

Organi Kosa so večino svojih nalog reševali samostojno, po potrebi pa so tudi tesneje sodelovali s sorodnimi službami (obveščevalno in Udbo), pa tudi z ostalimi organi poveljstev in ustanov JA, kakor tudi z vsemi drugimi organi na terenu. Prav takšno plodno in vsestransko sodelovanje je pripomoglo, da so organi Kosa pravočasno odkrivali in preprečevali vse oblike in metode obveščevalno-izvidniške in druge sovražne dejavnosti in se tako uspešno zoperstavili napadom zunanjega in notranjega sovražnika.

1.6. Obveščevalno-izvidniška in subverzivna dejavnost tujih obveščevalnih služb, ekstremne emigracije in notranjega sovražnika proti in v JA

Čeprav so bili okupatorji in kvizlingi pregnani iz države in je bila vzpostavljena socialistična oblast, organizirana obnova in graditev v vojni razdejane države, so ostanki razrednega sovražnika, kvizlingov, tuje agencije in drugih notranjih sovražnikov zopet začeli (nadaljevali) s sovražnim delovanjem proti SFRJ, posebno še proti in tudi v sami JLA.

Kos JA se je takoj po osvoboditvi države moral spopasti z velikim številom sovražnih elementov. V začetku 1946 je bilo v kartotekah Kosa registriranih 13.337 pripadnikov JA, ki so sovražno delovali, od tega 1.515 aktivno, 377 pasivno, pod operativno kontrolo pa je bilo 11.445 pripadnikov JA. Pred tem je bilo iz različnih vzrokov aretiranih 7.104 pripadnikov JA (432 častnikov, 219 podčastnikov, 6.093 borcev – vojakov, 354 civilistov in 6 ujetih nemških vojakov, med njimi je bilo 532 četnikov, 1.324 ustašev in domobranov, 279 belogardistov in drugih kvizlingov in 255 vojakov nemške vojske). Kmalu jih je bilo 886 izpuščenih zaradi pomanjkanja dokazov. Organom Ozne na terenu sta bili predane 402 osebi, kazenske ovadbe pa so bile napisane za 4.930 oseb, od katerih je bilo obsojenih 4.612. Poleg tega je bilo ujetih 2.357 vojaških dezertarjev, 109 raznih sovražnih skupin, evidentiranih pa je bilo tudi 385 vojnih zločincev in 42 vohunov!

Organizirana sovražna dejavnost se je čutila in zaznavala v poveljstvih, ustanovah, enotah in na terenu. Izvajana je bila iz tujine prek agencije in ekstremne emigracije, predvsem pa v sami državi in tudi v sami JLA na

razne načine, v raznih oblikah in metodah. Ta dejavnost pa je bila vedno prilagojena različnim obdobjem v razvoju države in njene vojske.

V začetnem obdobju so bile opažene klasične oblike in metode sovražnega delovanja, poznane še iz časov revolucionarnih sprememb med oktobrsko revolucijo in špansko državljansko vojno. Sovražno delovanje je seveda imelo podporo mednarodne reakcije in kontrarevolucionarnih ostankov v državi, ki so hoteli zrušiti novonastalo socialistično oblast in vzpostaviti stari režim.

Znane so bile namere o obnovi monarhije z dinastijo Karađorđevićev na čelu; obnavljanje raznih kvislinških tvorb na ozemlju Jugoslavije; kombinacije glede oblikovati Velike Srbije, Velike Hrvaške, Velike Albanije in drugih separatističnih tvorb; načrti glede oblikovanja Združenih držav srednje Evrope, v katere bi bili vključeni Slovenija in Hrvaška, pa tudi podobni načrti o obnovi Habsburške monarhije. Takšni "načrti" in "vizije" poraženih reakcionarnih sil in interesov so bili osnova za celotno sovražno dejavnost proti državi in tudi proti JLA.

Z objavo resolucije informbiroja, torej v obdobju od 1948 do 1955, so se pojavile nove oblike in metode sovražnega delovanja, pa tudi kategorije sovražnika, ki so delovale tudi samostojno. Predvsem je prišlo v ospredje politično-propagandno delovanje, vojaški pritiski in demonstracije sile, ekonomske blokade, pozivanje na rušenje režima, obveščevalno-subverzivno delovanje in podobno.

Nastale okoliščine so seveda spretno izkoristili tudi drugi sovražniki države (ostanki kvislinških formacij, "konzervirane agenture", deli buržoazije in veleposestnikov, kulakov, meščanskih strank, vojni dobičkarji in podobni) in s podporo določenih reakcionarnih krogov sosednih držav in zahodnih velesil, intenzivirali obveščevalno in drugo sovražno dejavnost proti SFRJ, posebno še proti JLA.

Po objavi resolucije informbiroja je bilo 1948 evidentiranih okrog 24.000 vojaških oseb, ki so bile osumljene sovražnega delovanja. Odkritih je bilo tudi nekaj ilegalnih "informbirojevskih" skupin, več primerov vohunstva (19), diverzantskih akcij (5), dezerterstva (589), povzročanja škode na vojaški opremi in objektih (62) in sovražne parole (129).

V letu 1949 je bila sovražna dejavnost močno povečana, saj je bilo odkritih že 97 ilegalnih skupin s skupno 420 člani (od tega 238 častnikov, 23 podčastnikov, 71 vojakov in 66 civilnih oseb), znatno so se povečali pojavi vohunstva in sabotaž (100 pripadnikov JA), dezerterstva (508 in 130 pomagačev, od katerih je bilo ujetih okrog 300), pomnožili pa so se tudi verbalni izstopi in celotna sovražna propaganda ter agitacija.

Leta 1950 je bilo sovražno delovanje bolj organizirano, vse skupine so delovale v zelo strogi ilegalnosti. No, vseeno je bilo odkritih nekaj skupin.

V prvi polovici 1951. se je sovražno delovanje s pozicij informbiroja znatno povečalo, saj je bilo odkritih 111 skupin (s 355 člani), največ v

1.vojaškem območju (27 z 80 člani), Vojaško-letalskem območju (19 s 56 člani), 5.vojaškem območju (17 s 46 člani) in v državnem sekretariatu za ljudsko obrambo (10 z 19 člani).

V letu 1952 je sovražna dejavnost skoraj usahnila, saj je bilo odkritih le 5 skupin. Verbalno je izstopalo 353 pripadnikov JA.

Stalinova smrt, predvsem pa velika politična zmaga v sporu z informbirojem in pozitivni premiki v odnosih z zahodnimi silami, kakor tudi uspehi na notranjem družbenem prizorišču (delavsko in družbeno samoupravljanje, decentralizacija in demokratizacija itd), so 1953. vplivali na znatno zmanjšanje sovražnega delovanja.

Kot sem že poudaril, se je sovražna dejavnost v JA izražala skozi nekatere nove oblike in metode delovanja, zato jih je zaradi izkušenj vredno zabeležiti.

1.6.1. Ustanavljanje sovražnih ilegalnih skupin, združb in organizacij in delovanje posameznikov

V obdobju 1945/46 je bilo v JA odkritih 16 ilegalnih skupin, ki so jih organizirale tuje obveščevalne službe in so delovale s pozicij razbitih kvislinških formacij. O tem pričajo tudi nazivi teh skupin, ki so bile odkrite v 3.vojaškem območju – 42.diviziji: Kolačina, Kraljevčani in Ravnogorska; 4.diviziji: Muslimani; 10.diviziji: Ustaši, Zagreb in Cigani; 9. diviziji: Klerik (povezana z madžarsko obveščevalno službo); 11.diviziji: Dimitrijević in podobno.

V letu 1947 je bilo odkritih okrog 40 skupin in aretiranih 2.691 pripadnikov JA (103 častnikov, 175 podčastnikov, 2.160 vojakov in 249 civilnih oseb). Značilni primeri: diverzantsko – teroristična skupina Skupina – 4, ameriška vohunska skupina v Vojaško-letalskem območju (podporočnik Maričić, poročnik Savec in kapetana Pajić in Živadinović) in ostanek gestapovske mreže vojaka Karla Zakonjška, povezane z Angloameričani.

Od leta 1948 so se v tudi v JA pojavile ilegalne skupine, ki so delovale predvsem s kontrarevolucionarnih pozicij. Med člani teh skupin so bili tudi trije generali, več polkovnikov in starejših častnikov (in članov KPJ), največ pa je bilo zavedenih pripadnikov JA, ki so ob začetku spora po resoluciji informbiroja nasledli raznim parolam o zvestobi Stalinu in ZSSR, kakor tudi večje število nezadovoljnejev. Seveda so posamezne skupine izvrševale tudi vohunske in druge naloge in bile povezane z diplomatsko-konzularnimi predstavniki v državi ali pa z obmejnimi obveščevalnimi centri vzhodnoevropskimi državami. Mnoge skupine so tudi posnemale ilegalne oblike delovanja KPJ in drugih tovrstnih organizacij v tujini. Samo v 5. in 7. armadnem območju je bilo odkritih 25 ilegalnih skupin.

Tudi v 1949 in 1950 je bilo odkritih več ilegalnih skupin in posameznikov, med njimi v domu vojaških študentov v Ljubljani skupina poročnika Visenjaka s štirimi častniki.

Vsi odkriti pripadniki ilegalnih skupin so bili v preiskovalnem postopku in vsem je sodilo vojaško sodišče. Največ jih je bilo poslanih na Goli otok, kjer organi Kosa JA niso bili prisotni. Zaradi informbiroja je bilo v SFRJ zaprtih in administrativno kaznovanih 11.611 civilistov (12), od tega 320 pripadnikov JA (40% ni bilo kaznovanih!). V celoti je v JA po informbiroju souvažno delovalo 2.300 pripadnikov JA (450 javno na partijskih sestankih, 1.000 pred posameznikom in okrog 750 v dvoje). Ukrepi: 650 kritiziranih, 50 partijsko kaznovanih, 700 izKJučenih iz KPJ, 150 demobiliziranih.

V ZSSR in drugih vzhodnoevropskih državah je bilo skupaj okrog 5.000 emigrantov, od katerih je samo 500 imelo status političnega emigranta (71 Slovencev). Med njimi je bilo tudi okrog 150 pripadnikov JA, ki so bili sprejeti v Rdečo armado. (Slovencev je bilo 14 in vsi so bili pod operativno kontrolo varnostnega oddelka 9.armade oziroma Kog 9.armade – op.avtor).

1.6.2. Obveščevalno-izvidniška in vohunsko-sabotažna dejavnost

Obveščevalno-izvidniška in vohunska dejavnost v in proti JA je bila že skoraj ustaljena oblika dejavnosti. Po nekaterih podatkih SDV je bilo v toku narodnoosvobodilne borbe in neposredno po osvoboditvi odkritih in usmrčenih okrog 10.000 vohunov in sodelavcev tujih obveščevalnih služb, okupatorja in kvislingov. Preživele posameznike in predusem tiste, ki so pripadali t.i. "konzervirani agenturi", so "nove" sile, tuje obveščevalne službe dokaj hitro povezale in usmerile v JA kot enega glavnih obveščevalnih objektov! V generalštabu JA je bil kot agent ameriške obveščevalne službe odkrit generalmajor D.T., Slovenec!

Verjetno je bila italijanska obveščevalna služba najbolj agresivna do Jugoslavije še iz predvojnih časov (6), pa je tako kontinuirano delovala iz obmejnih obveščevalnih centrov (Trst, Gorica, Videm, Benetke, Padova, Vittorio Veneto, Bari) in diplomatsko-konzularnih predstavništev v Jugoslaviji. Najbolj je bil znan predvojni vojaški ataše v Beogradu, polkovnik Praska, ki je imel osebno na zvezi 34 agentov, med njimi tudi dva v obveščevalnem oddelku generalštaba bivše jugoslovanske vojske. Hkrati je tudi ljubimkal s soprogo generala Hadžića, vojnega ministra. Z italijansko Ovro so bili pred vojno povezani tržaški škof Alojzij Fogar in voditelji primorskih klerikalcev (Kralj, Kemperle, Simčič in drugi). Odkritje centralne tehnike leta 1942 v Ljubljani in aretacija Toneta Tomšiča naj bi bili rezultati agentov Ovre.

Nemška in avstrijska obveščevalna služba še nista smeli nastopiti samostojno, pač pa so nekdanji pripadniki Abwehra in drugi delovali v zavezniških obveščevalnih službah (emigrantsko taborišče Zündorf pri Münchnu, San Sabbo pri Trstu).

Angleška obveščevalna služba je svoje prejšnje baze in pozicije temeljito dopolnila in preusmerila na nove naloge, predvsem proti JA (14, 15 in 16). Poleg zelo aktivnega obveščevalnega centra v Trstu in Gorici,

za katera je podatke zbiral obveščevalna skupina Mirka Bitenca, so imeli znani obveščevalni center 101 v Avstriji in Švici. Z njimi je bila povezana obveščevalna skupina Nagode – Furlan, delovala je tudi emigrantska skupina Franca Čeha pa tudi razne manjše skupine "križarjev" v Slovenskih goricah.

Za ameriško obveščevalno službo pa je veljalo, da se je šele začela premeščati v naš prostor, pri čemer so uporabljali urade UNRE, misijo za registracijo grobov padlih pilotov (vodja Anderson Toust), predstavnike ladijskih agencij in podobno. Najbolj pa so se osredotočili na ustanavljanje močnih obmejnih obveščevalnih centrov, v katerih so angažirali predvsem politične emigrante in častnike kvislinških enot. Obveščevalni center v Trstu je vodil četniški zločinec Dragoljub Vurdelja, salzburški obveščevalni centre pa je vodil domobranski podpolkovnik Andrej Glušič, ki je imel tudi zelo aktiven podcenter v Gradcu. Znan je tudi emigrantski center v Avstriji, pod vodstvom Jožeta Kuharja, ki je imel celo obveščevalno organizacijo v Ljubljani z imenom "Lastovka". To je najprej vodil O. B., pozneje K., nazadnje pa D. L. To naj bi veljalo tudi za rezidenta Gestapa, J. J.

Tako je bilo v obdobju 1946/47 odkritih 92, v 1948 – 19 in 1949 že 100 primerov vohunstva in sabotaže (obe dejavnosti sta bili spremljani skupaj!). Za poznejša obdobja sicer ni podatkov, ker je pač delovanje vsake ilegalne skupine (predvsem po informbiroju) vsebovalo tudi vohunsko-sabotažno dejavnost.

Tudi nekatere cerkvene skupnosti so razvijale obsežno sovražno pa tudi vohunsko dejavnost proti SFRJ in JA. O tem nam posebej priča primer dr. Krunoslava Draganovića, ki je imel v Rimu poseben obveščevalni center, v katerem so delali bivši ustaški obveščevalci Eterović, Šaravanja in Mirt. Po nekaterih podatkih (5) so bili najbolj aktivni jezuiti in lazaristi iz Slovenije, predvsem pa B., bivši italijanski vohun in kurir škofa Rožmana, kakor tudi jezuit P., ki naj bi imel obveščevalne ekspoziture v Gorici in Trstu.

Po osvoboditvi Beograda je bila ustanovljena posebna sovjetska obveščevalna skupina (okrog 120 častnikov) na čelu z generalom Selimirovskim, ki je začela postavljati široko obveščevalno mrežo v državi in JA (sovjetska obveščevalna služba – 1.250 agentov, bolgarska – 275 agentov, albanska – 250 agentov, madžarska – 153 agentov itd). Po RIB so bili iz te skupine ustanovljeni obmejni Obveščevalni centri, ki so nadaljevali začeto delo (8). Vsi dezertjerji iz JA so šli skozi te centre, pa tudi vsi diverzanti in teroristi.

Za Slovenije bi bilo vsekakor zanimivo podrobno raziskati obveščevalno dejavnost podpolkovnika Bogomoljeva, vodje sovjetske vojaške misije pri glavnem štabu NOV Slovenije (9), kakor tudi nekaterih agentov Nkvd-ja (F. S., A. M., I. K., S. F., A. E. in drugi), da pokojnega Josipa Kopiniča, verjetno najbolj uspešnega slovenskega obveščevalca, sploh ne

omenjam (*mimogrede, nekaj Bogomoljevih obveščevalnih zvez smo sicer "spremljali"*).

Obveščevalna dejavnost madžarske, romunske, bolgarske, albanske in delno tudi češkoslovaške ter poljske obveščevalne službe je bila koordinirana s strani sovjetske obveščevalne službe (10). Skupno je bilo formiranih 30 obveščevalnih centrov z okrog 150 izkušenimi specialisti za obveščevalne in diverzantsko – teroristične akcije. Zanimivo je, da so posamezne agente pošljali prek svojih centrov iz Trsta in Dunaja. Iz vzhodnoevropskih držav je bilo po obveščevalnih nalogah (11) poslanih 245 emigrantov (44 častnikov, 5 podčastnikov in 1 vojak), od katerih je bilo 83 ujetih in 24 usmrčenih. Ne gre pozabiti niti Vidalijevega obveščevalnega centra v Trstu, v katerem se je posebno angažirala "Marina" (bila je aktivna še pozneje, kar sem osebno spremljal prek sodelavca v Trstu).

1.6.3. Diverzantsko-teroristična in sabotažna dejavnost

Praviloma se je skoraj vsaka sovražna dejavnost v ali proti JA začela s sabotažno oziroma diverzantsko-teroristično dejavnostjo, kar je JA v obdobju informbiroja povzročalo obilo težav. Samo v začetnem 1948. letu je bilo registriranih 26 večjih diverzij, od katerih navajam samo tisto v tovarni smodnika v Kamniku, ko je bila povzročena velika materialna škoda in v kateri je izgubilo življenje 5 delavcev! Leta 1949 je ilegalna informbirojevska skupina v Nišu zažgala skladišče vojaške opreme, dva požigalca (praporščak Stevanovski in vojak Simeunović) pa sta bila obsojena na smrt! Za diverzije in sabotaže je bilo leta 1948 obsojenih 54 pripadnikov JA, 1949 – 37 in 1951 – 9.

1.6.4. Dezerterstvo iz JA

Dezerterstvo iz JA, s skrivanjem v državi – t.i. samooddaljevanje, je bilo v JA zelo razširjen pojav. Posebno je bilo boleče skupinsko dezerterstvo (52 skupin in 179 posameznikov) in pa dezerterstvo preko meje (102 pripadnika JA).

Kakšen problem je dezerterstvo predstavljalo za enote, posebej še za organe Kosa, zgovorno priča število dezerterjev, in sicer: 1946 – 2.075 (60 odstotkov ujetih); 1947 – 1.087 (46 odstotka ujetih); 1948 – 549 (92 odstotkov ujetih); in 1949 – 508 (70 odstotkov ujetih).

1.6.5. Sovražna propaganda

Propaganda je bila seveda najbolj množična oblika sovražne dejavnosti. Pojavljala se je na razne načine in ob vseh aktualnih zunanjih in notranje-političnih premikih, pa zato pojavnih oblik in vsebin ne bom navajal. Seveda, večino sovražnih parol in vsebin so sprožala tuja sredstva komuniciranja zaradi slabljenja notranje enotnosti JA in njene povezanosti z ljudstvom. Opaženi pa so bili že tudi prvi poskusi širjenja nacionalizma, iredentizma in šovinizma! Navajam samo nekaj statističnih podatkov o t.i. verbalnih deliktih:

V obdobju 1944 – 1954 je bilo v JA registriranih 13.500 verbalnih prestopnikov (3.250 častnikov, 1.250 podčastnikov, 7.285 vojakov, 180 vojaških uslužbencev in 500 civilnih oseb), ni pa točnih podatkov, koliko jih je bilo tudi kazensko preganjanih in obsojenih. Tako je bilo samo 1953 zaradi prozahodne propagande obsojenih 240 pripadnikov JA.

1.6.6. Ostale oblike prestopništva – disciplinski in drugi prestopki

Seveda so notranjo stabilnost JA razjedale tudi razne druge oblike delinkvence, posebej še težji disciplinski prestopki. Na prvem mestu so vsekakor razne oblike razžalitve vrhovnega poveljnika maršala Tita in drugih državno-partijskih voditeljev, neodgovorno opravljanje vojaških dolžnosti, sabotiranje nalog in odredb predpostavljenih starešin, nemarnost, pijančevanje in podobno.

Posebej poudarjam, da so organi Kosa spremljali tudi nepravilen in včasih tudi zelo grob odnos vojaških oseb do civilistov, ljudske oblasti in partijskih vodstev na terenu, kakor npr. usmrtitve kvislingov brez zaslišanj, posilstva, insceniranje pobegov in izvensodne usmrtitve, izživljanje, maščevanje za zločine, ki so jih storili ujeti ustaški in četniški zločinci, in podobno.

1.7. Vodenje organov in ustanov Kos JA

Vodenje organov in ustanov Kos JA je bilo sestavni del sistema vodenja in poveljevanja JA oziroma tudi sistema celotnega vodenja varnostnih organov SFRJ zaradi enotne zaščite obstoječega pravnega reda v državi in JA pred napadi zunanjega in notranjega sovražnika.

Koncepcijsko-doktrinarna in strateška funkcija vodenja organov KOS je izhajala iz realne ocene obveščevalnih in drugih subverzivnih dejavnosti tujih obveščevalnih služb, ekstremne in politične emigracije ter notranjega sovražnika, kakor tudi drugih okoliščin, ki so ogrožale obstoječi pravni sistem in vplivale na varnostni položaj v državi. Temu so bile seveda prilagojene organizacija, formacija, funkcije in naloge celotnega sistema varnosti, tako v miru kot tudi v kriznih razmerah in v možni vojni. Varnostni sistem se je dokaj prožno prilagojeval trenutnim razmeram in potrebam varovanja in zaščite, posebej JA.

Osnove sistema vodenja organov Kos JA so izvirale iz izkušenj ilegalnega dela KPJ, predvsem pa Ozne v času narodnoosvobodilne vojne. Seveda so bile v začetnem povojnem obdobju prisotne tudi sovjetske izkušnje, ki pa jih novi in mlajši kadri niso več uporabljali. Decentralizacija in demokratizacija družbe, posebej še po Brionskem plenumu, so tudi v oboroženih silah – JLA vplivali na sprejem izvirnih konceptualnih rešitev, kot sta splošni ljudski odpor in družbena samozaščita.

Osnovna opredelitev je bila spoštovanje ustavnih in zakonskih načel, tako v miru kot v možni vojni. Šlo je za enoten in celovit varnostni sistem

v državi, pri čemer so bile upoštevane tudi norme mednarodnega prava. Povečana je bila tudi odgovornost, ne samo organov vodenja, temveč tudi osnovnih varnostnih organov v enotah. To je praktično pomenilo, da so bili za oficirje Kos JA, in pozneje tudi za varnostno službo JLA, izbrani najboljši častniki, tako v intelektualnem in moralno-političnem kot tudi v strokovnem pogledu!

Organi Kos JA so bili formacijsko podrejeni političnim komisarjem, torej pomočniku obrambnega ministra za politično delo (generalpolkovnika Otmar Kreačič – Kultura in Svetozar Vukmanović – Tempo), funkcionalno pa direktno ministru za obrambo (maršal Tito) oziroma kasneje državnemu sekretarju za ljudsko obrambo (generalpolkovnik Ivan Gošnjak). Načelnik Kos JA od 1945 do 1963 je bil generalpolkovnik in narodni heroj Jefto Šašić, njegova namestnika pa major Jovan Božović in polkovnik Ilija Kostić.

Sistem vodenja organov Kos JA se je izpopolnjeval na osnovi praktičnih rezultatov in znanstvenih dognanj. Do junija 1953 so bili organi Kos JA podrejeni političnim komisarjem divizije, po uvedbi enostarešinske strukture poveljevanja pa neposredno poveljniku enote. Seveda so bili v obeh obdobjih funkcionalno vezani na svoje strokovne organe. Sistem vodenja torej ni bil statičen, temveč podvržen stalnim spremembam (17).

Zaradi zgodovine pa je potrebno poudariti tudi naslednje:

- odločitve o aretaciji častnika in t.i. "ilegalnih skupin" je lahko sprejel štab armade in uprava Kosa, a šele po odobritvi vrhovnega poveljnika maršala Tita;
- odločitve o aretaciji vojakov (in vojaških ilegalnih skupin) pa so sprejemali načelnik Kos divizije, divizijski komisar in tožilec, pri čemer je politični komisar celo predlagal vrsto in višino kazni;
- vse operativne odločitve so organi Kosa lahko sprejemali samo v soglasju s političnim komisarjem divizije, kar je v tistem obdobju pomenilo nekakšno politično koordinacijo glede na stanje v enotah in na terenu;
- organi Kosa so vse bolj uveljavljali načelo dokazovanja vsakega suma, kar je vplivalo na kvaliteto njihovega dela nasploh;
- šele zelo resni protiobveščevalni problemi po objavi resolucije informbiroja so organe Kosa prisilili, da so po letu 1948 začeli razmišljati o novih metodah in kvaliteti dela (uporaba operativno-tehničnih sredstev, statistične metode in analize spremljanja protiobveščevalnega stanja in podobno);
- zaradi določenih kadrovskih napak so bile načrtane smernice glede izbora kadrov za organe Kosa, predvsem pa skromnost, iskrenost, prostovoljnost in kvaliteta (inteligenca);
- hkrati so se spreminjala tudi merila o sodelavcu in njegovih kvalitetah, sodelovanju s sorodnimi službami, odnosih v poveljstvih in vseh novih pojavih in pogojih dela in življenja v JA;

- in kar je najpomembnejše, v organih Kosa in na raznih posvetovanjih se je zelo odprto in kritično govorilo o vseh napakah in slabostih, kar je potrjevalo zelo resno in konstruktivno delo.

Čeprav so se organi in vodstva Kos JA srečevali z mnogimi težavami in problemi pa tudi z žrtvami, so bili v obdobju 1945-1954 zmagovalci. JA niso presnetili pojavi, ki bi lahko bistveno vplivali na bojno pripravljenost, s tem pa tudi na varnost v državi.

Če objektiviziram vse prikazane podatke, probleme in aktivnosti Kos JA od 1945-1955, potem je, po mojem mnenju, krivično trditi, da je šlo za "tajno politično-vojaško policijo".

Kos je bila le uspešen varnostno-politični ščit JA! *Primerjalne študije bi potrdile takšno mnenje. Seveda bi se našle tudi mnoge napake in deviacije. Toda štejejo samo rezultati! Prva (1945- 1947) in druga (1948-1951) destabilizacija, ki so jo vodili in diktirali predvsem zunanji faktorji, najprej z zahoda potem pa z vzhoda, nista uspeli! Ali bo uspela tretja?*

1.8. Preobrazba Kos JA v varnostno službo JLA in ustanovitev vojaške policije JLA

Maršal Tito je že 1954., ob desetletnici varnostnih služb Jugoslavije, opozoril, da kvalitativne spremembe v družbi (delavsko in družbeno samoupravljanje) zahtevajo tudi nujne reorganizacije varnostnih služb in prilagoditve nastalim spremembam, posebej še da ne bi prišlo do zaviranja naprednih družbenih teženj.

V sistemu varnosti SFRJ so organi varnosti JLA predstavljali strokovno-specializirani del varnostnega sistema za boj proti zunanjemu in notranjemu souvažniku. Varnostni sistem je bil postavljen na najširši osnovi, nosilci varnostnih funkcij pa so postala poveljstva vojaških enot in ustanov.

Vrhovni poveljnik oboroženih sil SFRJ je dne 14. septembra 1955 z odlokom določil, da se Kos JA preoblikuje v Varnostno službo JLA in da se ustanovi Vojaška policija JLA. Podrejeni sta bili neposredno zveznemu sekretarju za ljudsko obrambo oziroma poveljniku armade, divizije, brigade, polka in bataljona. V strokovnem pogledu je bila vojaška policija podrejena varnostni službi JLA. Delo varnostnih organov in vojaške policije JLA je bilo popolnoma normirano po zakonih in ustavi SFRJ. Kontrolo nad delom varnostne službe in vojaške policije JLA so izvajali neposredno odgovorne starešine, zvezni sekretariat za ljudsko obrambo pa je opravljal inšpekcijski nadzor na celotnim delom varnostne službe in vojaške policije JLA.

V zveznem sekretariatu za ljudsko obrambo je bila ustanovljena Uprava varnosti JLA s protiobveščevalno skupino (Kog), protiobveščevalno-tehničnim centrom (Kotc) in bataljon vojaške policije. V armadah so obstajali oddelki varnosti, protiobveščevalne skupine (Kog) in bataljoni vojaške policije, v diviziji odsek varnosti in četa vojaške policije, v najnižji operativni enoti – bataljonu pa varnostni oficir – organ varnosti.

Poveljnik armade je bil prvi pooblaščen starešina, ki je odobral vse operativne posege (operativne obdelave in kontrole) proti vojaškim osebam, medtem ko je bila za civile potrebna odobritev RSNZ.

Vojaška sodišča in tožilstva, z lokacijo na sedežu armade, so bila popolnoma samostojna in ločena od ravni poveljevanja, funkcionalno pa vezana na Vrhovno sodišče JLA oziroma Glavnega tožilca JLA.

Načelnik Varnostne uprave zveznega sekretariata za ljudsko obrambo je 1963 (do 1971) postal generalpolkovnik Ivan Mišković – Brk, prej načelnik vojaške policije (od 1955). Njegov namestnik je bil generalmajor Stjepan Domankušić.

Se kratka osebna zgodba. Zaradi socialnih razmer sem se po končani gimnaziji in opravljeni veliki maturi odločil za brezplačni študij na vojaški akademiji v Beogradu, ki sem jo obiskoval od 1954-1957. Potem sem bil poslan na prvo poveljniško dolžnost v Bileće, BiH. Dve leti sem bil poveljnik učnega voda v šoli rezervnih častnikov v Bileći. Mnogo znanih Slovencev je šlo skozi moje roke! Pa tudi nekaj najboljših nogometašev (Boškov, Mujić), ker sem veljal za "alpinista"! Dosegel sem odlične rezultate in v tekmovanju s svojim vodom zasedel prvo mesto. Verjetno sem bil tudi začetnik uvajanja samoupravljanja v JLA, saj sem po zgledu delavskih svetov uvedel t.i. "vodni svet", napisal pravilnik in vojaški kolektiv je prevzel mnoge funkcije, ki so bile pozneje tudi uradno verificirane. V Bileći sem ustanovil teniški klub, pa sva z načelnikom šole polkovnikom Lukom Reljićem igrala tenis tudi z Nikolo Pilićem, aktualnim prvakom Jugoslavije in dr. Žerovcem, bivšim slovenskim prvakom.

Potem je iz Beograda prišel neki podpolkovnik in mi "ponudil" nadaljevanje kariere v varnostni službi, kakor tudi službovanje v garnizionih Zagreb, Karlovac in Ljubljana. Zaradi slednjega sem seveda takoj pristal, še posebej, ko sem dobil zagotovilo, da bom lahko izredno študiral pravo in pozneje specializiral mednarodno vojaško pravo! To je bil moj začetni cilj: častnik in strokovnjak za mednarodno vojaško pravo! Čez mesec ali dva sem se edini od več kandidatov poslovil od Bileće in z ladjo iz Dubrovnika dopotoval v Šibenik.

Dolžnost: poveljnik 1.voda vojaške policije in vršilec dolžnosti poveljnika policijske čete! Podrejen sem bil direktno poveljniku vojaškega področja, generalpodpolkovniku Nikolu Mandiću, po strokovni plati pa načelniku varnostnega oddelka podpolkovniku Milošu Petriću. Nisem se še dobro znašel v Šibeniku, že je prišla nova mamljiva ponudba, da postanem novinar centralnega vojaškega tednika Ljudska armada in dopisnik iz Ljubljane! Pred tem sem objavil v Ljudski pravici dva propagandna članka o vojaškem poklicu oziroma vojaški akademiji, kjer sem urejal tudi takrat popularni stenčas! Za nasvet sem seveda zaprosil svojega načelnika, ki me je prepričal, da je moja prihodnost v varnostni službi

JLA! Pokazal mi je pisni načrt mojega kadrovskega razvoja (šola za častnike vojaške policije, šola tujih jezikov, služba v četi vojaške policije v Unef v Egiptu, po dveh letih pa "prestop" v varnostno službo, visoka vojaška akademija itd). Tako se je potem tudi vse zgodilo...

Naj dodam kratko epizodo iz Pančeva, kjer sem pozimi 1959 obiskoval šolo častnikov vojaške policije JLA. Ob koncu šolanja nas je obiskal generalmajor Jefto Šašić, načelnik varnostne službe JLA. V pogovoru je tudi vprašal, ali med nami kdo izvira iz policijske oziroma orožniške družine. Nekaj časa smo bili vsi tiho, potem sem se dvignil samo jaz in se dokaj samozavestno predstavil! Odgovoril mi je, da je bil tudi njegov oče orožnik, in da verjame, da bom tudi jaz postal general in načelnik varnostne službe JLA! Njegova napoved se je polovično uresničila!

Po končani šoli vojaške policije so me hoteli zadržati kot predavatelja džiu-džica in vojaško-policijske taktike, pa sem ponudbo prijazno odklonil zaradi slabe pančevske vode in zimske košave! Ko sem se konec 1962. vrnil iz Egipta, kjer sem bil poveljnik vojaške policije Unef v odredu JLA, sem bil predlagan za inštruktorja vojaške policije zambijske vojske. Ponudba za dveletno delo je bila zlasti zanimiva po finančni plati, pa je vseeno nisem sprejel! Čez dva meseca so tabor zambijske policijske šole napadle in masakrirale sosednje vojaške enote.

V začetku 1963 sem bil sprejet v varnostno službo JLA in sicer kot operativec v vojaškem odseku Šibenik. Prvi načelnik in tudi sosed je bil podpolkovnik Nikola Budja, mentor pa major Pero Gospodnetić. Že naslednje leto sem bil premeščen v Split v Kog 4. armade. Šlo je za specializirano "protiobveščevalno skupino", ki je svoje delo opravljala prikrito. Pisarne smo imeli poleg vojaškega sodišča in vojaške godbe. Nosili smo civilno obleko in uporabljali automobile in motorje s civilnimi tablicami. Moj načelnik je bil kapetan bojne ladje Boris Fulgosi. Delal sem v sektorju za italijanske obveščevalne službe, kjer sem tudi dosegel svoj prvi uspeh. Namreč, iz obsežnega arhiva sem dobil podatek o neidentificiranem italijanskem agentu "X", ki je izdal največ podatkov o ladjedelnici na otoku Cresu. Za vse častnike, ki so imeli zveze v Italiji in kdajkoli službovali na Cresu, sem uvedel "kartončke". Izločil sem tri in načelniku predložil pismeni načrt: tajno ozvočiti telefone (imel ga je samo major G.) in uvesti tajno kontrolo pismenih pošilk, kakor tudi tajno sledenje trojice v času, ko pride v Split italijanski pomorski ataše. In trikrat so sledilci ugotovili "kontakt" omenjenega z majorjem G.! Primer sem posredno spremljal še pozneje, ko je bil major G. upokojen... V varnostni službi JLA je namreč veljal princip, da se indicirana agentura ne obravnava kazensko, temveč da se načrtujejo t.i. "operativne kombinacije" za globinsko urinjanje v tuje obveščevalne službe! To je tudi vzrok, da je bilo "odkritih" tako malo tujih agentov!

1.9. Brionski plenum in varnostna služba JLA do Titove smrti

Četrti ali brionski plenum CK ZKJ, ki je bil 1. julija 1966 na Brionih (17), predstavlja zgodovinski mejnik ne samo v razvoju jugoslovanskih varnostnih služb, temveč tudi političnih in družbeno-ekonomskih odnosov nasploh. Zato bom skušali v okviru te razprave odgovoriti na naslednja vprašanja:

- ali so maršalu Titu tajno prisluškovali?
- kdo je bil pobudnik in realizator?
- kakšna je bila vloga varnostne službe JLA v razjasnjevanju te dejavnosti dela SDV?
- kakšne so bile posledice v odnosih s SDV?

Čeprav je šlo za zelo občutljivo politično vrašanje o deformacijah v razvoju in delovanju SDV, posebno o odgovornosti Aleksandra Rankovića, ki je bil tudi formalno "podpredsednik republike", torej Titov naslednik, bom spomnil samo na uvodne Titove besede na plenumu. Dejal je, da "gre za frakcijsko-grupaški boj, boj za oblast". Torej je šlo za to, kdo bo Titov naslednik? Kandidatov je bilo kar nekaj, v prvi vrsti pa Kardelj, Ranković in Bakarić.

Posebna državno-partijska komisija je na podlagi predhodnega poročila tehnične komisije ugotovila, da so "posamezni" organi SDV organizirali "velike operacije prisluškovanja in kontrole posameznikov in ustanov", pa tudi Titovega kabineta in spalnice!

Kakšna je resnica? Nekdanji šef službe za tajna ozvočenja zvezne SDV (18) ugotovitve komisije odločno zanika in navaja, da so Titov in Kardeljev delovni kabinet sicer res legalno ozvočili na njihovo oziroma zahtevo sekretarjev Antona Vratuše in generalmajorja Milana Žeželja. Za tajno postavljen mikrofoni v Titovi spalnici sumi, da so ga hkrati "namestili" in "odstranili" hrvaški strokovnjaki po nalogu Ivana Krajačića – Steva, ki je v zagrebškem "Nedjeljnom ujesniku" dne 28. oktobra 1984 tudi zapisal, da je takrat poslal v Beograd dva republiška strokovnjaka, ki sta iz Titove spalnice "odstranila" te mikrofoni! No, vse naj bi "zakuhal" Edo Brajnik, prejšnji načelnik zvezne SDV, "pod uplivom in na zahtevo skupine najvišjih slovenskih funkcionarjev". Slovensko vodstvo je namreč vedelo, da je leta 1963 skoraj prišlo do Kardejeve zamenjave. Zato so hoteli na vsak način preprečiti, da se ne bi kaj takega spet ponovilo. To naj bi bil samo dodatni razlog, zaradi katerega so s svojimi zavezniki rušili Rankovića. (18, stran 500).

Vendar pa takšna domneva ne bo držala! Namreč, šef tehnične komisije je bil pokojni polkovnik Zvone Rak, ki mi je pred svojo smrtjo sredi leta 1998 pred dvema pričama potrdil, da so organi VS JLA z uporabo posebnega elektronskega detektorja res odkrili mikrofoni ne samo v Titovi spalnici, temveč tudi v njegovem kabinetu. To je odločno potrdila tudi Jovanka Broz v pogovoru s Stelo Kopinič! Zasluge za odkrivanje teh

ilegalno nameščenih mikrofонов pa ima vsekakor polkovnik Andjelko Valter, načelnik skupine varnostne službe JLA za zaščito vrhovnega poveljnika! Pravzaprav samo za nabavo detektorja, ki so ga tedaj uporabljali za protielektronsko zaščito tudi drugih državljanov! Vse ostalo so samo pravljice za naivneže!

Vse preiskovalne postopke proti osumljenim pripadnikom SDV je vodila skupina vodilnih funkcionarjev varnostne službe JLA – generalmajor Ante Damić, polkovnik Dušan Rusić in drugi. To je bilo mogoče zaradi tega, ker sta že pred začetkom brionskega plenuma dva vodilna varnostna položaja zasedla dva brata (Hrvata) – Milan Mišković je postal zvezni sekretar za notranje zadeve, generalpodpolkovnik Ivan Mišković pa je že 1963 nasledil generalpolkovnika Jefta Šasića na položaju načelnika varnostne uprave JLA.

Domneve o slovenskih namerah in hrvaških montažah – demontažah so pač samo špekulacije! Prepričan sem, da gre za resno strokovno in protiobveščevalno vprašanje: vrsta prislušnih sredstev (radijska ali žična) – mikrofонов, kdo jih je tajno postavil (v spalnici!) in kdaj (odsotnost)? Torej, kdo je dejansko imel pristop v Titovo rezidenco? Poleg zaščitne skupine častnikov varnostne službe JLA samo še nekaj tehnikov in operativcev SDV, ki so oskrbovali legalne linije ozvočenja. Ne verjamem, da bi Aleksander Ranković dal nalog za takšno akcijo. Nekateri viri navajajo, da ga tudi Tito ni nikdar bremenil!

Resnica je skrita v arhivih varnostne službe JLA! Če pozorno preberemo Titovo uvodno besedo na brionskem plenumu, da je šlo za politično zadevo, boj za oblast in na stanje “precej podobno pod Stalinom”, potem je skoraj gotovo, da je Tito dejansko vedel za celotno ozadje! Zato je logična teza, da je tajno ozvočenje Titove spalnice in kabineta izvedla ena od vodilnih vzhodnih obveščevalnih služb kot nekakšno zapoznalo “maščevanje” za poraz v obdobju resolucije informbiroja! Najverjetneje je šlo za premeteno akcijo specialnih služb iz tujine, ki so z odstranitvijo Rankovića in iniciranim spopadom dveh varnostnih služb dejansko načrtovali dolgoročno akcijo notranje destabilizacije! In če upoštevamo, da je Tito v letih 1922-1924 v Moskvi končal Akademijo Nkvd, postal sovjetski državljan, dobil čin generallajtnanta (22) in da je bil torej vodilni politični agent ene od sovjetskih obveščevalnih služb, potem je bilo pričakovati maščevanje zaradi “izdaje leta 1948”, seveda povezano z mnogimi načrtovani atentati (23).

Neposredni izvajalci pa so bili skoraj zagotovo iz “ožjega kroga”, verjetno tudi izbranci varnostne službe JLA! Drugi se enostavno niso mogli niti približati Titovi rezidenci! Tako ostane le še sovjetska ali neka druga tuja agentura (organi SDV ali varnostne službe JLA). Dr. Marko Vrhunec v Delovem podlistku št.24 pod naslovom *Utrinki Titovega sodelavca navaja značilen incident. Zgodil se je 5.junija 1972, ko se je maršal Tito*

odpravljal na obisk v ZSSR. Pred samim odhodom je Jovanka, po pričevanju generala Vuletića, zahtevala, da naj ostane doma Titov osebni sekretar, podpolkovnik Slavko Popović, češ da je sovjetski agent. Tito je privolil! Zdi se, da je bila Jovanka najboljši sodelavec varnostne službe JLA ravno proti sovjetski obveščevalni službi, od koder je maršalu Titu grozila največja nevarnost!

Zamera SDV do varnostne službe JLA pa je ostala. Najbolj smo jo občutili prav v Sloveniji! Ko sem nekoč bolj v šali omenil, da bi bilo treba brionske plenuma organizirati tudi po republikah, je eden glavnih slovenskih pristašev Rankovića samo cinično siknil: "Pa vam ne bi uspelo! Mi imamo za seboj direktorje, ki financirajo vojsko!" To je bilo malo pred osamosvojitvijo!

Čeprav poročilo že prej omenjene državno-partijske komisije v drugi alineji 10. točke pravi, da je "več tovarišev v toku dela komisije poudarjalo, da poleg državne varnosti obstajajo tudi drugi, še vedno zaprti organizmi in inštitucije, na kar bi moral biti centralni komite v toku nadaljnjega dela še posebej pozoren", Tito ni kritiziral varnostne službe JLA! Nasprotno, septembra 1966 je Pooblaščenstvo CK ZKJ v JLA sklenilo:

"Varnostni organi JLA nimajo nobene zveze z zlorabami v vrhovih državne varnosti niti s takšnimi deformacijami, s katerimi se je služba državne varnosti poskušala spremeniti v silo nad družbo. Do tega v JLA ni moglo priti zato, ker jo že dvajset let vodijo najbolj odgovorni častniki JLA... V sistemu poveljevanja in subordinacije v JLA se varnostni organi niso mogli dvigniti v silo nad poveljevanjem."

Seveda ni ostalo samo pri zameri SDV do varnostne službe JLA! Šlo je za resne medsebojne konflikte, ki so bili do Titove smrti še nekako skriti, kasneje pa so prerasli celo v organizirane operativne akcije in razne povezave. Pozneje bom tudi skušal dokazati tezo, da je leta 1990 prav resen spor med zvezno SDV in varnostno službo JLA v precejšnji meri vplival na razpad Jugoslavije! To vem iz osebne izkušnje, saj sem pred upokojitvijo v Beogradu obiskal oba načelnika in šele takrat tudi zvedel, da sploh nimata stikov, kaj šele da bi sodelovala! Tako so imeli "razbijalci" Jugoslavije, kakor pravi Mesić, proste roke!

Po brionskem plenumu se je začel proces podružbljanja varnostnih funkcij. Tako je bil v začetku leta 1967 sprejet zvezni (pozneje pa republiški) Zakon o notranjih zadevah, po katerem so republike sprejele večji del obveznosti in odgovornosti za svoje varnostne zadeve. Ustanovljena je bila Služba državne varnosti, ki se je razdelila na zvezno, republiško in pokrajinsko. Oktobra 1968 pa je bil prvič sprejet tudi poseben zakon o ustanovitvi Komisije za kontrolo dela SDV.

Od 1970 do 1972 so bile v ZKJ razprave o idejno-političnih vidikih podružbljanja sistema splošnega ljudskega odpora in družbene samozščite. Ideja je bila, da bi obramba in varnost postali sestavni del

vsakodnevne aktivnosti delovnih ljudi in občanov, delovnih kolektivov in družbenopolitičnih organizacij in skupnosti. Šlo je pravzaprav za to, da bi se javno ocenjevali vsi odkloni, od protisocialistične, protisamoupravne, reakcionarne, kontrarevolucionarne, kriminalne in druge sovražne dejavnosti.

Nova ustava leta 1974 je določila temelje državne varnosti in tudi sistema splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite. Tudi v JLA so bili sprejeti ali novelirani potrebni zakoni. Tako je 1978. zvezni sekretariat za ljudsko obrambo sprejel še Navodilo o samozaščiti v JLA, kot integralnem delu družbene samozaščite. Navodilo je opredeljevalo dolžnosti in naloge pripadnikov JLA, vojaških kolektivov, organizacij ZKJ, mladine in sindikata v primerih ogrožanja.

Sistem samozaščite JLA je omogočal, da so se varnostna služba in vojaška policija JLA lahko osredotočile na opravljanje specializiranih nalog iz okvira protiobveščevalne zaščite JLA. To so bile predvsem:

- odkrivanje in preprečevanje obveščevalne dejavnosti tujih obveščevalnih in vojaško- obveščevalnih služb in sovražne emigracije proti JLA;
- odkrivanje in preprečevanje sovražne dejavnosti notranjega sovražnika proti in v JLA;
- organiziranje in izvajanje nalog protiobveščevalne zaščite;
- sodelovanje pri opravljanju štabno-varnostnih zadev načrtovanja, priprave in izvajanja namenskih nalog JLA; in
- sodelovanje pri izvajanju in modernizaciji sistema samozaščite enot, poveljstev, ustanov in štabov.

Vojaška policija JLA pa je prvenstveno opravljala naslednje naloge:

- varovanje in zaščita pomembnih vojaških objektov;
- usmerjanje in kontrola vojaško-potniškega prometa;
- izvajanje predpisanih varnostnih nalog;
- varovanje in zaščita visokih vojaških osebnosti;
- organizacija iskalno-pregonske službe, itd.

V samoupravnih organizacijah in družbenopolitičnih skupnostih so bili ustanovljeni komiteji za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito, v katerih je imela vodilno vlogo ZK. Komiteji za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito so bili potrebni zaradi operativnega spremljanja in ocenjevanja varnostne in politične situacije, usmerjanja in koordiniranja načrtov, aktivnosti, ugotavljanja izrednih razmer, aktiviranja in koordiniranja enotnega obrambno-zaščitnega sistema, predvsem pa odločanja o operativni uporabi enot milice in teritorialne obrambe.

Vzporedno z nekaterimi družbenimi konflikti (liberalizem v Sloveniji, maspok v Hrvaški, liberalizem v Srbiji, spor Tito – Jovanka in podobno) so vse varnostne službe SFRJ začele že zelo zgodaj intenzivno spremljati

vedno bolj agresivne napovedi o Dnevu D, torej o razpadu Jugoslavije po Titovi smrti.

Oborožene sile SFRJ so s svojo kvaliteto in številčnostjo predstavljale zelo resen faktor odvracanja zunanje agresije. Zlasti še zato, ker so bile potencialno pripravljene za uporabo jedrskega orožja (sovjetskega, pa tudi svojega, ki je bilo v razvojni fazi), da ne omenjam znatne količine bioloških agensov in bojnih strupov (vse ob znatni slovenski znanstveni podpori!), ki so bili pripravljene za bojno uporabo. Tako je varnostna uprava zveznega sekretariata za ljudsko obrambo imela posebej določenega referenta za "razvoj jedrskega orožja", ki je neposredno kontaktiral samo z načelnikom armadnega oddelka Vs JLA (dvakrat tudi z menoj) in načelnikom SDV v republiki, pa tudi z vodjo slovenske znanstvene ekipe! Morda neprijetno, toda resnično! Namenska proizvodnja je seveda posebna zgodba.

V tem obdobju so bili načelniki varnostne uprave zveznega sekretariata za ljudsko obrambo: generalpodpolkovnik Stepan Domankušić (1971-1974), generalpolkovnik Dane Čuić (1974-1979) in generalpodpolkovnik Branislav Joksović (1979-1980), namestniki pa polkovnik Radoman Jakić, generalmajor Mitar Lojević in generalmajor Alojz Ahlin (edini Slovenec), in pomočnika generalmajorja Djuka Balenović in Djordje Maran.

Na poti iz Splita proti Ljubljani sem z odličnim uspehom končal polletni varnostni tečaj v Pančevu in dvoletno višjo vojaško akademijo v Beogradu, potem pa sem leto dni prebil v Pulju. Ob tem naj dodam še zanimivo anegdoto iz leta 1968, ko sem opravljal diplomski izpit na višji vojni akademiji. Ker smo že takrat lahko v ognjeni podpori uporabljali "taktično" jedrsko orožje (od 1 – 10 KT), sem iz inovativnih razlogov kot prvi uporabil "jedrske mine" (do 1 KT), o katerih je do takrat tekla samo teoretična razprava v tujih strokovnih publikacijah. Ker predsednik izpitne komisije tega ni vedel, mi je seveda prisodil izredno visoko oceno, po končanem izpitu pa mi je zaupno dejal, češ: "Zdelo se mi je, da vi iz vojaške varnosti prav vse zveste prej kot predavatelji po vojaških šolah!" Šele po dvajsetih letih sem zvedel za pripravljane jedrske projekte v Sloveniji.

V Ljubljano, kjer sem služboval polnih dvajset let, sem prišel 1969. Do 1980 sem bil operativec (v zahodnem sektorju) Kog 9. armade in nazadnje tudi pomočnik načelnika.

Ko sem postal major in opravil malce zapoznelo prakso angleščine v Londonu, sem dobil iz varnostne uprave JLA zelo privlačno ponudbo: demobilizacija s činom majorja in sprejem dolžnosti konzula v Carigradu za dobo 4-8 let, obenem seveda tudi dolžnost šefa obveščevalnega centra JLA za Bližnji vzhod! Bolezen v družini je preprečila realizacijo tega projekta. Okrog 1978 sem bil predlagan za dvoletno bivanje v Alžiriji kot politično-varnostni pomočnik poveljnika centra JLA za pomoč alžirski armadi, brez družine, kar sem seveda prijazno odklonil. Verjetno bi sledil še štiriletni položaj vojaškega atašaja, tokrat z družino...

1.10. Varnostna služba JLA v posttitovskem obdobju

Smrt in pogreb maršala Tita sta predstavljali velik napor za vse varnostne službe, vendar tudi začetek njihove nadaljnje mobilizacije. S Titovo smrtjo so se začeli uresničevati vsi načrti z oznako Dan D. Okrepile so se razne koordinacije na ravni Nata in varšavske zveze, pa tudi znotraj Jugoslavije so obstajale podobne koordinacije, ki sta jih usmerjali vodeči supersili. V veliki igri je šlo za globalne strateške interese, inicirane že na Jalti, pozneje pa znatno spremenjene s krepitvijo vloge ZDA v okviru Nata. Šlo je za "novo" razdelitev Jugoslavije, pa tudi Balkana, pri čemer so bili konkretni načrti že evidentni, in sicer: sovjetski vpliv v Srbiji in Črni gori (Makedoniji in Albaniji?) in izhod na Jadransko morje, ameriško-zahodnoevropski (nemški) vpliv v BiH, Hrvaški in Sloveniji in izhod na Jadransko morje! Opazen je bil tudi vpliv Vatikana ter pravoslavnih in muslimanskih krogov. Makedonija, Kosovo in Albanija pa so zelo verjetno prišli pod direktni vpliv ZDA!

Takrat je bilo malo verjetno, da bi Nato oziroma ZDA "prehitele" svojega strateškega nasprotnika in dejansko brez agresije "zasedle" Albanijo in Makedonijo, pa tudi BiH in verjetno tudi Kosovo! Seveda se takšne stvari lahko zgodijo samo na balkanskem oziroma jugoslovanskem vojaškem poligonu...

Varnostna služba JLA je bila skoraj 90 odstotno udeležena prav pri spremljanju navedene problematike tudi zato, ker smo tako odkrivali ne samo nosilcev, temveč tudi načrtovalce takšnih akcij. Analitične študije Vs JLA so pokazale, da je bilo okrog 90 odstotkov vseh načrtovalcev tujega izvora, predvsem iz vrst tujih obveščevalnih in vojaško-obveščevalnih služb in politično-ekstremne emigracije. Zato je tudi mogoče trditi, da so v procesu dirigirane destabilizacije, ki se je dejansko začela že pred Titovo smrtjo, prevladovale zunanje sile in tuji načrti, vplivi in interesi! Seveda, izvajalci ali nosilci teh destabilizacijskih politično-ideoloških in obveščevalno-subverziivnih posegov, ki so temeljili na znanstveno utemeljenih vojaških doktrinah nekonvencionalne vojne oziroma spopadov nizke intezivnosti, so bili vsaj v 90 odstotkih naši državljani, pretežno politična agentura raznih profilov in protikomunistični simpatizerji različnih barv. In končno, poznano je pravilo ob podobnih družbeno-ekonomskih pretresih, da je razmerje zunanjih in notranjih vzrokov in sil v medsebojni korelaciji: če so notranje (povezovalne) sile slabše, potem so zunanje (razbijaške) sile močnejše!

V začetku osemdesetih let je bilo v varnostni službi JLA že več kot 97 odstotkov nepartizanskega kadra, dobro izšolanega v varnostno-obveščevalnem centru v Pančevu. Vsi načelniki varnostnih oddelkov armade in varnostne uprave smo končali Šolo ljudske obrambe, divizijski načelniki pa visoko vojaško ali politično akademijo. Tudi nacionalna struktura je bila primerna.

Varnostne analize in študije so napovedovale povečano nacionalistično dejavnost, kakor tudi teroristično dejavnost protijugoslovanske emigracije v povezavi s tujim faktorjem. Dejansko se je začelo na Kosovu 1981 z množičnimi neredi in demonstracijami, kar se je pozneje odrazilo tudi v JLA. Čeprav bo zvenelo malce neverjetno in se ne bo skladalo z "uradnimi" analizami, je moja teza, da je v ozadju kosovskih dogodkov potrebno iskati predvsem dejavnost sovjetske oziroma ruske obveščevalne službe! Namreč, varnostni službi JLA je bilo že prej znano, da so v primeru izrednih razmer v Jugoslaviji ravno sovjetski strategji načrtovali nasilen poseg proti Jadranu (iz Bolgarije prek Kosova v Črno goro ali Albanijo) tudi z inačico operativno-strateškega zračnega desanta (1-2 zračno-desantni diviziji) na Kosovu! Bolj izkušen štabni častnik pa dobro ve, da se mora zračno-desantno osnovo predhodno temeljito "zrahljati"! In na Kosovu je bilo potrebno samo prižgati vžigalico...

Novi načelnik varnostne uprave zveznega sekretariata za ljudsko obrambo, generalpodpolkovnik Jere Grubišić (od 1980 do 1986), eden najbolj izkušenih kosovcev in poslednji iz partizanske generacije, je svojega namestnika generalmajora Čeda Radniča takoj poslal na Kosovo, da bi saniral prvi težji nacionalistični poskus destabilizacije Jugoslavije (pozneje sta bila namestnika generalmajor Ivan Baričević in generalmajor Ilija Ceranić). Seveda so se pojavili tudi drugi nacionalizmi. Kakšno je bilo medsebojno razmerje, najbolj ilustrativno pričajo podatki o kazenskih postopkih v obdobju 1980 -1985 proti pripadnikom JLA, pretežno vojakom, zaradi souvažnega nacionalistično-terorističnega združevanja in delovanja. 305 jih je bilo albanske, 49 hrvaške, 38 srpske, 9 slovenske in 7 muslimanske narodnosti!

Ko sem 1980 končal Šolo ljudske obrambe, najvišjo vojaško šolo, sem sicer rahlo upal tudi na generalski čin, vendar o tem nisem imel časa razmišljati. Bil sem postavljen za pomočnika načelnika varnostnega oddelka 9. armade, zadolženega za protiobveščevalno delo. Vmes sem bil povišan v čin polkovnika in 1984 sem postal tudi načelnik varnostnega oddelka 9. armade. Delo je bilo izredno naporno, pa smo dosegli tudi nekaj nespornih uspehov! Odkrili smo več tujih agentov v vojaških vrstah, pa tudi na terenu. S svojimi 180 sodelavci in prijateljskimi zvezami sem osebno dosegel tri večje uspehe: prijateljske stike z obrambnim ministrom sosednje države, prevajalcem pri večjem obveščevalnem centru sosednje države in stike z enim od vidnejših slovenskih političnih emigrantov. Domačih sodelavcev ne bi omenjal, lahko samo rečem, da so se mnogi znašli v prvih vrstah pri ustvarjanju nove slovenske države. Sicer ne načrtno, vendarle so bili na pravem mestu. Ko so me spraševali, kaj storiti, sem jim odgovarjal, da proti svojemu narodu in državi ne smejo delovati. Vesel sem ko jih lahko spremljam tudi javno, na TV.

Leta 1986 me je presenetila novica, da sem postal uradni kandidat za načelnika zveznega varnostnega inštituta z generalskim položajem, a je

bil na koncu vseeno izbran predstavnik SDV Makedonije. Potem je bilo "slišati" (novice takšne vrste so se hitro širile), da sem kandidat za načelnika Obveščevalno-varnostnega šolskega centra v Pančevu, pa potem za načelnika varnostnega oddelka novoustanovljenih vojaških območij, konkretno v Zagrebu. Pa predlog formacije z generalskim položajem ni bil sprejet. Bil sem tudi zelo blizu kandidaturi za (generalski) položaj partijskega voditelja v armadi. Nato sem na razgovoru pri tovarišu Ivanu Mačku – Matiji odločno zavrnil denunciantsko vlogo in seveda izpadel z republiške generalske liste. Zatem me je Stane Dolanc predlagal za načelnika varnostne uprave zveznega sekretariata za ljudsko obrambo kot prvega Slovenca, vendar odhajajoči general Čeranić ni mogel sprejeti tega predloga, ker sem nekaj let predtem zavrnil premestitev na položaj načelnika informativno-analitične službe varnostne uprave JLA v Beogradu.

Tudi v 9.armadi smo organi VS v operativni akciji Postojnska jama s pomočjo sodelavca albanske narodnosti odkrili večjo ilegalno nacionalistično-teroristično skupino vojakov albanske narodnosti, ki je načrtovala zastrupitev zajtrka v postojnski vojašnici in nato množičen beg z orožjem prek Italije v Albanijo. Skupino sta vodila dva vojaka – intelektualca, ki sta priznala sodelovanje z albansko obveščevalno službo Sigurimi, pa tudi stike z ekstremno emigracijo (ustaško!). Velja omeniti, da vezne skupine v Mariboru (okrog 15 vojakov) nismo obtožili samo zaradi tega, ker je neki praporščak iz vojaške policije udaril s pendrekom enega od priprtih vojakov albanske narodnosti. Vedeli smo, da bodo vojaški branilci na sodišču dogodek prikazali kot trpinčenje pripornika! Višek nacionalistične evforije pripadnikov albanske narodnosti se je zgodil septembra 1987, ko je vojak Aziz Keljmendi v spalnici vojašnice v Paračinu ubil 4 in ranil 6 vojakov, med njimi tudi Andreja Prešerna iz Slovenije!

Zaradi smrti generala Grubišića je leta 1986 načelnik varnostne uprave zveznega sekretariata za ljudsko obrambo postal generalpodpolkovnik Ilija Ceranić, prvi povojni "bezbednjak". Njegov namestnik je bil generalmajor Mihajlo Pavičić, ki je 1990 postal vojaški svetovalec Predsedstva SFRJ. Oba sta bila odlična profesionalca, pa VS JLA v tem obdobju ni podlegla nobenemu nacionalizmu! General Ceranić je bil odločen nasprotnik prosrbskih idej (Memorandum Sanu) in Miloševića, pa tudi vseh republiških nacionalizmov! Večkrat mi je pravil, da skoraj 90 odstotkov svojega delovnega časa posveča protiobveščevalni zaščiti zveznega sekretarja za ljudsko obrambo, admirala Mamule, ki je bil tarča ustaške emigracije! In prav vilo v Opatiji je kot inženirjski častnik zasnoval kot model uspešne zaščite. Bil je slovenski zet, pa ga je članek Mamula go home v Mladini zelo prizadel. Bil je izreden poznavalec gob. Uživala sva v pogovorih in sprehodih po prleških gozdovih. Zaradi bolezni je moral general-

podpolkownik Ceranić že 1988 prepustiti vodilni položaj "politiku", generalpodpolkownik Marku Negovanoviću, sam pa je bil postavljen za namestnika poveljnika zagrebskega vojaškega območja, generalpodkownika mag. Konrada Kolška. Spet je postal moj predpostavljeni, saj sem bil takrat kot glavni vodja skupine za razpustitev 9.armade neposredno podrejen namestniku poveljnika 5.vojaškega območja. Sredi 1990. je dobesedno zgorel. Zelo sem obžaloval smrt dobrega prijatelja!

Dne 5.novembra 1987 se je v mojo pisarno muzajoč se z nekim papirjem v roki prikazal armadni poveljnik generalpodpolkownik Svetozar Višnjić. Preprosto mi je ponudil roko in rekel: "Bodoči tovariš general! Prišel sem na kozarček viskija..." Povedal je, da sem postavljen za dve leti stažiranja na generalski položaj načelnika operativno-učnega oddelka, obenem tudi namestnika načelnika armadnega štaba! Bil sem seveda presenečen in tudi presrečen... Tako se je končala moja pot v varnostni službi JLA!

Ko sem za obdobje treh mesecev ob koncu 1988 tudi uradno zastopal načelnika štaba 9.armade, mi je znanka iz republiškega protokola sporočila nenavadno novico: bil sem 18. po rang lestvici republiškega protokola, torej bom v Cankarjevem domu dobil prvo vrsto (prej sem sedel v 6. vrsti)! Žal potem ni bilo več nobene proslave...

Zaradi razpustitve armade in formiranja dveh korpusov sem bil nato postavljen za glavnega vodjo skupine za razformiranje 9.armade. Ker v SR Sloveniji za mene ni bilo nobenega generalskega mesta sem moral v daljnjo in rodno Makedonijo na položaj načelnika štaba, obenem namestnika poveljnika 41. korpusa. Na poti v Bitolo sem v Beogradu s prav dobrim uspehom opravil še teoretični del generalskega izpita (praktični del – poveljniško potovanje ali rekognosciranje poveljnika korpusa, sem opravil predhodno v Liki).

Nedvomno je dejstvo, da je bila JLA, s tem pa tudi varnostna služba JLA, verjetno edini resen temelj notranje in zunanje varnosti in stabilnosti SFRJ. Dokler je bila povezovalna oziroma koheziivna sila še ZKJ (do 14.kongresa), lahko ob bok JLA postavimo še nekatere manj pomembne (a močne) elemente. Mislim predusem na teritorialno obrambo kot del oboroženih sil SFRJ, kakor tudi na enote milice. Vendar je bila storjena usodna napaka v ustavni določitvi branilcev "državne celovitosti in integritete" v primeru notranjega spora, razpada države in secesije, ko so prav oboroženim silam SFRJ naložili usodno nalogo "psa čuvaja"!

Vloga varnostne službe JLA je bila vsekakor predimenzionirana, posebno v BiH (25), vendar bo o njeni vlogi in kontroverznem delovanju poslednjih načelnikov (generalmajorja Aleksandra Vasiljevića in Nedeljka Boškovića) potrebno počakati na verodostojne podatke. Pozablja pa se na znatno vlogo posameznih struj v zveznem sekretariatu za ljudsko obrambo in generalštabu oboroženih sil SFRJ, kjer naj bi delovale tri

oziroma dve struji. Iz zelo zaupnega vira v samem vojaškem vrhu vem, da sta že okrog 1988 prevladovali dve nasprotni struji: "jastrebi" – častniki srbske narodnosti (80 odstotkov) in "golobi" – častniki jugoslovanska orientacije (20 odstotkov). Prevladal je seveda številčni odnos in je zato tudi razumljivo, da JLA dejansko ni razpadla, ampak se je preoblikovala v dve novi vojski (vojsko Zvezne republike Jugoslavije in vojsko Republike srbske) in v več republiških in (po) krajinskih "armad".

Edina pomembna in usodna stvar, ki v ustavi SFRJ ni bila decidirano določena, je bilo uprašanje reševanja možnih notranjih sporov, pa tudi notranje vojne, torej situacije, ki se je 1991 resnično zgodila in katero smo pričakali ter reševali s povsem napačno strategijo! Namreč, večnacionalna JLA oziroma oborožene sile SFRJ ob zunanji agresiji skoraj gotovo ne bi imele posebnih problemov glede svoje enotnosti in trdnosti. Toda v t.i. "notranjih vojnah" bi bilo normalno in logično pričakovati, da bo odpadel tisti del kadrov, ki bi bil iz "uporne republike" oziroma "upornega naroda"! Kakorkoli, proti svojemu narodu se ne moreš vojskovati! To vem iz lastne izkušnje, saj sem zaprosil za upokojitev takoj, ko sem zvedel za obstoj načrtov za vojaški poseg proti Sloveniji! Res pa je tudi, da je bilo stališče zveznega sekretariata za ljudsko obrambo že takrat (sredi 1990), da ne bodo zadrževali kadrov iz "upornih republik"! Logično, saj so bili že takrat pripravljeni načrti za discipliniranje "upornih" republik!

Zanimivo je, da o t.i. notranji vojni, oziroma posegu JLA proti neki republiki s klasično vojaško akcijo ni bilo nobenih strokovno-znanstvenih razprav, ker je bila to neke vrste tabu tema. Nekateri posamezniki so sicer pozivali državo, naj "kaznuje secesijo in separatizem", toda vedno je bila mišljena vojaška akcija ob pomoči tujine, pa čeprav samo v obliki "distančnih dejstvom" oziroma nestičnih bojnih udarcev!

Povsem nekaj drugega bi bile za izredne razmere načrtovane vojaško-policijske akcije kot posledica "upora republiškega vodstva" ali pa državno-vojaškega udara ("izolacija" republiškega vodstva, uvajanje "vojaške uprave" in podobno).

Ustavnopravno je bila stvar sicer povsem jasna: poskus ali akt odcepitve določene republike, ki ni bil v skladu z veljavno ustavo in zakoni (soglasje večine republik), se je ocenjeval kot protiustavno in nasilno dejanje in zato ga je bilo potrebno preprečiti tudi z (vojaško) silo! Takšen enostranski akt odcepitve ne bi mogel biti veljaven niti z mednarodno-pravnega stališča. Toda mnogi niso vedeli za zunanje pritiske, obljube in lobiranje, niti za tajne obiske v Moskvi, Londonu in Parizu!

Osnovno vprašanje leta 1991 je bilo: *kdo naj kaznuje, koga in kako, ali določeno republiko – narod (ki se je plebiscitno izrekel za samostojnost) ali pa republiško vodstvo (njegov del)? Iz rezultatov "tretje balkanske vojne" je bolj ali manj jasno, da se je tedanje vodstvo JLA odločilo pousem napačno, in da je bilo "brezsmiselno bojevanje" velika in tragična*

zgodovinska napaka! *Zatorej se postavlja logično vprašanje o krivcu. Ali je to skupina vojaških pravnikov, ki je odsvetovala vojaški udar, ali je to član predsedstva SFRJ Bogič Bogičević, ki je s svojim glasom preprečil uvedbo izrednih razmer, ali pa je šlo za kaj drugega?*

Glavni domači akterji odločanja o usodi Jugoslavije (Stipe Mesić, armadni general Veljko Kadijević, dr. Borislav Jović, dr. Janez Drnovšek in drugi) nam v svojih spominih ne povedo povsem jasno, kdo je tudi glavni krivec. Zaenkrat sta prisotni dve prevladajoči "resnici" o krivcu: separatizem in secesionizem Slovenije in Hrvaške na eni strani in velikosrbski nacionalizem na drugi strani! Tudi glavni tuji "mešetar" – bivši ameriški ambasador Warren Zimmerman (26) ne bo povedal resnice, temveč bo prikril dejavnost Cie in Die v Jugoslaviji in Balkanu ter zurnil krivdo na republiške voditelje!

Vem, da so največ krivi tujci! Njihovi interesi in kapital. Tujci so nas vedno sprli! Narodni pregovor ne laže, ko pravi: Kjer se prepirata dva, tretji dobiček ima! Moderno bi rekli takole: dobiček imajo samo multinacionalke! Nič novega torej.

1.11. Neslaven konec slavne varnostne službe JLA

Varnostna služba JLA je doživela podobno usodo kot JLA, pa čeprav si upam trditi, da je tudi po "transformaciji" zadržala precejšnjo mero tistih vrednot, ki smo jih pred tem skupaj gojili in negovali: popolna naslonitev na ljudstvo (ljudi) in dosledno spoštovanje moralnih in etičnih načel! Zame je vse to veljalo do tistega julijskega dneva 1991, ko sem vnučka peljal v hišno protiletalsko zaklonišče!

Strinjam se z generalmajorjem Aleksandrom Vasiljevičem, načelnikom varnostne uprave zveznega sekretariata za ljudsko obrambo v najtežjem obdobju priprav in razbijanja same Jugoslavije, da je bila varnostna služba JLA najbolj trdna, organizirana in sposobna varnostna služba v SFRJ! Delim tudi mnenja svojih znancev in predavateljev iz Pančeva, polkovnika Dušana Vilića in polkovnika dr. Boška Todorovića, ki sta verjetno najbolj kvalificirana analitika glede varnostne službe JLA oziroma temeljnih vzrokov razbijanja SFRJ in preformiranja JLA in s tem tudi varnostne službe JLA (24). Seveda tudi prijatelja polkovnika dr. Petra Kneževića, zadnjega načelnika analitike varnostne uprave.

Dodal bi samo nekaj kritičnih pripomb glede nekaterih drugih vzrokov, ki so se pojavljali v javnosti. Poglavitno je vsekakor mnenje, da je bila neustrezna in slaba kadrovska sestava glavnih varnostnih institucij osnovni vzrok za njihovo skoraj popolno neaktivnost in neučinkovitost. Gre predvsem za obdobje, ko je bil na čelu varnostne službe JLA generalpodpolkovnik Marko Negovanović, po stroki "empevejevec", ki ni mogel kvalificirano vplivati na razreševanje protiobveščevalnih nalog. Enako

velja tudi za zveznega sekretarja za notranje zadeve, generalpolkovnika Petra Gračanina, in njegovega "pasiviziranega" namestnika in načelnika zvezne SDV Ivana Eržena, prej načelnika SDV Slovenije. Tudi novi načelnik II. uprave generalštaba oboroženih sil SFRJ oziroma vojaške obveščevalne službe, generalmajor Vuleta Vuletić, prej načelnik kabineta zveznega sekretarja za ljudsko obrambo, ni bil ustrezna zamenjava za generalpodpolkovnika Djordja Mirazića, prvega vojaškega obveščevalca, ki se je upokojil skupaj z menoj, torej na podlagi prošnje.

Vendar, če je bila kadrovska sestava vrha varnostne službe JLA pod vodstvom generalpodpolkovnika Marka Negovanovića pomanjkljiva ali celo slaba, je potem dosegla kvalitetni vrh z novim načelnikom, generalmajorjem Aleksandrom Vasiljevićem, in njegovim namestnikom generalmajorjem Simeunom Tumanovim, oba sta moja dobra znanca. Bila sta že preizkušen operativni par iz Sarajeva. Vendar pa se mi zdi, da v usodnih trenutkih za Jugoslavijo nista zmogla pravilne politično-varnostne strateške presoje! To posredno priznava tudi generalmajor Vasiljević, ko v enem od nešteti intervjujev pravi, da ni vedel za Jovićevo prosrbsko nacionalistično usmerjenost! Generalski par Vasiljević-Tumanov je zares briljantno izvedel nekaj operativnih akcij (primer Špegelj, vdor v muslimansko-fundamentalistični vrh in druge), toda vse to je bilo premalo, da bi se onemogočil in neutraliziral sklepni proces dirigirane destabilizacije Jugoslavije! Če bi uspela dokazati neposredno sodelovanje ali vsaj vpliv katere od tujih obveščevalnih služb (trije člani Predsedstva SFRJ naj bi bili tuji vohuni!?), bi to vsekakor pomenilo stokrat več, kot pa razkrivanje protiarmaadne usmerjenosti užaljenega generalpolkovnika Martina Špeglja! Po mojem globokem prepričanju sta bili storjeni dve osnovni napaki.

Prva napaka je bila vsekakor v neenotnosti in pomanjkanju koordinacije vseh varnostnih služb v Jugoslaviji! Okoli leta 1985 sem tudi sam opozoril na sistemsko pomanjkljivost koordinacije vseh varnostno-obveščevalnih struktur. Takratni načelnik varnostne uprave zveznega sekretariata za ljudsko obrambo generalpodpolkovnik Ilija Čeranić je sprejel predlog in kmalu zatem so vse varnostno-obveščevalne službe v Jugoslaviji začele izvajati široko zasnovano operativno akcijo pod šifro "Marjan" (menda imenovane po meni kot njen eni pobudniku). Že prve analitične študije so zelo jasno prikazovale, od kod grozi Jugoslaviji nevarnost. Kdaj so odgovorni opustili dosledno izvajanje te akcije, sicer ne vem, zgodovinarji pa jo bodo vsekakor našli v arhivih varnostnih služb. Ko sem se septembra 1990 v Beogradu osebno prepričal, da se dva načelnika obeh glavnih varnostnih služb generalpodpolkovnik Marko Negovanović, načelnik varnostne uprave JLA, in Ivan Eržen, načelnik zvezne SDV, sploh ne sestajata več, kaj šele da bi sodelovala, sem bil ne samo izredno presenečen, temveč tudi prepričan, da je to konec Jugoslavije! To sem jima tudi povedal...

Druga in vsekakor glavna napaka varnostne službe JLA je bila strateška ocena, da je mogoče neposlušne narode in republike, med njimi Slovenijo in Hrvaško, kaznovati z vojaško akcijo! Za takšno napačno oceno pa morata odgovornost prevzeti osebno načelnik in njegov namestnik! Kako bi izgledala vojaško-policijska akcija JLA proti Srbiji oziroma "pohod" na srbsko-bolgarsko in romunsko mejo? Da o Črni gori sploh ne govorim!

Lahko si predstavljam, da si je varnostna služba JLA v Sloveniji s samovoljno in neodgovorno akcijo "Pekre", z neuspehim neutraliziranjem Narodne zaščite in s spodletelo aretacijo Janše in Bavčarja docela zapravila ugled v generalštabu oboroženih sil SFRJ. Zato so jastrebi, z generalpolkovnikom Blagojem Adžićem na čelu in z blagohotnim blagoslovom obeh supersil, izsilili demonstrativni pohod na mejo in policijsko-carinsko zavzetje mejnih prehodov! Bil pa je tako šlampasto pripravljen in izveden, da si je poveljnik reškega korpusa, generalpodpolkovnik Marijan Čad, sicer moj znanec, privoščil tudi to (češ: "Saj je vse to že predhodno Baker "blagoslovil", odobril pa tudi sovjetski maršal Jazov!), da je nalogo opravil dan pred ostalima dvema korpusoma (ljubljskim in mariborskim)! Pravijo, da je bila vojaško-policijska akcija načrtovana v Beogradu, torej je to delo načelnika I. uprave generalštaba oboroženih sil SFRJ – generalpodpolkovnika Mileta Ružinovskega, pomagal pa naj bi mu načelnik štaba zagrebškega vojaškega območja generalpodpolkovnik Dobrašin Prašćević. Te in druge podrobnosti na operativno-taktični ravni, ki so izredno važne za novejšo slovensko zgodovino, je dokumentirano zaokrožil in predstavil upokojeni polkovnik dr. Vaso Predojević (28), moj dober znanec.

Podobno je bilo tudi na Hrvaškem, kjer nekaj načrtovanih atentatov na generalpolkovnika Martina Špegelja ni uspelo, podobno pa so se ponesrečili tudi atentati na predsednika dr. Franja Tuđmana. Seveda, najbolj ponesrečen je bil letalski bombni napad na Banske dvore 7. novembra 1991, ko so bili, poleg celotnega vrha HDZ, glavne tarče tudi trije predsedniki: republike Hrvaške – dr. Franjo Tuđman, Predsedstva SFRJ – Stipe Mesić in zveznega izvršnega sveta – Ante Marković! Zato Mesić pravilno ugotavlja, kaj vse bi se zgodilo po morebitnem uspelem letalskem napadu: "Če bi padel Tuđman, bi v Hrvaški nastala konfuzija, če bi padel jaz, bi na moje mesto prišel Branko Kostić kot podpredsednik Predsedstva SFRJ. Če bi padel Marković, bi na njegovo mesto prišel podpredsednik ZIS. In vse bi bilo legalno. In če je vse legalno, potem bi tudi Zahod sprejel to legalno zamenjavo v vrhu SFRJ, ki pa bi predstavljala bistveno spremembo razmerja sil" (29).

Mimogrede, Stipe Mesić se je v navedenem intervjuju tudi pohvalil, da mu je zvezo z nemškim zunanjim ministrom Hansom Dietrichom Genscherjem "... vzpostavil Slovenec dr. Božo Dimnik, ki je živel v Švici. Bil

je veliki slovenski rodoljub, toda bil je zaljubljen tudi v Hrvaško.” Nekaj podobnega je dr. Božo Dimnik predtem naredil za osamosvojitve Slovenije, znan pa je kot ribič in predsednik Hrvaško-slovenskega društva. Ko so jastrebi v JLA videli, da VS JLA ne more “likvidirati” vrha HDZ in Tuđmana, so se odločili za neposredno vojaško akcijo. Najprej so hoteli pokazati, kaj se bo zgodilo z Vukovarjem... Sledila je “domovinska vojna” in “prisilna” humanitarna izselitev Srbov! Vse po dogovoru v Karađorđevu!

Podobno se je zgodilo v BiH! Po uspelem protiobveščevalnem vdoru v vrh Sda in propadli “izolaciji” in ugrabitvi Alije Izetbegovića so v ospredje stopili vojaški “strategi” in začeli obstreljevati obkroženo in nemočno Sarajevo. Potem je sledila Srebrenica in bratomorna vojna, bolje rečeno – genocidna vojna! Zares sem se sramoval takega početja! Tega nas v vojaških šolah niso učili! Obenem sem se tudi spraševal, zakaj se vojskujoči se generali ne uprejo sprtim politikom?

Varnostna služba JLA pa je tudi znotraj svoje sestave doživela nekaj presenečenj. Največje je bil vsekakor polkovnik Imre Agotić, načelnik varnostnega oddelka 5.korpusa vojaškega letalstva in protizračne obrambe iz Zagreba, ki se je že zelo zgodaj sprl z generalmajorjem Vasiljevićem, načelnikom varnostne uprave zveznega sekretariata za ljudsko obrambo. Prešel je na Tuđmanovo stran in skupaj z generalpolkovnikom Martinom Špegljem organiziral hrvaško vojsko. S činom generalbojnika je bil precej dolgo načelnik glavnega stožera (generalštaba) hrvaške vojske, pozneje pa je postal načelnik vojaškega letalstva. Zdi se mi, da sta bila skupaj s Špegljem na listi za odstrel, vendar sta se zaradi Agotićevega poznavanja taktike in zalezovalcev uspešno reševala. Generalbojnik Agotić je bil tudi precej medijsko znan, ker je vodil pogajanja pri odhodu JLA iz Hrvaške.

V vrstah vojaške policije JLA je bil podobno presenečenje skoraj gotovo major Rajko Meh, poveljnik 14.bataljona vojaške policije v Ljubljani. Presenečenje pa zato, ker je že zelo zgodaj pristal na tajno sodelovanje s poveljnikom slovenskih specialcev Vinkom Beznikom, s katerim je sicer javno kontaktiral. Po drugi strani pa tudi zato, ker je “prestopil” v zadnjem trenutku, ko je bilo potrebno že pristopiti k izvajanju načrta vojaškega udara. Verjetno pa je bilo pri celi zadevi še nekaj “obratnih” kombinacij.

Očitno je, da so vzroki poraza varnostne službe JLA identični tistim, ki veljajo za JLA kot celoto: ni bila pripravljena in usposobljena za t.i. “notranjo vojno”, ker tega po letu 1974 niti varnostni sistem niti koncepcija splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite SFRJ nista poznala niti dovoljevala! Revizija Titovega koncepta splošnega ljudskega odpora, posebno teritorialne obrambe, ki so jo 1990 načeli jastrebi v vrhu JLA (30), ni izzvala ustreznega javnega odgovora, pa čeprav je bilo bolj ali manj jasno, da “...vsi indikatorji kažejo na dejstvo, da bodo te sile (TO) pokazale popolno lojalnost politiki lokalnega vodstva” (30)! To je bilo

usodno za napačno načrtovanje uporabe JLA! Kdo vse je iniciral navedene probleme, bo razvidno šele, ko se bodo odprli vojaški arhivi.

Po besedah generalmajorja Aleksandra Vasiljevića (Kos i raspad Jugoslavije, Slobodna Bosna, 14.12.1997 – 15.1.1998) je Jugoslavija bila razbita s pomočjo zunanjih in notranjih sovražnikov. To so po njegovem:

- Stipe Mesića, poslednji predsednik Predsedstva SFRJ, ki je celo napisal knjigo Kako smo razbili Jugoslavijo, v kateri tudi trdi, da mu je največ pomagal nemški zunanji minister Genscher;
- Johan Dengler, avstrijski ambasador v sekretariatu Kevs, se je tajno ali pa tudi javno sestajal s nekaterimi slovenskimi in hrvaškimi voditelji, ki so mu predstavljali svoje načrte, kako razbiti Jugoslavijo. Bil je tisti, ki je zahodnim zaveznikom predlagal, da podprejo na Hrvaškem Tudmana in HDZ, ker so sami sposobni izvesti prevrat na Hrvaškem;
- V Sloveniji je bilo okrog 20 visokih partijskih, državnih in drugih oseb, ki so sodelovali s tujimi obveščevalnimi službami in so kot taki bili pod kontrolo SDV. Eden od njih je potem prevzel vodilni položaj v Sloveniji.

Kako so se v Sloveniji lotili poraženih in dvakrat kaznovanih kosovcev, je posebno poglavje. Nekateri esdevejevci so se prav maščevalno lotili svojih znancev! Pravijo, da zaradi brionskega plenuma! Upam, da bo domača javnost zvedela, kako so novodobni visovci in vomovci ravnali s svojimi kolegi in znanci. Javnosti je znan samo primer kapetana Šefkeja Suljevića iz Ribnice, ki so ga, po pisanju Mladine, pretepali in izgnali! Niso pa znani primeri nehumanega in neprofesionalnega izsiljevanja, pa tudi posegov v družinsko življenje! Bilo bi obilo dela za tri parlamentarne preiskovalne komisije. Tudi mednarodno sodišče v Strasbourgu bo imelo še veliko dela, ko bodo prišli na vrsto tudi tisti s "šintarskega" seznama.

Varnostna služba JLA ni doživela neslavnega konca s porazi na proti-obveščevalnem polju, pač pa z aretacijo načelnika varnostne uprave zveznega sekretariata za ljudsko obrambo, generalmajorja Aleksandra Vasiljevića, z njegovim kazenskim pregonom in sojenjem avgusta 1992 zaradi korupcije, terorizma in spodbopavanja vojaške moči ter ugleda Jugoslavije! Reaktiviran je bil prej upokojeni polkovnik Nedeljko Bošković, dobil čin generalmajora in zasedel položaj načelnika varnostne uprave po volji novega zveznega sekretarja za ljudsko obrambo oziroma črnogorskega lobija v Predsedstvu SFRJ! Potem so odstavili tudi novega zveznega sekretarja za ljudsko obrambo... Nazadnje so Amerikanci poslali celo svojega predsednika Jugoslavije Milana Panića! Pa mnogi še trdijo, da zunanji faktor ni bil prisoten oziroma ni bil odločilen! Zares, precej bo dela za zgodovinarje, da proniknejo v vse skrivnosti balkanskega vojaško-varnostnega poligona!

2

GENEZA SLOVENSКИH “NAPADOV NA JLA”**2.1. Vse slovenske zdrahe proti NOV – JA (JLA) od 1941 do 1980****2.1.1. Prihod srbskih in črnogorskih častnikov v enote NOV Slovenije**

Na prošnjo slovenskega vodstva je Tito 1942. poslal v enote NOV Slovenije 12 izkušenih partizanskih poveljnikov iz Srbije in Črne gore. Med njimi je bil tudi načelnik vrhovnega štaba NOV Jugoslavije Arso Jovanović, ki je nastopal precej bahavo in je hotel celo reorganizirati NOV Slovenije. Ni razumel politične vloge OF, temveč je priznaval samo KPJ, pa čeprav je šlo za oficirja bivše jugoslovanske vojske. Najprej je prišlo do obrobnihi konfliktov na ravni poveljevanja in taktike, pozneje pa so nastali tudi resnejši konflikti z izvršnim odborom OF in glavnim štabom NOV Slovenije. Kardelj je zato zahteval od Tita, da Arso Jovanovića odpokliče, kar se je tudi zgodilo. Seveda se je Arsa Jovanović za ta odpoklic kasneje dobro maščeval...

Ostali srbski in črnogorski poveljniki so bili zaradi svojega osebnega poguma in poveljniške sposobnosti zelo priljubljeni med borci in tudi pri slovenskih častnikih. Nekateri so tudi padli za svobodo slovenskega naroda (Mirko Bračić in drugi).

2.1.2. Angleško vojaško posojilo za slovenske partizane

Kaže, da smo imeli prvo orožarsko afero že 1944., ko je glavni štab NOV Slovenije sprejel angleško posojilo za nakup modernejšega orožja v znesku dvajset milijonov lir (1). Angleški kapetan John Leonard (slovenske matere sin, s pravim imenom Zdravko Lenščak), sicer vodja tehnične službe angleške vojaške misije pri glavnem štabu NOV Slovenije, je verjetno iz patriotskih pobud ponudil pomoč in posredovanje za angleško posojilo. Z njim bi glavnem štabu NOV Slovenije kompenziral večmesečno zavlacavanje vrhovnega štaba NOV Jugoslavije glede denarne pomoči za nakup modernejšee opreme in orožja.

Seveda je glavni štab NOV Slovenije v začetku junija 1944 o svoji nameri obvestil vrhovni štab NOV Jugoslavije, ki se je po umiku iz Drvarja nastanil na otoku Visu. Reakcije so bile zelo ostre, tako politične kakor tudi vojaške. Slovenskemu vodstvu je bilo očitano, da se je brez predhodnega posvetovanja s CK KPJ oziroma vrhovnim štabom NOV Jugoslavije docela samostojno povezoval z zavezniki, obenem pa je bila napovedana komisija, ki bi celotno zadevo raziskala. Hkrati je bil Boris Kidrič kot politični komisar glavnega štaba NOV Slovenije suspendiran z dolžnosti.

Bolj ali manj je bilo jasno, da je na tako ostro kazen vplivala predvsem ocena Arse Jovanovića in Lole Ribarja, ko sta spomladi 1943 iz Slovenije poročala Titu, da glavni štab NOV Slovenije deluje precej "samostojno". Obenem je primer tudi vzbudil dvome in nezaupanje v politiko slovenskega političnega vodstva.

Šele Edvard Kardelj je konec junija 1944 uspel "rešiti" svojega zvestega sodelavca Borisa Kidriča, vendar je slovenskemu vodstvu očital "grobo napako"! Nedvomno so že takrat nekatere obveščevalne službe zasledovale svoje dolgoročne cilje. Prav angleška služba (IS) je slovela po takšni vlogi! Potrebno je samo pozorno prebrati spomine brigadnega generala F. McLeana, vodje angleške vojaške misije pri vrhovnem štabu NOV Jugoslavije. Vodja vojaške misije pri glavnem štabu NOV Slovenije, podpolkovnik Lindsay, je bil še nedavno tega v Sloveniji na prijateljskem obisku...

2.1.3. Ukinitve slovenske partizanske vojske

Pred osvoboditvijo Jugoslavije so seveda v vrhovnem štabu NOV Jugoslavije že razmišljali in načrtovali formiranje sodobne operativne armade. Ker so bili tedaj v vrhovnem štabu prisotni člani sovjetske vojaške misije, mnogo perspektivnih poveljnikov pa je bilo že ob koncu 1944 poslanih na šolanje v ZSSR, je bilo logično, da so sovjetski predstavniki v znatni meri vplivali na oblikovanje bodoče jugoslovanske armade po sovjetskem vzorcu.

Zaključne operacije za osvoboditev Jugoslavije in tudi problemi sodelovanja z zavezniškimi armadami so ob koncu 1944 narekovali nujno reorganizacijo NOV Jugoslavije. Tako so bile 1. januarja 1945 formirane 1., 2. in 3. armada, 2. marca 1945 pa še 4. armada. Dan prej, torej 1. marca 1945, se je NOV Jugoslavije preimenovala v Jugoslovansko armado (JA), obenem pa je bil vrhovni štab NOV preformiran v generalštab JA.

Prehod iz teritorialno organizirane partizanske vojske na sodobno operativno armado je bil seveda boleč tudi zaradi ukinitve glavnih štabov in s tem tudi slovenske partizanske vojske, kakor tudi zaradi vseh drugih problemov (premestitev, napredovanje in podobno). Bilo je seveda tudi nekaj čustvenih izbruhov in precejšnje število demobilizirancev, vendar pa je večina slovenskih častnikov po partijski nalogi ostala v JA! Tudi to je potrebno priznati. Seveda mnogi niso dosegli svojih častniških ambicij in so razočarani odhajali v pokoj ali izstopali iz ZKJ (leta 1985 okrog 70 odstotkov upokojenih slovenskih generalov ni bilo članov ZKS).

Titove kritike poveljnikov glavnega štaba NOV Slovenije, Franca Leskovšeg – Luke in zlasti Ivana Mačka – Matije, so imele po mojem mnenju zelo škodljive povratne posledice, ki jih bodo zgodovinarji morali podrobneje proučiti.

2.1.4. Slovenski jezik v JLA

Upokojeni slovenski generalpolkovnik Jaka Avšič – Branko Hrast je bil avstroogrski vojak, solunec in konjeniški polkovnik bivše jugoslo-

vanske vojske, degradirani poveljnik slovenskih četnikov, namestnik poveljnika NOV Slovenije, poveljnik zaledja vrhovnega štaba NOV Jugoslavije, šef vojaške misije v Berlinu, itd. Odločno se je zavzemal za vojaško poveljevanje v slovenskem jeziku, pa je tako tudi dosegel, da je že 1969 zvezna skupščina sprejela resolucijo o enakopravnosti jezikov v JLA. Kasneje so bili organizirani tudi tečaji slovenskega jezika za častnike, ki so službovali v Sloveniji.

Problem ni bil jezik, temveč "razbijanje" JLA na nacionalno homogene enote. Tudi ko smo 1988 uvedli napise vojašnic v vseh jezikih narodov in namesto turcizmov sprejeli lepe slovenske izraze (karavla – stražnica), mnogi jezikoslovci niso bili zadovoljni. Menili so namreč, da imajo pravico sodelovati v razpravi o strokovnih vojaških zadevah.

Da problem res ni bil jezik, nam potrjuje sedanje stanje v slovenski vojski, ko se častniki hitijo učiti angleščino, odgovorni pa zatrjujejo, da je nastopil zgodovinski trenutek, ker se enote slovenske vojske vključujejo v mednarodne akcije. Preprosto povedano, podreajo se italijanskim, avstrijskim in še drugim poveljstvom! Slovenski jezikoslovci pa nič...

2.1.5. Poboji vrnjenih kvislingov in vloga JA

Ker je pod poveljstvom Ozne Slovenije od junija do avgusta 1945 prišlo tudi do množičnih izvensodnih pobojev od zaveznikov vrnjenih in tudi zajetih kolaborantov in kvislingov, predvsem ustašev, četnikov, balistov, domobrancev in drugih, je potrebno zaradi zgodovinske resnice in osvetlitve povedati naslednje:

- Odločitev o usmrtitvi vrnjenih kvislingov je bila po vsej verjetnosti sprejeta v največji tajnosti, brez dokumentacije (zapisnika) in v najožji sestavi Politbiroja CK KPJ ter operativno prepuščena Ozni oziroma Aleksandru Rankoviću. Odločitev je skoraj gotovo iniciral glavni sovjetski inštruktor pri Ozni na podlagi sovjetskih izkušenj po končani oktobrski revoluciji!
- Prav tako je znano, da so republiške Ozne v celoti prevzele realizacijo supertajne naloge po nacionalnem ključu, s tem da so po spiskih izbrali (določili) neposredne izvršilce naloge in pomočnike (oficirje in enote Knoj). Izjema je bila le, da je srbska Ozna (major Simo Dubajić, po lastnem pričevanju) izvršila usmrtitve vrnjenih četnikov v Kočevskem rogu. Hrvaška Ozna je vrnjene ustaše in domobrane v spremstvu "svojih" patrol Knoj-a vodila po t.i. "križevem potu" v območje slavonskih planin. Nekatero manjše skupine so bile iz raznoraznih vzrokov usmrčene tudi na poti od zbirnega taborišča v Mariboru (Tezno) do slovensko – hrvaške meje.
- Ostanek ustaške skupine, menda okrog 2.000 nemočnih in lačnih ustašev, pa je v že prej omenjenem zbirnem taborišču usmrtila skupina vojakov JA, pripadnikov stacionirane divizije v Mariboru. Šlo je za

samovoljno maščevalno akcijo vojakov, ki so v zajetih ustaših prepoznali morilce svojih staršev, bratov in sestra in so jih zaradi dodatnega izzivanja ponoči pomorili na grozovit način (podrobnosti ne bom navajal). Seveda je bila skupina vojakov takoj zaprta in sojena, vendar madeža z JA (JLA) to ni moglo sprati! To vem tudi zaradi tega, ker smo okrog 1982, ko so se Titovi nasledniki že začeli prepirati okrog nasledstva, v varnostnem oddelku 9. armade v Ljubljani sprejeli edini "krvavi" dokument – nalogo za protiobveščevalno zaščito masovne ustaške grobnice v Mariboru! O tem sem moral osebno obvestiti poveljnika divizije (korpusa), ta pa mariborskega župana (da se ne bi tam kaj gradilo!). Protiobveščevalno zaščito tajnih domobranskih (tudi četniških) grobišč pa je od 1982 naprej prevzela slovenska SDV!

Zato so cinične izjave posameznikov iz slovenskega republiškega vodstva, da je JLA oziroma da so "enote z juga" sodelovale pri usmrtnih vrnjenih domobrancev v Kočevskem rogu. Zanimiva je tudi geneza nastanka omenjenega dokumenta o protiobveščevalni zaščiti množičnih usmrtitev. Pokojni generapodpolkovnik Ilija Čeranić, bivši načelnik varnostne uprave JLA, mi je pred svojo smrtjo spomladi 1989 obširno razlagal svojo domnevo, da so napadi na JLA, konkretno na admirala Mamulo in organe Kos JLA, verjetno prav posledica tistega, s strani Kos JLA izsiljenega dokumenta o protiobveščevalni zaščiti domobranskih grobišč! Po Titovi smrti so se njegovi nasledniki, predvsem republiški voditelji in vrhovi raznih služb, začeli prepirati o raznih napakah in preteklih grehih, in seveda, po stari balkanski navadi, valili krivdo drug na drugega. Tako so mnogi za množične usmrtitve vrnjenih kvislingov začeli valiti krivdo na JLA (ali "enote z juga"), predvsem pa na Kos in osebno na maršala Tita! Pravzaprav se je začel spopad za Titove arhive! Takratni zvezni sekretar za ljudsko obrambo, admiral Branko Mamula (kasneje se mu je to še kako maščevalo – s člankov v Delu o prodaji orožja v Etiopiji in predvsem s člankom Mamula Go Home v Mladini) in načelnik varnostne službe JLA, generalpodpolkovnik Jere Grubišić, sta namreč dokazala, da je takratna JA zagrešila samo že opisani in sankcionirani pobjo v Mariboru (načelnik Kos divizije je bil poročnik Jere Grubišić!), vse ostale izvensodne in množične poboje pa so izvršile republiške Ozne! In zato naj prevzamejo, čeprav neradi, tudi njihovo protiobveščevalno zaščito!

Čeprav pripadniki "vojaške" Ozne niso bili formalno zadolženi za navedene množične usmrtitve (imeli so precej opravka z odkrivanjem vrnjene gestapovske agenture), pa drži, da so izbrani posamezniki sodelovali v t.i. "drugi izmeni", misleč, da je šlo za usmrtitve po nalogu izrednih vojaških sodišč. Prav zaradi njihovih pritožb, so pripovedovali starejši kosovci (tudi pokojni polkovnik Zvone Rak), je maršal Tito na nekem sestanku voditeljev Kosa grajal republiške Ozne zaradi množičnih usmrtitev vrnjenih kvislingov!

Dokumentacija o usmrtiti domobrancev po mojem mnenju ni uničena! Iz razumljivih razlogov o tem ne morem na široko razpredati, vem le, da je imela SDV najmanj tri kasete z mikrofili celotnega operativnega arhiva, verjetno pa tudi posebno "Mačkovo kaseto"! Samo na podlagi tako ohranjenih podatkov so kasneje matičarji po občinah morali označiti likvidirane osebe ali pa so organi SDV enostavno "pobrali" določene letnike matičnih rojstnih knjig! Tudi v vodiču cerkvenih matrikul piše, da se določeni letniki rojstnih knjig "nahajajo" v RSNZ Slovenije! O tem sem se tudi sam prepričal pri raznih genealoških raziskavah.

Realno število 7.000 pobitih domobrancev je mogoče precej točno preveriti na podlagi večih virov. Prvi je vsekakor Bela knjiga (2) slovenskega protikomunističnega upora 1941-1945 (Vrnjeni in pobiti maj-junij 1945: okrog 5.000 imenovanih, baje samo 50 odstotkov); drugi je podatek iz ameriške ambasade (3) v Beogradu – 8.263; tretji podatek imajo v ljubljanskem nadškofijskem ordinariatu oziroma odboru, ki je skrbel za postavljanje t.i. "farnih" plošč, in četrti vir so v nekdanjem RSNZ "shranjene" matične knjige, pa tudi tiste po matičnih uradih, kjer so pobiti domobranci označeni s križcem ali podobnim znakom!

2.1.6. Druge povojne zamere JA – prekomorci, tigrovci in drugi

Kampanja čiščenja JA je zajela slovenske prekomorce (šlo je predvsem za ujete pripadnike italijanske vojske), zlasti če so šli skozi roke britanske obveščevalne službe v Egiptu ali Italiji. Nekaj odkritih primerov britanskih obveščevalcev je v takratnih razgretih povojnih razmerah pomenilo začetek pravega pogroma, ki so ga uprizorili organi Kos JA. To se je zgodilo tudi s pripadniki Mesičeve brigade, ki se je pripravljala v ZSSR in v kateri je bilo resnično odkrito veliko število sovjetskih agentov.

Vsekakor je bila usoda Tigra, protifašistične in mednarodno priznane organizacije primorskih Slovencev, očiten primer slovenskega politično-ideološkega zdraharstva. Najnovejše zgodovinske raziskave nam prikazujejo ne samo človeško tragiko žrtovanja njegovih članov – tigrovcev, pač pa tudi zahtevajo prevrednotenje vloge in pomena Tigra v slovenskem in širšem prostoru. Dotaknil se bom samo nekaterih problemov varnostno-vojaškega pomena (2).

Nedvomno je, da je že 1934 prišlo do uveljavitve Tigra ob izjavi KP Italije, KP Avstrije in KPJ, da ima slovenski narod pravico do samoodločbe in odcepitve od treh imperialističnih držav. Verjetno je še bolj pomemben akcijski pakt med KP Italije in Tigrom, ki so ga 1936 podpisali Albert Rejc, Danilo Zelen in Just Godnič. Iskanje zaveznikov pri vseh nasprotnikih fašistične Italije je organizacijo Tigr pripeljalo tudi v stik z različnimi obveščevalnimi organizacijami. To področje je skoraj docela neraziskano. Obstoji nekaj fragmentarnih podatkov o sodelovanju Tigra z angleško in vojaško-obveščevalno službo bivše jugoslovanske vojske, ni pa skoraj

nobenih podatkov o stikih s sovjetsko, francosko in drugimi obveščevalnimi službami.

Vsekakor je dejstvo, da se je Tigr povezal in akcijsko sodeloval z angleško IS. Tako so tigrovci zbirali tajne politične in vojaške podatke za potrebe IS, v zameno pa so dobivali eksplozivni material za teroristično-diverzantske akcije. Javnosti je bila tudi delno predstavljena vloga Antona Batagelja iz Šturij pri Ajdovščini, obmejnega policijskega komisarja na Jesenicah in pripadnika Ujke (protiobveščevalne službe policije bivše Jugoslavije), ki je izdatno pomagal tigrovcem. Pozneje so bili tigrovci tudi uradno vključeni v diverzantske skupine bivše jugoslovanske vojske za borbo proti italijanski in nemški armadi, na pritiske Ovre in Gestapa pa so bili enostavno izdani, aretirani in kasneje mnogi tudi predani okupatorskim organom. Ozadje drugega tržaškega procesa proti 60 tigrovcem decembra 1941 bi bilo nujno raziskati, saj naj bi se sodni dokumenti nahajali v Ljubljani!?

Dne 13. maja 1941 je na Mali gori nad Ribnico v prvem oboroženem spopadu z okupatorjem kot prvi padel tudi Danilo Zelen, akcijski in gverilski vodja Tigra. Tudi prvo partizansko enoto – Ribniško četo (14 partizanov) so 1. julija 1941. ustanovili tigrovci Tone Černač, Anton Majnik, Just Godnič in drugi, vendar je partizansko vodstvo kaj kmalu “prevzelo” to enoto s člani KPS!

Upravičeno se postavlja vprašanje, zakaj vodstvo KPS ni že po čebinskem kongresu vzpostavilo sodelovanja z organizacijo Tigr, zakaj je ni 1941 povabilo v OF in zakaj so tako hitro “likvidirali” njihovo vodstvo v Ribniški četi? In tudi – kakšna je bila usoda “Primorske legije” oziroma okrog 300 Slovencev, pa številnih Primorcev – italijanskih ujetnikov v angleških taboriščih, ki so kasneje predstavljali okostje prekomorskih brigad, kakor tudi posameznikov, ki so kot angleški padalci – diverzanti delovali v globokem okupatorskem zaledju?

Odgovore na ta in druga vprašanja je potrebno poiskati v arhivih SDV Slovenije, pa tudi CK ZK Slovenije. Delno tudi v arhivih varnostne službe JLA. Iz dostopnih virov Kos JA (3) pa je znano, da je organizacija Tigr nastala kot reakcija primorskih Slovencev na fašizem in preganjanje slovenskega življa. Že leta 1929 so italijanske oblasti postavile pred sodišče v Trstu veliko število tigrovcev z obtožbo, da so obveščevalno delovali proti Italiji. To je bilo tudi res! Namreč, vojaški obveščevalni center bivše jugoslovanske vojske na Reki je izkoristil člane Tigra za svoje namene. Italijanski vojaški ataše v Beogradu pa je imel svoje sodelavce v obveščevalni upravi bivše jugoslovanske vojske, pa mu tako ni bilo težko priti do podatkov o tigrovcih – obveščevalcih!

Tudi britanska ambasada (IS) v Beogradu je imela dobro plasirane agente (sodelavce) v Ujka, kamufliranem uradu policijskega ministrstva kraljevine Jugoslavije, ki je vodil protiobveščevalne akcije proti Nemčiji

in Italiji. Preko vodje tega urada se je britanska ambasada povezala z organizacijo Tigr in jo usmerjala ne samo proti fašistični Italiji, temveč kasneje tudi proti nacistični Nemčiji! Znano je, da je Tigr že 1937 (verjetno 20. septembra 1938 v Kobaridu) po britanskih načrtih poskušal izvršiti atentat na Mussolinija, ki je bil na inšpekcijskem pregledu italijanske vojske v Julijski krajini, vendar atentator ni aktiviral bombe, ker je bilo okrog Mussolinija preveč domačih šolskih otrok. Kasneje so tigrovci z angleškim eksplozivom porušili železniški viadukt na progi, ki povezuje Italijo in Avstrijo.

Ko je jugoslovanska vlada Cvetković – Maček od junija 1940 začela paktirati z nemškimi nacisti, je tudi Gestapu izročila sezname tigrovcev – diverzantov in obveščevalcev. Zato je razumljivo, da je večina vodij organizacije odšla v ilegalo. Tako sta dr. Ivan Rudolf, sicer rez.poročnik bivše jugoslovanske vojske, in dr. Ivan Čok preko Turčije odšla v Egipt in se pridružila britanski armadi. Najprej sta iz ujetih Primorcev organizirala dva bataljona t.i. "kraljevske vojske" in predlagala urjenje padalcev – diverzantov in obveščevalcev, ki bi jih britanska armada poslala v nemško zaledje. Zanimivo je tudi, da je dr. Rudolf pripravljala načrte o novi vojski Jugoslavije, ki bi jo sestavljale tri teritorialno ločene vojske – slovenska, hrvaška in srbska! Britanci naj bi njegove načrte zavrnil! No, kasneje so bile prekomorske brigade formirane prav po zaslugi agitatorskega delovanja tigrovcev...

Danilo Zelen, akcijski vodja Tigra, je bil eden od glavnih sodelavcev vojaškega obveščevalnega centra na Sušaku, pa je kot tak tudi užival določeno zaščito. Načelnik tega obveščevalnega centra bivše jugoslovanske vojske je bil kapetan Savo Janković, ki so ga Nemci 1941 ujeli. Sodelavec obveščevalnega centra na Sušaku je bil tudi ing. Vladimir Feller iz Zagreba. Že 1940 pa je Fellerja za IS pridobil britanski vicekonzul Vilder iz Zagreba. Po nemškem napadu na Jugoslavijo je ing. Feller po nalogi IS prevzel in aktiviral del obveščevalne mreže bivše jugoslovanske vojske v Dravski banovini. Ing. Feller je bil pozneje predan na zvezo novemu britanskemu vicekonzulu Millerju, kasneje pa se je povezal z obveščevalno organizacijo BBZ (Anić – Vauhnik) v Ljubljani (4). Polkovnik Vauhnik ga omenja kot F. in "izkušenega šefa obveščevalne službe", ki je deloval v Splitu in imel celo tajno radijsko postajo!

Ali se je Danilo Zelen odločil drugače, namreč, da se bo aktivno boril proti nemškemu okupatorju, bo potrebno šele raziskati. Dejstvo je, da se je po kapitulaciji bivše jugoslovanske vojske s tremi tovariši napotil prav na tajno lokacijo na Mali gori pri Ribnici. Lokacijo je po vsej verjetnosti pripravil Tone Majnik, učitelj in tigrovec iz Ribnice, ki se je s Ferdom Kravanjo priključil Danilu Zelenu. Kdo je kmalu zatem izdal tajno lokacijo italijanskim karabinjerjem in domačim orožnikom, ko je Danilo Zelen v oboroženem spopadu dejansko padel kot prva žrtev okupatorja, bo potrebno še raziskati.

Glavni osebi britanske IS v Sloveniji sta bila vsekakor Ante Anić, obmejni komisar za mejne zadeve v Mariboru, obveščevalni oficir bivše jugoslovanske vojske, obenem agent IS, in Vladimir Vauhnik, polkovnik bivše jugoslovanske vojske in vojaški ataše v Berlinu (5). Zelo verjetno je, da je kot profesionalni obveščevalec bivše jugoslovanske vojske in kot tajni sodelavec IS (in tudi nemške Sicherheitsdienst, ki jo je vodil Walter Schellenberg), vedel vse o Tigru in njihovih povezavah z obveščevalnim centrom bivše jugoslovanske vojske na Sušaku. Velja povedati, da je bil obveščevalni center BBZ v Ljubljani, ki ga je dejansko vodil polkovnik Vauhnik, izredno koristen za zahodne zaveznike. Tako je zaradi ažurnosti in sigurnosti imel celo tri zveze z IS, in sicer: prek radijske postaje v Trstu za Padovo (za potrebe generala Aleksandra, poveljnika zavezniških čet v Italiji), druga radijska postaja v Trstu za angleške podmornice (ki so tajno prihajale v tržaški zaliv) in direktna zveza s Švico prek radijske postaje majorja Novaka, poveljnika slovenskih četnikov in zastopnika generala Draže Mihajlovića. Polkovnik Vauhnik je za potrebe IS uporabljal tudi razpredeno mrežo slovenskega Rdečega križa.

Čeprav ga v svojih spominih ne omenja, je Vauhnik skoraj gotovo moral vedeti za Dimitrija Omersa, Slovenca, Ljubljčanca, pomorskega oficirja. Po podatkih Kos JA je Omersa 1936 zapustil bivšo jugoslovansko vojsko in odšel v Španijo, kjer se je boril na strani republikanske vojske. Vrnil se je 1938 in se naslednje leto zaposlil na britanskem konzulatu v Zagrebu. Zato lahko tudi sklepamo, da je v Španijo odšel po nalogah IS. V Ljubljani je angažiral pravnika Milana Orožna, ki je najprej razširjal propagandni material, kasneje pa je njegova skupina predstavljala tudi obveščevalno organizacijo. Na konzulatu NDH v Ljubljani je imel Omersa svoje sodelavce, ki so mu pošiljali razne podatke, pa tudi dokumente. Vzpostavil je tudi zveze z narodnoosvobodilnim gibanjem prek Nastje Žgur in nekega Samardžije, namestnika intendanta 3. operativne cone, ki je bil pozneje premeščen v Srem. Omersa je tudi v Zagrebu formiral razvejano obveščevalno mrežo, posebno še v mornarici NDH. Zagrebška skupina je štela okrog 20 obveščevalcev (Melita Tomić, Pio Radoničić, Hočevan, Angeli in drugi). Nekaj članov te skupine je ustaška policija odkrila in postrelila. Velja dodati, da polkovnik Vauhnik kot vodjo zagrebške obveščevalne organizacije omenja svojo sestrčno Melito Tomić...

Omersin kurir je bil tudi neki Lala Blagojević iz vasi Dragojevac pri Beljini. Blagojević je še pred vojno postal član Skoj na priporočilo "Študenta" iz Beograda, sicer agenta IS. Pozneje sta se oba ponudila beograjski policiji kot sodelavca v borbi proti KPJ. Še pred napadom Nemčije na Jugoslavijo je "Študent" seznanil Blagovića s svojim šefom A. Anićem. Z razvojem narodnoosvobodilnim gibanjem je Blagojević dobil nalogo, da se priključi partizanom. V Fruškogorskem odredu je postal kurir in je bil že julija 1942 poslan k slovenskim partizanom. Med potjo so ga ustaši ujeli,

a se je nekako rešil. Po osvoboditvi Zagreba se je po nalogi IS ponovno priključil 39. diviziji NOV Jugoslavije. Organom vojaške Ozne je bil sumljiv, pa so ga priprli. Povedal je svojo in tudi zgodbo ostalih članov obveščevalne organizacije BBZ, pa je tako tudi razumljivo, da ga polkovnik Vauhnik ni omenil v svojih spominih. Bil je povsem marginalna figura, toda v obveščevalnih zgodbah štejejo tudi drobne zgodbe, ker ravno majhne resnice pozneje zapolnijo mozaik "glavne" resnice.

2.1.7. Brionski plenum in Slovenija

Brionski plenum ima svojo predzgodovino. Kaj vse obsega, bodo morali zgodovinarji še raziskati. Po mojem mnenju bo potrebno raziskave usmeriti predvsem na naslednje prestižne probleme: kdo bo imel prednost pri vodenju obveščevalno-varnostnih, vojaških in gospodarsko-finančnih zadev. Medsebojna nesoglasja na relaciji Beograd-Ljubljana je slovenska stran navadno reševala v sestavi Edvard Kardelj, Boris Kraigher in Ivan Maček. Zvezno ekipo pa je poleg Tita operativno vodil Aleksander Ranković z ekipo Udbe. Tako je 1954 takratni predsednik odbora za gospodarstvo Svetozar Vukmanović – Temposprožil proti Sloveniji zelo resno obtožbo (1) zaradi nelojalnega obnašanja. Zvedel je namreč, da je neko slovensko pomorsko podjetje kupilo enajsttisočtonsko kanadsko ladjo tipa Liberty, kar naj bi povzročilo proteste ostalih ladjarjev in struktur, ki so nasprotovali izgradnji luke Koper. V Ljubljano je prispela komisija pod vodstvom partijskega voditelja Osmana Karabegovića, ki je s seboj pripeljal pet polkovnikov Ozne. Okrog štirinajst dni so zasliševali razne državne uslužbenke, predvsem tiste, ki so že takrat snovali ekonomsko samostojnost Slovenije, s tem pa tudi partije, vojske, policije...

Poenostavljeno povedano je bil brionski plenum (1966) samo obliž za vse slovenske politično- ideološke, pa tudi vojaško-varnostne travme, ki sem jih že omenil. Bolj usodne stvari so se dogajale 1962, ko je šlo za nadaljnji razvoj družbenopolitičnega sistema v Jugoslaviji: ali državno-administrativni socializem ali pa samoupravljanje. Glavna pristaša prve smeri sta bila Josip Broz – Tito in Aleksander Ranković, takratni organizacijski sekretar CK ZKJ in politični vodja Udbe. Drugo smer je osamljeno zastopal Edvard Kardelj. Vladimir Bakarić in ostali so delno podpirali Tita. Bilo je očitno (6), da Ranković želi odstraniti Kardelja kot svojega tekmeca in Titovega naslednika. Slovenski partijsko-politični vrh, predvsem pa Ivan Maček, je reagiral pravilno. Konec marca 1962 so sklicali sestanek izvršnega komiteja CK ZKS in sprejeli politično resolucijo z odločno podporo samoupravljanju, in seveda s tem posredno tudi Kardelju.

Titova reakcija je bila zelo ostra. Takoj je poklical na pogovor v Beograd celoten izvršni komitej CK ZKS. Tito je slovenskemu vodstvu očital, da zagovarja neučinkovit družbenopolitični sistem in predvsem separatizem. V zvezi s tem je Sloveniji očital gospodarske in druge

odnose z Italijo, kakor tudi z Avstrijo in Bavarsko, najhujša pa je bila obtožba, da naj bi slovensko vodstvo razmišljalo o odcepitvi in združevanju z Avstrijo. Seveda je slovensko vodstvo odločno zavrglo takšne obtožbe. Tito se je lahko prepričal, da mu je Ranković postregel z lažnimi podatki o slovenskem separatizmu in odcepitvenih težnjah! Tako je slovensko politično vodstvo ubranilo samoupravljanje in s tem tudi njegovega idejnega očeta, Edvarda Kardelja.

Očitno je bil na vidiku nov spopad – brionski plenum. Po nekaterih virih je bivši načelnik zvezne Udbe in znani slovenski vosovec, Edo Brajnik, 1965. obvestil Tita o prisluškovanju njemu in drugim visokim funkcionarjem. Tako se je začelo... Seveda neposredni operativci varnostno-obveščevalnih služb o tem nismo ničesar vedeli. Šele ko se je zgodil brionski plenum – takrat sem bil na službi v splitskem Kog, smo morali "pokrivati" svojega kolega, po rodu Beograjčana, ker da je odločno podpiral Rankovića (pozneje je bil vojaški ataše v eni od afriških držav).

Zanimivo je, da se s t.i. "dahavci" VS JLA ni ukvarjala, čeprav smo vedeli, da so podatki o dahavcih – agentih Gestapa, prišli iz sovjetskih virov! Razkrivanje ozadja dahavskih procesov pa se je pričelo 1968, torej po brionskem plenumu. Že komisija izvršnega komiteta CK ZKS na čelu z Lidijo Šentjurg je prišla do prepričanja, da so navedeni procesi montirani in obtoženi po krivem obsojeni. Dokazano je bilo, da je bil organizator teh procesov izključno slovenski del Udbe (podatki iz sovjetskih virov), pa tudi to, da je zvezni šef Udbe, Aleksander Ranković, izrecno zavrnil namen teh procesov. Zakaj je torej šlo? Po vsej verjetnosti za notranji obračun v slovenski Udbi, torej za t.i. republiške brionske plenuma, ko je bilo potrebno znotraj republik obračunati z nosilci deviantnih procesov oziroma s sovjetskim vplivom v Ozni oziroma Udvi! Prisotne so domneve, da je obremenilno gradivo prišlo iz Nkvde-ejevske kuhinje, prav tako kot za nekatere španske borce. Če človek analizira poročilo Udvi Slovenije (načelnika preiskovalnega odseka majorja Marka Simčiča) za 1949 (7) in tistega, ki ga je 1968 sestavil Rado Škraba, major in tedanji namestnik načelnika II. oddelka, potem se resnično vpraša o verodostojnosti mnogih "resnic", ki so tudi pozneje prihajale iz slovenske SDV.

Ko sem bil 1969 premeščen v Ljubljano, sem kot operativec Kog 9. armade le počasi spoznaval operative SDV. Skupnih operativnih akcij je bilo bolj malo. Največkrat smo se spoznavali ob t.i. operativno-tehničnih posegih. Ko sem nekje 1974 vodil določeno operativno-tehnično akcijo iz operativne obdelave Konzul, sem samoiniciativno povedel tehnično ekipo SDV tudi na majhen poseg v operativni obdelavi Barje. Slučajno sem zvedel, da je objekt obdelave po petih letih odšel na dopust in s seboj vzel tudi psa! Akcija je trajala samo pet minut! Seveda sem potem moral dvojno "častiti" v bližnjem bifeju! Ko sem naslednjega dne poročal načelniku armadnega oddelka, polkovniku Zvonetu Raku, me je sicer po-

hvalil za uspešno izvedeni akciji, a tudi ostro grajal za drugi neodobreni poseg, rekoč, da se je tako delalo pred brionskim plenunom! To sem si dobro zapomnil!

Toda ko sem nekaj dni zatem pred hotelom Slon v Ljubljani čakal na nekega študenta, sicer vojaškega obveznika, ki smo mu za leto dni odložili služenje vojaškega roka zaradi odhoda na zanimiv obisk v tujino (po ameriškem Visitor programu), sem naenkrat okrog sebe opazil znane obraze iz operativno-tehnične ekipe SDV, ki so vneto "škljocali" s tajno vgrajenimi fotoaparati. Najprej sem pomislil, da se znanci samo šalijo oziroma "vadijo", pa sem enemu od njih celo dejal, naj mi pošlje kakšno fotografijo za spomin! Takoj je izginil! Potem je prišel moj sogovornik, zavila sva v bife Slonček. Takoj za nama so prišli znani obrazi. Eden mi je pod nos celo nastavil tudi meni znano "pederko" (z Nagro, miniaturnim magnetofonom). Takoj sem dojel: najprej fotodokumentacija, potem pa tudi zvočna! Pristopil sem k znancu iz ekipe SDV in mu dejal, da naj pove svojemu šefu, da se bom pritožil! Nagnil se je k mlajšemu možakarju, mu prenesel moje besede, potem pa je vseh pet-šest zapustilo bife. Poročal sem svojemu šefu, čez nekaj dni pa sem moral napisati še podrobno poročilo, priložiti situacijsko skico in podobno.

In življenje je teklo naprej. Nekaj let kasneje sem v nekem zahodnoevropskem pristanišču stopil v bife blizu železniške postaje, kjer sem imel dogovorjeni kontakt s sodelavcem iz krogov ekstremne emigracije! In glej hudiča, kako je svet majhen! Za šankom se je znanec iz SDV Slovenije pogovarjal z neko osebo. Oba sva se samo pogledala! Nisem mogel spremeniti lokacije svojega kontakta! Enostavno sem naročil pivo, počakal svojega sodelavca in po nekaj rundah sva se razšla. Šele v Ljubljani sem zvedel za očitek, da celo v tujini kontroliram operativce SDV! Zahteval sem, da se stvar razčisti, pa sem šele takrat zvedel za svoje prejšnje "grehe", ko so letele glave...

Takrat sem tudi zvedel, da je dejansko šlo za zapoznele bitke republiških šefov SDV in varnostne službe JLA! Namreč, moj glavni (ljubljanski) šef je bil pred brionskim plenunom vodja tiste neimenovane tehnične komisije, ki je v Titovi spalnici našla mikrofona. Po mnenju nekaterih akterjev naj bi šlo za hrvaško-slovensko zaroto!

Šele ko sem bil sredi 1987 kot načelnik varnostnega oddelka 9. armade "poslan" na razgovor k "predsedniku" Ivanu Mačku – Matiji, sem dojel nekaj usodnih stvari! Vedel sem sicer, da gre za razgovor, na katerem bi me rad Maček bolj osebno spoznal. In vedel sem tudi, da je od tega razgovora odvisno tudi moje napredovanje v čin generalmajorja, ker bi me brez republiške podpore v Beogradu lahko "odpisali"! Toda ko je Maček ob konjaku začel razpredati nekakšne lovske zgodbe, v katerih so bili moji bivši šefi od generala Šašića do Domankušića v glavnem

“slabi” lovci, pa tudi tihotapci dragocenih lovskih pušk, sem seveda ugovarjal! Konkretno za generala Domankušića sem sigurno vedel, da ni šlo za nikakršno tihotapljenje dragocene lovske puške, saj sem osebno organiziral prevoz njegove hčerke v Borovlje (Avstrija), kjer je kupila standardno puško, pa še nekaj denarja sem mu posodil! Maček je vztrajal pri svoji verziji, pa sem mu rekel, da nimam razloga, da bi lagal, še manj pa, da bi denunciral svoje nekdanje načelnike. To je bilo seveda preveč! Pa tudi razgovor je bil končan. Vedel sem, da sem izgubil glavno republiško podporo! Nisem se zmotil...

Seveda sem moral o tem pogovoru obvestiti načelnika varnostne uprave zveznega sekretariata za ljudsko obrambo, generalpodpolkovnika Ilijo Ceranića, ki je zaskrbljeno dodal: “Torej so te odpisali? Prav. Nikar se ne sekiraj!” Armadnega poveljnika generalpolkovnika Višnjica nisem hotel obremenjevati s “slovenskimi” zdrahami. Rekel sem mu samo, da se je pogovor končal slabo zame, ker Mačka nisem tituliral s “tovariš predsednik”, temveč samo “tovariš general”! Ni mogel verjeti.

2.1.8. Odnosi JLA in TO – akcija Vrh in protiakcija

Februarja 1969 je zvezna skupščina sprejela zakon o ljudski obrambi, po katerem so oborožene sile SFRJ iz dveh enakopravnih delov – JLA (financira federacija) in TO (financirajo republike). S tem je bila tudi sprejeta koncepcija splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, ki jo kot originalno rešitev “oboroženega ljudstva” resno proučujejo na mnogih visokih vojaških šolah. Šlo je v bistvu za priprave in odgovor na eventuelno sovjetsko okupacijo po vzorcu “praške pomladi” oziroma Brežnjevo doktrino “omejene suverenosti”.

Seveda so nekatere skupine po republikah videle v novi koncepciji tudi zametke nacionalne vojske oziroma t.i. “republiške armade”. Nekateri bolj informirani republiški voditelji so dobro vedeli, da je JA tudi zelo grobo obračunala s kosovsko-metohijskim odporom(1944), pa potem v Cazinski krajini.

Formirane enote TO so dobile v glavnem trofejno orožje. To je bil, poleg ostalega, tudi vzrok, da so se v Sloveniji tajno lotili nakupa modernega orožja in vojaške opreme za komaj ustanovljene enote TO. Obenem pa se je SDV lotila nabave deviznih sredstev...

Seveda akciji nista ostali neoapaženi. Obstoječi Kogi ob armadnih varnostnih oddelkih so se sicer pretežno ukvarjali s t.i. “ofenzivno kontraspijonažo”, vendar so posamezne naloge sprejemali tudi direktno iz varnostne uprave JLA. Tako so v Beograd tudi romala “ločena poročila” pri izvajanju “posebnih akcij”, kakor sta bili akciji “Vrh” in “Zelena knjiga”.

Operativna akcija Vrh je zajemala “sumljivo” oboroževanje TO Slovenije. Akcijo je neposredno vodil takratni načelnik Kog vojaškega področja Ljubljana, major (pozneje polkovnik) Rudjero Faraguna – Rudi. Bil

je odličen operativec in je imel zelo širok krog prijateljskih zvez. Nekaj jih je pozneje, ko je odhajal v pokoj, predal tudi meni. Skupaj sva tudi potovala v tujino zaradi protiobveščevalne zaščite Titovih obiskov.

Zeleno knjigo so v bistvu sestavljali telegrami avstrijskega vojaškega atašeja, ki so jih organi SDV našli septembra 1973. Po mnenju slovenskih politikov je šlo za zmontirano vohunsko afero, s katero je varnostna služba JLA hotela kompromitirati slovensko politično vodstvo in poveljstvo TO. Šlo naj bi za dokončen obračun s slovenskim separatizmom, ki je snoval tajne projekte slovenske vojske, konfederalne ZKS in popolne ekonomske avtonomije.

Dejstva so bila naslednja:

- nabavljanje orožja in vojaške opreme za TO Slovenije je bilo načrtovano mimo organov zveznega sekretariata za ljudsko obrambo v Beogradu;
- za financiranje so bili najeti tuji krediti in formirani črni fond (SDV Slovenije) v tujini;
- posredniki v tujini so bili povezani z obveščevalnimi službami (Boris Ban iz Celovca, emigrant in tuji agent; Boyer, ameriški agent; Ljubivoje Stefanović, bivši operativec SDV in emigrant, in drugi);

Posebna komisija izvršnega komiteta CK ZKS je novembra 1973 ugotovila naslednje:

- nabava orožja za TO Slovenije je bila sicer "oportuna in dobronamerna", vendar je zaradi nezakonitosti in nepremišljenih dejanj sprožila "težke politične implikacije", in sicer: Slovenija se oborožuje ilegalno in v sodelovanju s tujimi službami in politično emigracijo, akcija se skriva pred Edvardom Kardeljem in slovenskim političnim vodstvom, pa tudi pred JLA;
- po obveščevalno-subverzivni verziji je bil cilj akcije: odcepitev in konstituiranje Slovenije kot samostojne države; itd.

Sledile so politično-partijske sankcije CK ZKS (16. novembra 1973). Dolžnosti so bili razrešeni:

- generalmajor Bojak Polak – Stjenka, poveljnik TO Slovenije;
- polkovnik Albert Jakopič, politični komisar, tudi s funkcije predsednika komisije splošnega ljudskega odpora pri CK;
- Oskar Mahnič, vodja varnostne službe TO;
- Milan Šefman, sodelavec v štabu TO;
- Niko Kavčič, generalni direktor Ljubljanske banke;
- polkovnik Janko Kodeli, načelnik obveščevalnega centra Ljubljana / zaradi zveze z Mariom Chiesom).

Seveda je o celotni zadevi nazadnje (1975) razpravljala tudi jugoslovanski partijsko-politični vrh. Ugotovil je predvsem dvoje: skalitev

odnosov Slovenije in JLA, kakor tudi poskus vdora protisocialističnih in vseh drugih sovražnih sil. Poleg tega je bilo še ugotovljeno:

- “dokazi” so bili “podtaknjeni” političnemu vodstvu SFRJ in varnostni službi JLA po dveh poteh: z Zeleno knjigo in identičnimi dokazi SDV Srbije (“trditev” emigranta Djordja Andjelkovića);
- cilj akcije je bil, da se slovensko politično-partijsko vodstvo obtoži za “slovenski nacionalistični separatizem”, ki bi lahko privedel do razbijanja SFRJ;
- nekateri “rezultati” teh akcij se že kažejo, in sicer: sumnjičenja in nezaupanje v odnosih med SR Slovenijo in SR Srbijo, med njenima SDV, kakor tudi v odnosih SR Slovenije in JLA;
- rekonstrukcija je pokazala, da je šlo za akcijo tujih obveščevalnih služb, da je bila dolgoročno načrtovana, sistematično pripravljena in izpeljana (nadaljevanje je sledilo z akcijo Dan D!).

Po petindvajsetih letih je razrešeni poveljnik TO Slovenije razkril protiakcijo, ki jo je v obdobju 1970 – 1973 vodil Ivan Maček – Matija, siva eminenca slovenske politične scene. Ali je bil hkrati tudi eksponent sovjetskih obveščevalnih služb (skupaj s Kreačičem in Kopiničem), naj oceni zgodovina. Franc Perovšek, dober poznavalec Ivana Mačka – Matije, ocenjuje (6), da ni bil sovjetski eksponent, temveč predvsem Slovenec, ki je opozarjal na jugoslovanski unitarizem in slovenskega “razrednega sovražnika”. Prav zato naj bi bilo tudi razumljivo, da je Maček “...po vojni na tihem in v najstrožji tajnosti gradil lasten, glede na jugoslovanske razmere svojevrsten in deloma ilegalen slovenski obrambni sistem, ki je bil naravnan tako, da bi se lahko uspešno uprli Sovjetom, v usodnih okoliščinah pa tudi Beogradu..”, če bi tam, nasprotovali slovenski osamosvojitvi! Zelo zanimiva ugotovitev in tudi naravnost presenetljivo odkritje! Torej je bila akcija Vrh vseeno naravnana proti JLA! Zgodovinarji bodo temu lahko samo pritrdili.

Toda naravnost senzacionalno je dopolnilo te izjave, ki ga je podal prvi poveljnik TO Slovenije generalmajor Bojan Polak – Stjenka, objavljeno v omenjeni knjigi (6, str.328 – 329), in sicer:

- “v začetku sedemdesetih let” je Ivan Maček – Matija poveljniku TO Slovenije izdal “strogo zaupni nalog”;
- “takoj v največji tajnosti” pripraviti vse, da bi v primeru sovjetskega vdora v Jugoslavijo TO Slovenije “nemudoma *aretirala in osamila poveljstvo ljubljanskega armadnega zbora*”;
- za realizacijo naloge je poveljnik “v podrobnih pripravah” predvidel “zanesljive slovenske oficirje TO”, pa čeprav načrta ni zaupal nikomur;
- bivši poveljnik TO Slovenije domneva, da je Ivan Maček – Matija tak ukrep predvidel zaradi “notranjepolitičnih razmer v Jugoslaviji” in ker

“ni zaupal JLA, saj je pričakoval, da bo ta ostala v glavnem pasivna do agresorja”;

- in dodaja, da je Ivan Maček – Matija morda računal, “da bi bilo takrat možno tudi takoj razglasiti popolno samostojnost Slovenije”, itd.

Avtor sicer poudarja “izjemno pogumno odločitev” Ivana Mačka – Matije in Bojana Polaka – Stjenke, posebej še, ker so v poveljstvu ljubljanskega armadnega zbora bili na “vodilnih položajih tudi Slovenci”, trdno vklenjeni v sistem JLA in “podvrženi nadzoru njene Kontraobveščevalne službe”.

V razpravi z avtorjem sem poudaril, in to ponavljam: če je bil Ivan Maček – Matija, načelnik Ozne Slovenije do konca 1946, potem je nelogično trditi, da naj zgodovina pove, kdo je kriv za povojne množične poboje. Docela razumem motive generalmajorja Bojana Polaka – Stjenke, da se Ivanu Mačku – Matiji pripišejo zasluge za slovensko osamosvojitve, vendar se mi zdi, da so za to potrebni drugačni dokazi, kot je “strogo zaupni nalog” brez prič!

Takratni poveljnik ljubljanskega armadnega področja je bil generalpolkovnik Poglajen Franc – Kranjc, za njim pa generalpolkovnik Stane Potočar – Lazar, ki je bil s te dolžnosti, oktobra 1972, po uspešno izvedenih manevrih “Svoboda” po Titovem osebnem izboru postavljen za načelnika generalštaba JLA! Če je Maček dvomil v ta dva poveljnika – Slovenca, potem ni smel dvomiti v načelnika varnostnega oddelka, polkovnika Zvoneta Raka, čigar protiobveščevalne zasluge je zelo dobro poznal, posebno še vse tisto, kar je storil kot vodja tehnične komisije pred brionskim plenumom! In končno, ali to pomeni, da je Ivan Maček – Matija “tajno” pripravljaval upor proti Titu?

In končno, postavlja se osnovno vprašanje: kdo pa bi potem branil Slovenijo pred sovjetskim napadom? In še nekaj logičnih vprašanj: ali ni bil morda ta tajni nalog voda na mlin sovjetskim načrtom? Kako se bo armada borila brez poveljnika – poveljstva? Katero poveljstvo bo nadomestilo “osamljeno poveljstvo”? Ali bi bilo to poveljstvo TO Slovenije? Ali pa je obstojalo še kakšno drugo prosouvjetsko poveljstvo? Koliko slovenskih generalov – častnikov je bilo upokojenih zaradi informbiroja? Koliko je bilo med njimi sovjetskih agentov? Koliko slovenskih generalov je po upokojitvi ostalo v ZKJ? Itd. Odgovori so v arhivih varnostne službe JLA, zato ni potrebno hiteti z “zgodovinskimi” sklepi! Tudi češkoslovaški arhivi so prav blizu! Pa tudi tehniko “uvožene” sovjetske oziroma Brežnjeve doktrine “omejene suverenosti” zelo dobro poznamo!

Tudi sam sem bil 1969 premeščen prav v ta “pasivni” ljubljanski armadni zbor, kjer smo se zlomili ob napornih obrambnih pripravah, ki so v celotni JLA sledile avgusta 1968 po agresiji ZSSR na ČSSR! Zato je navedena izjava generalmajorja B. Polaka žalitev takratnih pripadnikov tega poveljstva. Po mojem mnenju gre verjetno samo za njegovo ma-

ščevanje za akcijo Vrh. Pokojnemu Ivanu Mačku – Matiji s tem ni prav nič pomagal. Nasprotno!

2.1.9. Slovenska politična emigracija

S problemi slovenske politične emigracije sem se kot operativec Kog 9.armade moral spoprijemati že zaradi tega, ker sem bil nekaj let tudi edini Slovenec v tem organu. Ostali kolegi so bili zadolženi za "svojo" emigracijo. Edino slovenska emigracija je nosila pridevek "politična", vse ostale emigracije so bile "ekstremne" ali pa celo "teroristične". Po nekakšnem dogovoru, pozneje pa tudi obveznem pravilniku o sodelovanju, smo v varnostni službi JLA "pokrivali" samo vojaške dezertarje, vojaške organizacije emigrantov in njihove zveze z vojaškimi obveščevalnimi službami – centri.

Vsak vojaški dezertar, ki je bil z abolicijo ali na druge načine oproščen kazni, je dobil vstopno vizo, pa smo za vse prihode vedeli že teden ali dva poprej. Z vsakim smo morali opraviti t.i. informativni razgovor, ki je včasih dal odlične rezultate! Bili pa so tudi nerodni položaji! Nekateri se enostavno niso hoteli pogovarjati ali pa so govorili izključno angleško. Ker sem pred tem opravil še specializacijo angleščine v Londonu, smo pač vadili amerikanščino! Eden od povratnikov pa se je naredil gluhonemega, zato sem moral zelo glasno govoriti. To me je tako utrudilo, da sem že hotel nehati. Pa sem iz fascikla privlekel sodbo vojaškega sodišča iz 1947. leta, po kateri je bil kot vojaški dezertar iz enot Odreda JA Svobodnega tržaškega ozemlja obsojen na smrtno kazen! Tiho sem ga vprašal, če ve, na kakšno kazen je bil obsojen, pa je po ribniško zavil: "Nej vem"! Potem je začel brati in naenkrat se je zgrudil. Na srečo sem ga hitro spravil k zavesti! Postala sva prijatelja in popila nekaj šilčkov žganja na njegovo "drugo" rojstvo. Iskušnja: nikdar več nisem kazal sodb vojaških sodišč...

Ko sem organom SDV Slovenije dokazal, da je objekt akcije Signal dejansko vojaški dezertar (iz partizanov v domobrance), smo ga brez posebnih težav pridobili za sodelovanje v času Titovega obiska v državi, kjer je bival. Bil je celo ponosen na izraženo zaupanje. Ker je bil povezan tudi s tujimi obveščevalnimi službami, je bil dejansko glavni nosilec protiterorističnega dela zavarovanja. Pred nekaj leti sva se brez besed srečala na nekem pokopališču...

Nekoč sem iz Bruslja prinesel neverjetne podatke: bivši polkovnik JA in informbirojevski emigrant Vlado Dapčević živi ilegalno v Belgiji in občasno putuje v Pariz. Ker sem videl njegovo fotografijo v tiralici vojaških dezertarjev, sem prosil sodelavko, da mi ga osebno pokaže. Bil je pravi! Fotoaparata po tujini navadno nisem nosil. Neposredni šefi so mi govorili, da je najbolje, da o celi stvari molčim, ker se je referent za informbirojevsko emigracijo pridušal, da je bivši polkovnik JA Vlado Dapčević gotovo v ZSSR. Pa sem čez nekaj časa le napisal poročilo, z dodatkom,

da bi bilo potrebno celo stvar preveriti. In potem sem bral zanimivo štorijo, kako so naši varnostni organi zvedeli za Dapčevičevo bivanje v Belgiji, kako so ga zvalili v Romunijo in potem so ga "poslali" preko meje. Nisem hotel poizvedovati, ali je moja sodelavka prva odkrila Dapčeviča. Verjetno. Izrekel sem ji samo priznanje, saj nismo imeli denarja za nagrade! Pa tudi nismo delali za denar... Šele mnogo let kasneje sem bral celotno rekonstrukcijo, v kateri je bilo omenjeno tudi prvo "presenetljivo" poročilo organov varnostne službe JLA, ki se je pokazalo kot točno.

Imel sem odličnega prijatelja, ki ni preživel letalske nesreče nad Korziko. Imel je strica duhovnika – emigranta in je kot turistični vodič prenočeval v mnogih župniščih po evropskih mestih, imel pa je tudi zveze v Vatikanu. Pravzaprav v vatikanski knjižnici. Imel je fiksno idejo, da bi proučeval vatikansko obveščevalno službo. Tudi mene je navduševal za takšno idejo. Ko sem o tem pobaral visokega cerkvenega dostojanstvenika, je seveda negiral obstoj takšne službe! Priznal pa je delovanje cerkvenega informacijskega sistema, ki je danes že tako računalniško opremljen, da v centru vedno vedo, kaj se dogaja na terenu!

2.1.10. Liberalizacija slovenske družbe

Liberalizacijo slovenske družbe sem spremljal z enakimi občutki kot maspok na Hrvaškem, liberalizacijo v Srbiji in neizživeti albanski "romantični nacionalizem", ki je imel vgrajene nevarne simptome terorističnih in revanšističnih groženj.

Slovenski liberalizem je imel v sebi nekaj še bolj nevarnega: ekonomske postulate, ki rušijo vse ideološke zapreke! Že zelo zgodaj mi je sodelavec iz krogov slovenske politične emigracije prinesel razne Žebotove spise, ki sem jih seveda dodobra preštudiral. In zanimivo: vse tisto, kar je Stane Kavčič govoril ali pisal o liberalizaciji slovenske družbe, je mnogo prej o tem znanstveno utemeljeval dr. Ciril A. Žebot, profesor primerjalnih gospodarskih sistemov na univerzi Georgetown v Washingtonu, 1967(9).

Akcijski odbor za slovensko državo, emigrantska skupina slovenskih intelektualcev iz ZDA in Evrope, ki jo je organiziral Ciril Žebot, naj bi imel naslednje naloge (10):

- obnoviti enotnost delovanja slovenske politične emigracije proti Sloveniji;
- obnoviti dialog s slovenskim komunisti;
- podpreti slovenski separatizem in odcepitev od Jugoslavije;
- opuščanje grobih in sovražnih oblik delovanja proti Sloveniji;
- propagirati vse mogoče povezave s Slovenijo, pa čeprav s pozicij protikomunizma;
- dokazovati, da Slovenija kulturno, ekonomsko in zemljepisno pripada zahodni Evropi;

- predlaga minimalni slovenski program za bodočnost, osnova je narodna sprava;
- predlaga ustavne spremembe in dopolnila glede večje samostojnosti in državnosti Slovenije;
- predlaga tudi uvajanje političnega pluralizma oziroma večstrankarskega sistema;
- temelja programa sta *protikomunizem in razbijanje Jugoslavije*.

Naj iz Žebotove brošure *Misli ob pedesetletnici slovenske vlade*, izdane oktobra 1968 (11), navedem osnovne poudarke iz teksta **Minimalni slovenski program**:

- pospešiti razvoj k slovenski suverenosti in politični demokratizaciji;
- sprejeti ukrepe za rehabilitacijo žrtev in narodno spravo;
- omogočiti svobodo političnega razpravljanja prek tiska in drugih javnih občil;
- v ZKS odstraniti z vodilnih plošč vse stalinistične ostanke;
- omogočiti neodvisno organiziranje večstrankarskega sistema;
- pripraviti, objaviti in politično uveljaviti izčrpen osnutek za dosledno prenovo Jugoslavije na osnovah konfederalne pogodbe in tako odpraviti "rojstno napako" Jugoslavije;
- po zatrtih težnjah češkega in slovaškega naroda je zdaj na vrsti Jugoslavija, da svetu pokaže, ali sožitje narodov in socialistično gospodarstvo zadovoljujeta potrebe svobodnih ljudi in suverenih narodov.

Tako je dr. Ciril Žebot, slovenski politični emigrant, avtor ideje o samostojni Sloveniji in o narodni spravi! Takrat se je pisalo leto 1967! Torej, avtorji samostojne Slovenije niso Maček niti Kučan, pa tudi Spomenka Hribar ni avtorica narodne sprave! Zasluge gredo čez lužo...

Ekonomске in tudi politične ideje Cirila Žebota in Staneta Kavčiča, čeprav na nasprotnih ideoloških bregovih, so si zelo podobne. Podrobna raziskava bi verjetno to potrdila. Kdor je hotel, je lahko zasebno spremljal publicistično dejavnost dr. Cirila Žebota v ZDA, ali pa kot republiški funkcionar prek analitičnih poročil SDV. Čeprav je po mnenju Nika Kavčiča (1, str. 274-275) šlo za organizirano operativno akcijo SDV proti Stanetu Kavčiču (obisk dr. Cirila Žebota v Sloveniji in cestna afera 1969), bi vseeno kazalo še enkrat natančno preveriti v arhivih SDV Slovenije vse podrobnosti o njunih idejnih ali drugačnih povezavah. Saj je ravno dr. Ciril Žebot, kakor sam pravi, preskrbel mednarodni finančni kredit za slovenske ceste! Pa tudi, zakaj je Mitja Ribičič 1967 prepovedal Žebotovo knjigo v Sloveniji?

Za konec še nebišvena podrobnost: Niko Kavčič (1, str. 290) navaja, da ga je aprila 1988 poklical Igor Bavčar glede problemov v zvezi z obiskom Janeza Janše pri Vinku Levstiku v Gorici. Na vprašanje, kdo je dal pobudo za omenjeni obisk, je Bavčar odgovoril, da je Janša želel dobiti čim več informacij o dr. Cirilu Žebotu. Kje se je že začela slovenska socialdemokracija?

2.1.11. Poskus kompromitacije neslovenskega armadnega poveljnika

Vsi poveljniki 9. armade so bili Slovenci. Še preden je dotedanji poveljnik, generalpolkovnik Branko Jerkič, odšel v zaslužen pokoj, je za njegovega naslednika uradno veljal načelnik štaba generalpodpolkovnik Svetozar Višnjič. Potem je iz Beograda prišel še generalpodpolkovnik Mirko Mirtič, načelnik Šole ljudske obrambe v Beogradu. Nekaj dni pred njegovim prihodom mi je načelnik varnostne uprave zveznega sekretariata za ljudsko obrambo sporočil, da bo general Mirtič novi armadni poveljnik, pa naj se pripravimo na njegov sprejem, ker v naši sredini ni bil dovolj poznan. Le njegovega starejšega brata Frančka Mirtiča smo poznali kot (kaznovanega) slovenskega republiškega funkcionarja.

Potem je bil za poveljnika imenovan dotedanji načelnik štaba, generalpodpolkovnik Svetozar Višnjič, generalpodpolkovnik Mirko Mirtič pa za načelnika štaba. Razplet je bil nenavaden in nepričakovan! V političnih in nekaterih drugih strukturah civilne družbe je završalo, češ, zakaj bo srbski general poveljeval v Ljubljani. Bil sem zgrožen! Generala Višnjiča sem dotlej spoznal kot izredno sposobnega generala! In nikdar se nisem spraševal, kaj je po narodnosti. Res je samo, da nisem dovolj poznal republiške "kuhinje". Pisalo se je leto 1985!

Spoznal pa sem nekaj zelo grdega! Namreč, še preden sem postal načelnik varnostnega oddelka 9. armade (1984), je moj predhodnik, polkovnik A.B., dobil iz SDV Slovenije majhno kaseto o rezultatu tajnega prisluškovanja, iz katerega je bilo mogoče sklepati, da je bil ožji član Višnjičeve družine v stiku z obveščevalno zanimivo osebo. Ustno so povedali, da zato general ni primeren za bodočega poveljnika 9. armade. Načelnik je celotno zadevo delno zaupal samo meni. Po naročilu iz Beograda je opravil razgovor z generalom Višnjičem, ki je zadovoljivo pojasnil celotno "obveščevalno zvezo" kot povsem marginalno. Zaključili smo, da je verjetno šlo za poskus namerne kompromitacije generala Višnjiča, da ne bi bil postavljen za poveljnika 9. armade. Tisti, ki smo vedeli za to zadevo, smo kasneje tudi bolje razumevali, zakaj so nekateri na vse pretege govorili o t.i. Višnjičevem dokumentu, ki naj bi ogrožal slovenski narod!

General Višnjič je bil otrok slavonskih planin. Bil je tudi velik prijatelj Slovenije. Tukaj je ostal s svojo bolečino in tukaj je tudi spokojno umrl kot slovenski državljan. Ko sem hotel objaviti njegov nekrolog, mi je glavni urednik osrednjega slovenskega časopisa vljudno odgovoril, da je za objavo nekrologa "že prepozno, za zgodovino pa prezgodaj." Moral sem se strinjati!

2.1.12. Napadi na JLA

Že 1983 sta se France Popit in Andrej Marinc skušala na zvezni partijski konferenci zavzeti za sodobnejšo in prožno armado. Ideje so formalno seveda prišle iz slovenske mladinske organizacije oziroma komi-

sije za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito, ki jo je vodil novopečeni obramboslovec Janez Janša. Šlo je konkretno za gradivo o modernizaciji armade, ki so ga pripravili Janez Janša, Igor Bavčar, Srečo Kirn in še nekateri drugi, in o katerem so nameravali razpravljati na problemski konferenci.

Spomnim se, da je na sestanku armadnega partijskega komiteja o namerah slovenske mladinske organizacije kot prvi spregovoril kapetan Boris Legner, predstavnik 9. armade v vodstvu ZSMS. Predstavil nam je pripravljeno gradivo in obenem izrazil mnogotere pomisleke. To nas je navedlo, da smo prihodnjo sejo komiteja posvetili samo temu vprašanju. Priznam, kritika je bila precej ostra, ker so mnogi razpravljalci že tedaj opazili prve elemente "razbijanja" JLA! Torej, člani armadnega komiteja ZKJ, ne pa organi varnostne službe JLA!

Dobro se tudi spomnim, da sem takrat seveda neformalno (ustno) prosil za preverko za dva-tri člane omenjene mladinske komisije za splošni ljudske odpor in družbeno samozaščito, pa sem dobil odgovor: "Zasedeno!" Priskrbel sem si tudi sporno gradivo, ker sem si pač hotel tudi sam ogledati zahteve za "revolucionarne" spremembe v JLA! Predvsem so me zanimale strokovne zahteve in njihove obrazložitve, kakor tudi, od kje so mladinci črpali ideje! Podrobna analiza je potrdila, da je bolj ali manj vse skupaj zrastle na tujem zelniku!

Nimam namena podrobneje analizirati celotnega spektra pisanja Mladine in drugih slovenskih glasil o JLA. Rad bi samo poudaril dva osnova pogleda iz prakse obveščevalnih centrov: prvič, organizacija t.i. medijskih operacij je že praktično preizkušen model, in drugič, najprej se vedno napada glavnega poveljnika (tudi posredno: če je mrtev, se napada Titova štafeta ali podobno) ali pa zvezni sekretar za ljudsko obrambo (Delo: Admiral Mamula v Etiopiji prodaja orožje, Mladina: Mamula go home!).

Zbirko 200 napadov na JLA so pripravili politično-partijski organi v zveznem sekretariatu za ljudsko obrambo. Verjetno se bo našel kakšen nadebudni raziskovalec, ki bo to zbirko podrobno razčlenil z vseh strani. Pri tem naj ne pozabi na širši vojaško-strateški aspekt ogroženosti balkanskega vojaškega poligona. Pa tudi na naslednje ocene admirala flote Branka Mamule (8):

"V državi, na žalost, tečejo procesi, ki pravzaprav ustrezajo najnovejšim t.i. "doktrinom nizke intenzivnosti". Negativne spremembe, ki so se zgodile v naši družbi pod pritiskom kriznega stanja, posebno še po zaostritvi situacije na Kosovu, so začele tudi razprave o tem, ali bo Jugoslavija vzdržala pod pritiskom konfliktnih političnih odnosov in zelo težkega gospodarskega stanja. Na sestanku vojaškega sveta marca 1988 smo ugotovili, da se specialna vojna v Jugoslaviji vodi na mnogih področjih, pa tudi proti JLA, oboroženim silam in sistemu obrambe v celoti. Torej se

nahajamo v stalni nevarnosti, zato sta varnost in pripravljenost stalni nalogi, da se ne bi znašli pred dogodki, ki bi lahko ogrozili integriteto države in družbeni sistem.”

Na žalost so domine padle tudi na balkanskem vojaškem poligonu. Nekateri pravijo, da prav zato, da bi izkušnje uporabili v nekem drugem okolju. Pravim takole: poligonske izkušnje so tako krvave, da si bolj krvavih v pravih spopadih ne moremo predstavljati! Podiralci domin in njihovi podpihovalci (nacionalistični razumniki) so prišli na oblast. Veselijo se demokracije in svobode! Na žrtve pa so pozabili...

Nekateri resni indici so me napeljevali na misel, da se izza napadov na JLA pravzaprav skriva premeteno udbovsko maščevanje za brionski poraz, predvsem pa pretkana igra stare prosovjetske obveščevalne agenture. Dokazi se hranijo v arhivih varnostne službe JLA!

Seveda pa posebno pozornost zaslužijo izjave generalmajorja Aleksandra Vasiljeviča v NIN-u (19. junija 1992), da je bil Stane Dolanc “eden od začetnikov slovenskega separatizma”, pa tudi, da je prav slovensko vodstvo vodilo gonjo proti admiralu Mamuli, ker so želeli, da bi zvezni sekretar za ljudsko obrambo bil civil, po možnosti prav Stane Dolanc!

Nenavadno, in rekel bi tudi presenetljivo, je priznanje Nika Kavčiča, (vodje varnostno-obveščevalne službe na Gorenjskem, ekonomskega eksperta Ozne in uglednega bančnika, sicer pa političnega upokojenca), da je bil mentor Igorju Bavčarju in Janezu Janši pri urejanju Dnevnika Staneta Kavčiča; obenem pa je že oktobra 1987 napovedal, da bo prvi notranji, drugi pa obrambni minister v samostojni Sloveniji (1, str. 288). Seveda, ko je slučajno spoznal, da je Janša “za belogardizem” (1, str. 289), je nastal preobrat! Kandidat za predsednika mladine je kmalu zatem pristal v vojaškem zaporu, kjer je ob sladoledu in češnjah bodočemu šefu Kos JLA marsikaj povedal o Milanu Kučanu! Kdo je kaj montiral, ni preveč težko dojeti! Seveda, treba bo počakati na beograjske arhive (kopije dokumentov SDV Slovenije), ker so ljubljanski že itak prirejeni in dezinformacijski!

2.2. Posttitovsko obdobje od 1980 do 1991

2.2.1. Glavni cilj in elementi načrta Dan D

Že več let pred Titovo smrtjo so združene protijugoslovanske sile začele sestavljati načrt Dan D, ki je označeval smrt maršala Tita. Iz več virov smo izvedeli, da Cia s svojimi koordinacijami na ravni Natovih zaveznikov in drugih struktur sestavlja podroben operativni načrt za destabilizacijo Jugoslavije po Titovi smrti (pogojno imenovan Dan D, a v sklopu generalnega načrta destabilizacije ZSSR, Varšavske zveze in drugih vzhodnoevropskih držav (pogojno imenovan Berlinski zid)).

Glavni cilj načrta Dan D je bil: najprej destabilizirati in nato razbiti Jugoslavijo na homogene nacionalne enote in interesne dele po Jaltsem sporazumu, prežete z novimi Natovimi interesi!

V uresničevanju navedenih ciljev je bilo potrebno s sinhronizirano in dirigirano akcijo oslabiliti, napadati in končno razbiti naslednje povezovalne (kohezivne) sile in elemente:

- samoupravni socialistični družbenopolitični in gospodarski sistem;
- ZKJ in vse ostale družbenopolitične organizacije;
- državno vodstvo – predsedstvo SFRJ in vodstva posameznih republik;
- JLA in sistem splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite, posebno še varnostno službo oboroženih sil SFRJ.

2.2.2. Načini realizacije načrta Dan D

Navajam samo osnovna izhodišča, ki so v realizaciji načrta Dan D služili za napade na posamezne kohezivne elemente, in sicer:

Samoupravni socialistični družbeno-politični in gospodarski sistem:

- protikomunizem;
- človekove pravice in svoboščine;
- neučinkovitost gospodarskega sistema socialističnega samoupravljanja proti tržni ekonomiji;
- pluralizacija družbeno-političnih organizacij ni nadomestilo za večstrankarski sistem;
- verbalno za enotnost in trdnost SFRJ, v resnici pa za razbijanje;
- ponujeni krediti in zahteve po konvertibilnosti – razpad sistema, itd.

ZKJ in družbeno-politične organizacije:

- idejni vdori v ZKJ;
- razdelitev na liberalne, konzervativne in alternativne politične smeri in sile;
- definitivni razpad na 14. kongresu ZKJ.

Državno vodstvo – Predsedstvo SFRJ:

- zastopniki parcialnih (republiških) interesov;
- neenotnost in nenačelna koalicija;
- borba za federacijo, zvezo držav (republik) ali konfederacijo;
- predsedstvo SFRJ kot vrhovno poveljstvo in zvezni sekretariat za ljudsko obrambo kot štab vrhovnega poveljstva;
- spornost in vsiljevanje Mesića za predsednika Predsedstva SFRJ itd.

Oborožene sile SFRJ, sistem splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite in varnostna služba JLA:

- verbalni napadi na JLA in zveznega sekretarja za ljudsko obrambo;
- prenehanje financiranja JLA;
- blokada regrutnega sistema;
- formiranje ilegalnih paravojaških formacij in njihovo oboroževanje.

Vsak od navedenih segmentov je lahko samostojna in obširna tema sama zase. Raziskovalci bodo včasih morali upoštevati tudi zelo drobne stvari, kot je udbovsko – revanšistični epigram iz leta 1988: "Če hoče

družba vojski biti kos, je dolžna urediti KOS!" Avtor je bivši šef slovenske Ozne in predsednik zveznega izvršnega sveta Mitja Ribičič! Pripadniki varnostne službe JLA smo sporočilo dojeli, ko so nas začeli uvrščati na "šintarske" in druge sezname (okupatorji, izdajalci, janičarji, kolaboranti in podobno). Nekatere so tudi zaklali (major Stevilović, Banjaluka), pohabili (podpolkovnik Katalina, Sarajevo), pregnali (Suljević, Ribnica)! Tako je pač družba uredila kos...

2.3. Civilna družba

Z redno izmenjavo raznih informacij in biltenov sem do 1987 redno dobival tudi t.i. Sivi bilten SDV, namenjen najožjemu slovenskemu političnemu vodstvu, kjer sem zvedel dovolj o dejavnosti porajajoče se civilne družbe. Čeprav je bilo to področje, kjer nam je bil prepovedan "lov", smo ga vendarle aktivno spremljali prek medijev in analizirali medsebojne vplive. Seveda bi se zlagal, če bi trdil, da nismo imeli tudi drugih virov, ki so nam služili predvsem za preverjanje stališč in za specialistične študije!

V obdobju t.i. "napadov na JLA" seveda nismo bili tiho! Za Dan JLA smo bili vsako leto povabljeni na Predsedstvo Slovenije, kjer nas seveda niso "napadali", temveč samo "častili". Ob eni takih priložnosti, ko smo se prisotni predstavniki JLA "držali bolj skupaj", ko se nam je hotel pridružiti znan kulturni delavec in partizan ter čestitati praznik JLA! Ker nas je nekaj dni poprej v medijih grdo žalil, se nisem mogel vzdržati in sem mu glasno povedal, da je njegova čestitka navaden cinizem, ker tudi mi beremo, kdo nas vse "napada"! Presenečen je izginil iz dvorane.

O 57. številke Nove revije sem obširneje pisal na drugem mestu. Šlo je za predstavitev slovenskega nacionalnega programa oziroma za odgovor na že znani memorandum SANU. Varnostna služba JLA je po temeljiti analizi izrazila odklonilno stališče do obeh programov, ker sta vodila do razbijanja SFRJ oziroma državljanske in verske vojne!

Članek Viktorja Blažičav št. 61 Nove revije pod naslovom Jugoslovanske varnostne dileme ali država na licitaciji (15), ki ga je napisal na osnovi dve leti starega protijugoslovanskega spisa emigranta Marka Milivojevića, Jugoslovanske varnostne dileme in zahod, objavljenega v ugledni reviji londonskega inštituta za strateške raziskave The Journal of Strategic Studies, je najboljši dokaz o tujih (in emigrantskih) vplivih, ki so se prenašali v naš prostor.

Razen protiarmačnih tekstov v Novi reviji in okrog 1988 objavljenega predloga t.i. "pisateljske ustave", ki predvideva dokončen presek popkovine s SFRJ, druge dejavnosti civilne družbe niso predstavljale nevarnosti posebnega pomena. Seveda pa nisem mogel mimo besedil akademika Tarasa Kermaunera, ki so bili objavljeni v Nedeljskem dnevniku. Takole sem mu odgovoril:

NEVARNI GVERILSKI NASVETI

Sloveniji in slovenstvu teh dni

(Nedeljski dnevnik, 4.9.1988)

*Kot je bilo pričakovati, se je v vašem cenjenem ND oglasil tudi Taras Kermauner, naš priznani publicist, eden od ideologov civilne družbe in, kot se je sam predstavil, eden od tistih intelektualcev, ki v tem našem socializmu **prakticirajo že vsa povojna desetletja rovariti v podzemlju.***

*V sicer mlačno jokavem filozofskem traktatu Solze radosti in solze obupa, čeprav so po vsaki bitki, še posebej roški, tudi **topoumni generali pametni**, si je naš velespoštovani Taras Kermauner v isti drži privoščil priložnost, da je **Sloveniji in slovenstvu** natresel nekaj grešnih, rekel bi celo, nevarnih gverilskih, bolj sodobno rečeno – kontrarevolucionarnih nasvetov in napotkov za prihodnje vroče dni. Pa pogledjmo v malce spremenjenem vrstnem redu (**vse poudarjeno je Tarasa Kermaunerja**), kaj vse nam svetuje duhovni vodja slovenske nacionalne in civilne gverile:*

*1. **Javna samodokazovanja so pomembna, a naj bi bila redka**, zapiše v začetku svojega solznega traktata. Zelo je verjetno, da se naš veleecenjeni Taras Kermauner ni osebno udeleževal bitk **teh vročih dni**, to se pač generalom, ideologom in podobnim niti ne spodobi, no, vseeno so tudi njemu – človeku, navajenemu desetletij javnega hlapčestva, silili prizori **na Roški solze v oči**. To pa ne! Cmeravega generala pa res ne rabimo! Kaj bi pa rekli bodoči slovenski gverilci, gardisti in **makijevci**? Zato se, spoštovani Taras Kermauner, raje držite svoje lastne parole: **čim dlje od črede in scen**, ker je edino pravilno, ko zapišete, da v civilni družbi, **ki je laična in racionalna, je najbolj odsvetovana uporaba fascinantnih sredstev, nabitih z emocijami, takšnih, ki sprožajo kolektivne strasti**. Verjetno takšne, kot so jih baje sprožale huliganske demonstracije pred vojašnico 4. julij, takoj po znanem kulturnem mitingu, katerih baje ni nihče organiziral, še manj pa Bavčarjev odbor (še Ira in Eta bi prevzeli odgovornost za takšno malenkost). To seveda ne bo držalo, kajti Ertlova posebna enota milice ne bi bila hitro na Metelkovi! No, verjetno je bil zopet kje kakšen “politični provokator”, kar bo pa gotovo še do kraja raziskala Mladina, kajti njihovi obveščevalna in protiobveščevalna službi sta nadvse imenitni! Še Udba se lahko skrije. Pomislite, dragi Taras Kermauner, kako so fantje prišli do vseh mogočih papirjev, posebej še do Kučanovega stenograma? Šmenta, menda ga ni ročno prinesel kakšen Borštner iz cekaja? Bogsigavedi? To bo še dela za UNZ-e, Udbo in vse ljubljanske tožilce, kajti obeta se nam še nadaljevanje vojaško-političnega procesa kot partijsko-političnega!*

*Pa pustiva obrobne stvari! Torej, dragi Igor, Mile in vsi drugi odborniki in aktivisti, nikar preveč uličnih demonstracij in javnih scen, tudi kulturnih – **streznimo se, dokler nas ne bo zaneslo predaleč** – tako vam svetuje veleecenjeni Taras Kermauner! Spoštujte vsaj leta, vi otroci kulturnikov, oficirjev in funkcionarjev!*

2. *Kajti, če bodo unitaristi postavili Slovence pred izključujočo dilemo: ali nacionalno suženjstvo ali vojna obramba, se bo vsakdo med nami opredeljeval po svoje in zase, vendarle pri tem skušajmo biti toliko suvereni, da bi si izbrali orožje boja sami, ker morda se bomo kmalu ubadali z vprašanji, kakšna naj bi bila slovenska nacionalna in civilna gverila, morda ne bodo redki, ki bodo želeli posnemati severne Irce in Baske. Ne, nikar, to bi bilo za civilizacijske Slovence preveč krvavo! Zato se naš veleceenjeni gverilski ideolog modro odloči za kompromisno varianto in pravi takole: morda bo danes potreben nov model partizanstva: biti podnevi uradnik in ponoči makijevец. Za zgled nam ponudi norveški nacionalni odpor zavojevalskim tujcem ali drugače povedano, če se bo tuja vojaška sila spet šopirila po Ljubljani in Mariboru, je vsekakor norveški model danes morda ustrenejši za civilizacijsko bolj razvite Slovence. Torej, dragi Slovenci, potrebno je začeti proučevati duha gverile, obuditi partizanstvo na pristen in nov način, ker so baje tudi nekateri slovenski partizanski borci v procesu revitalizacije. Bog žegnaj še samo revitalizacijo domobrancev, črnorokcev in križarjev!*

3. *Vse to je po filozofskem umovanju našega gverilskega ideologa potrebno zaradi tega, da bomo znali pod okupacijo živeti kot dvoživke, vedeli kako rovariti v podzemlju oziroma kako, po drugi in težji varianti dejstvovati, če vodi sovražnik operacijo totalnega čiščenja terena (Pozor jezikovno rabsodišče! Ali se vam ne zdi, dragi jezikoslovci, da je to primer slabega prevoda iz terminologije specialne vojne tam proti nekim Vietnamcem?), kajti, zelo bo hudo, ker vojna je prekleta nujnost, a še huje je to, ker so nasprotniki, s katerimi imamo opravka zdaj, bolj podobni cestnim in gorskim razbojnikom. Žal nam naš cenjeni svetovalec ne pove naravnost, na katero tujo vojaško silo in nasprotnike misli (tako kot to napiše Nova revija), kar je v strateškem smislu zelo nerodno, ker se pač gverilska in druga taktika ne more načrtovati proti imaginarnemu nasprotniku – to ve vsak rezervni podporočnik, razen seveda, če se ne gremo ravbarjev proti JLA!*

4. *In kdo bo torej predstavljal to slovensko nacionalno in civilno gverilo? Odgovor je na dlani: ker pač nimamo slovenske vojske že od 1943. leta, bo odsotnost slovenske vojske nadomestila narodna garda, kajti danes, tako trdi veleceenjeni Taras Kermauner, predstavljajo slovenskega vojaškega duha, duha odpora, spet pisatelji in rodoljubi, igralci in spevoskladniki, prepasani s trobojnicami. Aferim! Torej, narodna garda z Roške! Res lepa in pogumna vojska, ki je pod zaščito milice (da ne bi kaj drugega počela!) potrpežljivo in celo dopoldne (delovni dan!) čakala na štiri heroje, v katerih osamljenih dušah se je dogajala in odločala veličina današnjega slovenstva (Jojmene, kaj bi rekel ubogi Ivan Cankar!). Upam, da bodo vrli doktorji sociologije Mladine kar hitro ugotovili strukturo te vojske, posebej še, ker je bilo v sestavi iste največ*

tercalk in samo en delavec (nov poklic – pometač cvetja), pa še ta je Bosanec, ki ga pač ne gre šteti v slovensko gverilo (etnično čisto, po zgledu na kosovsko!) – bil bi lahko le kurir z gverilo iz BiH.

5. In kdo bo vojskovodja **slovenske nacionalne in civilne gverile**? To se ve ali pa ne, bi rekla Miša Molk. Morda celo tisti, ki deli takšne in podobne nasvete, pa čeprav smo že rekli, da je malce cmerav. No, nič zato, saj bo imel ob sabli in trobojnici (brez tiste peterokrake zvezde) še kakšen robček punce s hribov, pa še kakšnega norveškega svetovalca zraven!

6. Tisto, dragi Taras Kermauner, ko si Janšo (na bedžu samo) primerjal z Leninom in Titom, je zelo posrečeno in duhovito, samo da ubogi Slovenci še ne vedo, da je baje Janša imel v Mikro – Adi samo 320 starih milijonov plače...

In za konec, velespoštovani Taras Kermauner, prepričan sem samo, da niti **Sovenija in slovenstvo**, še manj pa tovariši Stanovnik, Kučan, Potrč in Smole, torej, **slovensko vodstvo, ki bo znalo razumeti, organizirati in voditi večinsko slovensko odločitev**, ne bodo veseli Vašega modrovanja niti nasvetov!

Še moj skromen nasvet, čeprav se ne pozna: nikar se ne ubadajte z vojaško-obrambnimi in gverilskimi problemi, z nasveti pa sploh ne, kajti tovariš Ertl lahko postane slabe volje, polkovnik Mazič pa Vas lahko celo spravi na Roško! Bo že držalo, kot pravite, da **pravičniki Jezusa križajo**, zato je bolje in pametneje, da ostanete pri filozofiji in Bogu, ker **absolutno gre iskati v intimno privatnem stiku z Bogom**. Amen! Bolje tako za Vas, dragi Taras Kermauner, kot pa ubogim Slovincem čvekati neumnosti o gverili, ko jih pa pestijo druge težave.

V primeru, da bodo **unitaristi** zavreščali, da zganjate nekakšno specialno vojno ali pa celo kontrarevolucijo, bodo imeli še kako prav, kajti vse tisto, kar ste napisali v Nedeljcu (in jaz sem Vas samo citiral), ni ravno nedolžna stvar, razen seveda, če jo, kot Zavrl, pobrišete na Poljansko. Zaenkrat ste še lahko mirni, ker baje tovariš Miloš Bakić sploh ne bere Nedeljskega dnevnika, slovenskega prevajalca pa v Beogradu sploh ni najti. Zvezni javni tožilec je tudi baje zelo zainteresiran, da bi za prevajalca pridobil Roberta Botterija, glavnega urednika "Mladine", sina polkovnika in rezervnega oficirja vojaške policije v Ljubljani (?), ker bi obenem rad zvedel, kako je prišel do podatkov o načrtovanem vojaškem udaru v Sloveniji, seveda, če si pobalini niso cele stvari izmislili.

Bolj se bojim le za glavnega urednika Nedeljskega dnevnika, ki je baje član cekaja, da ga tovariš Kučan ne bo preveč za ušesa, seveda preventivno. Kajti takšne oslarije mu res ne bi bilo treba objaviti, pa še v okvirčke je dal samo negverilske nasvete. Kaj se pa to pravi!

Pa lep norveški pozdrav in brez slovenske zamere!

Pripis uredništva: Nedeljski prosi avtorja pisma M.K. iz Ljubljane, da se kljub svoji morebitni upokojitvi – poklicno legitimira. Iz njegovega

pisma je namreč razvidno (navajanje osebnega dohodka J.J.), da razpolaga z nekaterimi podatki, ki javnosti niso znani, močno pa dvomimo, da v svojem pismu operira z govoricami... Zato pozivamo avtorja pisma, da pove, kako in kje je zvedel za citirani podatek in kakšno zvezo naj bi imel s procesom? V nobenem od javnih dokumentov (tožba, rozsodba, pritožbe) se namreč ne navaja. "Rajcanje" javnosti s "plačami" brez neposredne zveze z obravnavanim dogodkom sodi med arzenal specialne vojne, čemur se ostro zoperstavlja tudi naša JLA...

2.4. Mirovna in alternativna gibanja

Iskreno moram priznati, da sem rojevanje in delovanje alternativnih gibanj v Sloveniji, posebej še mirovnega, spremljal s posebnim zanimanjem v dveh bistvenih točkah: od kod prihajajo (kdo so nosilci) in kakšen je njihov odnos do JLA. Namreč, po funkcionalni dolžnosti sem bil od 1980 do 1987 pomočnik, potem pa načelnik varnostnega oddelka 9.armade v Ljubljani. Torej, bil sem odgovoren tudi za odkrivanje tuje (sovražne) psihološkopropagandne dejavnosti, ki bi bila prvenstveno usmerjena proti JLA.

V začetku smo samo pozorno spremljali nastanek in delovanje alternativnih gibanj. Pomagali smo si s strokovno in tujo literaturo o alternativnih gibanjih, predvsem pa s strogo zaupnimi gradivi, ki so jih naše varnostne službe pridobile v načrtovanih akcijah protikomunistične dejavnosti, od najbolj preprostih stvari (fenomen kavbojk, amerikanizacija življenja in podobno) do destruktivnih (Jehove priče, demilitarizacija in podobno).

Ko pa so posamezniki začeli javno in tudi provokativno nastopati proti JLA, smo seveda zahtevali podrobne analize SDV o možnem tujem ozadju ali vplivu. Za enega od idejnih nosilcev mirovnega gibanja pa smo zahtevali tudi operativni nadzor, ker pač nismo imeli nobenih pooblastil nad civilnimi osebami.

Sodeč po ohranjenih gradivih in časopisnih izrezkih se je moj interes začel nekje okrog 1983, ko je bil ustanovljen koordinacijski odbor delovne skupine za ekološko in mirovno problematiko pri republiški konferenci ZSMS, po sklepu mladinskega kongresa leto poprej v Novem mestu. Predhodno sem se podučil o predhodnicah vseh alternativnih gibanj, o punku, alternativni sceni, o malce provokativnem delovanju Radia Student, ŠKUC in Foruma, predvsem pa sem proučeval idejno-teoretične zapise mladih in vodilnih ideologov Gregorja Tomca, Marka Hrena, Tomaža Mastnaka in Slavoj Žižka. Seveda sem redno dobival tudi ABC mirovne zvezke (13).

Spomnim se, da so mi takrat iz Beograda predlagali naj začnemo "rušiti" vodjo punkovcev – Igorja Vidmarja! A sem ocenil, da gre za iskrenega mladostnega upornika. Nisem se zmotil! Še danes najraje prisluhnem njegovim jednatim in ostrim komentarjem v Studiu City.

Poznali smo že tudi taktične zamisli političnega angažiranja navedenih alternativnih skupin, ki so izhajale iz premetene zamisli "poti skozi institucije" znanega alternativnega ideologa Rudija Deutscheja. Iz interesnega združevanja posameznikov (mirovne stojnice, tabori, predavanja, članki) so se v javnosti začeli pojavljati razni protesti zoper gradnjo jedrskih elekترم, proti verbalnemu deliktu, za zmanjšanje vojaškega proračuna, za civilno služenje vojaškega roka, proti Titovi štafeti, proti vojaškim paradam, proti proizvodnji vojaških igračk, za kontrolo prodaje orožja tujini, proti pomoči osvobodilnim gibanjem (Plo, Swapo, Kurdi itd), za oblikovanje nejedrskega območja na Balkanu, za demilitarizacijo določenih regij (tudi Slovenije) in podobno. Nekatera hotenja so bila vsekakor zanimiva in iskrena (varstvo okolja, položaj žensk, enakpravnost spolov, mir v svetu in podobno), nekatera pa tudi provokativna (lezbijke, homoseksualci) in varnostno zanimiva (pacifizem, demilitarizacija) za oborožene sile SFRJ!

Spomnim se, da se je v tistem času v eni od garnizij neki vojak začel zelo zagrizeno in javno zavzemati za mirovniško gibanje, obenem pa je prejemal precej propagadne literature. Poveljniku armade sem predlagal, naj odobri tromesečno tajno kontrolo pisemskih pošilk. Kmalu smo ugotovili, da je njegov bližnji sorodnik eden od idejnih vodij alternativnih gibanj, ki mu je tudi obširno pisal o načrtovanju in sestavljanju scenarijev za rušenje "komunističnega režima" in ustanovitvi samostojne slovenske države! Obenem ga je tudi opozarjal, naj se preveč ne izpostavlja, temveč naj se druží samo s Slovenci! Seveda smo v skupino vrinili primernega sodelavca z mirovniško reputacijo, pa so analitiki varnostne uprave JLA zapisali, da gre za "prvo slovensko nacionalistično skupino" v JLA. Mimogrede: ko smo kmalu zatem odkrili še hrvaško in srbsko nacionalistično skupino, so jih v Beogradu prekrstili v ustaško in četniško, kar sem zavrnil kot anahronizem, pa so sprejeli moje novo poimenovanje: revanšistična!

Iz informacij SDV je bilo tudi mogoče razbrati, da je bilo težišče protiobveščevalnega dela na spremljanju povezav domačih nosilcev posameznih alternativnih gibanj s tujimi institucijami, predvsem s tistimi, ki so delovale po določenih načrtih tujih obveščevalnih služb! SDV Slovenije je varnostni oddelek 9.armade direktno obveščala samo o objektu operativne obdelave M.H. pod klasifikacijsko številko HSM-0986000470. Vendar je bilo to že ob koncu 1987, ko sem prevzel dolžnost načelnika operativno-učnega oddelka 9. armade.

Po televiziji sem v tistih časih večkrat prisluhnil besedam svojega mariborskega znanca in profesorja Darka Podmenika, ki je zelo smelo zagovarjal politični pluralizem in neodvisno delovanje inštitucij sistema in pravne države. Prepričal me je, da bi bila vsaka represija proti alternativnim gibanjem pogubna za nadaljnji razvoj socializma pri nas. Seveda je bila prava umetnost o tem prepričati tudi nadrejene v Beogradu! Nekoliko lažje je šlo, ko so se tudi v Beogradu pojavili zmerni anar-

holiberalci in radikalni Šešelj. Bili smo tudi obveščeni, da je Cia na Poljskem organizirala neodvisne sindikate Solidarnost in podobne organizacije. Tudi mirovniške!

Slovenski mirovniki so se verjetno načrtno lotili za JLA zelo nevšečnih vojaško-varnostnih tem kot so svetovni problemi razorožitve, pogledi kristjanov na razorožitev, represija v socializmu, podružbljanje varnosti in obrambe, geopsihološke in geostrateške razsežnosti evropske integracije in podobne. Najbolj provokativna je bila odmevna medijska akcija proti organiziranju vojaške parade v Beogradu 1985, ki naj bi ji sledila vrsta povsem provokativnih akcij o socializmu, Jugoslaviji, konceptiji splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite, itd.

Negativne reakcije v delu javnosti, predvsem pa s strani JLA, so se okrepile aprila 1985, ko je delovna skupina za mirovna gibanja objavila projekt Ugovora vesti. Po skrbnem tehtanju smo ocenili, da je dejavnost mirovnega gibanja direktno usmerjena na destabilizacijo JLA in konceptijo splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite, pa tudi da povsem nekritično posnema tuja, predvsem pa zahodnoevropska mirovna gibanja. Na stran JLA se je postavila samo komisija predsedstva CK ZKS za mednarodno sodelovanje, ko je razpravljala o idejnih vidikih mirovnega gibanja. Vendar se je "mirovniška" ofenziva še bolj stopnjevala po 12. mladinskem kongresu v Krškem, s končnim ciljem, da se "odpravi vojna in z njo tudi oborožene sile in prisile" – torej, tudi varnostna služba JLA in ostale represivne strukture (14). Šlo je seveda za zagotavljanje javnega vpliva, oziroma boj za oblast!

Bilo mi je jasno: najprej sistem, potem tudi voditelji! Konkretno: najprej bodo "napadli" vojsko, konceptijo splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite, potem pa pridejo na vrsto generali, admirali in državni sekretar za ljudsko obrambo! Upal sem samo, da bodo pokojnega maršala Tita pustili na miru. Pa sem se motil...

V začetku 1987 sem si zelo intenzivno prizadeval vrniti kakšnega sodelavca (tujca) v nekatere korespondenčne mirovniške točke v tujini, in sicer:

- Ufi – delovna skupina neodvisne mirovne iniciative, Dunaj;
- Delovna skupina za neatomske in nevojaške cone Avstrije, Dunaj;
- Center za pasivno obrambo, Badl Schel;
- Obrambna akcija, Stuttgart;
- Iniciativa za dialog med Vzhodom in Zahodom, Berlin;
- Združenje za civilno službo in socialno obrambo, Dunaj;
- Mirovni komite treh dežel Koroške – Furlanije (Julijske krajine) in Slovenije
- Jehove priče;
- Mednarodna mirovna skupina Justica Pax (preko Teološke fakultete v Ljubljani).

Nadrejeni so me imeli za izvedenca o jehovski problematiki, ker sem nekoč na posvetovanju varnostne službe JLA v Beogradu načel in tudi utemeljil probleme jehovcev iz Slovenije oziroma 9.armade, ki so kot naborniki takoj po prihodu v JLA romali v zapor. Predlagal sem kompromisno rešitev, da se jih regrutira za neoborožene funkcije, ko že imamo razdelano strategijo neoboroženega odpora v okviru splošnega ljudskega odpora in družbeno samozaščito. Seveda sem moral podrobno razlagati sveto pismo Stare zaveze in moralno-nazorske poglede Jehovih prič, ker sem še kot dijak pomagal prevajati svojemu stricu, ki je bil nekaj časa vodja štajerske sekcije. S jehovsko družino iz Ptuja smo več let letovali v istem avto-kampu. Skoraj sem uspel...

Razumel sem povezovanje jehovcev z mirovnim gibanjem, bil sem pa izredno presenečen, ko je po letu 1986 tudi rimokatoliška cerkev na Slovenskem izrazila očiten interes za probleme miru in mirovnih gibanj. Podobno se je dogajalo že prej tudi v drugih zahodnoevropskih državah.

Torej je šlo za organizirano akcijo. Vse poti so vodile na Dunaj! Prijatelja, tujega državljana, sem zaprosil, naj poskuša zvedeti za cilje načrtovanih "mirovniških operacij" in obseg finančnih virov. Kmalu je sledilo presenetljivo sporočilo: poskus razbijanja enotnosti JLA in formiranje demilitariziranih regij! Pisalo se je leto 1987, in seveda mi nihče ni hotel verjeti! Tudi meni se je zdelo preveč orwelovsko... Bilo pa je resnično! In zgodovina bo morala raziskati nekatera ozadja, predvsem vplive in financiranje slovenskih mirovnikov iz tujine! Tako kot na Poljskem!

Odkrito priznam, da so za JLA v obdobju 1983-1989 v Sloveniji predstavljali nasprotnika številka ena ravno mirovniki. Zakaj se je njihov vodja v času aretacij četverice umaknil v tujino, baje celo v ZDA, si ne vem razlagati. Vendar je indikativno, če je resnično! Kakšen strateški vpliv so imeli mirovniki, so pokazali tudi nadaljnji dogodki. Namreč maja 1990 so mirovniki poslali poziv vsem političnim strankam naj podpišejo apel za demilitarizacijo Slovenije, in tudi zahtevo, naj se JLA umakne iz Slovenije v roku petih let! Njihovi ideji o demilitarizaciji Slovenije je "nasedlo" skoraj celotno republiško politično vodstvo! Tako bom rekel: če so bili sami, potem so bili "genijalci"! Vseeno pa naj zgodovinarji raziščejo, kdo vse so bili njihovi mentorji in botri! V prvi ligi, seveda!

Vse ostale skupine, tudi junaki z Roške, so seveda spadale v drugo ali celo tretjo ligo.

2.5. Vrinjanje in kompromitiranje varnostne službe JLA

Zaradi nedostopnih arhivov z ene in druge strani bom problem protiobveščevalnih vrinjanj v varnostno službo JLA in akcije kompromitacije varnostne službe JLA osvetlil samo s primeri (Napotnik, Meh in Leljak), ki so karakteristični in tudi medijsko že znani. Skoraj trdno sem prepričan,

da je podobnih primerov več. Morali bomo pač počakati na arhive ali izjave "skesancev".

Lahko tudi z vso odgovornostjo zatrdim, da do konca mojega službovanja v varnostni službi JLA, torej do leta 1987, s strani varnostnega oddelka 9.armade ni bilo nobenih vrinanj v druge republiške varnostne institucije. O tem sploh nismo razmišljali. Še kako dobro smo se zavedali, da samo s skupnim delom in iskrenim sodelovanjem lahko varnostno zaščitimo ne samo JLA, temveč tudi vso državo!

Kdo je v jugoslovanski končnici podrl prvo domino, bodo razkrili arhivi. Zaenkrat sta javno znana dva primera protiobveščevalnega vrinjanja v varnostno službo JLA v Sloveniji. Izvršili so ga organi SDV Slovenije (Napotnik) in specialne enote milice RSNZ Slovenije (Meh). Znana je tudi medijska akcija kompromitiranja varnostne službe JLA s strani Bavčarjevega odbora (Leljak z brošuro Sam proti njim).

Vsi trije so bili tudi moj kader. Za njihov izbor in vodenje do 1987 se čutim odgovornega. Poznejša dogajanja sem samo občasno spremljal, na koncu zgodbe celo iz Makedonije. Napotnik in Meh sta mi sicer posredno dala vedeti, da se z njima in okrog njiju nekaj dogaja, vendar brez jasnega signala. Leljaka sem, na zahtevo armadnega poveljnika in prošnjo njegove matere, skušal vrniti na prejšnjo pot. Ne vem sicer, v kolikšni meri sem uspel, razen da ga predsednik slovanskega Predsedstva Janez Stanovnik ni sprejel na pogovor! Uspel je "napisati" agitacijsko brošuro proti varnostni službi JLA, vendar je bil na koncu toliko pošten, da je javno priznal, da sta mu brošuro Sam proti njim "pomagala pisati" Igor Bavčar in Janez Janša!

Zgodovina bo verjetno presodila, da so vsi trije prispevali svoj delež k uveljavitvi slovenske države. Saj se vendar proti svojemu narodu ne moreš boriti! Niti protiobveščevalno delovati! Zanimivo je le, da nobeden od njih (še) ni dobil državnega odlikovanja!

Vse tri sem povabil k sodelovanju, da povedo svoj del resnice in zgodbe. Roman Leljak se je hitro odzval in me obiskal, medtem ko druga dva nista odgovorila na vabilo. Tudi to razumem in jima ne zamerim.

2.5.1. Primer Napotnik

Branko Napotnik je bil operativec v 14.polku v Šentvidu. Bil je prizadeven delavec s precejšnjimi operativnimi izkušnjami. Ker nam je primanjkovalo Slovencev, sem ga pozneje premestil v Kog 9.armade. Omogočil sem mu tudi, da je ob delu končal višjo upravno šolo ONZ v Ljubljani. Ker je s tem dosegel predpisano stopnjo visoke izobrazbe, je bil predviden tudi za napredovanje v čin poročnika. Toda vmes so prišli drugi dogodki! Tako je Branko Napotnik končal vojaško kariero s činom starejšega vodnika 1.razreda.

Ko sem v obdobju 1989/1990 služboval v Bitolju, sem vsake tri mesece lahko skočil domov v Ljubljano. Vedno sem potoval z letalom iz

Ohrida do Ljubljane in obratno. Po nenapisanem generalskem privilegiju bi lahko od poveljnika 14.korpusa zaprosil za prevoz z letališča in nazaj, pa nisem. Peljal sem se z avtobusom kot vsi ostali potniki, potem pa s taksijem do doma. Ko je moj naslednik, pokojni polkovnik Emin Malkoč, načelnik varnostnega oddelka 14.korpusa, to zvedel, mi je ponudil službeno vozilo in stalnega voznika – Branka Napotnika! Sprejel sem. Trikrat me je Napotnik peljal z Brnika in nazaj. Ko sem se oktobra 1990 še zadnjič pripeljal iz Ohrida, mi je Napotnik potožil, da mu polkovnik Malkoč ne zaupa. Ob prvi priložnosti sem vprašal Malkoča, kaj je narobe z Napotnikom, pa mi je samo namignil, da gre za veliko stvar. Po starem pravilu nisem več spraševal. Po osamosvojitvi sem slišal, da je šel med detektive, da se izogiba prejšnjih znancev in podobno.

In potem sem junija 1992 v Delu prebral del intervjuja generalmajorja Aleksandra Vasiljeviča, ki ga je dal beograjskemu Nin-u 19. februarja 1992. Pripovedoval je kako je JLA že poleti 1990 pripravila podroben načrt za odstavitve (in osamitev) slovenskega in hrvaškega vodstva, pa tudi, da je JLA naredila napako, ker ni na lastno pest odstranila civilno oblast in uvedla začasno vojaško upravo. General Vasiljevič je v nadaljevanju namenil več pozornosti primeru "starejšega vodnika" Napotnika. Po njegovih besedah so v "organih vojaške varnosti Slovenije" odkrili poskus izdaje teh in podobnih načrtov, pa tudi vsebine službenih beležnic generala Vasiljeviča in njegovega namestnika generalmajorja Tumanova, ki sta jih vedno puščala v železni blagajni načelnika varnostnega oddelka 14. korpusa. In Napotnik naj bi prišel do ključa te blagajne, kopiral najvažnejše dokumente in jih osebno predajal Ivanu Erženu, načelniku SDV Slovenije. Potem nadaljuje, da je bil Napotnik odkrit in razkrinkan, ko je bil Eržen že namestnik zveznega sekretarja za notranje zadeve in obenem načelnik zvezne SDV! Nato naj bi Napotnika pridobili za dvojno igro (operativcev!) in slovenskemu vodstvu servirali razne dezinformacije!

Kakšna je dejanska resnica, bo nekoč razkril sam Branko Napotnik. Za zdaj očitno še ne želi spregovoriti.

2.5.2. Primer Meh

Major Rajko Meh je bil na moj predlog imenovan za poveljnika bataljona vojaške policije 9.armade. Bil je odličen častnik in brez posebnih problemov sem ga zrinil tudi na kadrovski seznam za "hitrejše" napredovanje, torej bi dosegel tudi polkovniški in generalski položaj. Za ta položaj smo izbirali res najboljše kadre, brez obzira na nacionalno pripadnost (Mehova predhodnika sta bila Stanislav Galič, polkovnik JLA in generalmajor vojske Republike srbske in Momčilo Bogunović, polkovnik JLA, ki je padel na pragu rodne hiše kot poveljnik benkovske brigade vojske Srbske krajine).

Z Rajkom Mehom sem se zadnjič srečal nekje sredi junija 1991 v pisarni polkovnika Malkoča. Bil je dobre volje, ker je bil bataljon vojaške

policije ravno tiste dni okrepljen še z dvema četama. V pogovoru so me neprijetno zadele njegove besede, da sem jih "prehitro zapustil", saj me je potem tudi polkovnik Malkoč prijateljsko opozoril, da so podobnega mnenja še nekateri drugi častniki. Zato sem celo razmišljal, da bi majorju Mehu podrobneje razložil razloge svojega odhoda iz JLA. Seveda so me dogodki prehiteli. In ne samo to, major Meh je "prehitel" vse dogodke!

Nekaj dni po vojaškem spopadu v Sloveniji mi je eden od sosedov povedal, da je Meh "dezertiral k slovenski policiji", kasneje pa sem zvedel še druge podrobnosti njegovega "prehoda". V Janševih Premikih je na strani 358 pod št. 23 Kronologije dogodkov projekta manevrske strukture Narodne zaščite naslednji zapis: "Med 15. in 26. junijem 1990 vzpostavljen stik z Mehom, poveljnikom bataljona vojaške policije; dogovor o sodelovanju."

Mimogrede naj iz navedenega vira navedem še kratko vsebino naslednjih treh točk: pod št. 24 je bilo med 20. junijem do 20. julijem 1990 težišče dela na vzpostavljanju posameznih stikov in ocenjevanju varnostnih razmer; pod št. 25 je zapisana ugotovitev pravnikov, da je obrambo RS mogoče legalno organizirati po zakonu o SLO in DS, in pod št. 27, da se je 24. julija 1990 Krkovič sestal z generalom Svarunom.

Del resnice smo zvedeli šele 6. julija 1997, ko je bila v Nedelu objavljena reportaža pod naslovom Rajko Meh: Groženj ni več. Tudi TV Slovenija ni zaostala. Iz Mehove pripovedi je mogoče izluščiti naslednje:

- postal je tajni sodelavec slovenske milice – specialcev pod psevdonomimom Pagat;
- stike z njim sta navezala in vzdrževala Vinko Beznik, poveljnik specialne enote RSNZ Slovenije in njegov namestnik Dušan Gorše;
- za njegovo sodelovanja sta vedela le še Igor Bavčar, republiški sekretar za notranje zadeve, in Janez Janša, republiški sekretar za ljudsko obrambo SR Slovenije;
- za tajno sodelovanje se je odločil (julija 1990) iz prepričanja, da bo s tem pomagal pri nastajanju in obrambi slovenske države; bil je tudi mnenja, da je JLA prva izdala njega, ko se je obrnila proti svojemu narodu;
- pri zasedbi RŠTO sicer ni osebno sodeloval, je pa dan pozneje svojim vojakom "odvzel" nevarne plinske bombe;
- z omenjanjem njegovega imena okrog RŠTO si je pri polkovniku Malkoču utrdil zaupanje, tako je pridobil še bolj zaupne in uporabne podatke, predvsem pa je lahko spremljal protiobveščevalne prodore v enote TO Slovenije in milice;
- kurirske posle je opravljala soproga, tudi na najbolj klasičen način (pisno sporočilo v potici);
- dobil je nalogo, da na parkirišču specialne enote na Vodovodni cesti zajame in odpelje štiri oklepna vozila za vojaško policijo, vendar se je akciji spretno izognil, pa čeprav je bil potem proglašen za krivca;

- najpomembnejša je bila vsekakor načrtovana akcija za 28. maj 1991, ko sta ministra Bavčar in Janša nameravala potovati v Zagreb: na klancu v Karteljevem je bilo potrebno postaviti zasedo, zajeti oba ministra, ju odpeljati v Novo mesto, nato pa s helikopterjem v Beograd; nemudoma je obvestil Beznika, pa ministra nista odpotovala; moštvo iz zasede se je vrnilo v vojašnico;
- spretno se je izognil tudi deblokadi vojašnice (poveljstva korpusa) na Metelkovi, kakor tudi sodelovanju pri helikopterskemu desantu na Jesenicah;
- za prebeg iz vojašnice se je odločil 30. junija 1991. Ob dveh zjutraj 1. julija 1991 je po dveh urah skrivanja uspel priti na Vodovodno, kjer ga je sprejel Dušan Gorše; s seboj je prinesel precej zaupnih dokumentov;
- za naslednji dan je bila pripravljena oostrostrelska usmrtitev majorja Meha, za primer ostalim slovenskim častnikom, ki še niso pristopili na slovensko stran; Meh ni hotel povedati, kdo je zahteval njegovo usmrtitev, povedal je samo, da so bile zahteve opravičene;
- 14. bataljon vojaške policije okrepljen s protiteroristično četo in samohodno protiletalsko baterijo, skupaj okrog 600 vojakov in 60 starešin, ni sodeloval v nobenem vojaškem spopadu in ni izstrelil niti enega naboja;
- družina je bila dobro zavarovana, sam pa je deset dni sodeloval v operativnem delu RŠTO;
- potem je z družino odpotoval k staršem in jim razložil, da je prestopil na slovensko stran;
- najprej je služboval v specialni enoti MNZ, pozneje pa je postal načelnik UNZ Slovenj Gradec;
- v zaključku je dejal, da je z velikim bremenom iz preteklosti skušal zaživeti normalno življenje, posebej še, ker ni bilo več groženj;
- v TV intervjuju pa je še dodal, da ni dobil nobenega slovenskega odlikovanja.

Rajko Meh, odlikovanja sploh niso pomembna! Pomembno je samo, če je poveljnik ravnal po svoji vesti in obvaroval življenja svojih vojakov in starešin. Njihova hvaležnost je vsekakor več vredna od državnega odlikovanja!

2.5.3. Primer Leljak

Starejši vodnik Roman Leljak je bil res "moj kader". Ni bil sodelavec, ampak organ varnosti JLA, ki ga je na svojo stran pridobil Bavčarjev odbor z obljubo, da bo dobil štipendijo za FSPN in druge privilegije, če bo nastopil javno proti varnostni službi JLA tudi s knjigo! Leljak me je o tem osebno obvestil in tudi prosil, če lahko kaj napiše o meni! Odgovoril sem mu naslednje: v javnem nastopu proti varnostni službi JLA sicer nima kaj posebnega "izdati", mora pa se zavedati tudi posledic in kazenskih sankcij, no, najhujše pa bo prišlo kasneje (to je pač usoda vseh izdajalcev,

kolaborantov in prebežnikov), ko ne bo več kaj "izdati", pa ga bodo novi gospodarji pustili na cedilu! Zato sem mu tudi prostodušno povedal, da o meni lahko napiše, kar hoče, saj dobro ve, da nimam česa skrivati niti iz osebnega življenja niti kot bivši načelnik varnostnega oddelka 9.armade!

Zgodilo se je tisto, kar sem mu povedal! Enostavno so se ga znebili, posebno ko je zahteval tudi neke konkretne funkcije v UNZ Maribor oziroma v slovenski vojski! Kako je kasneje "uspel" v poslovnem svetu, ne vem. Vem le iz javnih občil, da je proti njemu vloženih nekaj kazenskih ovadb! Še več, na koncu se je "pošteno" maščeval novim gospodarjem in javno povedal, da sta mu knjižico "Sam proti njim", pamflet proti varnostni službi JLA, pomagala napisati Igor Bavčar in Janez Janša.

Nekateri indici iz Leljakovega primera, ki mi jih je sam omenil, posebej še, če jih primerjam z nekaterimi drugimi primeri pozneje odkritega delovanja SDV Slovenije proti varnostni službi JLA (Napotnik, Meh in drugi), me enostavno silijo na misel, da se je verjetno začelo ravno z njim...

V nedavnem prijateljskem pogovoru mi je Leljak zatrdil, da spopad v Pekrah ni bil načrtovan s strani JLA, temveč se je začel kot osebni obračun podpolkovnika Ratka Kataline, načelnika varnostnega odseka 31. korpusa v Mariboru (leto dni pozneje je bil težko ranjen v prvem spopadu v Sarajevu) s Francem Pulkom, bivšim organom varnosti tega korpusa, potem pa učnega centra TO Slovenije v Pekrah.

ENOSTRANSKI IN NETOČNI NOVINARSKI ARHIVI

Druga plat resnice o Kos

(Nedeljski dnevnik, 29.9.1996)

Spoštovana gospa Biziljeva, Vašo knjigo Novinarski arhivi bom temeljito preštudiral, ker me predvsem zanima, kdaj in kje ste dobili določene dokumente in kdo so bili Vaši viri (poklicna deformacija pač). Le tako je namreč mogoče ugotoviti cilj vsakega, pa tudi Vašega novinarskega raziskovanja...

Po dveh objavljenih udarnih in izbranih izvlečkih v Nedeljskem dnevniku (proti Kos) se mi zdijo Vaše raziskovalne metode docela enostranske in nekorektne, pa so zato tudi zaključki netočni in zavajajoči. To Vam bom skušal dokazati samo v tistem delu, ki zadeva mene osebno.

Ne moti me, da objavljate določene dokumente, saj se iz svoje dolgotletne protiobveščevalne prakse še kako dobro zavedam možnosti raznih zlorab in nezakonitega ravnanja. Čudim se samo, da ne preverjate določenih "resnic", oziroma ne poskušate zvedeti, kakšna je druga plat medalje, posebno ker sicer slovite kot izvrstna novinarka.

Zapisali ste: "...strah nas je bilo vojske." Ne verjamem Vam, pa tudi bralci Nedeljskega dnevnika Vam ne bodo, če povem, da jeseni 1988. leta sploh niste bili videti prestrašeni, ko ste z drugimi slovenskimi novinarji prišli na večerjo, ki jo je priredilo armadno vodstvo vaje Jesen-

88 v hotelu na Črnem Vrhu. Pokojni general Ivo Tominc me je celo posadil poleg Vas, me predstavil kot bivšega šefa Kosa, potem pa sva klepetala tudi o nekaterih "prepovedanih" temah...

O bivšem vodniku 1.razreda in organu varnosti Romanu Leljaku, kakor sam pravi – danes verjetno najbogatejšem Slovincu, bom kaj več napisal v svoji knjigi Resnica o Kosu (mnogi se že bojijo šokantnosti tega bestsellerja). Javno pa sem že (v Sobotni prilogi Dela 8.julija 1995 v članku Kdo že sedem let zavaja slovensko javnost?) povedal, da sem mu resnično dovolil, da lahko piše o meni, ker nisem imel česa skrivati! Po pravici povedano, nisem verjel, da je zmožen napisati kakšen daljši tekst, saj sem ga komaj naučil, kako se napiše službena zabeležka. No, ko sem čez leto ali dve prebiral njegovi dve knjižici Sam proti njim, sem hitro dojel prevaro. Obenem sem se tudi prijetno zabaval, saj je Leljak preveč pretiraval. Najbolj se mi je zdela smešna tista štorija, kako sem se vsak tedan vozil s tovarišem Dolancem iz Beograda v Ljubljano in kako sva reševala razne kadrovske in druge probleme!? Namreč, resnica je bila, da smo se trije slušatelji generalske šole z dovoljenjem prijaznih stevardes na poslovnem vlaku zares tedensko prevažali v kupeju, rezerviranem za Dolanca, in igrali karte, vse brez tovariša Dolanca!

Po čigavem naročilu se je Leljak lotil "pisanja" omenjenih dveh knjig in kdo mu je pri tem pomagal, pa je nedavno tega tudi javno povedal v beograjski reviji Intervju (12. julija 1996 na 24 strani): "Na knjizi su radili Janša i Bavčar".

Tako torej, draga gospa, počakajva še, da bo Leljak javno povedal, kdo ga je napotil k bivšemu predsedniku Stanovniku! Leljak bo gotovo povedal, ko bo pisal novo knjigo ali snemal napovedani film. Pri tem naj ne pozabi tisto, kar sem mu že v Celju povedal, namreč da ga bodo novi gospodarji zapustili najkasneje čez pet let, pa so ga celo prej! Kdo je koga "nategnil", naj sam presodi, dejstvo je, da ga gospod Stanovnik ni hotel sprejeti na pogovor! Vi pa ste, gospa Biziljeva, vseeno objavili Leljakov pogovor na precej nižji ravni in celo s svojimi podnaslovi razložili vprašljivo vsebino tega pogovora! Zakaj niste poiskali še kakšnega drugega dokumenta, na primer informacije varnostne službe JLA o Leljaku, ki je bila poslana gospodu Stanovniku, ali pa vsaj tisto, kar je sam objavil v Mladini?!

Ker tega niste storili, v dokumentu pa sem večkrat omenjen tudi sam, sem pač prisiljen, da se oglasim, da bi bralci Nedeljskega zvedeli tudi drugo plat resnice. Torej, skoraj dobesedno vse, kar je Leljak povedal 13.oktobra 1988. leta na predsedstvu Slovenije, je NETOČNO! Leljaka sicer ne bom tožil, ker je moj kader. Prepričan sem, da bo potrdil moj demanti in povedal resnico, saj se zaveda, da kot poslovnež ne sme lagati, saj bi sicer izgubil zaupanje poslovnih partnerjev in potrošnikov!

Odgovarjam po točkah, kakor ste navajali v dokumentu.

1. Novi in obenem tudi zadnji Pravilnik o varnostni službi oboroženih sil SFRJ, pa tudi vojaške policije, sprejet 1986. leta, sploh ni posegal v civilno sfero, kakor napačno trdi Leljak! Namreč, po tem pravilniku nismo mogli izvesti prav nobene operativne obdelave ali akcije proti civilni osebi, torej nobene akcije, podobne Depali vasil! Vsak operativni poseg v civilno sfero smo morali prepustiti SDV, ki nas je potem obveščala o posegu in rezultatih (tudi v obdelavi Kaplar). Dokler je bilo sodelovanje korektno, smo pač takšno prakso sprejeli. Logično je bilo tudi navodilo, da smo sodelavce civile lahko pridobili po predhodnem soglasju SDV, tudi ko je šlo za člana družine JLA. No, kot načelnik varnostne službe 9. armade (do septembra 1987.) pa sem se odločno uprl absurdnemu določilu, da moramo vse obstoječe sodelavce civile prijaviti SDV zaradi nekakšne enotne evidence sodelavcev, pa so me takoj zatožili v Beogradu! Skoraj vse sodelavce smo prekrstili v prijateljske zveze, teh pa ni bilo treba nikjer registrirati!

2. 3. točke ne morem komentirati, ker nisem bil več v varnostni službi JLA.

4. Odločno pa demantiram, da smo v varnostni službi 9. armade uvedli in izvajali operativno akcijo Mladost proti ZSMS, saj bi takšno akcijo lahko odobril samo republiški sekretar RSNZ! Če bo kdo v arhivih JLA našel kaj takega, bom takoj plačal rundo laškega piva! Netočni so tudi vsi opisani "primeri" poseganja na civilno področje:

- Podpolkovnik Bizjak zagotovo ni imel na zvezi nobenega informatorja (kaj je to?) pod šifro Toni, to je bil Leljakov znanec in sodelavec druge službe;

- Notorična je laž, da naj bi bil oče Roberta B. več let pod stalnim nadzorstvom varnostne službe JLA zaradi suma, da sodeluje z italijansko službo, saj v tem primeru ne bi bil postavljen na generalski položaj, javno pa sem že demantiral tudi Borštnerjevo trditev, da je bil Robert B. sodelavec varnostne službe JLA;

- Tahirović je bil sicer izredno prodoren in uspešen operativec, toda zagotovo ni imel nobene sodelavke – hčerke enega od urednikov Nove revije;

- Leljaka sem bil prisiljen premestiti iz Postojne v Maribor samo zaradi neprijetne družinske zadeve (podrobnosti ne bom navajal), ne pa zaradi vzpostavljanja zvez z mladinskimi funkcionarji.

5. Dogajanja glede četverice v zaporu ne morem komentirati, ker nisem bil za to pristojen, vem le to, da Leljak z njimi ni imel nobene idejne povezave!

Leljak je bil moj kader in rezultat kadrovske akcije "Čimveč Slovencev v varnostno službo"! Ko je prišel navzkriž z zakonom in pravili službe, sta me poveljnik armade in načelnik varnosti prosila, naj ga skušam "vrniti" na pravo pot! Najprej sem ga privatno (s soprogo) obiskal na domu, kjer mi je podrobno razložil celotno situacijo. Ker me je tudi njegova mati s

solzami v očeh rotila, naj mu skušam pomagati, sva se pač dogovorila za naslednji sestanek v Domu JLA v Celju. Na tem sestanku je bil navzoč tudi pokojni polkovnik Malkoč, ki je pogovor tonsko snemal in napisal obširno zabeležko. Vsebine sestanka ne bom razkrival, ker je o tem polkovnik Malkoč podrobno razlagal novinarki Nedeljskega dnevnika, preden je kot begunec umrl v Zvezni republiki Nemčiji!

Soršakovega poročila (10. maj 1989), ki ga citirate, ne bom komentiral, saj je iz vsebine razvidno, da je protislovno in bebasto (beleži problematičnost osebnosti Leljaka, potem pa navaja, da mnoge navedbe dajejo vtis, da ne gre za izmišljene zadeve in konstrukte – kar Vi, gospa Biziljeva, spremenite v podnaslov, da bi komisija na koncu ugotovila, da za svoje “sporne trditve” pravzaprav nima nobenega dokaza). Vseeno pa moram decidirano negirati naslednje:

- Tedanjima vojakoma Željko Ciglerju in Borutu Šukljetu, ki sta prizadevno pomagala organom za moralno-politično vzgojo in uredništvu Naša vojska, nismo nikoli in nikjer prisluškovali;

- V arhivih varnostne službe JLA, ko se bodo delili, tovariš Soršak ne bo mogel najti nobene operativne akcije Mladost niti operativnih obdelav Mladine, Katedre, Tribune in Nove revije, ker jih enostavno ni bilo!

Zaradi Soršakovega in podobnih sporočil, poslanih v Beograd, sem bil že kmalu zatem (oktobra) “po potrebi službe” premeščen v daljno Bitolo! Bil sem pač neprijetna priča, ko so se začele priprave za podiranje domin. Pri tem pa nisem želel sodelovati...

Takšna je, spoštovana gospa Biziljeva, druga plat medalje!

Mimogrede, če boste izvoljeni za poslanko v naslednjem mandatu, Vam predlagam, da ustanovite parlamentarno preiskovalno komisijo, ki bo raziskala trditve zelo znanega novinarskega kolege Ericha Schmidt – Eebonna, avtorja knjige Nevidni vojak (Der Schattenkrieger), ko na strani 229 zapiše: “S skoraj vsemi osebnostmi, ki so po letu 1990 v Sloveniji in Hrvaški zasedli pomembne politične, publicistične in varnostne funkcije, so imeli Kinklovi predstavniki tesne stike...”

Republika je sicer objavila odlomke iz te knjige pod naslovom Kinklov prodor na Balkan (aprila 1996), pa nič! Bralce naj samo spomnim, da je bil sedanji zunanji minister Kinkl od 1979. vodja nemške obveščevalne službe. Nekoč smo pač bili nasprotniki... Upam, da bodo bralci Nedeljskega dnevnika dojeli, zakaj nekateri tako često in vneto napadajo Kos (in SDV), ko pa smo samo odkrivali razne agenture... Bo že držalo, da so priče in arhivi neprijetne reči! Pa lepo pozdravljeni!

2.6. Proces proti četverici

2.6.1. Kratek povzetek

Proces proti četverici sem spremljal z zanimanjem, ker sem bil kot načelnik operativno-učnega oddelka poveljstva 9. armade “okradena

stranka”. Na kolegiju armadnega poveljnika smo vsak ponedeljek sicer zvedeli kaj novega, nisem pa mogel neposredno vplivati na sam potek procesa. Kljub temu sem poskušal ali pa celo dosegel naslednje:

- glavnega tožilca JLA generalmajorja Ahmeta Hodžića smo na .moj predlog na ožjem kolegiju poveljnika armade prepričevali, da naj bo proces v slovenskem jeziku in na najnižji mogoči kadrovski ravni. Argumenti so se mu zdeli pravišnji, vendar je odgovoril, da se bo odločalo v Beogradu! Odločitev je bila sicer v okviru zakonskih določb, vendar megalomanska! Medijsko se je rodila “slovenska pomlad” , Bavčarjev odbor (12) in sindrom “roških junakov”;
- javnosti sem podal realno tezo, da je šlo za vsiljeni proces, ker je zvezni sekretariat za ljudsko obrambo sprejel oziroma nasedel zviti in vsiljeni slovenski pobudi, da je to enkratna priložnost maščevanja za vse dotedanje pobalinske napade na JLA! Slovenska stran je namreč zatrjevala, da ni nobenega civilnega tožilca, ki bi zadevo sprejel in realiziral. To je bilo tudi mnenje republiškega tožilca Pavleta Cara, sicer znanca še iz časov, ko je bil referent SDV;
- v desetletnem časopisnem boju sem tudi uspel dokazati, da JLA ni bila pobudnik procesa proti četverici niti ga ni politično zmontirala! Seveda, niti jaz niti drugi akterji iz JLA pa nismo hoteli javno povedati, kdo je celo stvar “požegnal”! Naj kar sam pove...;
- na dan so prišle tudi zelo nerodne zgodbe in celo video dokazi o lizanju sladoleda in zobanju češenj, pa tudi kdo vse je izgubil nedolžnost v tem procesu! Tako se je začela erozija medijsko napihnjene roškega junaškega mita... Nazadnje je od procesa proti četverici ostal samo proces proti dvojici;
- potrebno bo še razkriti, zakaj ni bila sprejeta moja začetna ideja o rekonstrukciji vohunskega dela procesa, torej kdo je vse bil sodelavec tujih ali domačih varnostno-obveščevalnih služb! Ne gre za nobeno senzacijo, temveč za preprosto resnico. Seveda se bo tega morala lotiti zgodovinska stroka na podlagi arhivskega gradiva, domačega in tujega! Šele potem bo lahko ovrednoten eventuelni zgodovinski pomen procesa proti četverici oziroma dvojici. Tistega kar vem, zaradi etičnih razlogov še ne morem javno razložiti. Povem lahko le to, da proces proti četverici (ne dvojici) ne bo zapisan z zlatimi črkami... Mnogi se ga bodo celo sramovali!

2.6.2. Pismo arhivu republike Slovenije

DOKUMENTE SEM PREDAL ARHIVU SLOVENIJE

(Delo, 11. aprila 1996)

Več bralcev Dela me je zadnje dni spraševalo, ali sem izpolnil obljubo, dano v tej rubriki 2. februarja letos, da bom nekaj dokumentov o procesu proti četverici predal Inštitutu za novejšo zgodovino.

Ker sem bil obveščen, da Inštitut za novejšo zgodovino ne sprejema tiskanih dokumentov, sem dne 22. februarja 1996 Arhivu Slovenije z darilno pogodbo, brez odškodnine in pogojev, prepustil tri začetne dokumente JLA o procesu proti četverici. Navedene dokumente sem dotlej imel v osebni arhivu, ker so se delno nanašali tudi name.

Kot sem že zadnjič zapisal, navedeni trije začetni dokumenti nedvoumno dokazujejo, da JLA ni načrtovala procesa proti četverici, še manj pa montirala, podtikala in podobno, kar še vedno trdijo nekateri avtorji spominov in publikacij. Zadnji primer sem po naključju našel v knjigi Smrt Jugoslavije, v kateri angleška novinarka Laura Silber in Alan Little navajata (str. 57), da je Borštner izročil Tasiću podtaknjen dokument!

Dokler Slovenija po sukcesijski pogodbi ne bo dobila določenih arhivskih fondov JLA, posebej še o procesu proti četverici, bodo navedeni trije začetni dokumenti služili zgodovinarjem pri odkrivanju resnice o procesu in njegovem ozadju.

Ob predaji navedenih dokumentov Arhivu RS sem odgovorni osebi ponudil tudi podrobno pisno obrazložitev. Dobil sem odgovor, da zgodovinarji in drugi raziskovalci navadno ne potrebujejo takšnih dodatkov, ker so pač navajeni, da sami tolmačijo originalne dokumente.

Arhivu RS predani dokumenti so tu prvič javno objavljeni, obenem pa razlagam vsebine dokumentov:

Strokovni javnosti so v Arhivu Slovenije, v mojem osebni fondu, na vpogled naslednji dokumenti:

1. Originalna delovna verzija vojaškega povelja št. 5044-3 z dne 8. januarja 1988

Cirkularno povelje načelnika generalštaba oboroženih sil SFRJ strogo zaupno št. 80-24 z dne 21. decembra 1987, mi je poveljnik 9.armade, generalpodpolkovnik Svetozar Višnjić, kot načelniku operativno-učnega oddelka poveljstva 9.armade, poslal neposredno ali pa prek načelnika štaba, seveda z vrsto raznih navodil in pripomb. Original je arhiviran v fondu 9.armade za leto 1987.

Prejeti material sem najprej osebno podrobno preštudiral in poslal v izvedbo svojim pomočnikom. Navedeno povelje sem poslal polkovniku Tomislavu Mesiću, svojemu pomočniku za bojno pripravljenost, z navodilom, naj sestavi povelje poveljniku 9.armade, kateremu dodati še naslednje zahteve...Rok:...

Polkovnik Mesić mi je 8. januarja 1988 predal originalni osnutek (strojepisna Anka M.), ki naj bi ga podpisal poveljnik armade. Preden sem kakršenkoli akt predal armadnemu poveljniku v podpis, sem ga še enkrat pazljivo pregledal. Popravil sem nekaj drobnih pravopisnih in stilističnih napak in na koncu še dodal, da naj se dokument pošlje tudi vsem pomočnikom armadnega poveljnika in načelnikom oddelkov-od-

sekov (korekcije s svinčnikom). Zaradi varnostnih razlogov sem ga dal v finalno obdelavo drugi strojepiski (Jeleni P.), ki je delala v t.i. "bunkerju" oziroma "vojnem kabinetu", in izključno pod mojim nadzorom. Novi osnutek je še isti dan podpisal armadni poveljnik, nakar je šef strojepisnice naredil določeno število kopij, originalno z oznako "Načelniku OONP" (objavljeno v Premikih) pa je vrnil osebno meni, kar je pomenilo, da je vsa pošta predana ekspeditu 9. armade.

Ko sem bil 10. marca 1989 postavljen za glavnega vodjo skupine za razformiranje 9. armade, mi je generalpodpolkovnik Svetozar Višnjić najprej naročil, naj uničim njegove osebne delovne dokumente, predvsem številne službene beležnice, ki so vsebovale množico izredno zaupnih podatkov. Ukaz je bil: "Sežgati!" To sem tudi osebno postoril! Potem sva za slovo popila viski. Že naslednji dan je odpotoval v Beograd in sprejel dolžnost pomočnika načelnika generalštaba oboroženih sil SFRJ in pred upokojitvijo je bil še povišan v čin generalpolkovnika.

Naslednji dan je bila na vrsti moja železna omara. Postopek je bil isti. Za osebni arhiv sem zadržal samo tiste dokumente, ki so bili naslovljeni direktno na mene in jih ni bilo potrebno vračati ter arhivirati. Tudi na omenjenem delovnem osnutku je polkovnik Mesić zapisal "Vratiti Kranjcu", zato sem ga obdržal.

Pozneje mi je prišel še kako prav, ko sem se zapletel v polemiko z Matevžem Krivicem, pravnim strokovnjakom Bavčarjevega odbora in tedanjim republiškim delegatom. Namreč, Krivic me je obtožil, da sem pisal neresnico, ko sem javno govoril o sodelovanju JLA in republiškega vodstva in drugih struktur, posebej še, ko sem trdil, da ima 5. točka vojaškega povelja 5044-3 dve alineji, ker da je Stane Dolanc trdil drugače! Kdo torej laže: Dolanc ali Kranjc? Pogledal sem v shranjeni delovni osnutek povelja in smelo odgovoril: točka 5. ima dve alineji!

Nekateri novinarji (Miran Lesjak) so povzeli trditve iz analize SDV Slovenije, češ da obstaja več inčič vojaškega povelja! Ne bo držalo! Razen seveda, če so "kolegi" uspeli tajno prefotokopirati "mojo" delovno verzijo... Potem sta resnično dve verziji, ker sta dokument pisali dve strojepiski, vsaka na svojem pisalnem stroju!

Uradno kopijo, ki je objavljena v Premikih, je Janša dobil od Bavčarja oziroma direktorja varnostno-informativne službe, naslednice SDV, Mihe Brejca, bivšega rezervnega častnika varnostne službe JLA, kateremu sem nekaj let prej na Pokljuki predaval o subtilnih varnostnih zadevah. In kdor bo primerjal 8. februarja 1989 objavljeni prepis kopije povelja v proustaški Hrvaški Domovini, urednika Hansa Petra Rullmanna, nemško-sovjetskega agenta, potem se bo lahko prepričal, da je popolnoma enak kopiji originala v Premikih. Zato tudi objavljam kopijo iz Hrvaške domovine. Delovna verzija je tudi dokaz, da ni bilo nobenega "podtaknjenega" dokumenta, kakor so trdili analitiki SDV Slovenije in pozneje ponavljali tudi v tujini (Smrt Jugoslavije, str. 57).

Slišal sem tudi namig, da je ravno tisti moj pripis s svinčnikom, da se povelje pošlje tudi načelnikom oddelkov-odsekov v poveljstvu armade, omogočil praporščaku Borštnerju, da povelje pregleda, tajno prekopira in odtuji (po najnovejši verziji ga je predal direktno Janši!). Pošteno bom povedal – ne! Borštner v mojem mandatu ni bil pod operativno kontrolo. Zapustil je ZKJ v JLA po svoji zahtevi in čakal na upokojitev! Kot bivši šifrer je še vedno užival določeno zaupanje. Po nalogu iz Beograda ga nismo “odstranili”, zato domnevam, da so ga varnostni organi “čakali” na drugi zanki, verjetno na novi šifri! “Višnjičev” dokument je bil kljub oznaki strogo zaupno, razen prvih dveh točk, manj pomemben.

Tisti, ki so nas obtoževali, najbolj glasen je bil “oče naroda”, da nismo dovolj skrbeli za varnost dokumentov in da bi morali biti kaznovani, se lahko prepričajo, da nimajo prav, saj celo uradne verzije ni tipkala ista oseba, ki je tipkala delovni osnutek. Pač stari trik, če veš, da imaš okrog sebe srake! Pa tudi zmikavta smo kar hitro našli! In potem je tudi vse hitro povedal...

2. Kopija informacije varnostnega oddelka poveljstva 9. armade, strogo zaupno št. 31-200 z dne 19. maja 1988 pod naslovom “Najdba dokumenta poveljstva armade pri Janezu Janši, civilu”.

Informacija je bila pisana v štirih primerkih, od katerih je bil eden namenjen osebno poveljniku 9. armade. Generalpodpolkovnik Svetozar Višnjič je kasneje dokument predal meni, ker sem v informaciji osebno omenjen kot načelnik operativno-učnega oddelka, ki je bil “nosilec izdelave tega dokumenta”, torej kot “okradeni” stranki.

Poveljniku armade niso bile predane priloge, omenjene v tej informaciji. Namreč, polkovnik Boško Mutić, načelnik varnostnega oddelka 9. armade (moj naslednik), je tistega dne (19. maja 1988) pred koncem delovnega časa zaprosil poveljnika armade in mene, da ga počakava zaradi izredno pomembne zadeve. Zadihan je prišel od načelnika SDV Slovenije in nama povedal kratko naslednjo zgodbo:

V pisarni Mikro-Ade, kjer sta zaposlena Janez Janša in Marko Hren, oba v operativni obdelavi na našo zahtevo, so v tajni preiskavi našli drugo in tretjo stran vojaškega dokumenta iz poveljstva 9. armade. Tajno preiskavo so ponovili dvakrat, vendar prve in zadnje strani niso našli. Polkovnik Mutić nama je tudi povedal, da so organi SDV pravzaprav iskali kopijo Kučanovega stenograma, čigar del je objavljen v zaplenjeni številki Mladine pod naslovom Noč dolgih nožev.

Vsi trije smo se tudi spraševali zakaj nas SDV ni obvestila že takoj po prvi tajni preiskavi. Polkovnik Mutić ni točno vedel, kdaj so jo izvršili, predpostavljal je, da je med obema preteklo vsaj teden dni ali še kaj več. Povedali so mu tudi, da po prvi preiskavi niso točno vedeli, ali gre za vojaški dokument, ker ni bilo nobene oznake nosilca in podpisa. Obrazložitev smo pač sprejeli...

Polkovnik Mutić nama je pokazal fotokopijo dveh najdenih dveh strani, pa sem takoj po vsebini ugotovil, da je šlo za dokument iz učno-operativnega oddelka poveljstva 9. armade. Prinesel sem tudi original, ki je bil na čuvanju pri meni kot načelniku tega oddelka. Bilo je takoj jasno, da zmikavt namerno ni fotokopiral zgornji del prve strani, saj bi se potem takoj ugotovilo, kateri organizacijski enoti je bil dokument poslan. Zmikavt pa je pozabil na drobno malenkost: pred kopiranjem je odstranil "klanfico", pa so se tako na kopijah videle po dve pikice – luknjice! Takoj sem ocenil, da je šlo za amatersko napako in da bomo zmikavta hitro našli. Poveljnik armade mi je naročil, da skupaj s polkovnikom Mutićem organizirava iskalno akcijo, seveda vsak po svoji ingerenci (Mutić tajno, jaz javno – toda prikrito).

Potem smo še premlevali, kdo naj bi bil zmikavt. Odločili smo, naj polkovnik Mutić preveri vse zveze, ki iz JLA peljejo proti Janši in Hrenu! Polkovnik Mutić je ocenil, da gre verjetno za osebo, ki se je že doslej izkazala kot simpatizer Mladine, pa je med prvimi omenil mojega pomočnika polkovnika Mesića, tudi "uradnega" avtorja tega povelja! Ker sem polkovnika Mesića zelo dobro poznal (bil je tudi kandidat za generala po izboru admirala Mamule), sem zastopal stališče, da gre bolj verjetno za Slovenca, častnika ali podčastnika, ki je imel kakršnekoli povezave z Mladino ali mirovniki! Bil je petek in sta se mi potem sobota in nedelja zdeli neznansko dolgi.

Iz navedene informacije je tudi zelo jasno vidno, da smo bili v poveljstvu 9. armade presenečeni nad odkritjem SDV Slovenije, in da nismo prav nič montirali ali prikrivali. Razmišljali smo samo, kako bomo odkrili zmikavta, in kakšne so povezave Janše in Hrena v poveljstvu 9. armade! To pa je bilo tudi normalno in zelo legitimno.

Polkovnik Mutić je še isti dan obvestil po specialnem telefonu načelnika SDV Slovenije, da je najdeni dokument izdelan v poveljstvu 9. armade. Kopije je naredil še isti dan (kot priloge informaciji za varnostno upravo JLA v Beogradu), zato domnevam, da je kopijo originalnega dokumenta še isti dan, torej 19. maja 1988 poslal tudi SDV Slovenije.

3. Kopija ukaza poveljstva 9. armade strogo zaupno št. 234-11 z dne 23. maja 1988 o komisiji za odkrivanje storilca, ki je odtujil vojaški dokument št. 5044-3 z dne 8. januarja 1988.

Navedena odredba je sestavljena sicer na hitro in prikrito, da dejansko nihče ne bi ugotovil, kaj pravzaprav iščemo. Napisali smo, da gre za komisijski pregled določenih dokumentov, ki zadevajo stražarske službe in zaščito. Član komisije in avtor ukaza, polkovnik Kasim Smailagić, je v naglici pomešal celo datume, ker sem mu rekel, naj datiranje akta prestavi za en dan nazaj. Tako je zapisal, da je bil akt podpisan 23. maja 1988 (namesto 21. maja) in da bo komisija začela delati od 24. maja do 10. junija 1988 (namesto od 22. maja, t.j. v ponedeljek).

Del komisije je že po pol ure "komisijskega pregleda" odkril zelo verjetnega zmikavta, ko se nam je pridružil polkovnik Smailagić s podpisanim poveljem. Ni vedel, za kaj gre, pa smo mu vseeno povedali. Njegov komentar je bil: "Pa tako sem hitel!"

Del komisije (podpolkovnik Miladin Nedović in moja malenkost) je začel pregled v drugem nadstropju, v varnostnem oddelku. Potem smo se lotili načelnikov rodov: artiljerije, tankovske enote, enote atomsko, kemične in biološke zaščite in potem smo v oddelku protizračne obrambe naročili prvo kavo. Polkovnik Aleksandar Radovanović, načelnik tega oddelka, nam je pokazal lepo urejen fascikel in se pohvalil, da je to delo pedantnega praporščaka Ivana Borštnerja. "Ta bo pravi!" sem pomislil in začel z ogledovanjem iskanega dokumenta. Sponka je bila prestavljena! Zakaj? Čisto blizu prejšnje... Verjetno se mu je mudilo! Podpolkovnik Nedović je nedolžno vprašal: "Ali ste našli?" Vzel je od SDV poslano kopijo, prekril z njo dokument oddelka protizračne obrambe in zmago-slavno dejal: "Luknjice se pokrivajo!"

Zabičali smo polkovniku Radovanoviću, da ne sme nikomur ziniti besedice in ga prosili, da nam "posodi" dokument zaradi ekspertize (nismo rekli kriminalistične). Stopil sem do polkovnika Mutića in potem sva oba odšla k armadnemu poveljniku. Bil je presenečen, da smo tako hitro odkrili zmikavta! Ker ni imel nobenega reprezentančnega fonda, je polkovnik Mutić naročil, naj prinesejo steklenico viskija. Ko smo čakali na viski, je generalpodpolkovnik Višnjic že končal kratko poročilo admiralu Branku Mamuli, zveznemu sekretarju za ljudsko obrambo: "Našli smo srako!" Potem je tudi polkovnik Mutić obvestil SDV Slovenije. Bili so izredno presenečeni, da smo tako hitro odkrili storilca. To se je zgodilo dne 22. maja 1988 okrog 09.00.

Po nekaterih časopisnih rekonstrukcijah je SDV Slovenije izvedla v Mikro-Adi tri tajne preizkave in sicer: 27.aprila, 30.aprila in 7. maja 1988! Po desetih dneh (valjanja dokumentov po mizi) naj bi obvestila varnostni oddelek 9.armade 17.maja 1988, kar ne bo držalo. Točen datum je 19.maj 1988! Po istih virih je odgovor varnostnega oddelka 9.armade sledil šele 27.maja 1988, kar tudi ne bo držalo. O identičnosti najdene fotokopije je SDV Slovenije bila seznanjena že čez pol ure potem, ko je izročila najdeni dokument, torej okrog 15.00 19.maja 1988! In nazadnje, SDV je zvedela za ime storilca takoj, ko je bil odkrit – 22.maja 1988, ne pa 27.maja 1988 kakor navajajo časopisni (SDV?) viri. To navajam zaradi tega, ker so se že zelo zgodaj začele razne manipulacije, češ da je proces montiran in podobno.

Proces proti četverici se je lahko začel. Nekateri menijo, da je šlo za napako JLA. Mislim, da se motijo, saj se sodnim procesom ne moreš izogniti (16). Lahko mu sicer povečaš ali zmanjšaš pomen, lahko pa ga tudi medijsko ustoličiš kot "zgodovinsko" dejanje. Seveda, lahko ga tudi

medijsko zmanipuliraš. Nerodno je le, da je vojaški dokument prišel tudi v ustaško Hrvaško Domovino. Začetne tri dokumente sem predal Arhivu RS. Resnica vedno pride na dan! Tudi čez deset let. Zato v nadaljevanju prikazujem takšno člankopisno prizadevanje...

2.6.3. Objavljeni in neobjavljeni članki in zapisi od 1988 do 1998

PODATKI IZ AVTOBUSA ŠT. 22

Odgovor na pripis uredništva "Nevarni gverilski nasveti"

(Nedeljski dnevnik 11.septembra 1988)

Na naslovni strani reklamni napisi:

Janez Janša: NERESNICA O MOJI PLAČI

Marijan Kranjc: PODATKI IZ AVTOBUSA ŠT. 22

Pričakoval sem, spoštovani tovariš urednik, da se boste ob nedolžni šali, kako Vas bo tov. Kučan potegnil za uhelj, malce nasmejali, ali pa se celo izgovorili, da ste bili na dopustu. Vi pa ste potegnili z J.J! Zares nenavadno! Vaš protiudarec sem seveda dojel.

Žal pa, tovariš urednik, vaši prošnji, da se poklicno legitimiram, ne morem ugoditi iz preprostega razloga, ker kaj takega doslej še niste zahtevali od nobenega bralca Nedeljskega dnevnika. Mislim celo, da je vaša prošnja prav nenavadna zaradi tega, ker zelo dobro veste, kdo in kaj sem, saj imate v uredništvu moj naslov, vse ostalo pa ste lahko izvedeli pri sosedih.

Prepričan sem, da bralce v Nedeljskem dnevniku ni prav nič motilo, če podpisu nisem dodal dveh-treh titul in funkcij.

Torej, navedeni članek sem napisal kot navaden državljani SR Slovenije, in seveda SFRJ. Ko pa bom kaj (kdaj) pisal v imenu svoje delovne organizacije, organa ali ustanove, se bom tudi poklicno predstavil (še nekaj časa me ne bodo upokojili).

To, da razpolagam s podatki o osebnih dohodkih J.J., ki javnosti (vsaj v Ljubljani in Grosupljem) niso znani, pa verjetno ne bo držalo. Vrabci že čivkajo o tem, zato me čudi, kako da vaši iznajdljivi reporterji tega še niso slišali, razen če seveda niso hoteli slišati. Ker me pač pozivate, da povem, KAKO IN KJE sem izvedel, da je J.J. (seveda pred aretacijo) imel 320 starih milijonov plače (skupnega osebnega dohodka, brez tiste vaše pripombe o neskladnosti vloženega dela in dohodka), vam lahko zaupam, da tega nisem prebral v nobenem javno objavljenem uradnem niti sodnem dokumentu, pač pa sem to zvedel 9. junija t.l. na autobusu št. 22 v Ljubljani. Namreč, dve mlajši tovarišici, verjetno zaposleni v kakšni banki ali celo službi družbene kontrole, sta precej glasno komentirali mesečne prihodke J.J. – našteli sta skupno 320 starih milijonov. Nevljudno sem se vmešal v njun pogovor, češ da toliko nima niti generalni direktor Smelt-a. Grdo sta me pogledali, mlajša pa je dejala – docela odkritosrčno, naj si pridem pogledat žiro račun J.J. Seveda, tega nisem storil, ker vem, da takšnega podatka nobena banka ne bi izdala.

Zato sem v članku tudi napisal, da je imel BAJE 320 STARIH MILIJONOV PLAČE... Seveda, J.J. nikakor ne zavidam, če je toliko zaslužil, saj je fant, poleg solidne plače v Mikro-Adi verjetno prejel tudi lepe honorarčke, ker je precej pisal o podružabljanju splošnega ljudskega odpora in družbeni samozaščiti in podobnih temah. Hotel sem J.J. samo primerjati z vsemi tistimi (Mikulić, Kučan in drugi), ki so pod pritiskom javnosti morali javno povedati, koliko kaj zaslužijo na mesec, pa še svojih bedžev nimajo!

Ne nazadnje, J.J. v nobenem pogledu ne sodi ob bok TITU in LENINU!

Tovariš urednik, ker se tudi sam strinjam, da ne kaže pobirati govoric z ulice (ali iz zapora, kakor je to storil J.J. o nekem tuberkuloznem vojaku, da MLADINE sploh ne omenjam), vam predlagam nekaj novinarskih akcij in tem:

1. Tri neodvisne institucije: UNZ, inspekcijske službe in Bavčar-Šetinčev odbor naj raziščejo uspešnost in zakonitost poslovanja Mikro-Ade (število zaposlenih, mesečni osebni dohodki, število avtomobilov in vse ostale ekonomske kategorije).

2. Javno pozovite J.J. naj s fotokopijo žiro računa dokaže, da pred aretacijo ni imel večjega mesečnega prihodka kot 320 starih milijonov; če mu je to nerodno narediti, pa zaprosite določeno davčno službo.

3. Zaprosite Bavčarjev odbor naj objavi, koliko denarja je podelil našim trem herojem z Roške (J.J. se je temu deležu odpovedal, kar je docela razumljivo, saj ima solidno plačo, stanovanje v Ljubljani, hišo v Grosuplju, pa še tri avtomobile – eden je sicer službeni), da bodo naši Slovenci vedeli, za kakšne reveže zbirajo denar. Mislim, da je to pošteno, pa čeprav so samo kopirali strogo zaupen vojaški dokument in ga prav nič prebirali.

4. Priporočite Bavčar-Šetinčevemu odboru, naj že enkrat v kakšnem javnem sporočilo pove, kako je našim trem herojem uspelo priti do Kučanovega stenograma in drugih dokumentov, Bavconov odbor pa naj osvetli, ali partijski dokumenti lahko imajo kakšno oznako zaupnosti.

5. Raziščite, kako so si "mladinci" MLADINE izmislili krilatico o vojaškem udaru v Sloveniji, ko pa je vsakemu norcu jasno, da se general Višnjič potem ne bi pogovarjal z Ertlom, Kučanom in Dolancem!

6. Kdo in kdaj je spolitiziral vojaško-sodni proces proti četverici?

7. Kdaj bo ljubljanski tožilec (seveda civilni) vložil tožbo zaradi kraje partijskega dokumenta?

8. Vprašajte ob kavici tovariša Stanovnika, zakaj je označil edinega slovenskega generala v ljubljanskem armadnem območju za lažnjivca, ko pa smo slišali in brali, da se general Tominc ni prav nič zlagal? Je bilo vmes kaj drugega?

9. Mimogrede, od kdaj in zakaj republiški skretar za ljudsko obrambo (samo v Sloveniji) ni general, ko pa pravimo, da imamo Slovenci premalo častnikov in generalov?

10. Koliko sinov slovenskih funkcionarjev, občinskih in republiških, je služilo JLA na Kosovu po letu 1981 – poimensko seveda. Podatke lahko baje dobite na RSLO, stavim pa, da ne boste našli nobenega, ker tja gredo pač sinovi delavcev in kmetov!

Dovolj bodi domačih nalog, ki zanimajo predvsem nečlane Bavčarjevega odbora.

Pripomba:

V isti številki je Nedeljski dnevnik takoj za mojim prispevkom objavil članek Janeza Janše pod naslovom Kranjčeve neresnice o moji plači, v katerem me legitimira kot "...polkovnika JLA, bivšega načelnika Kog-a (protiobveščevalne službe v okviru varnostnih organov) v Ljubljanskem armadnem območju in pomočnika komandanta ljubljanskega armadnega območja za zaledje."

Ker je v tej moji "predstavitvi" šlo za dve očitni napaki (nikdar nisem bil načelnik Kog-a niti pomočnik komandanta ljubljanskega armadnega območja za zaledje), se mi je zdelo zares čudno, da bi se Janša lahko namerno zmotil. Resnico mi je kasneje razkril Roman Leljak in povedal, kako ga je Janša spraševal za moj status, pa mu je Leljak povedal samo "delno" resnico, kajti dejansko sem bil v obdobju 1984-1987 načelnik varnostnega oddelka 9.armade, v času pisanja članka pa na generalskem položaju kot načelnik učno-operativnega oddelka 9.armade, obenem tudi namestnik načelnika štaba te armade!

Zaradi burnih reakcij vodstvenih struktur SR Slovenije, po nasvetu načelnika varnostne uprave zveznega sekretariata za ljudsko obrambo, generalpodpolkovnika Ilije Ceranića, pokojnega prijatelja, naj ne bi preveč zaostroval polemike, sem uredništvu Nedeljskemu dnevniku poslal naslednji odgovor:

ŠE ENKRAT (IN ZADNJIČ) O "NEVARNIH GVERILSKIH NASVETIH"

(Nedeljski dnevnik, septembra 1988)

Tovariš urednik, želim Vam sporočiti (in tudi cenjenim bralcem Nedeljskega dnevnika), da na zmerjaški in provokativni članek J.J. ne bom odgovarjal, toda prosim, da mi (v pripisu) tega "najbolj glasnega in razgrajškega" dopustniškega (in še vedno osebnega) razmišljanja, odgovorite na naslednja vprašanja:

1. Kako je J.J. v Vašem uredništvu prišel do mojega naslova, da bi na podlagi tega lahko izpeljal pravicato akcijo "poklicnega legitimiranja" (malce maščevalno, seveda, kar docela razumem)?

2. Kdo so člani Bavčarjevega odbora v Vašem uredništvu (če je kdo, seveda), ker bi bilo pošteno, da Vaši bralci to vedo (vsi ne prebirajo Mladine)?

3. Ker je očitno, da J.J. ni šlo za "neresnico" o njegovi plači oziroma za tisto "nekajkrat manjšo plačo" (od 320 starih milijonov), temveč, da bi

natrosil še nekaj neresnic in laži o JLA, Vas, tovariš urednik, javno sprašujem, zakaj J.J. v pripisu njegovega članka niste opozorili, da njegovo pisanje predstavlja kaznivo dejanje po členu 107 kazenskega zakonika SR Slovenije, in sicer v več točkah:

a/ Res sem sicer polkovnik JLA in tudi dolgo sem delal v varnostni službi oboroženih sil SFRJ (ne sicer tipa Dzeržinskega, šefa ruske Čeke (Derdjinskega, kot navaja J.J., ni poznan!), ampak v Titovi (na kar sem zelo ponosen!), toda zaenkrat še nisem "pomočnik komandanta ljubljanskega armadnega območja za zaledje (očitno ima J.J. slabe informatorje), zato ste ga dolžni vprašati, KAKO, KDAJ in KJE je vse to zvedel, saj gre za eklatanten primer zavestnega širenja neresnice, zavajanja javnosti in kompromitiranje poveljstva ljubljanskega armadnega območja!

b/ Moj odgovor Tarasu Kermauneru pač ni imel namena, da se "s pomočjo laži in polresnic" očrnim našega priznanega publicista (vsa kurziva je njegova), povedal sem samo (in mnogi bralci Nedeljskega dnevnika so mi čestitali), da so njegovi gverilski nasveti nevarni za današnjo rabo v Sloveniji (in brez primerjave s Kosovom). Sprašujem Vas, zakaj se uredništvo ni npr. distanciralo od članka Tarasa Kermaunerja "Solze radosti bi mogle postati solze obupa", ko ste pa moj ugovor v pripisu zreducirali samo na plačo J.J. in na moje poklicno legitimiranje?!

c/ Na žaljiva podtikanja J.J., kako sem "...zagotovo prepričan, da ne živimo v pravni državi," sicer ne bom grozil s sodiščem, saj sem sam predlagal, da se prihodki J:J: (pred aretacijo) javno raziščejo (320 ali 500 starih milijonov), pa upam, da se bo uredništvo tega (in drugih predlaganih akcij) hrabro lotilo, ali ne !?

d/ Ker je seveda nesramna laž J.J., da "obstajajo neizpodbitni dokazi", temelječi na "povsem utemeljenem sklepanju", da sem glede plače J.J. radovedno razgledoval sodne in druge spise (in tako tudi drugi, nižji po činu), Vam predlagam dodatno akcijo – da to javno raziščete na vojaškem sodišču v Ljubljani, saj vsakega takega radovedneža takoj zapišete.

e/ Seveda, glede trditve J.J., da je bil sodni proces proti četverici "montiran" (s strani JLA?), bi Vam hudomušno priporočil raziskavo še v kakšni drugi smeri, posebej še, ker bralci Nedeljskega dnevnika verjetno niso imeli priložnosti prebrati "zanimiva" razmišljanja tovariša Mitje Ribičiča v Teleksu, saj tudi druge bantustanske obveščevalne službe niso od muh!

f/ In končno – glavno vprašanje, zakaj se niste distancirali od trditve J.J., da "...posamezniki v vodstvu JLA to ljudstvo (slovensko?) obtožujejo kontrarevolucije?" Prepričan sem, da ste to bili dolžni storiti, posebej še, ker ste dobro vedeli za oceno vojaškega sveta zveznega sekretarja za ljudsko obrambo, da gre samo za napade na JLA v posameznih sredstvih obveščanja, posebej še v SR Sloveniji, da ti napadi po vsebini in načinu sporočanja predstavljajo del pravcate posebne vojne, da njihovi kreatorji

niso redakcije posameznih revij in časopisov, temveč so samo izvrševalci. In končno, ker so ti članki o JLA sestavni del napadov na SFRJ (Tita, revolucijo in socializem), imajo seveda KONTRAREVOLUCIONAREN ZNAČAJ. Ciljev in vsebine ne bom navajal, ker je dovolj, da si bralci Nedeljskega dnevnika preberejo Mladino, Novo revijo, Katedro in kaj podobnega.

Spoštovani tovariš urednik, dovolj bi celo bilo, da bi samo citirali besede admirala Broveta, sicer Slovenca, ko je slovenskemu delegatu Šušmelju takole povedal: "Zares je cinično, da nekdo od nas (v JLA) napada slovenski narod za kontrarevolucionarne cilje. Ta kvalifikacija gre konkretnim nosilcem subverzivnega delovanja, ti pa so dobro znani slovenskemu narodu in vodstvu..."

Bo že držalo, da tisto, kar nekateri počenjajo v imenu demokracije, pa čeprav samo "zbirajo" vojaško-partijske dokumente, zares škodi procesu resnične demokratizacije naše družbe, prenovi zveze komunistov, podružbljanju zasnove splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite, izhodu iz družbeno-ekonomskih zagat in podobno. Škodijo tudi tistemu, za kar je tovariš Stanovnik nedavno dejal, da nam mora biti sveto – zastava, himna in vojska, ampak je tudi res, da oborožene sile SFRJ niso nikdar odklanjale dobronamerne in konstruktivne kritike.

Naj za konec dodam še tole: občani sprašujejo, zakaj se pripadniki JLA, posebej še Slovenci, ne oglasimo v javnosti. Poleg podpolkovnika Terzića (verjetno nepriljubljenega zaradi "ć"), sem to zdaj v Nedeljskem dnevniku storil kot edini Slovenec (malo nas je še?), pa čeprav J.J. vehementno trdi, da smo "najbolj glasni in razgrajaški"!

Torej, gverilski nasveti se že uresničujejo! Zanima me, kako bo tokrat na navedene neresnice J.J. reagiral Bavčarjev odbor?

Še vedno navaden občan...

SPECIALNI KADRI KATEDRE ZA OBRAMBOSLOVJE NA FSPN

(Mladina, 23.septembra 1988)

Članek je napisal neki D.M., očitno iz omenjene fakultete, le da ni imel poguma, da bi se tudi podpisal. Predstavil je vse tri moje članke v Nedeljskem dnevniku in nazadnje obelodanil še sklep odbora za kadrovska vprašanja Fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo z dne 15.septembra 1988., na podlagi prošnje Mirana (verjetno Marijana) Kranjca, polkovnika JLA, za izvolitev na mesto visokošolskega učitelja predmeta Temelji vodenja in poveljevanja, torej izrednega profesorja strategije, za kar je jamčila strokovna komisija, ki so jo sestavljali prof.dr. Tomo Korošec, prof.dr. Anton Bebler in generalmajor Milovan Zorc!

Uredništvo Mladine je članku pripisalo naslednji komentar:

"Glede na to, da katedra za obramboslovje pripravlja reformo predmeta splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite na univerzi in želi vzgojiti lasten interdisciplinarno izobražen kader, jim ob profesorjih s

takšno etično in moralno držo, kot je polkovnik Marijan Kranjc, želimo obilo uspeha!”

Takoj po izidu tega članka, ki sem ga razumel kot posredni napad glavnega in odgovornega urednika Mladine, me je obiskal prof.dr. Ernest Petrič, dekan FSPN, in se ustno opravičil za neljubo “curljanje” podatkov. Vedel sem, da je šlo za reakcijo na uvodno in predstavitveno predavanje o strategiji Nata proti Jugoslaviji, kakor tudi na skupni pogovor s prof. dr. Antonom Beblerjem, ko sem predstavil neke svoje poglede okrog procesa proti četverici.

V naslednji številki Mladine se je oglasil prof. dr. Ernest Petrič, dekan FSPN, in v PP 007 ODMEVI pod naslovom Profesor Marjan Kranjc obsodil navedbe anonimneža D.M. “kot neresnične” in zagotovil, da bo postopek izvolitve potekal “korektno in po zakonu”. Dr. Petrič je zlasti izpostavil “neprijetno razsežnost”, namreč, če se za D.M. “skriva kak član Odbora za kadrovska vprašanja FSPN”, da je dejansko o določeni zadevi “nepooblaščen zlorabil strokovno poročilo, ki je bilo pisano in podpisano le za Odbor za kadrovska vprašanja, ne pa za objavo v javnosti”. Napovedal je vse potrebne ukrepe, tudi disciplinske. Na koncu je še dodal naslednje:

“Uredništvo Mladine je cinično izrazilo Katedri za obramboslovje, ki je del naše fakultete, “obilo uspeha”. Sam želim Mladini brez cinizma obilo uspehov pri prizadevanjih za razvoj kritičnega novinarstva in demokratizacije naše družbe.” In dodal: “...si vam dovoljujem sporočiti, da zapisi a la M.D. žal ne vodijo k demokraciji. Spominjajo na neke čase, za katere si, prepričan sem, vsi skupaj želimo, da se ne bi nikoli vrnili!”

Ko sem decembra 1989 v daljnji Bitoli prejel od prof.dr. Antona Grizolda, novega dekana FSPN, vljudnostno čestitko ob napredovanju v čin generalmajorja, sem ga v zahvali poprosil, naj tudi formalno prekine postopek za mojo izvolitev za izrednega profesorja strategije na obramboslovni fakulteti!

No, Mladina mi je v ZLOPAMTILU Vlade Miheljaka dne 7.oktobra 1988. “zadala” še zadnji udarec! Na nekem častniškem zboru naj bi “...javno izrazil, da ga je sram, ker je Slovenec”, seveda brez navedbe razlogov in okoliščin (celo trikrat javno ponovil, da me je sram, ker sem oficir JLA in Slovenec, ko je del demonstrantov po znanem kulturnem mitingu, hrupno demonstriral pred poveljstvom 9.armade), pa zatem cinično zaključuje, da “...ima obratno vsak narod tudi pravico, da se sramuje in odreče katerega od svojih pripadnikov.”

DOPOLNJENO SPOROČILO ODBORA

(DELO, 19.oktobra 1988)

Ljubljana, 18.oktobra – V zadnjem mesecu je Odbor za varstvo človekovih pravic dobil nova pričevanja o verjetnem ozadju ljubljanskega procesa, zato je z novostmi dopolnil svoje 52. sporočilo javnosti. Navajam samo dele, ki direktno bremenijo mene osebno, seveda s komentarjem.

- "Tako je Odbor med drugimi izvedel, da je vojaška VS že v začetku leta 1983 začela intenzivno spremljati delo ZSMS, tudi prek novačenja "sodelavcev", ki so bili člani raznih organov ZSMS."

Seveda se vsaka varnostna služba na svetu "zgane", ko nekdo od zunaj začne ogrožati njene interese oziroma varovane ljudi, enote in objekte. Če so posamezniki ali pa celo organi ZSMS že 1983 začeli z napadi na JLA, potem bo kar držalo, da je varnostna služba JLA začela s protiakcijo. Ker pa so predpisi in navodila omejevali direkten poseg v civilno sfero, smo seveda pomoč poiskali od SDV Slovenije, s katero smo že do tedaj utečeno sodelovali.

Ko sem 1984 postal načelnik varnostnega oddelka 9.armade, je po moji oceni grozila JLA največja nevarnost ne od t.i. "napadov na JLA" v sredstvih informiranja, temveč in predvsem od ideje pacifikacije oziroma mirovniškega gibanja, ki ga je vodil Marko Hren! (14) In ne bom povedal nič novega, da sem veliko časa porabil za zbiranje in študij korenin in vseh drugih aspektov tega gibanja. Seveda sem kaj kmalu ugotovil, da ne gre za samoniklo gibanje in pojav, temveč za verjetno povezano akcijo iz tujine, ki bi lahko imela zelo negativne posledice na regrutiranje in mobilizacijski sistem JLA! Zato sem kot načelnik varnostnega oddelka 9. armade naslovil na SDV Slovenije zahtevek za operativno kontrolo oziroma za preverjanje navedenih indecev!

Ker so praktično vsi funkcionarji, pa ne samo iz ZSMS, šli skozi naše enote in šole rezervnih oficirjev, je seveda z mnogimi od njih prišlo tudi do neformalnih stikov, ki so včasih prerasli v "prijateljske zveze". Te zveze pa seveda niso bile prepovedane, saj je vsak operativni delavec veljal toliko, kolikor je imel kvalitetnih poročil, informacij in analiz, ne pa po številu in kvaliteti svojih prijateljskih zvez in sodelavcev! Vsi moji sodelavci so npr. vedeli, da imam okrog 180 takšnih prijateljskih zvez, tudi tiste v tujini! Seveda, nekaj povsem drugega so bili registrirani tajni sodelavci. Takšnih pa varnostni oddelek 9.armade v ZSMS seveda ni imel, ker bi to pomenilo protizakonito delovanje in poseganje v civilno sfero, ki je bila pod ingerenco SDV!

- "Leta 1986 so varnostni organi JLA dobili ukaz, da se na območju Slovenije prične akcija Mladost, v okviru katere so dobili varnostni organi JLA posebna pooblastila za delo tudi izven enot in ustanov JLA; ukaz je podpisal sekretar za ljudsko obrambo admiral Mamula. Ukaz za operativno akcijo je bil izdan z obrazložitvijo, da so se v ZSMS vrinile tuje obveščevalne službe".

Gre za navadno izmišljotino, ki jo je Odboru verjetno posredoval Leljak, sodeč vsaj po poznejših podobnih navedbah v pamfletu Sam proti njim! Prvič, ni šlo za nobeno operativno, še manj pa zvezno akcijo Mladost, ki bi jo podpisoval admiral Mamula! Res je samo to, da je v času izvajanja Titove štafete obstojala zvezna preventivno-zaščitna akcija Mla-

dost, ki jo je podpisoval samo zvezni sekretar za notranje zadeve (takrat general Petar Gračanin), ki smo se ji v JLA samo pridružili.

Dejansko pa je šlo za naslednje: ko sem 1984 postal načelnik varnostnega oddelka 9. armade, je eden od operativcev postavil splošno vprašanje kako klasificirati razna poročila z mladinsko tematiko (ker ni bilo zajeto v "klasifikatorju"), pa sem takoj ustno izdal navodilo, naj napišejo oznako – šifro Mladost, da jih bo lahko analitika pošiljala naprej (seveda SDV Slovenije)! Torej je šlo za navadno ustno navodilo o šifri fascikla, kar je seveda Leljak moral vedeti. Odbor pa je to manipulativno napihnil v zvezno akcijo! Navedbe o akciji Mladost sem že nekajkrat zanikal, pa ni nič pomagalo, če nekdanji člani Odbora tega enostavno nočejo sprejeti. Seveda jih razumem: potem se podrejo tudi vsi drugi konstrukti!

– "Prišlo je do vsebinskega premika delovanja protiobveščevalne dejavnosti v politično obveščevalno službo."

Šlo je za že izrabljeno frazo, ki smo jo poslušali iz krogov slovenske politične emigracije in politične agenture v domačih logih! Namreč, resnica je bila nekaj povsem drugega: okrog leta 1986/87 smo se vse bolj podajali v t.i. ofenzivno protiobveščevalno dejavnost, kar pomeni, da smo lahko tudi samostojno iskali povezave v tujini! Da je bila takšna orijentacija takrat pravilna, nam najbolj prepričljivo potrjujejo raziskave nemškega novinarja, da so zahodnonemški obveščevalci vzdrževali "tesne stike" s pomembnimi posamezniki v Sloveniji, tudi na varnostnem in informativnem področju! Takšne orientacije pa se kot profesionalci ne sramujem! S tem smo samo pomagali slovenski SDV pri odkrivanju tuje obveščevalne agenture! In to je zasluga Kos JLA v tem delu slovenske zgodovine! Naj se raje sramujejo tisti, ki so za obljubljene stolčke in judeževe groše sodelovali s tujimi obveščevalci, pa čeprav proti "svoji" armadi! Vse to piše v tujih arhivih in vse bo to nekoč prišlo na dan...

– "Varnostni organi JLA so prisluškovali Željku Ciglerju... in Borutu Šukljetu..."

Omenjeno laž sem že večkrat javno zanikal. Res je samo, da sta omenjena vojaka pridno pomagala organom moralno-politične vzgoje pri raznih strokovnih opravilih. Ob neki priložnosti sem se pri polkovniku Tomislavu Ljubiću, načelniku oddelka za Mpv, srečal z vojakom in mladinskim funkcionarjem Borutom Šukljeto, ki mi je podaril neko svojo študijo o problemih jugoslovanske mladine s svojim podpisom!

- "V začetku leta 1987. je bil sprejet nov Pravilnik...Bistvena novost pravilnika je v tem, da daje možnost varnostnim organom JLA... delovanja... izven JLA..."

Gre za nesramno laž! Seveda ni šlo za samostojno delovanje, temveč samo za spremljanje tega delovanja po privolitvi SDV! Konkretno: ker proti civilistoma J.J. in M.H. varnostna služba JLA zakonsko ni mogla neposredno izvajati protiobveščevalnih ukrepov, je zahtevala od SDV

Slovenije operativno obdelavo, v kateri pa je varnostna služba JLA imela samo pasivno vlogo in t.i. "pomožni dosje".

– "V ZSMJ pa poteka kandidacijski postopek za predsednika mladinske organizacije Jugoslavije. Po ključu je na vrsti Slovenija. Kandidatoma za to funkcijo iz Slovenije Borutu Šuklju in Željku Ciglerju, ki služita vojaški rok, očitajo nekatera nesprejemljiva stališča, med drugim jima podtikajo tudi sodelovanje s tujimi obveščevalnimi službami."

Zanimivo, kajne? Jaz, načelnik varnostnega oddelka 9.armade, v kateri služita omenjena dva vojaka, kandidata za predsednika ZSM, ne vem prav nič o njunem "sodelovanju" s tujimi obveščevalnimi službami! Prvo, kar bi storil, bi verjetno bilo, da bi ju urno nagnal iz političnega odseka 9.armade, kjer sta vestno pripravljala razne strokovne materiale. Pa nič nisem vedel o nekakšnem sumu sodelovanja s tujimi obveščevalnimi službami. Torej, debela laž!

– "V Sarajevu pa je bilo sklicano posvetovanje varnostnih organov JLA. Bogatajev primer je bil izpostavljen kot vzorčna metoda za delo varnostnih organov v okviru operacije Mladost."

Ker sem že dovolj jasno povedal, da ni bilo prav nobene operacije Mladost, so seveda takšne in podobne konstrukcije eklatanten primer medijske in drugačne manipulacije proti varnostni službi JLA! In to si je privoščil celo Odbor za zaščito človekovih pravic!

– *"Dvajsetega maja je v Ljubljano prispela večja skupina oficirjev varnostne uprave Generalštaba JLA iz Beograda, vodil jo je polkovnik Novaković".*

Navadna bedarija! Prispel je samo polkovnik Pero Novaković, pravni referent v varnostni upravi zveznega sekretariata za ljudsko obrambo (ne pa generalštaba JLA), ki je skupaj z organi SDV Slovenije ocenjeval pravne vidike začetka eventuelnega kazenskega pregona proti četverici. Zato je prav butasto, da ga Odbor na koncu svojega "genialnega" poročila postavi celo na prvo mesto! Ubogi prijatelj Pero, bil si celo republiški sovražnik številka 1, pa čeprav si bil samo navaden pravni referent!

- In cvetka na koncu: "Obstaja utemeljen sum, da so najaktivnejšo operativno vlogo v okviru politično-obveščevalne akcije Mladost odigrali naslednji pripadniki Varnostne službe JLA: polkovnik Novaković, polkovnik Marijan Kranjc, podpolkovnik..."

Priznam, najprej mi je postalo malce vroče – obtožba je bila kar huda! Vedel sem, da ima Odbor tudi svojega pravnega izvedenca! Zato sem najprej pomislil na tožbo in poklical odvetnika. Svetoval mi je naj še enkrat preberem in premislim, potem pa je pomenljivo dodal: zgodovina se ponavlja! Potem sem še večkrat prebral, kar je bilo napisano. Doumel sem, da ne gre samo za sporočilo Odbora! Zato sem se samo nasmehnil, saj sem takoj vedel, kdo stoji zadaj! Torej, ni šlo samo za navadno medijsko manipulacijo. Končno, v tistem času nisem več bil pripadnik

varnostne službe JLA – bil sem že na generalskem položaju kot načelnik učno-operativnega oddelka 9.armade. Nisem vodil nobene politično-obveščevalne akcije ali operacije Mladost, le v analitiki varnostnega oddelka 9.armade sem pred leti povsem slučajno uvedel fascikel s šifro Mladost. In seveda, bil sem edini, ki si javno ni dovolil nobenih manipulacij, gverilskih nasvetov in predvsem neresnice! Pa še Mačku sem pred tem odbil poslušnost! In “kazen” je seveda prišla... V obliki javnega linča! Vedel sem, da bo boj dolg. In bil sem prepričan da bo na koncu vendarle zmagala resnica!

PISMO BRALCEM MLADINE

(Decembra 1988, ni bilo odposlano)

Tovariš urednik, upam, da boste objavili to pismo. Namenjeno je bralcem Mladine, predvsem tistim iz starejše generacije, ki me poznajo kot dopisnika takratne Mladine (1951-1954) in mladinskega funkcionarja.

Sedanji uredniki, podpisani in anonimni člankopisci so se me prav grdo lotili v nekaj zadnjih številkah Mladine, pa čeprav si takšne popularnosti sploh nisem zaslužil.

Kaj je bil vzrok? Nekje v septembru sem v Nedeljskem dnevniku odgovoril Tarasu Karmaunerju s člankom Nevarni gverilski nasveti Slovencem in slovenstvu, kjer sem mimogrede ošvrknil tudi urednika Mladine Roberta Botterija in J.J.

Reakcije so bile silovite! Precej nizke udarce so mi začeli vračati kar po vrsti – uredniki Nedeljskega in Mladine, predvsem pa novoangažirani Bavčarjevi sodelavci! Njihova skupna deviza: laži in neresnice! Vse to me je precej zabavalo (še vedno se smehljam), pa sem se vseeno odločil za tole pismo, ker bi rad bralcem Mladine povedal, kakšnih metod se poslužujejo sedanji uredniki in člankopisci Mladine.

Tovariš prof.dr. Petrič Ernest je nedavno tega dovolj jasno povedal kako je anonimni N.B. na dokaj kriminalni način prišel do podatkov o “specialnih kadrih”. Ni pa imel toliko hrabrosti, da bi se vsaj podpisal, da bi se mu “zahvalil” za nekatere moje poprejšnje “usluge” v dolgi in zelo neprijetni zgodbi! Torej sem ga prepoznal! Pravim takole: vse bo prišlo na dan ob svojem času, zato sem tudi svetoval prof.dr. Petriču, naj opusti načrtovani disciplinski postopek.

Tiste notice v Zloпамtilu ne bom komentiral. Dokaj nenavadno pa je, da Mladina povzema “škandale” iz Nedeljskega dnevnika! Gre za pol-resnico, ko ste napisali, kako me je bilo “sram, da sem Slovenec!” Resnica je takale: trikrat sem javno izjavil, da me je bilo “sram ne samo kot Slovenca, temveč tudi kot oficirja JLA”. In trikrat sem tudi povedal zakaj, Mladina pa si tega ni upala povedati! Zato ponavljam: ko se je po končanem in že znanem kulturnem mitingu okrog 150 do 200 mlajših “kulturnikov”, precej jih je bilo tudi “pod gasom” (zaradi slovenske korajže) zbralo in gromoglasno demonstriralo pred vojašnico oziroma poveljstvom

ljublanskega armadnega območja na Metelkovi, sem po službeni dolžnosti in v odsotnosti poveljnika armade (pa tudi, ker smo takšen "obisk" pričakovali!), stopil pred stražarje in jim dal navodilo, da ne smejo uporabiti orožja, ker je pred nami že bila razporejena posebna enota miličnikov v pripravljenosti, da razžene demonstrante.

Slika je bila zares žalostna! Mnogi fotoreporterji so vneto škljocali, pa vendar kasneje nisem mogel zaslediti nobene javno objavljene fotografije! Mladi in hrupni demonstranti proti mladim slovenskim miličnikom s čeladami in dolgimi palicami in proti neslovenskim vojakom – stražarjem, oboroženimi z avtomatskimi puškami in bajoneti. Prizor je bil grozljiv! Zaradi morebitnega incidenta (kjer bi bila JLA zelo verjetno proglašena za krivca!), sem službenemu videooperaterju dal nalogo, naj posname celoten potek teh demonstracij! Naslednji dan smo posnetek poslali republiškemu vodstvu. Mnoge pa je bolj zanimalo, kdo je dal nalog za to snemanje, kot pa kaj je bilo vse posneto! Armadno vodstvo iz načelnih razlogov ni hotelo objaviti tega posnetka, ker je bilo očevidno, da so bili mladi in okajeni demonstranti zavedeni in privedeni (in odvedeni!) pred vojašnico, organizatorji pa so se skrivali izza njih! Tistih pet minut me je bilo prvič v življenju sram, da sem Slovenec in častnik JLA! Tega pa si Mladina ni upala objaviti – celotne resnice, namreč!

Vse tisto, kar Miran Lesjak "vleče" iz mojega bivšega varovanca Romana Leljaka, je skoraj v celoti privlečeno za lase! Res je tudi, da je v vsakem žitu nekaj plevela! Pazljivi bralci Mladine so verjetno že prej ugotovili, da je bilo Leljaku tudi nekaj dokazanega; da je že prej poznal Davida Tasića (celo v zaporu sta kontaktirala!), meni pa je povedal, da je za prvi članek v Mladini dobil 36 starih milijonov dinarjev, da ga je Bavčar kar dobro "strokovno" obdeloval, pa da so ga nazadnje pripeljali celo do pisarne tovariša predsednika Stanovnika! Baje so mu tudi dali indeks FSPN. Zahtevali so tudi, da napiše nekakšne spomine. Zato me je Leljak celo prosil za dovoljenje, če me sme omeniti kot svojega nekdanjega načelnika. Seveda sem mu dovolil, saj nisem imel ničesar skrivati.

Nikakršne tajne akcije Mladost nismo vodili (razen tiste zvezne skupaj z RSNZ, navadno samo meseca maja!), mladinsko vodstvo pa sploh ni bilo "prestreljeno" s strani organov vojaške varnosti! Ni bilo nobene potrebe, saj smo lahko kontaktirali po normalni poti. Vprašajte vse predsednike po vrsti, kot zadnjega pa Toneta Anderliča (za Školjča ne vem).

Nenazadnje, Leljak je bil premeščen iz Postojne v Maribor na podlagi lastne prošnje, da bi se rešil nadlegovanja svoje izvenzakonske družice, ne pa zato, ker sem ga hotel "vriniti" v Katedro! Res je samo to, da sem mu decidirano rekel, naj ne rine v Katedro, temveč se naj posveti delu v enoti. Kot bivši mariborski dijak sem imel širok krog znancev, tudi okrog Katedre.

In končno, bivši vodnik Leljak po rodu sploh ni Slovenec (kar so mi povedali njegovi starši!), le že dolgo živijo v Sloveniji, otroci so tukaj

končali slovenske šole in se poženili. Leljakova mati me je s solzami v očeh prosila, naj še tokrat pomagam njenemu sinu! Pa naj rečem tistim novinarjem iz Mladine in članom Bavčarjevega odbora, naj njenega sina pustijo na miru, mi je naročila!

Matere ne lažejo! To vsi vemo...Tudi Leljakova ni lagala! Zato v Mladini raje objavite njeno verzijo zgodbe, namesto da blatite tistega, ki je tej materi hotel samo pomagati.

PREDLOG ODGOVOROV ZA NOVOLETNI RADIJSKI INTERVJU

(Predvajan zadnje dni decembra 1988)

Novinar RTV Slovenije Stane Škrabar je v drugi polovici decembra 1988 prinesel poveljniku 9.armade generalpodpolkovniku Svetozarju Višnjiću 19 vprašanj za novoletni radijski intervju. General Višnjić je vprašanja poslal meni kot načelniku učno-operativnega oddelka in prosil, da samo skiciram odgovore, po moji zamisli tudi v slovenščini. Kako je kasneje general Višnjić odgovarjal, navadno je improviziral, zaradi obilice dela nisem spremljal. Navajam samo najzanimivejše poudarke:

1) Sodelovanje s subjekti splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite v Sloveniji ocenjujem kot izredno pozitivno. Armada je poleg že tradicionalno dobrih odnosov v toku vadbenih aktivnosti, športnih in kulturnih manifestacij tudi v letu 1988 nudila maksimalno pomoč pri izgradnji raznih objektov širom Slovenije, posebno tam, kjer je bilo najtežje. Tako smo izgradili 37 km makadamskih cest, izkopali 26 km kanalov za vodovod in podobno.

2) Modernizacija oboroženih sil je veliki napor, toda ne samo za našo državo. Temu razvoju moramo pač slediti, ker bi bil vsak zaostanek, posebej tehnološki, zelo rizičen. Ozrite se po Evropi – še nobena država ni zmanjšala svojih konvencionalnih sil, niti se niso odpovedali proizvodnji moderne vojaške tehnike. Medblokovski dogovor obeh supersil o zmanjšanju števila raket z nuklearnimi konicami, čeprav zelo pomemben začetni korak, vseeno predstavlja samo 4 odstotke celotnega jedrskega potenciala.

3) Da se oborožene sile SFRJ zavedajo ekonomskih težav v državi, s tem pa tudi nujnosti varčevanja in racionalnega obnašanja, dovolj jasno priča dejstvo, da je zvezni sekretariat za ljudsko obrambo sam predlagal petodstotno zmanjšanje vojaškega proračuna za 1989. leto. Prosim, navedite mi podoben primer v Evropi, v naši soseščini!

4) V naši armadi, za razliko od nekaterih okolij v državi, ni nasprotujočih si skupin in sil, pa tako tudi ne moremo govoriti o delitvi na konzervativne in progresivne.

5) JLA zelo pozorno spremlja vse procese v družbi in tako tudi sprejema in realizira vse konstruktivne predloge in mišljenja. To je nedavno tega tudi zelo glasno povedal zvezni sekretar za ljudsko obrambo, admiral Mamula, v zvezni skupščini.

6) Razne zgodbe, pa tudi nekatere ankete, da Slovenci nimajo radi svoje armade, so brez realne osnove, saj potem ne moremo pojasniti dejstva, da so prav Slovenci med najboljšimi vojaki, da o starešinah sploh ne govorim. Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo je nedavno tega zelo visoko ocenil obrambne priprave v civilnih strukturah, pa tudi stanje TO Slovenije je odlično. Torej, to so dejstva, res pa bo tudi, da nekaterim skupinam v Sloveniji to ni po godu. Zakaj? To je že mnogim jasno – želijo ločiti armado in narod!

7) Kadrovske težave so znane. Trenutno je slovenskih generalov preveč, manjkajo pa mlajši častniki. Veste, častniški poklic je težak. Tendence v Sloveniji so približno enake tistim v razvitih evropskih državah. Verjetno je izhod v večji stimulaciji in nagrajevanju. Sedaj vsi starešine, ki službujejo v Sloveniji, prejemajo poseben draginjski dodatek, okrog 20 odstotkov od osebnega dohodka.

8) Slovensko različico “socializma po meri človeka” tudi v armadi spremljamo z velikim zanimanjem, še posebej pa se strinjamo z oceno, da je stabilna ekonomska in politična situacija tudi najboljša garancija za varnost države.

Omenil sem že, da imamo zelo razvejano in kvalitetno sodelovanje z vsemi institucijami in družbeno-političnimi organizacijami v Sloveniji. Z vsemi smo pripravljeni na dialog o vsakem problemu, toda ne na cesti! Seveda, niti jaz niti moji sodelavci pa ne moremo razpravljati o vprašanjih in problemih, ki so v pristojnosti zveznega sekretariata za ljudsko obrambo ali pa celo Predsedstva SFRJ.

Mene je osebno najbolj prizadelo to, ker so nekatera glasila pisala kako smo tukaj v Sloveniji pripravljali celo nekakšen vojaški udar, podoben nacistični “noči dolgih nožev” ali pa objavljajo neresnične izjave posameznikov, ki smo jih zaradi kriminalne dejavnosti enostavno nagnali iz JLA. Mi na takšne lažne in tendenciozne napade ne bomo odgovarjali, saj verjetno poznate ljudski rek: laž ima kratke noge! To velja tudi za problematiko procesa proti četverici in drugim. Kdo vse ima od tega koristi in kakšni so končni cilji takšnih kampanij, bo kmalu prišlo na dan!

9) Defektnost teze o republiških armadah je bolj ali manj jasna vsakemu laiku, razen seveda zaslepljenim nacionalistom in tujim propagandistom, da ne rečem agenturi! Kot vojak in poveljnik vas bom takole vprašal: kateri potencialni agresor na Jugoslavijo ne bi raje imel osem republiških in pokrajinskih “armad”, ki bi posamično branile svoje republike in dvorišča, namesto močne JLA in enotnega vrhovnega poveljstva? Torej, z republiškimi “armadami” bi šli na roko samo potencialnemu agresorju. To je glavno! Če pa veste, od kod prihajajo takšne ideje in kdo jih vse širi ali pa podpira, potem ni treba biti posebno pameten, da ne bi vedeli, kam pes taco moli!

10) O sojenju četverici so pristojni državni, vojaški in pravosodni organi že izrekli svoje ocene in mišljenja. Glede vojaškega dokumenta št.

5044-3 z dne 8.januarja 1988, ki je strogo zaupne narave in nosi moj podpis, lahko povem samo naslednje: ne gre za dokument, ki bi veljal samo za ljubljansko armadno območje oziroma Slovenijo, temveč gre za ustaljen cirkularni dokument zveznega sekretariata za ljudsko obrambo oziroma generalštaba oboroženih sil SFRJ, katerega smo potem aplicirali na razmere v našem armadnem območju. Povelje še vedno velja, saj ne moremo enostavno izbrisati posameznih enot in garnizij, zato je vsako razpravljanje o njegovi vsebini protizakonito.

Še nekaj. Zelo nerodno je, da tudi v republiški skupščini slišimo izjave, kako v tem dokumentu piše, da se v ljubljanskem armadnem območju ukvarjamo z ocenjevanjem politično-varnostnih razmer v Sloveniji, nihče pa noče povedati, da mi takšne ocene redno dobivamo od pristojnih republiških organov. Samo to smo tudi napisali v tem dokumentu!

11) Ne gre za nikakršno afero JLA niti za politično montiran proces s strani JLA, temveč za navadno sodbo vojaškega sodišča, seveda če priznamo, da smo še vedno pravna država! In drugo – tezo o aferi je potrebno postaviti pravilno, in sicer: koga pravzaprav danes v svetu zanimajo tajni vojaški dokumenti? Odgovor je dvojen: tuje civilne ali vojaške obveščevalne službe ali pa "raziskovalce" vojaške problematike. Za čuvanje vojaških (in drugih zaupnih) dokumentov so predpisane zakonske obveznosti, za izdajo ali pa krajo (kopiranje) teh dokumentov pa tudi ustrezne zakonske in moralne sankcije. Zato se mi zdi absurdno slaviti zastavnika Borštnerja kot nekakšnega slovenskega narodnega heroja, pa četudi se že ve, komu je bilo vse to potrebno! Mi smo pred vojaškim sodiščem v Ljubljani že sodili podobnim zmikavtom, pa jih prej nihče ni slavil. Borštnerjeva izjava, da je šlo za ogrožanje slovenskega naroda, je le plod njegove maščevalne fikcije in neresnične interpretacije. Z vso odgovornostjo poveljnika ljubljanskega armadnega območja lahko zatrdim, da je osnovna vsebina dokumenta strogo naravnana v duhu direktive Vrhovnega poveljstva, to pa so naloge zaščite integritete te države. Osebnost originalni dokument pokazal tudi predsedniku Stanovniku, ki lahko potrdi moje navedbe. Če pa kdo hoče verjeti nekemu zastavniku, potem nam bog pomagaj, bi rekli tudi moji Slavonci!

12) Ker se o ukinitvi ljubljanskega armadnega območja širijo netočne izjave, ki celo aludirajo na ogrožanje slovenske suverenosti, lahko samo ponovim nedavno izjavo zveznega sekretarja za ljudsko obrambo, admirala Mamule, v zvezni skupščini, da je v toku proces modernizacije vodenja in poveljevanja oboroženih sil SFRJ v celoti, in jaz bi dodal – tudi racionalizacije. Pravzaprav gre za podoben proces, ki so ga sosednje oborožene sile zaključile pred dvema, tremi leti. Rekel bi celo, da zamujamo, nekateri pa sedaj želijo iz tega narediti politični problem. To prilagajanje tujim doktrinarnim izzivom zahteva močnejše strateško poveljstvo vojskovališča v Zagrebu, v Sloveniji pa dve korpusni poveljstvi – v Ljubljani in Mariboru.

Vsi smo bili v mladosti precej svojeglavi. Jaz sem kot poveljnik vedno odobral ideje mladih in pametnih vojakov ter starešin, pa tudi iz civilnih struktur. Tudi v sferi poveljevanja moram vedno prisluhniti predlogom podrejenih poveljnikov. Toda tudi vaši poslušalci se bodo verjetno strinjali, da moram razne neargumentirane predloge ali pa neresne ideje odločno zavreči! Seveda pa ne morem sprejeti niti provokativnih ali celo žaljivih zamisli. Teh pa je bilo v zadnjem času kar nekaj. Kdo vse stoji za njimi, naj oceni javnost!

RAZPRAVA O SOJENJU ČETVERICI

(Januar 1989, članek namenjen za Delo, ni poslan)

Širši javnosti verjetno ni dovolj znano stališče JLA, da se okrog sojenja četverici (in podobnih zadevah) ne bomo spuščali v razne časopisne polemike, temveč da bomo mnenja izražali kot člani forumov družbo-političnih organizacij, seveda poleg uradnih sporočil Predsedstva SFRJ (kot vrhovnega poveljstva oboroženih sil) in pooblaščenih predstavnikov zveznega sekretariata za ljudsko obrambo.

Kljub takšni blagi usmeritvi so reakcije neprimerne. Nastopi predstavnikov JLA (npr. generala Tominca) so bili večinoma grobo diskvalificirani, uradna stališča oziroma sporočila Predsedstva SFRJ ali zveznega sekretariata za ljudsko obrambo (npr. admirala Broveta) pa preprosto razvrednotena. Razlogi za takšno obnašanje odgovornih predstavnikov in medijev v Sloveniji so več ali manj znani (ali pa še bodo prišli na dan). Zanimivo je le, da so najbolj živčni odgovori veljali slovenskim generalom in admiralom, da polkovnikov ne omenjam. Ne gre samo za dezinformacije o vlogi JLA (kot to ugotavlja tov. Lah v Delu-Sobotni prilogi z dne 30.septembra 1988), temveč še za kaj drugega. Nekaj tega bom tudi jasno in glasno povedal, pa čeprav se zavedam, da mnogim to ne bo prav. Razlogi so pravzaprav trojni: prvič, veliko znancev in pripadnikov JLA zahteva, da bolj podrobno razložim vlogo JLA v omenjeni zadevi (ker so baje uradna obvestila preskopa); drugič, ko sem nedavno na seminarju študentom obramboslovja FSPN povedal nekaj neobjavljenih drobcev, so zahtevali, da to objavim in tako zanikam laži okrog vloge JLA; in tretjič, kot predstavnik ljubljanskega armadnega območja (zdaj že bivšega) sem tudi član sveta za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito pri Predsedstvu SZDL Slovenije, pa sem kot tak pripravil diskusijo za napovedano razpravo o "političnem" ozadju sojenja četverici. Ker je že skoraj očitno, da te razprave ne bo – preselila se je v skupščinsko komisijo (o čemer je nedavno "nepooblaščen" razmišljal tov. Matevž Krivic, da skopih časopisnih poročil ne omenjam), je razlog več, da povem nekaj neprijetnih paberkov iz že pripravljene razprave na omenjenem forumu SZDL Slovenije.

Kdorkoli bo delal analizo sojenja četverici, bo na koncu moral priznati, da ni šlo niti za politični, še manj pa za montirani sodni proces s strani JLA! To so si preprosto izmislili v Mladini (in še kje drugje), ker so pač

bili prizadeta stranka, zalotena pri nečastni zadevi – zbiranju vojaških in drugih dokumentov. Moram priznati, da so taktično ravnali “pravilno”, po že znani vojaški logiki, da je napad najboljša obramba, oziroma, da trikrat ponovljena laž postane resnica. Drugače povedano: da bi prikrili resnico o raziskovalnem novinarstvu zahodnega tipa, kjer so dovoljene prav vse metode, tudi obveščevalne (Watergate je samo eklatanten primer), in kjer je vedno tudi NAROČNIK, bodisi idejni, finančni in podobno, so z že znanimi metodami vnašanja polresnic in laži uspeli v precejšnji meri diskreditirati JLA. Tako vsaj kažejo Mladinine ankete, seveda če niso prirejeni!

Povezovati že znano oceno s seje vojaškega sveta zveznega sekretariata za ljudsko obrambo (marca letos) z odkritjem četverice (maj letos), je seveda nelogično, saj so fantje vojaški dokument “izmaknili” že pred obema dogodkoma. Kaj je torej v ozadju?

Bistveno je nekaj drugega, in to velja posebej poudariti. Namreč, organi RSNZ – SDV ob tajnih preiskavah v Mladini in Mikro – Adi sploh niso iskali NOBENEGA VOJAŠKEGA DOKUMENTA, temveč le fotokopije Kučanovega stenograma, ki naj bi imel oznako državne tajnosti. Mladina je objavila faksimile potrdila ob javni hišni preiskavi, kjer je bilo navedeno, da je poleg navedenega stenograma najden tudi vojaški dokument (kopija), brez datuma in oznake tajnosti. Torej, glavni cilj akcije in predhodnih tajnih preiskav je bil Kučanov stenogram! Logično je zato sklepati, da so organi RSNZ podali prijavo civilnim pravosodnim organom, kakor tudi to, da isti že (še) vodijo preiskovalni postopek! Čudno je le, da slovenska “demokratska” javnost o tem še ni bila obveščena, pa čeprav je Bavčarjev odbor izdal že nešteto javnih obvestil.

Ker je bila v prvi tajni preiskavi povsem SLUČAJNO najdena kopija vojaškega dokumenta, je bila (toda šele po drugi ali celo tretji tajni preiskavi!) po daljšem časovnem zamiku posredovana pristojnim vojaškim (varnostnim) organom 9.armade. Stekel je običajen in birokratsko-rutinski postopek, pa tako ni bilo prav nič montiranega s strani JLA!

Primer je bil celo tako banalen in obenem preprost, da ga je lahko prevzel navaden mlajši častnik in tudi najbolj neizkušen preiskovalni sodnik. Posebej še, ko smo kaj kmalu odkrili Borštnerja in ko nam je le-ta takoj povedal, kako je “sunil” in prekopiral vojaški dokument 5044-3 z dne 8. januarja 1988 in z oznako strogo zaupno.

Ker branilci četverice, razni odbori in komisije nenehno ponavljajo, da omenjeni vojaški dokument nima nobene ustavne in zakonske podlage, moram povedati nekaj dejstev formalnega značaja, ker o vsebini pač ne morem govoriti. Upam, da bodo še tako nejeverni Tomaži spoznali, da resnično ne gre za nikakršen protislovenski niti protiustavni dokument!

Dokument je bil napisan v operativno-učnem oddelku poveljstva 9. armade, kjer sem bil tudi načelnik, ne pa, kot v Mladini laže Borštner, da

je bil dokument napisan v varnostnem oddelku. Pravzaprav gre za skrajšano verzijo cirkularnega dokumenta zveznega sekretariata za ljudsko obrambo oziroma generalštaba oboroženih sil SFRJ, ki je na osnovi stališč Predsedstva SFRJ predpisal nekatere naloge operativnega značaja za celotne oborožene sile, torej tudi za TO in JLA! Takšno skrajšano verzijo je potem podpisal generalpodpolkovnik Svetozar Višnjić. Torej, gre za eno od rutinskih povelj, ki jih je moj oddelek pripravljal v določenem številu primerkov.

Moram tudi povedati, da omenjeno povelje kot tako s strani generalštaba oboboroženih sil SFRJ ni bilo preklicano, nedavno pa smo ga arhivirali z rokom čuvanja do 10 (deset) let, torej o njegovi vsebini v tem času ne bodo mogle razpravljati nobene komisije ali odbori!

Iz povedanega tudi logično sledi, da se dokument nanaša na celotne oborožene sile, Slovenija pa ni niti z besedico nikjer omenjena! Zato je znani Borštnerjev zagovor, da je šlo za usodo slovenskega naroda in željo, da slovenskim voditeljem sporoči vsebino dokumenta, verjetno le, tako sklepam, možno le troje: da je kot zaupanja vreden pripadnik JLA (šifrer!) postal orodje neke domače ali tuje institucije, kateri je že prej pribavljaj tajne vojaške dokumente, da je deloval samostojno in ekstremno nacionalistično ali pa je šlo za užaljenega in maščevalnega človeka (izključen iz ZKJ), ki je iz muhe naredil slona. Kaj je resnica, bo že sam nekoč povedal! Za zdaj je zanimiva predvsem docela lažna interpretacija tega dokumenta, kakor jo podaja v intervjuju v Mladini. In končno, vse to lahko z eno besedo potrdi tudi predsednik Predsedstva SR Slovenije: generalpodpolkonik Svetozar Višnjić mu je na njegovo prošnjo tudi pokazal omenjeni dokument, v katerem ni našel nič protislovenskega! In mediji? Verjeli so pač "svojemu" zastavniku, ne pa svojemu predsedniku republike! Žalostno, pa tudi dovolj zgovorno!

Vsem dezinformatorjem, posebej še iz kroga Mladine in Bavčarjevega odbora, kakor tudi strokovni javnosti – predvsem njej, moram povedati, da omenjeni dokument zares vsebuje določilo o aktualizaciji politično-vojaških in varnostnih ocen, toda obenem tudi IZRECNO NAPOTILO, da naj si poveljniki enot takšne ocene priskrbijo pri pristojnih organih družbeno-političnih skupnostih! Torej, v zmoti je delno tudi tov. Lah, ko zapiše, da ima tudi armada pravico pisati lastne ocene! To je sicer res, res je pa tudi, da smo takšne in podobne ocene pisali SKUPAJ! Na poveljstvu ljubljanskega armadnega odmočja smo tako sredi januarja 1988 prejeli redno letno vojaško-politično oceno Predsedstva SR Slovenije (številke in oznako tajnosti ne bom navajal), na podlagi katere smo potem aktualizirali armadne ocene, skupne in sektorske, torej, vojaško-politične in politično-varnostne! Naše ocene smo potem recipročno sporočali pristojnim republiškimi organom, predvsem pa razlike, ker smo se dobro zavedali, da mora vsak nosilec prevzeti odgovornost za zgrešene ocene. Vsaj tega nas je naučilo Kosovo!

Ničkolikokrat so najbolj odgovorni predstavniki armade poudarjali željo po dialogu, predvsem z mladimi. To nam je tudi uspevalo, saj smo odprli vojašnice, stražnice, domove JLA in podobno. Izjema je bila samo Mladina, ki žali in ponižuje vse tisto, kar nam je najbolj sveto – Tita, JLA in Jugoslavijo! Ko so npr. začeli z napadi na admirala Mamulo, so še predobro vedeli, zakaj tisti zid okrog "vile", da je to nujni fizični del zaščite pred izvedenimi in načrtovanimi ustaškimi atentati! Saj so vendarle brali Riječke novine! Zakaj nikdar niso obvestili slovenskih bralcev o resničnem stanju? Zakaj takšna vztrajnost Mladine ravno v napadih na državnega sekretarja za obrambo, bodo morali nekoč povedati svojim mladim bralcem! Nam starejšim tega ni treba praviti, saj marsikaj o specialnih operacijah vemo iz tujih priročnikov in spominov raznih tajnih agentov Cia in podobnih služb, namreč, da je prav kompromitacija vojaških poveljnikov osnova za poznejšo destabilizacijo armade! Torej že znan scenarij, le da se "starejši mladinci" okrog in izza Mladine niso "spomnili", da ima vsaka laž kratke noge!

Glede že znane Školjčeve floskule o "prestreljenosti" mladinske organizacije s strani vojaške varnostne službe bi mu kot mladinskemu vodji priporočil naslednje: diskretno naj o tem povpraša svojega predhodnika (ali pa kar vse po vrsti), v RSNZ ali pa kar pri poveljniku tankovske brigade na Vrhniki naj se pouči iz pravilnika, da vojaško-varnostna služba nima prav nobene ingerence nad civilnimi institucijami, torej tudi nad mladinsko ne. In trejič, naj vendarle pove slovenski javnosti, koliko protokolarnih in koliko zasebnih kontaktov so imeli predstavniki mladinske organizacije (Mladine, Katedre, Tribune ne štejem) z raznimi tujimi državljani, za katere pač ne bom trdil, da so vsi bili vohuni... Nekaj pa jih je vseeno bilo! To ve tudi Školjč in njemu podobni novodobni leaderji!

In končno, "roške heroje" bi prosil, naj vendarle javno povedo tudi delček tistega, kar so ob kavici, sladoledu, tortah in česnjah zaupali vojaškim varnostnim organom! To bi bilo (ali pa še bo) zelo zanimivo branje za slovensko demokratično javnost! Morda tudi za zgodovino, ker tam štejejo samo originalni dokumenti, video in drugi posnetki! Naj vsaj povedo, kako in v katerem času so priznali očitano jim kaznivo dejanje in podobne reči. To seveda ne velja za Borštnerja, saj je prej kot v pol ure vse povedal! Šele potem bomo preštevali heroje!

Tudi druga dva sta ob kavici povedala marsikaj zanimivega in poučnega! Bilo bi res nerodno, če bi pristojni organi objavili dvomesečne pogovore, posnete na video kasete ali magnetofonske trakove.

Predvsem pa je žalostno, da nekakšen odbor zmanipulira javnost, množico ljudi, ki potem zmikavte vojaškega (in partijskega) dokumenta slavi kot nacionalne heroje! Seveda, resnica bo nekoč prišla na dan in se bodo mnogi sramovali svoje naivnosti...

Mnogi ne vedo, zakaj TV ni objavila nadaljevanke prvega kulturnega mitinga, da bi naši občani vsaj enkrat v živo videli, kako je posebna enota milice hrabro varovala sedež poveljstva ljubljanskega obrambnega območja. Odgovorne na TV je bilo verjetno sram tistih 200 – 300 okajenih mladcev, ki so jih pripeljali na Metelkovo, da so vpili in tulili. Tudi sami smo posneli video kaseto, bogsiganeboditreba!

NA ROB BLIŽAJOČI SE RAZPRAVI O SODELOVANJU Z JLA

(Delo – Sobotna priloga, 18. februarja 1989)

Nedavno smo na sestanku sekretariata sveta za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito pri republiški konferenci SZDL Slovenije obravnavali osnutek informacije o sodelovanju z JLA, da bi lahko predsedstvo republiške konference SZDL Slovenije celovito ocenilo in analiziralo razmere in stanje na področju splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite v Sloveniji, posebej pa še sodelovanje z JLA.

Kot predstavnik JLA v svetu za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito sem odločno zagovarjal stališče, da se slovenski javnosti namesto laži in polresnic končno pove resnična ocena aktivnosti JLA, sodelovanja JLA in družbeno-političnih skupnosti, vpetost JLA v družbeno-politični sistem in aktivnosti v neposrednih življenjskih in delovnih okoljih.

Poleg zelo solidnih ocen neposrednega sodelovanja z JLA na raznih področjih (poročila občinskih komisij SZDL, upravnih organov in združenj), je bilo očitno, da smo v leto 1988 stopili z neprijetno popotnico in da so mnogoteri negativni naboji (provokativno pisanje Mladine, tendenciozno predstavljanje sporočila vojaškega sveta zveznega sekretarja za ljudsko obrambo, špekulacije okrog "vojaškega puča", javne manipulacije ob sojenju četverici, huliganski pohod pred poveljstvo ljubljanskega armadnega območja, netolerantnost ob javnih nastopih slovenskih generalov, neargumentirani napadi na varnostne in pravosodne organe, izmišljene dileme ob reorganizaciji ljubljanskega armadnega območja, itd) v marsičem obremenjevali medsebojne odnose.

To potrjujejo tudi raziskave slovenskega javnega mnenja. Tako je aprilaska anketa pokazala, da je odnos slovenskega prebivalstva do JLA popolnoma normalen, toda tudi zelo kritičen (70 odstotkov Slovencev ni bilo razporejenih zoper JLA). Ostali podatki in mnenja, da naj bo tudi financiranje JLA odvisno od gospodarskih razmer (81,5 odstotkov), o proizvodnji nadzvočnega letala in izvozu orožja (50 odstotkov), pa očitno zastavljajo tudi vprašanje, ali so Slovenci dovolj temeljito in objektivno obveščeni o položaju JLA v družbi in vseh drugih ukrepih predsedstva SFRJ (kot vrhovnega poveljstva) ali zvezne skupščine. Predvsem mislim na dejstvo, da so se oborožene sile SFRJ zaradi težke gospodarske situacije odrekle petim odstotkom zveznega proračuna, da se je le-ta od predvidenih 5,20 odstotka po srednjeročnem načrtu stalno zniževal (1986

– 4,98 odstotka, 1987 – 4,52 odstotka in 1988 – 3,85 odstotka), da ne omenjam pogubnih učinkov inflacije in neenakomernega priliva finančnih sredstev. Verjetno se pozablja tudi na to, da so se prav oborožene sile SFRJ dejansko prve začele prilagajati novi ekonomski in družbeni situaciji, saj so se ob nedavni reorganizaciji številčno zmanjšale za 13 odstotkov, seveda ob prizadevanjih za tehnično modernizacijo, stalno bojno pripravljenost in večjo idejno-politično enotnost.

Čeprav omenjena aprilaska raziskava slovenskega javnega mnenja še ne kaže izrazitega protiarmadnega razpoloženja, pa rezultati novembrske ankete v zvezi z ustavnimi spremembami in sojenjem četverici (da ne omenjam podobnih anket v Mladini) že docela razločno potrjujejo, da takšno razpoloženje dejansko obstaja, kakor tudi to, kdo so njegovi nosilci (Mladina in Bavčarjev odbor).

Navedena anketa namreč ugotavlja splošno spolitiziranost družbe, kakor tudi večinsko mnenje za samostojnost Slovenije (81,9 odstotka) in referendumsko odločanje (89,7 odstotka). Ugotovitve ob sojenju četverice so resda negativne za JLA, kaže pa tudi, kakšne so posledice, če militarna skupina zmanipulira tisk in javno mnenje. Gre predvsem za večinsko mnenje, da je šlo za politično montiran proces (72,9 odstotka), da je sodba protustavna in krivična (64,9 odstotka), da je treba vojaški dokument objaviti (89,2 odstotka) in da je uporaba srbohrvaščine na vojaškem sodišču v Ljubljani omejevala slovensko suverenost (88,4 odstotka).

Dejstva pa so drugačna!

V procesu demokratizacije in odpravljanja tabujev so se že od leta 1984 posamezniki in manjše skupinice, predvsem v Komisiji za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito pri republiški konferenci ZSM Slovenije, kasneje pa tudi v Mladini, provokativno in tendenciozno "lotili" tudi JLA. Poleg manjšega števila upravičenih kritik in zahtev, je bila večina napisov žaljiva in nesprejemljiva za kulturen in demokratičen dialog. Nekatera besedila, npr. Mamula – go home, pa so bili celo eklatanten primer iz že znanih scenarijev specialne vojne, po katerih je treba najprej oblatiti in kompromitirati vodilne vojaške osebnosti, da bi kasneje omajali zaupanje podrejenih in razrahljali ves armadni sistem. Zato je zvezna komisija za nadzor nad varnostnimi službami sredi marca 1988 predložila zvezni skupščini znano analizo 200 člankov iz dela slovenskega tiska o napadih na JLA.

Omenjena analiza je bila nekaj dni pozneje tudi podlaga za mnenje vojaškega sveta zveznega sekretarja za ljudsko obrambo, da ima navedeno pisanje dela slovenskega tiska elemente kontrarevolucionarnega delovanja. Torej ni šlo za nikakršno mnenje o kontrarevoluciji in specialni vojni v Sloveniji, kakor se večkrat želi prikazati javnosti. Kasnejši dogodki, še posebej manipulacije z vojaškim pučem in spolitiziranost sojenja četverici, so bila nekaterim posameznikom, skupinam in odborom podlaga za nekritično in tendenciozno protiarmadno kampanjo.

Skrb zbuja tudi to, da so bila ob tej in takšni kampanji večkratna sporočila Predsedstva SFRJ kot vrhovnega poveljstva oboroženih sil SFRJ, predsedstva CK ZKJ kakor tudi uradnih predstavnikov zveznega sekretariata za ljudsko obrambo v zvezni skupščini preslišana ali celo zavrnjena, tako da so bile oborožene sile SFRJ oziroma JLA v večjem delu slovenske javnosti izpostavljena kot krivec za vse laži in polresnice, ki so se večkrat ponavljale in tako postajale za nekritično in neobveščeno javnost "resnice". Zato tudi vsem anketam ne kaže verjeti. Prepuščena sama sebi, ob kaki zapozneli podpori v SZDL ali ZKS, se je armada branila sama. Kakšno je razpoloženje pripadnikov JLA v Sloveniji, pa tudi v SZDL ni nihče razmišljal.

V zvezi z nekaterimi nenehno ponavljajajočimi se in docela neupravičenimi obtožbami na račun JLA, ki dominirajo ali pa se servirajo slovenski javnosti, tudi strokovni, sem sekretariatu predlagal, da v že omenjeno informacijo vnese tudi naslednja zagotovila:

- proces proti četverici ni niti montiran politični proces niti ni JLA kdajkoli načrtovala česa takšnega, saj je že povsem jasno, da so se v Mladini ukvarjali z raziskovalnim novinarstvom zahodnega tipa, kjer so dovoljene prav vse metode, tudi obveščevalne (primerjava z Watergate je nerodna), evidentno pa je tudi, da je vojaški dokument izginil že pred marčevskimi dogodki;

- bistveno je poudariti, da so organi UJV (oziroma SDV sploh niso iskali v Mladini in Mikro – Adi nobenega vojaškega dokumenta, temveč le fotokopijo Kučanovega stenograma, tudi našli, toda še vedno brez obvestila pristojnih organov o poteku preiskave in krivcih; izbrisano po ostri zahtevi SDV, glej pripombo na koncu) kopijo vojaškega dokumenta našli po naključju in jo izročili pristojnim vojaškim organom; tako se je začel običajen in rutinski postopek, torej brez montaže in podobnega, saj je bil primer tako preprost (hitro priznanje Borštnerja), da ga je lahko prevzel in vodil še tako neizkušen sodnik;

- povelje, strogo zaupno štev. 5044-3 z dne 8. januarja 1988. je pravzaprav del cirkularnega akta generalštaba oboroženih sil SFRJ, napisano v učno-operativnem oddelku (ne pa v varnostnem, kot v Mladini laže Borštner), ker je pač šlo za operativne naloge;

- navedeno povelje je bilo pred nedavnim arhivirano z rokom 10 let, torej se o njegovi vsebini ne bo moglo razpravljati do preteka te dobe, kar pomeni, da ni preklicano;

- povelje tudi ni naravnano protislovenski, saj ni v njem Slovenija omenjena niti z besedico, tako da je Borštnerjeva floskula, češ da je želel z njim seznaniti slovensko politiko, navadna laž, saj lahko to končno potrdi predsednik Predsedstva Slovenije, ki mu je generalpodpolkovnik Svetozar Višnjič pokazal originalni izvod;

- čeprav je predsedstvo SFRJ kakor tudi zvezni sekretariat za ljudsko obrambo sporočilo, da je omenjeno povelje ustavno in zakonito, se v

slovenski javnosti še kar naprej vsiljuje teza (Krivic in drugi), da sta točki 5 in 6 protiuustavni, ker da JLA nima pravice pisati politično-varnostnih ocen, pri čemer pa se pozablja že ustaljena praksa, da si predstavniki družbeno-političnih organizacij in družbeno-političnih skupnostih Slovenije in nekdanjega poveljstva ljubljanskega armadnega območja redno izmenjujejo vojaško-politične in politično-varnostne informacije in ocene; tako je tudi logično, da omenjeno povelje vsebuje tudi navodilo poveljnikom, naj si politično-varnostne ocene preskrbijo pri pristojnih organih in družbeno-političnih organizacij;

- treba je poudariti, da je šlo za zelo razvejano in kontinuirano medsebojno sodelovanje na vseh ravneh, od predsedstva SR Slovenije do občinskih komisij za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito;

Pri ocenjevanju teh in drugih dogodkov je treba zelo jasno povedati, da predstavniki JLA oziroma nekdanjega poveljstva ljubljanskega armadnega območja niso nikakor dali povoda za skalitev odnosov.

Prav nasprotno! Vedno smo se obnašali kot predstavniki ljudske in jugoslovanske armade. Že pred leti smo odprli vojašnice, domovi JLA pa so bili središča kulturnega in zabavnega življenja, posebej v manjših krajih. Vedno in povsod smo bili pripravljeni na konstruktivni dialog, tudi in predvsem o pobudah mladih, o jeziku v JLA in podobnem, na resne in upravičene kritike pa smo hitro reagirali. Seveda pa nismo in nikoli ne bomo za dialog na cesti, provokacije in žalitve.

Premajhna odprtost informativnega prostora za JLA tudi v Delu, glasilu SZDL Slovenije, kakor tudi dejstvo, da so se pripadniki JLA vedno zanašali, da se pred tendencioznimi napadi ne bodo branili sami, temveč bodo to vlogo prevzeli predstavniki družbeno-političnih organizacij, torej tudi SZDL Slovenije, je treba kritično oceniti. Ne nazadnje je tudi dejstvo, da je generalpodpolkovnik Svetozar Višnjić povišan v generalpolkovnika in postavljen na višji položaj, za pomočnika načelnika generalštaba oboroženih sil SFRJ, kar nesporno dokazuje zaupanje, ki mu ga je izkazalo predsedstvo SFRJ, v Sloveniji skoraj sramežljivo zamlčano!

Na podlagi vsega tega in še drugih dejstev sem predlagal, da svet za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito posreduje predsedstvu republiške konference SZDL Slovenije stališča za poglobljeno politično oceno odnosov in sodelovanja z JLA, in sicer:

- sodelovanje SR Slovenije in JLA je na vseh načrtovanih ravneh primerno, po oceni zveznega sekretarja za ljudsko obrambo in inšpekcije oboroženih sil SFRJ pa celo med najboljšimi v Jugoslaviji;

- protiaradno razpoloženje v Sloveniji so tendenciozno spodbudili posamezniki in skupine z raznih idejnih pozicij, nasprotnih ZKJ;

- tendenciozne napade na JLA, ki imajo politične cilje in motive, je treba odločno zavrnil, predvsem v sredstvih javnega obveščanja, s hitrejšo idejno-politično kvalifikacijo nosilcev;

– pozitivne ocene pripravljenosti sistema splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite niso in ne morejo biti alibi za oportunistem in defenzivnost družbeno-političnih organizacij glede sprejetih stališč, da je treba JLA vedno in povsod braniti pred tendencioznimi napadi;

– konstruktivne kritike stanja in razmer v JLA je treba spodbuditi in o njih razpravljati v okviru SZDL Slovenije in sicer tako, da ne bo prihajalo do zlorabe specifične zaprtosti vojaške organizacije;

– razprave o odprtih vprašanjih, še posebej o kompetenci predsedstva SFRJ kot vrhovnega poveljstva, oceno dosedanjih dosežkov in smeri razvoja koncepcije splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite, probleme jezikov v JLA, zastopanost Slovencev v JLA, informativno dejavnost JLA in podobno, je treba spodbuditi v strokovnem okolju in v kulturnem dialogu, s pripravljenostjo JLA za vse bolj odprte in strpne pogovore, pa tudi SZDL Slovenije mora postati odprta tribuna za JLA.

Pripomba:

Omenjeni članek sem napisal v dogovoru z generalmajorjem Ivom Tomincem, potem ko sva bila oba na zelo zanimivem pogovoru s pokojnim Jožetom Smoletom, predsednikom SZDL Slovenije. Takrat nama je tudi zaupno povedal, da je Kučanov stenogram "zmanjkal" pri njegovi tajnici. Tudi Smoletu sva napovedala navedeni članek.

Dan pred objavo oziroma tiskanjem Sobotne priloge me je poklical načelnik varnostnega oddelka 9. armade, češ da naj grem takoj v redakcijo Dela – Sobotne priloge in zahtevam črtanje določenega stavka. Poklical sem osebno načelnika SDV Slovenije in vprašal, za kaj gre. Rekel mi je, da nimam pravice pisati, kaj je SDV iskala in našla v Mikro-Adi (kar je bilo deloma res!) in da naj takoj zahtevam črtanje določenega stavka, ker bi sicer nastale zelo škodljive politične posledice! Seveda sem se takoj najavil pri odgovornem uredniku Miletu Šetincu in z lektorico sva hitro našla in prečrtala sporni stavek (kurziva). Zanimivo je, da so odgovorni iz SDV Slovenije kasneje pred parlamentarno komisijo prav to priznali kot osnovno dejstvo!

Reakcije na članek so bile silovite! Dne 20. februarja 1989 so bili v Delu objavljeni trije prispevki:

Pod naslovom **POVELJE JE TREBA ŠE PROUČITI** je novinarka Majda Vukelić poročala, da sta republiški izvršni svet in predsedstvo Slovenije prejšnji teden obravnavala informacijo skupine delegatov za proučitev okoliščin in posledic sodnega procesa proti četverici. Navedla je tudi, da sta posebno pozornost namenila tistemu delu informacije, ki vsebuje oceno zakonitosti povelja poveljnika 9. armade št. 5044-3 in ugotovila, da so ocene skupine delegatov "preuranjene in vprašljive". Tako je v okvirčku navedla tudi sledeče: "Glede ocene skupine delagatov, da zakon o splošnem ljudskem odporu ne pooblašča JLA za izdelavo kakršnihkoli ocen o do-

gajanju zunaj JLA, je izvršni svet menil, da skupina ne loči med samozaščito v oboroženih silah in izjemno uporabo enot in ustanov JLA za opravljanje družbene samozaščite zunaj JLA, kot ju določa omenjeni zakon. Samozaščita v oboroženih silah je, po mnenju izvršnega sveta, omejena samo na zaščito oboroženih sil. Ni pa omejena samo na zaščito pred tistimi viri in oblikami ogrožanja, ki se pojavljajo znotraj oboroženih sil, marveč obsega tudi ukrepe odkrivanja in preprečevanja dejavnosti zunaj oboroženih sil, ki so naperjene proti njim." Novinarica je še sporočila, da so se vsi slovenski forumi odločili podpreti predlog za pomilostitev četverice, ker da obsojenci sporne fotokopije vojaškega povelja niso izročili nikomur! (Kar pa je seveda bila velika laž in prevara! Kako pa je kopija povelja prispela v proustaško revijo Hrvatska Domovina? – Moja pripomba).

SPOROČILO ODBORA ZA VARSTVO ČLOVEKOVIH PRAVIC je bila reakcija na mnenje izvršnega sveta skupščine SR Slovenije z dne 16. februarja 1989 in Predsedstva SR Slovenije, ki je bilo naslednjega dne dostavljeno Predsedniku skupščini SR Slovenije, le to pa je to mnenje posredovalo občinskim skupščinam in delegacijam za republiško skupščino. Ker mnenje izvršnega sveta SR Slovenije v "bistveni točki nasprotuje stališčem" skupine delegatov, češ, da je "preuranjeno in vprašljivo", saj po oceni izvršnega sveta SR Slovenije "po obstoječi zakonodaji JLA dejansko ima vso pristojnost, da sprejema tudi politično-varnostne ocene". Pa nič! Zato Odbor opozarja, da je oblast v tej "...izjemno važni zadevi javnost povsem obšla", da stvar ni tako preprosta, ker da je šlo za protustavno dejanje!

RAFALNA POLEMIKA KRIVIC – KRANJC

(DELO, rubrika Prejeli smo, na drugi strani, 20. februar 1989)

Istega dne se je v Delu oglasil še osebno Matevž Krivic, član skupine delegatov skupščine SR Slovenije za proučitev okoliščin ljubljanskega procesa s člankom ŠE ENKRAT: NA ROB BLIŽAJOČI SE RAZPRAVI O SODELOVANJU Z JLA. V njem me Krivic obtožuje, da skušam "z nekaterimi neresničnimi trditvami spodbiti oceno o nezakonitosti in neustavnosti 5. in 6. točke spornega vojaškega povelja", a obenem dodaja, da ne gre za "vsiljeno tezo Krivica in drugih", temveč za oceno skupine delegatov, kar naj bi "tendenciozno zamolčeval". Potem Krivic nadaljuje, da ne morem navesti "nobenega pravnega protiargumenta", seveda razen "ustaljene prakse" o izmenjavi raznih ocen, tudi politično-varnostnih, saj najvišji predstavniki Slovenije Kučan, Stanovnik in Popit "...niso vedeli povedati ničesar. Bo Kranjc te tri obtožil, da so nam kaj zamolčali – ali bo umaknil svojo trditev kot neresnično in se za to opravičil?" Na koncu je Krivic podčrtal kot čisto neresnico mojo navedbo, da si poveljniki enot "politično-varnostne ocene priskrbijo pri pristojnih organih in družbeno-političnih organizacijah", češ, da je podpredsednik Predsedstva SFRJ Stane Dolanc povedal nekaj povsem

drugega. Zato Krivic postavlja naslednje vprašanje: "Bo Kranjc obtožil Staneta Dolanca, da je neresnično informiral skupino delegatov republiške skupščine – ali bo (Kranjc) tudi to svojo trditev umaknil kot neresnično in se za to opravičil?"

Ko sem zjutraj na delovnem mestu prebral oba članka, sem najprej poklical uredništvo Dela, pravzaprav dežurnega urednika in ga vprašal, če lahko po telefonu sporočim odgovor na Krivičev članek v rubriki Prejeli smo, ki se je nahajal na drugi strani. Čez pol ure sem tajnici urednika izdiktiral naslednji odgovor (to prakso sem kasneje v tej "rafalni" polemiki tudi nadaljeval):

ŠE ZADNJIČ NA ROB BLIŽAJOČI SE RAZPRAVI O SODELOVANJU Z JLA

(DELO, Prejeli smo, 21. februarja 1989)

Z isto naglico odgovarjem, ne da bi prepričeval delegate slovenske skupščine, temveč tovarišu Krivicu, ker se mi zdi, da želi še v zadnjem trenutku ohraniti svoj konstrukt, namreč, da je že tolikokrat omenjeno vojaško povelje protiustavno in nezakonito.

Tovariš Krivic želi dokazati, da so moje trditve "čista neresnica", zahteva, naj jih umaknem in se celo opravičim. Ne pove le komu...

Očitno pa tovariš Krivic pozablja, da pripadniki JLA nismo nikdar servirali neresnic in laži. Zato sem tudi na sestanku sekretariata sveta za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito pri republiški konferenci SZDL Slovenije odločno zahteval, naj si že enkrat nalijemo čistega vina, pa naj potem članstvo SZDL Slovenije presodi, kdo komu laže in ga zavaja, Krivic ali pa jaz. Grdo je, da me tov. Krivic poziva, ali bom nekatere slovenske voditelje "obtožil", da so kaj zamolčali ali celo neresnično informirali, ker pač javnosti ni znano, o čem je vse tekla beseda.

Ne bom ponavljal, kar sem že zapisal v Sobotni prilogi na rob bližajoče se razprave o sodelovanju z JLA. Dodam naj samo nekaj drobcev:

1. Bivši poveljnik ljubljanskega armadnega območja je bil član republiškega komiteja za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito, pa je logično predpostaviti, da so vsaj tam razpravljali o politično-varnostnem položaju, ocenah in podobno. Nižjih ravni ne bom omenjal, čeprav je bilo sodelovanje prav tam zelo razvejano.

2. Predsedstvo SR Slovenije je v začetku leta 1988 posredovalo bivšemu poveljstvu ljubljanskega armadnega območja svojo vojaško-politično oceno (datuma in številke ne bom navajal).

3. Odločno trdim, da točka 5 omenjenega povelja vsebuje tudi drugo alinejo, v kateri se samo ponavlja napotilo iz vsakdanje prakse, bazirane na smernicah Predsedstva SFRJ (in metodičnih navodilih), da si podrejeni poveljniki priskrbijo elemente za politično-varnostne ocene pri pristojnih organih družbeno-političnih organizacij.

Pripomba:

Ob omenjenem odgovoru se nahaja še SPOROČILO ODBORA ZA VARSTVO ČLOVEKOVIH PRAVIC, kot odgovor na članek Majde Vukelić POVELJE JE TREBA ŠE PREUČITI.

PRVI OPOMIN IZ BEOGRADA IN ODGOVOR

Moram priznati, da je bil 21.februar 1989 zame naporen in "vroč" dan. Kot glavni vodja skupine za razformiranje 9.armade sicer nisem imel posebnega dela, zato pa sem vsak trenutek izkoristil za priprave na generalski izpit. Zjutraj smo s kolegi ob obvezni turški kavici prebrali moj članek v Delu oziroma odgovor Krivicu. Potem je zazvonil telefon in zaslišim: "Tukaj načelnik kabineta predsednika Stanovnika. Prebrali smo vaš članek v današnjem Delu, pa Vam sporočam, da bomo jutri demantirali Vaše navedbe pod drugo točko!" Bil sem seveda presenečen glede arogantnega tona klicatelja, zato sem samo preprosto dejal, da nimajo česa demantirati, saj smo nedavno tega arhivirali vse do sedaj poslano vojaško-politične ocene Predsedstva SR Slovenije in drugih organov! Povedal sem mu tudi, da imam kopijo spiska pred seboj! Sogovornik je samo dejal, da to ne bo točno in da nam predsednik Stanovnik oziroma njegov kabinet ni ničesar pošiljal, nakar sem mu pač povedal, da gre za knjižico zelene barve s podpisom predsednika Stanovnika, dobili pa smo jo od RSLO pod št. 801/51 dne 10. marca 1988 z oznako "državna tajnost". Tistemu "hvala" je sledila še sočna bosanska beseda, ki je ne bom ponavljal.

Potem me je glavni risar klical na ogled topografske karte Poveljniško potovanje 3.korpusa kot del praktičnega generalskega izpita na terenih Like in Korduna. Ko sem se vrnil v pisarno, sem na mizi našel listek z naslednjo vsebino: "Klical je Potrč. Pokliči na telefon 219-858. Ali pa Marinca na 224-211! Takoj se javi admiralu Brovetu in generalu Ceraniću!" Takoj sem vedel, da se bo začelo kolo...Klical sem kar po vrsti. Miran Potrč, predsednik slovenske skupščine mi je prijazno povedal, da želi čimprej govoriti z menoj in zvedeti za vsebino "druge alineje"! Da je admiral Brovet že odobril, da mu vsebino ustno povem! Zmenila sva se ob 15.30 v njegovi pisarni. Admiral Brovet me je mirno vprašal, ali imam odobritev zveznega sekretarja za ljudsko obrambo za časopisne polemike. Povedal sem mu za dogovor z generaloma Ceranićem in Tomincem, pa mi je odvrnil, da potrebujem za vsak članek odobritev osebno generalpolkovnika Veljka Kadijevića, zveznega sekretarja za ljudsko obrambo. Odvrnil sem, da člankov nisem pisal kot privatna oseba in da bom poslal poročilo generaloma Ceraniću in Tomincu. Potem mi je admiral Brovet naročil, kaj vse lahko povem Miranu Potrču in naj ga skušam prepričati, da bi skupščina odložila sklep o pomilostitvi četverice. Ker nisem našel generala Tominca, sem še poklical generala Ceranića, načelnika varnostne uprave JLA. Vse je že vedel in racionalno zaključil: "Nikar se ne

sekiraj! Zvezni sekretar vse spremlja. Vse smo prebrali. Dobro je. Zvečer pošlji depešo!”

Po večerji sem se vrnil v pisarno in napisal depešo zveznemu sekretariatu za ljudsko obrambo, strogo zaupno štev. 69-2 z dne 21. februarja 1989, iz katere navajam naslednje poudarke:

Namesto generalmajorja Iva Tominca sem postal član sveta za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito pri republiški konferenci SZDL Slovenije. Ko sem ga spremljal na poslovilnem obisku pri Jožetu Smoletu, predsedniku Rrepubliške konference SZDL Slovenije, nama je povedal, da so Kučanov stenogram “sunili pobalini” iz Mladine pri njegovi tajnici, tako da ima tudi on določene nevšečnosti.

General Tominc je že jeseni 1988 sodeloval pri pisanju delovnih tez o sodelovanju z JLA, potem sem pa delo nadaljeval jaz. Ker je bil delovni material v uvodu in zaključkih precej zmaličen, sem v dogovoru z generalom Tomincem napisal dejansko nov tekst. Obenem sem napisal teze za članek in vam ga poslal v odobritev 5. januarja 1989. Poleg ustne izjave, da so teze dobre, nisem dobil vrnjene kopije!

Ker je bila na sestanku sveta za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito izražena namera, da se v zaključku ne omenjajo politične ocene preteklih dogodkov, predvsem pa sojenja četverici, sem odločno protestiral in zahteval, da se slovenski javnosti nalije čistega vina in pove prava resnica! Predložil sem tudi pisne zaključke, pa nič! Napovedal sem, da bom celo stvar obelodanil v javnosti. General Tominc se je s tem strinjal.

Tako je 18. februarja 1989 v Sobotni prilogi Dela izšel članek pod naslovom Na rob bližajoči se razpravi o sodelovanju z JLA, v katerem sem se predstavil kot predstavnik JLA v svetu za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito. Pri tem nisem omenjal čina, torej sem nastopil v smislu navodil vojaškega vodstva, da skozi forume družbeno-političnih organizacij in z javnim reagiranjem omogočimo prikazovanje stvarnega stanja in problemov.

V navedenem članku sem posebej poudaril naslednje: proces proti četverici ni montiran s strani JLA in zato tudi ni politični proces; vojaško povelje so našli slučajno; gre za cirkularni akt generalštaba oboroženih sil SFRJ, ki je napisan v operativno-učnem oddelku in ne v varnostnem oddelku (kakor trdi Mladina); nedavno je arhiviran z rokom čuvanja 10 let, kar pa ne pomeni, da več ne velja; da ni usmerjen proti Sloveniji; da točki 5. in 6. nista protiustavni in protizakoniti, kakor trdijo Krivic in drugi, ker je na podlagi dosedanje prakse tudi logično sklepati, da povelje vsebuje tudi navodila podrejenim starešinam, da si elemente za politično-varnostne ocene priskrbijo pri določenih organih v družbeno-političnih skupnostih.

Na koncu sem tudi predlagal, da naj republiška konferenca SZDL Slovenije sprejme idejno-politične zaključke glede sodelovanja z JLA,

kar se pa ni zgodilo. Sekretar sveta Marjan Kompare, bivši operativec SDV Slovenije, je potem moral pisno pojasnjevati, zakaj se je to zgodilo.

Preden je bil članek objavljen, sem na intervencijo načelnika SDV Slovenije v redakciji Dela (pri lektorici) izbrisal stavek, da so organi SDV pravzaprav iskali Kučanov stenogram, kar naj bi urednik Mile Šetinc izkoristil in povedal ostalim članom Bavčarjevega odbora. Osebnostega ne verjamem, saj sem imel s Šetincem prijeten pogovor, omenil pa sem mu tudi, da je bil njegov oče naš (varnostni) rezervni oficir.

Že v ponedeljek, 20. februarja 1989, je na članek reagiral Matevž Krivic, član skupine delegatov za proučitev okoliščin procesa proti četverici, češ da sem navkljub izjavam tovarišev Dolanca, Kučana, Stanovnika in Popita napisal čiste neresnice. Pozival me je, naj jih javno zanikam. Ker sem želel na članek Krivica čimprej odgovoriti, mi je urednik Dela rezerviral prostor, tako je že 21. februarja 1989 izšel moj odgovor, v katerem sem navedel, da kot pripadnik JLA nikdar nisem navajal laži in neresnice, in kot dokaz temu navedel naslednja dejstva:

a) da je bil bivši poveljnik ljubljanskega armadnega območja član republiškega komiteja za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito, pa je logično predpostaviti, da so vsaj tam razpravljali o politično-varnostnem položaju in ocenah, oziroma da so podobno delali podrejeni poveljniki s predstavniki družbeno-političnih organizacij v svoji coni odgovornosti;

b) da je predsedstvo SR Slovenije poslalo poveljstvu ljubljanskega armadnega območja v začetku 1988 svojo vojaško-politično oceno (brez navajanja številke in datuma);

c) da 5. točka vojaškega povelja 5044-3 vsebuje dve alineji, pa se tako v drugi alineji samo ponavlja navodilo iz vsakodnevne prakse, temelječe na smernicah Predsedstva SFRJ (in metodičnih navodilih), namreč, da si podrejeni poveljniki priskrbijo elemente za politično-varnostne ocene.

Reakcije so najprej prišle iz kabineta predsednika Predsedstva SR Slovenije. Sekretar tega kabineta mi je sporočil, da bodo javno demantirali mojo navedbo pod b). Odgovoril sem, naj raje prej preverijo, ali je RSLO dne 10. marca 1988 pod DT štev. 801/51 poslal poveljstvu ljubljanskega armadnega območja zeleno knjižico z naslovom Vojaško-politična ocena Predsedstva SR Slovenije za 1987. leto, nakar se je sekretar samo zahvalil za obvestilo (še prej pa je sočno zaklel).

Po telefonu me je poklical admiral Brovet. Najprej mi je očital, zakaj sem se brez odobritve zveznega sekretarja za ljudsko obrambo spustil v časopisne polemike, potem pa mi dovolil, da tovarišu Potrču ali Marincu povem vsebino druge alineje 5. točke povelja 5044-3.

Potem sem se odzval na telefonski klic tovariša Mirana Potrča, predsednika skupščine SR Slovenije, ki mi je predlagal, če lahko pridem k njemu v pisarno ob 15.30 uri. Po krajšem uvodnem predstavljanju sva

ugotovila, da sva skupaj hodila na I.gimnazijo v Mariboru in se spominjala nekih mladinskih akcij iz tega obdobja, ko sem bil na gimnaziji mladinski sekretar. Tovariš Potrč me je seznanil, da so bili v skupščini zelo presenečeni, ko sem v včerajšnjem članku navedel, da ima 5.točka vojaškega povelja 5044-3 dve alineji, po Krivicu pa naj bi jim Stane Dolanc povedal, da gre samo za eno alinejo. Tov. Potrč mi je povedal, da so celo dopoldne pregledovali omenjeni stenogram Staneta Dolanca in da nikjer niso našli trditve Krivica, zato je verjetno, da celotna izjava niti ni bila stenografirana.

Potem sem navedel, da se druga alineja točke 5. glasi takole: "U izvršavanju ovog zadatka organizovati sadejstvo sa organima bezbednosti i samozaštite i drugim strukturama u zoni odgovornosti. Nosioc zadatka: OB. Rok: 1. februar 1988 i stalan zadatak."

Tovariš Potrč me je prosil, če lahko naslednji dan na zaprti seji republiške skupščine navede, da sem mu jaz posredoval omenjeno informacijo. Predlagal sem mu, da naj kot vir raje navede admirala Broveta, namestnika zveznega sekretarja za ljudsko obrambo. V nadaljevanju pogovora mi je tovariš Potrč povedal, da bo skupščini predložil pozitivno oceno vojaškega povelja 5044-3. Na njegovo prošnjo sem po pogovoru pomagal tovarišu Miranu Bogataju, podsekretarju v RSLO in znancu, pri končni redakciji te ocene. Nato mi je tov. Potrč povedal, da bo republiški skupščini posredoval in podprl predlog Predsedstva SR Slovenije, da se četverica pomilosti, obenem pa bo podpiral nadaljevanje dela komisije za proučevanje okoliščin procesa proti četverici. V odkritem in polemičnem razgovoru sem tovarišu Potrču odsvetoval podporo aktu pomilostitve četverice, ker bo to izzvalo med pripadniki JLA zelo negativne odmeve in posledice. Ostal je pri svojem stališču, ker pač ne more nasprotovati predlogu Predsedstva SR Slovenije, čigar predlog je že bil objavljen v današnjem Delu. Omenil je tudi, kako je prepričan, da bo primer četverice zelo hitro pozabljen in da v slovenski javnosti ne bo imel posebnega odziva. Jaz sem nasprotno tovarišu Potrču argumentirano predstavil določene elemente iz sodobnih vojaških doktrin, po katerih se proces destabilizacije neke družbe (tudi njemu so poznani načrti tujih obveščevalnih služb) navadno začnejo pri kompromitaciji oboroženih sil in njenih predstavnikov. Ta proces pa se je pri nas že začel...Vendar je Potrč menil, da ne smemo biti tako črnogledi!

KDO ZAVAJA?

(DELO, Prejeli smo, 22. februar 1989)

To je naslov odgovora Matevža Krivica, člana skupine delegatov za proučitev okoliščin ljubljanskega procesa. V uvodu se strinja, naj javnost presodi, kdo jo zavaja: on ali jaz, nato pa ponavlja že izrečene trditve o moji "čisti neresnici". Kot novo pa razume mojo trditev o neki "drugi

alineji", ki da je v besedilu Staneta Dolanca ni bilo, pa meni "da je tudi Kranjc nikoli ni videl, ker je ni. Ali pa naj jo JLA pokaže, če že trdi, da je".

POZIV TOVARIŠU KRIVICU

(DELO, Prejeli smo, 23. februar 1989)

Z vezi s prispevkom v Delu dne 22.tega meseca "Kdo zavaja (slovensko javnost)?, vas javno pozivam, če ste bili prisotni na razpravi v republiški skupščini, da se mi javno opravičite z isto naglico, s katero ste zavajali slovensko javnost.

Obenem vam priporočam, če vas bodo seveda spustili zraven, da se 23.tega meseca ob 8. uri udeležite seje sveta za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito skupščine mesta Ljubljane, kjer bodo baje tajno razpravljali o strogo zaupni vojaško-politični oceni...

Pa brez zamere, čeprav sem z vami opravil na hitro. Drugič ne pozabite, da ima laž še vedno kratke noge.

ODGOVOR TOVARIŠU KRANJCU

(DELO, Prejeli smo, 24. februar 1989)

Matevž Krivic začne takole: "Z zahtevano naglico Vam – žal brez opravičila – sporočam", da je sicer bil na seji republiške skupščine in "slišal" vsebino famozne "druge alineje", da pa ji ne verjame, ker sem mu serviral že "tretjo različico"! Zato ponavlja "že tretjič", da so moje trditve "čista neresnica"!

Zaključuje pa takole: "Da ima laž kratke noge, bi v dialogu z Vami težko pozabil. Ali pa Vi poznate tisto o zmikavtu, ki, da bi odvrnil pozornost od sebe, začne vpiti: "Primitite tatu!"?

Zaradi že omenjenega opomina admirala Broveta, da nimam dovoljenja zveznega sekretarja za ljudsko obrambo za tovrstno polemiko s Matevžem Krivicem o vsebini in formi vojaškega povelja 5044-3, Delu nisem poslal že pripravljeni odgovor:

ŠE ZADNJI ODGOVOR TOVARIŠU KRIVICU

(Neodposlan, kasneje, 16. junija 1997 objavljen v Mladini)

Namesto, da se lepo in hrabro opravičite za tiste dve dokazane točke, še vedno žonglirate z "novimi" dokazi. Namreč, dlakocepske "analize" so brez osnove, ker sami zelo dobro veste, da niti jaz nisem smel dobesedno citirati del vojaškega povelja.

Ker še vedno vztrajate pri nekakšnih "čistih neresnicah", mi samo vzbujate opravičen sum, da imate tudi Vi kopijo dokumenta! Bojim se, da ste se prav zaleteli in padli v zanko!

Zadnjič sem napisal, da zavajate slovensko javnost. Iz priloženega dopisa in "internega navodila" Bavčarjevega odbora z dne 13.februarja 1989, pa izhaja, da ste člani tega odbora, pa tudi Vi, tovariš Krivic, kot bivši pravno-upravni ekspert, prav lepo PRITISKALI na delegate slovenske republiške skupščine. Komentar je odveč.

Priloženi dokazi (kopije):

a/ SPOROČILO ZA JAVNOST (OSNUTEK)

1. Odbor za varstvo človekovih pravic poziva javnost, da podpre ugotovitve skupine delegatov republiške skupščine o nezakonnosti dela spornega vojaškega povelja in o njegovi neskladnosti z duhom ustave. Že iz dosedanjih javnih sporočil te skupine delegatov je namreč razvidno, da je skupina v osnovi sprejela argumentacijo, ki jo je Odbor o tem vprašanju podal že julija 1988 v svojem sporočilo za javnost št. 38.

2. O katerih vprašanjih je znotraj skupine delegatov prišlo do različnih mnenj, javnosti še ni znano, ker je ocena javnosti in zakonitosti povelja vključno z ločenimi mnenji nekaterih članov skupine delegatov za sedaj še označena kot strogo zaupno gradivo. Odbor zato poziva vso demokratsko javnost, naj na svoje delegacije in delegate, kakor tudi neposredno na Skupščino SR Slovenije naslavlja zahteve za javno objavo ocene ustavnosti in zakonitosti povelja, v kateri sta citirani sporni točki vojaškega povelja.

3. Hkrati poziva Odbor tudi k enaki podpori takemu predlogu stališč in sklepov Skupščine SR Slovenije o tej zadevi, kot jih je v sobotni prilogi Dela, z dne 11. februarja 1989, objavil član skupine delegatov Matevž Krivic.

b/ DOPIS ODBORA KOLEKTIVNIM PODPISNIKOM

ODBOR ZA VARSTVO ČLOVEKOVH PRAVIC

Kersnikova 4, Ljubljana

Datum: 13. februarja 1989

Številka: 19/89

KOLEKTIVNIM PODPISNIKOM

Spoštovani!

Skupina delegatov za preučitev okoliščin in posledic procesa... (nejasno)... informacijo obravnavale nekaj dni pred sejo republiške skupščine, ki bo 22. februarja 1989. zavzele do nje svoja stališča in določile delegate. Ti delegati bodo odločali o tem, ali bo slovenska skupščina potrdila ugotovitve svoje skupine delegatov o nezakonnosti spornega vojaškega povelja in jih prevzela kot svoje ali ne, od česar utegne biti seveda v precejšnji meri odvisna tudi nadaljna usoda štirih obsojencev v ljubljanskem vojaškem procesu.

Odbor za varstvo človekovih pravic se obrača na vas s prošnjo, da v svoji sredini sodelujete pri oblikovanju stališč in pobud, ki naj bi jih delegati zastopali v republiški skupščini ali pa neposredno republiški skupščini sporočite svoje strinjanje ali nestrinjanje s predlogom skupščinskih stališč, ki jih je v Delu 11. februarja 1989 objavil član skupine delegatov Matevž Krivic oziroma te predloge še dopolnite.

V prilogi vam pošiljamo pripomoček za vaše angažiranje pri oblikovanju vaših pobud in stališč bodisi na ravni skupine delegatov oziroma pri posredovanju neposrednih pobud republiški skupščini.

Glede na časovno stisko v kateri smo vsi, tako delegati kot delegatska "baza" nujno potrebujemo vašo pomoč, da bo republiška skupščina oblikovala jasna in nedvoumna stališča do dela in ugotovitev skupine delegatov za proučitev okoliščin in posledic procesa pred vojaškim sodiščem v Ljubljani.

Hvala lepa.

Okrogli pečat Odbora

Podpis: za Odbor za varstvo človekovih pravic, Bojan Fink

c/ INTERNO "NAVODILO"

1. Dobiti kontakt s posameznimi člani skupin delegatov v občinah oziroma v širših delgatskih okoliših (za več občin skupaj), ker bodo 22. februarja samo oni (in pa morda še člani republiških vodstev SZDL, Zk, ZZB in ZSMS) lahko prebrali zaupni del poročila... z ločenimi mnenji).

2. V skupinah delegatov zahtevati tudi razpravo o ločenih mnenjih... in v primeru podpore, naj skupine delegatov oziroma njihovi delegati... podporo ločenim mnenjem tudi izrazijo na seji Skupščine SR Slovenije... naj predlagajo, da se skupščinski sklepi ustrezno popravijo. V... je treba formalno vložiti amandma na uradni predlog stališč skupščine SR Slovenije (ta predlog bodo skupine dobile šele 15. ali 16. februarja) in sicer... amandmaju, naj se v točki "da Skupščina SR Slovenije sprejme informacijo o delu skupine delegatov in njeno oceno povelja", doda: "in ločeno mnenje k tej oceni, zlasti 4. in 5. ločeno mnenje". Zadnji dve ločeni mnenji sta namreč vsebinsko pomembnejši od prvih dveh, zadnje pa najbolj (doseči podporo vsaj temu!). Vsebuje ocene, kaj nezakoniti del povelja politično pomeni (to ločeno mnenje so podprli Matevž Krivic, dr. Lovro Šurm, Vika Potočnik in Marija Pehan). Ta del informacije (z ločenimi mnenji) bo seveda brez "tajnih" podatkov objavljen ta teden v Teleksu.

3. Skušati doseči podporo predlogu stališč, ki ga je pripravil Matevž Krivic (glej Delo – sobotno priložo, 11. februarja 1989), in to podporo izraziti v obliki amandmajev na uradni predlog stališč, v katerem bodo nekatere od Krivičevih 12 točk najbrž izpuščene ali ublažene. Amandmaje je potrebno vložiti takoj (dogovoriti se zanje že na sejah skupin delegatov pred 22. februarjem) in potem pri njih vztrajati na seji Skupščine SR Slovenijo. Vztrajati pri glasovanju o amandmajih, ne jih umikati! Isto velja za glasovanje na seji skupine delegatov!

4. Če bo prišlo do tega, da bi npr. zbor združenega dela sprejel odločnejše stališče od drugih dveh zborov in bo potrebno usklajevanje stališč med zbori, zahtevati, da v usklajevalno komisijo pridejo tisti delegati, ki so predlagali sprejete amandmaje. Če predsednik zbora predloži drugačno sestavo komisije, takoj zahtevati besedo, predlagati spreminjalni predlog in vztrajati, da predsednik da ta spreminjalni predlog na

glasovanje. Po poslovniku mora dati spreminjevalni predlog na glasovanje pred svojim predlogom. Če bi hotel ravnati obratno, je treba takoj priti za govorniški pult in (po poslovniku) zahtevati besedo o proceduralnem vprašanju, v kateri je potrebno opozoriti na kršitev poslovnika.

Pripomba:

Vsi trije dokumenti so bili 20. februarja 1989 poslani osebno predsedniku Skupščine SR Slovenije, Miranu Potrču. Kopije (pod b/ deloma nejasno) sem dobil naslednji dan, seveda anonimno.

MEDIJSKI NAPADI IN MANIPULACIJE 1989-1990

Mladina je februarja 1989 v rubriki POVELJE 5044-3 odstopila Matevžu Krivicu kar štiri strani (42-45) za dva članka. V prvem članku pod naslovom ZDAJ BO ZARES VROČE detaljno secira prvo in drugo mnenje "slovenske vlade" in ji daje nezadostno oceno! Predstavi tudi stališče Predsedstva SR Slovenije in ugotovi, da je "nekoliko bolj previdno". V drugem članku pod naslovom TAJNO POROČILO pa v podnaslovu stoji: VISOKI FUNKCIONAR JLA IN BIVŠI NAČELNIK Kosa MARIJAN KRANJEC ZATRJUJE, DA NAJ BI SI NEKATERI SLOVENSKI POLITIKI S POVELJSTVOM JLA IZMENJAVALI V POVELJU SPORNE VARNOSTNO-POLITIČNE OCENE.

Krivic najprej razlaga, kaj je vse napisal v Teleksu in kaj vse vsebujejo njegova ločena menja k stališčem skupine delegatov. Nato pa v nadaljevanju članka s podnaslovom PRVA REAKCIJA JLA, zapiše naslednje: "Na koncu tega prikaza najpomembnejšega dela naše ocene ustavnosti in zakonitosti spornega povelja naj se na kratko dotaknem še prve javnosti (in meni osebno) znane reakcije predstavnikov JLA na oceno naše skupine delegatov o nezakonitosti in neustavnosti dveh točk spornega povelja. Mislim na prispevek Marijana Kranjca Na rob bližajoči se razpravi o sodelovanju z JLA v zadnji Sobotni prilogi Dela, kjer se je Marijan Kranjc, čeprav v nekem drugem prispevku, predstavil kot bivši član kolegija poveljnika ljubljanskega armadnega območja ter kot namestnik in zastopnik načelnika štaba. Čeprav je naša ocena...znana že natančno tri meseca, je JLA...doslej molčala kot grob." Potem navaja, kako "M.Kranjc ne more navesti nobenega pravnega protargumenta" razen "ustaljene prakse, da si predstavniki družbeno-politične organizacije in družbeno-politične skupnosti Slovenije in nekdanjega poveljstva ljubljanskega armadnega območja redno izmenjujejo vojaško-politične in politično-varnostne ocene." Zatem Krivic zopet dodaja, da jim Kučan, Stanovnik in Popit o "morebitni menjavi politično-varnostnih ocen"...niso vedeli povedati ničesar." Ponavlja tudi vprašanje ali bo "Kranjc obtožil Staneta Dolanca, da je neresnično informiral skupino delegatov..."

Kmalu zatem sem opravil praktični del generalskega izpita in se intenzivno pripravljaj na teoretični del. Ko sem tudi tega uspešno opravil, sem iz Beograda nadaljeval pot v Bitolo, v Makedonijo, kamor sem bil

premeščen na dolžnost načelnika štaba 41.korpusa. Potem sem 22. decembra 1989 oblekel tudi generalsko uniformo...

Novi Demosov republiški sekretar za ljudsko obrambo (Janša) in sekretar za notranje zadeve (Bavčar) mi nista dala miru niti v oddaljeni Makedoniji. Obsojenega nemškega (in še kakšnega) vohuna Nurifa Rizvanovića, bivšega podčastnika JLA, so medijsko izkoristili tudi za blatenje pripadnikov JLA, predusem pa varnostne službe. To sem najprej zvedel iz beograjskih Večernjih novosti 25. julija 1990 v članku z naslovom ŽALJIVI OBRAČUN – Polkovnik Aksentijević na muhi Demokracije, kjer je med drugim rečeno, da “izhaja iz garniture ljudi bivšega devetega armadnega območja, kot so...general (prej polkovnik) Marijan Kranjc. To je garnitura ljudi, ki je privatizirala institucije SDV za ustvarjanje protislovenske klime.” Članek v Demokraciji, katere urednika sta bila Bavčar in Janša, je bil objavljen 24. julija 1990 pod naslovom “Vohun v skupščini”, napisal pa ga je Jože Novak. Najbolj prisrčno sem se moral nasmejati “cvetki” v okvirčku: “Vsekakor se v igri pojavljajo imena, ki so dostikrat zbujala strah: polkovnik (danes general) Marijan Kranjc, general Višnjić, polkovnik Mutić, admiral Brovet, polkovnik Aksentijević... Kdo je stvar požegnal politično in koval dobiček, se danes še ne ve... Ko se bo začelo odkrivati ozadje procesa proti četverici, bo mogoče tudi pojasnjeno, kakšno vlogo naj bi imel proces proti Rizvanoviću in še trem obtoženim.”

Podobne zapise sem pozneje bral še v Mladini, Delu-X in drugje. Predobro sem vedel, kaj vse to pomeni – najprej diskreditacija, potem pa aretacija! Ker se pač nisem mogel braniti drugače (z neposrednimi odgovori in polemiko), sem ubral drugo pot: po službeni poti sem že 30. julija 1990 zahteval od vrhovnega poveljstva (Predsedstva SFRJ) “adekvatno pravno in moralno zaščito osebne integritete kot generala in bivšega načelnika varnostnega oddelka 9.armade”! Pravobranilstvo 3. vojaškega območja v Skopju je sicer zahtevalo še dodatne podatke, ker se jim je moj zahtevek zdel nekaj povsem novega. Poslal sem jim “genezo” napadov Mladine in Bavčarjevega odbora na mojo osebnost in predlagal tudi tekst, s katerim bi Predsedstvo SFRJ zahtevalo demanti in opravičilo urednika Demokracije. Na koncu sem tudi dodal, da je to edini način “za hitro in učinkovito zaščito pripadnikov JLA, ker so vsi ostali načini v Sloveniji prepočasni in brez učinka, ker se ne objavljajo demantiji”. Pa nič!

Par dni pred tem sem predal prošnjo za upokojitev, ker sem zvedel, da se bo zaostreni položaj v Sloveniji in Hrvaški reševal direktno z oboroženo silo! Torej, prevladali so “jastrebi” v vrhu JLA, na kar me je pred letom dni v Zagrebu opozarjal že pokojni prijatelj generalpodpolkovnik Ilija Ceranić! Pri tem pa nisem hotel sodelovati... V začetku oktobra 1990 sem bil že pri svoji družini v Ljubljani. Dokazal sem svojo maksimo, da je samo družina resnična domovina! Prava domovina me je dvakrat kaznovala!

MEDIJSKI NAPADI IN ODGOVORI 1992-1998**VIS & VOMO**

(Mladina, št. 50, 17. decembra 1992)

“Spoštovani gospod! Na podlagi Vam znanin ustavnih in zakonskih določil ste dolžni v prihodnji številki Mladine in na istem mestu kjer je bil objavljen članek VIS & VOMO Ali H.Žerdina objaviti, poleg opravičila za blatenje in lažno obveščanje bralcev, tudi naslednje podatke:

– Varnostno službo JLA sem zapustil po službeni dolžnosti novembra 1987 in torej nisem mogel biti načelnik v času “noči dolgih nožev” (vaša sintagma);

– načelnik varnosti v ljubljanskem armadnem območju nisem bil niti tri polna leta, torej ne gre za “dolgoletnega šefa varnosti”;

–upokojen nisem “danes”, temveč sem bil upokojen na lastno zahtevo 30. septembra 1990 oziroma 1. januarja 1991 v činu generalmajorja in kot načelnik štaba korpusa v Bitoli.

Upam, da se boste strinjali, da imajo bralci Mladine pravico do objektivne informacije o vseh ljudeh, posebej pa še o državljanih RS in davko-plačevalcih”.

Pripomba:

To je bilo moje prvo javljanje v samostojni državi – Republiki Sloveniji. Moral sem pač odgovoriti na lažno obveščanje in (nadaljevanje) blatenja. Zanimivo je, da urednik Mladine ni imel toliko poguma, da bi objavil tudi prvi odstavek demantija! To je bil očiten znak, da zamere niso pozabljene in da bodo nadaljevali po starem!

V začetku 1994 sem začel prebirati celjski tednik NOVA DOBA, kjer se je kot “specialni” sodelavec pojavil moj bivši predpostavljeni poveljnik mag. Konrad Kolšek, generalpolkovnik v pokoju. Bral sem tudi zanimive prispevke polkovnika dr. Vase Predojevića, starega znanca. Toda 3. avgusta 1994 sem onemel! Poleg objave odredbe o formiranju nove parlamentarne komisije za preiskavo o politični odgovornosti za proces proti četverici, je na isti strani, s podpisi glavnega urednika Milana Medena in direktorja Janeza Severja, objavljen tudi naslednji:

ODLOK NOVE DOBE O VABILU PRIČE ŽIVKA MAZIĆA in MARIJANA KRANJCA

(Nova doba, 3. avgusta 1994)

“Predlagamo, da najprej pristopi k zaslišanju dr. Živko Mazić, stanujoč v Beogradu izven hotela Bristol, vojaški tožilec na procesu JBTZ v Ljubljani in z njim upokojeni general, Slovenec, šef vojaške varnostne službe Marijan Kranjc, upokojenec Države Slovenije, stanujoč v Ljubljani. Posebni znak: na spisku generala Dolničarja ga ni med agresorji (nekaterih drugih tudi ne).”

Pripomba:

Torej, napadajo me tudi "naši"! Nisem mogel verjeti, pa sem odgovoril z jezo in ogorčenjem!

DIREKTORJU IN UREDNIKOM NOVE DOBE

(Nova doba, Celje, 10. avgusta 1994)

Gospodje, po zakonu o informiranju prosim, da objavite moj odgovor na istem mestu v vašem nestrankarskem časopisu, kjer ste 3. avgusta tega leta objavili zame tendenciozni in žaljiv odlok Nove dobe o vabilu priče, seveda z javnim opravičilom!

Prvič, povezovanje takratnega vojaškega tožilca in mene kot šefa vojaško varnostne službe v času procesa proti Jbtz je skrajno tendenciozno in neresnično! Namreč, novembra 1987 sem bil postavljen za načelnika operativno-učnega oddelka poveljstva 9. armade, pa zato o procesu nimam kaj pričati!

Drugič, navedbe, da sem upokojenec države Slovenije, posebno pa tista o posebnem znaku, da me ni na Dolničarjevem spisku agresorjev, so zame izredno žaljive!

Namreč, jaz si kot upokojenec nisem izbiral države. Najprej sem bil upokojenec SFRJ, potem pa je to obvezo sprejela Slovenija. Upokojenec sem postal na lastno željo! Za upokojitev sem zaprosil julija 1990, takoj ko sem zvedel za načrtovani vojaški poseg proti Sloveniji. V prošnji sem sicer navedel družinske razloge, zapisal pa sem tudi, da ne želim služiti novokomponiranim ekstremistom in fundamentalistom četniškega, ustaškega ali belogardističnega tipa! Dne 24. septembra 1990 sem bil s činom generalmajorja na dolžnosti načelnika štaba (obenem namestnika komandanta) 41. korpusa v Bitoli, Makedonija, razrešen aktivne službe in se 11. oktobra 1990 vrnil v Ljubljano. Torej, general Dolničar me ni mogel uvrstiti na noben seznam, zakaj pa me je "zgodovinar" Švajcer (jaz sem napisal pravilno Švajncer) izpustil s spiska slovenskih generalov, kamor me je uvrstila Dolničarjeva tajnica po telefonskem pogovoru, pa morate vprašati njega.

Dragi gospodje, po upokojitvi sem se umaknil iz javnega življenja. Živim zagrenjeno, toda spokojno, saj nisem bil med tistimi, ki so podirali domine, niti se ne čutim odgovornega za življenja podrejenih starešin in vojakov. Obžalujem usodo dr. Živka Mazića in znancev z vašega šintarskega seznama, toda pomagati jim ne morem. Nisem politik.

Strankarskih ali podobnih igrice se pa ne bom šel!

Prestal sem polivanje generalov z gnojnico, nekako sem prenesel označevanje z janičarji, izdajalci in dezerterji, preživel pa sem tudi preventivni ukrep bivših kolegov, da sem postal agent tuje obveščevalne službe, zabaval pa sem se tudi glede obiskov in prisluškovanja telefona!

Blatenju v Demokraciji in Mladini se nisem čudil, začudil pa sem se, da to počete v Novi dobi, za katero vehementno trdite, da ni komunalno podjetje, torej, da ne razširjate smrada sovraštva, netolerance in neresnice!

Nedeljski dnevnik je dne 7. avgusta 1994 pod naslovom NEDELJSKI IN KOS Z ROKO V ROKI objavil odgovor Janeza Janše na serijo člankov Tonija Perića Iz zaprašenih zapiskov, ki spominjajo na proces Jbtz pred šestimi leti. V drugem odstavku je Janša zapisal tudi naslednje:

“Nekateri bralci se bodo morda še spomnili, da je Nedeljski dnevnik takoj po procesu julija 1988 objavil prispevek enega od šefov Kosa JLA, Marijana Kranjca, v katerem je prosluli kosovec z lažmi blatil obsojeno četverico. Ko je bil javno povprašan, če lahko svoje trditve tudi dokaže, je odgovoril, da je vse skupaj slišal na avtobusu številka 14.” Odgovoril sem takole:

ODGOVOR JANŠI IN ŠE KOMU

Odmev na Nedeljski in Kos z roko v roki

(Nedeljski dnevnik, 21. avgusta 1994)

Če Janša komu vehementno prilepi etiketo “prosluli kosovec”, kakor je to storil meni (Nedeljski dnevnik, 7. avgusta 1994), in se obenem še debelo zlaže, potem ima človek le skromne možnosti, da proti njemu dobi tožbo zaradi javne klevete, saj je proti kosovcem in generalom dovoljeno vse, od polivanja z gnojnico do javnih diskvalifikacij. Toda vseeno ga ne bom tožil, ker se mi zdi škoda časa in miru, predvsem pa zaradi istega razloga, kot on ni leta 1988 tožil mene (ni še pravne države, ker ni socialdemokratske prenove pravosodnega sistema). Torej sva bot! Da mu pa po slovenski zdraharski navadi ne bi ostal česa dolžan, bi mu rad vseeno povedal tole:

Če slovenski politik, ki je obenem še predsednik socialdemokratske stranke, v navadnem članku uporabi prostaški, psovaški ali poulični izraz, potem res lahko dvomim o njegovi srčni kulturi in lepem vedenju, da ne govorim o resnicoljubnosti, pravičnosti in toleranci! Poleg tega naj se sramuje,

- ker se je v dveh stavkih celo štirikrat zlagal oziroma povedal neresnico;
- da kot dipl. obramboslovec in rezervni častnik ne pokaže niti drobca spoštovanja do mene kot generala, ki je julija 1990, ko sem zvedel za načrtovani vojaški poseg proti Sloveniji, kot prvi slovenski general zapustil JLA in obenem takrat zapisal, da ne želim služiti novokomponiranim ekstremistom in fundamentalistom četniškega, ustaškega in belogardiističnega tipa, pa tako nisem sodeloval pri podiranju domin in nimam na vesti nobenega mladega življenja;
- da kot nekdanji obrambni minister in predstojnik varnostno-obveščevalnega organa (njegovega prvega šefa sem jaz spraval v Slovenijo) ne izrazi vsaj drobca profesionalne etike in strpnosti do mene kot nekdanjega načelnika varnosti 9. armade do novembra 1987 (ne pa enega od šefov Kosa JLA), ker je iz številnih zaslišanj in pričevanj mojih sodelavcev moral vedeti, da nisem naredil ničesar proti vitalnim interesom slovenskega ali kateregakoli drugega naroda nekdanje SFRJ, še celo njega

sem rešil prvega srečanja z vojaškim sodiščem (po telefonski prošnji tovariša Marınca takratnemu poveljniku 9. armade, s čimer se je strinjal tudi vojaški tožilec polkovnik Živko Mazić, ki mora zdaj deliti krivično usodo zdomca od svoje družine in otrok)!

Ker sem bil novembra 1987 postavljen za načelnika operativno-učnega oddelka 9. armade, nisem imel nobene neposredne zveze z armadi vsiljenim procesom proti četverici, razen v drobni stvari: na kolegiju poveljnika sem predlagal, da naj se proces vodi na nižji ravni, v slovenškem jeziku, na čelu sodnega senata pa naj bo podpolkovnik Alojz Ferlinc! Prisotni vojaški tožilec JLA se ni strinjal – Beograd je hotel veleproces, dobili pa so slovensko pomlad (!) oziroma kot v Delu Danilo Slivnik pravilno ugotavlja, da se je slovenska pomlad zgodila zaradi nerodnih potez Beograda. Torej nimam kaj pričati o Janševih strahovih in povezavah, bolje povedano, ne želim sodelovati v njegovih predvolilnih igrich!

Strinjam se z Janšo glede obnove procesa proti četverici, toda samo ob udeležbi tujih in neodvisnih ekspertov in seveda – brez manipulacij!

Še tole: parlamentarni komisiji predlagam dvoje: prvič, da v arhivu SDV Slovenije detaljno razišče, kako je vojaški dokument prišel v Nemčijo in bil že februarja 1989 objavljen v proustaški reviji "Hrvaška Domovina", ki jo je urejal iz Jugoslavije izgnani novinar in agent Rulmann, torej, kdo je vojaški dokument poslal ali odnesel Rulmannu, in drugič, kot kronsko pričo (a la Hasan Čengić) naj pokliče upokojenega generalmajora Aleksandra Vasiljevića iz Beograda, ki je sicer v Nin-u napovedal razkritje ozadja procesa proti četverici, predvsem povezavo z nemško obveščevalno službo, pa tega zaradi pripora ni utegnil storiti. Domnevam, da so ga neki novinarji iz Ljubljane že obiskali. Ker tudi Janša v Premikih priznava, da je imel z Vasiljevićem, ki je bil takrat načelnik I. oddelka varnostne uprave zveznega sekretariata za ljudsko obrambo (kasneje je postal načelnik varnostne uprave) nekakšne pogovore ob kavici, a Vasiljević je v Beograd odnesel kopico magnetofonskih ali celo video kaset, pa bi tako komisija slišala tudi drugo plat, namreč, kaj je Janša takrat govoril o nekaterih slovenskih politikih. Vem, da bi za Janšo to bila zelo neprijetna situacija, toda že star slovenski pregovor pravi: kdor drugemu jamo koplje...

Navadno se to tudi zgodi!

Pripomba: Na članek ni bilo nobenih odzivov!

JBTZ – VERZIJA JLA

Nisem avtor vojaškega dokumenta

(Mladina št. 51, 20. decembra 1994)

Čestitke novinarju Mladine, da je zmozel toliko poguma in objavil, čeprav pozno, tudi verzijo JLA o procesu četverici.

Ne želim presoјati, ali četverica zaradi enostranske medijske kampanje zasluži pridevek narodnih junakov. To sodbo bo izrekla zgodovina z

določene časovne distance, potem ko bo znana še druga plat resnice, oziroma, ko bo Slovenija dobila iz arhivov JLA in zvezne SDV tudi kompletan dosje o ozadju procesa! Do takrat pa se bomo morali zadovoljiti s pričevanjem nekdanjih akterjev, ki pa bodo tudi malce subjektivna. Pričakovati pa je mogoče tudi kakšno poleno pod noge, kakor se je to pot zgodilo tudi meni...

Zaradi objektivnosti in resnice moram povedati, da nisem avtor strogo zaupnega vojaškega dokumenta poveljstva 9. armade št. 5044-3 z dne 8. januarja 1988 leta!

Točno je samo to, da sem bil takrat načelnik operativno-učnega oddelka (obenem namestnik načelnika štaba) poveljstva 9. armade, avtor dokumenta pa je bil polkovnik MT, moj pomočnik za bojno pripravljenost, kar je tudi razvidno iz začetnic v zaključku dokumenta, skupaj z daktilografom (MT – JP), objavljenega v Premikih (str. 321). Dejansko pa je navedeni dokument samo prirejen prepis cirkularnega povelja generalštaba oboroženih sil SFRJ št. 80 – 24 z dne 21. decembra 1987 leta. Kot načelnik oddelka sem dokument korigiral in ga dal v podpis poveljniku armade.

Vse to navajam zaradi tega, da mi kakšen odbor ali posameznik ne bi naprtil še avtorstva protislovenskega dokumenta!

Mimogrede naj omenim, da je bil moj pomočnik, sicer Hrvat, prvi osumljenec, ki naj bi dokument odnesel na Mladino, ker je pač nekajkrat hvalil njeno pisanje! Zastavnik Borštner pa je bil odkrit pri navadnem kontrolnem pregledu zaradi amaterizma in površnosti, dejanje pa je priznal – tako smo zvedeli na kolegiju, takoj po aretaciji!

Sedaj, ko je vsebina omenjenega dokumenta znana, naj omenim še drugo epizodo glede 5. točke, ko so mi tudi na straneh Mladine očitali, da govorim "čiste neresnice". Namreč, iz kabineta takratnega Predsednika predsedstva so mi krajem februarja 1989 "zagrozili", da bodo demantirali mojo časopisno izjavo v Delu, da so nam tudi iz Predsedstva pošiljali razne ocene! Ko sem sekretarju kabineta odgovoril po telefonu, da imam pred seboj vojaško-politično oceno Predsedstva SR Slovenije, knjižico z zelenimi platnicami, označeno kot državna tajnost in poslano z dopisom RSLO pod DT št. 801/51 z dne 10. 3. 1988. leta, je vse utihnilo! Da so nam tudi nekateri drugi organi pošiljali varnostno-politične in druge ocene, se verjetno danes ne bi želeli tega spomniti...

Ostale podrobnosti v Mladininem članku ne bi želel komentirati, pa čeprav ima še več netočnosti (število kopij, nered, dva polkovnika, itd).

Nedavno tega sem zapisal v Nedeljskem dnevniku, da je proces četverici vsiljen JLA (ne pa podtaknjen!) – arhivi varnostnih služb, naših in tujih (!), pa bodo nekoč verjetno potrdili moje mnenje. Docela pa sem prepričan, da do mejno-carinskega spopada v Sloveniji ne bi prišlo, če ne bi bil proces proti četverici do skrajnosti politično zmanipuliran v škodo JLA!

Ko sem julija 1990 v daljnem Bitolju, kot načelnik štaba korpusa zvedel za načrtovani vojaški poseg proti Sloveniji, sem zapustil JLA in zapisal, da ne želim služiti novokomponiranim ekstremistom in fundamentalistom četniškega, ustaškega in belogardističnega tipa!

Ali se ni nekdo te dni spraševal, zakaj se je junija 1991 od tridesetih slovenskih generalov in polkovnikov (aktivnost) samo eden priključil TO?

Gospod Mekina, ker ste izvrsten raziskovalni novinar, Vam poleg omenjene predlagam še dve temi:

– zakaj niso tedanje oblastne strukture sprožile kazenskega postopka zaradi odtujitve že znanega partijskega stenograma, ki je gradiran celo kot državna tajna in čigar kopije so bile pravzaprav iskane, in

– zakaj ni sprožen drugi del procesa proti peterici – vohunski, kajti nekdo je (dvojniki?) poslal iz Ljubljane znanemu agentu Hansu Rullmannu kopijo vojaškega dokumenta, objavljenega 8. februarja 1989 v proustaški Hrvatski Domovini.

Neugodne teme, kajne? Upam, da boste zmogli! Za storjeno napako se mi ni treba opravičevati!

Ker se mnogi podpisujejo z akademskimi nazivi, pridobljenimi v nekdanji državi, ne želim biti izjema... Pa lep pozdrav in novoletne čestitke!

ODGOVOR NA PISMO BIVŠEGA ČASTNIKA JLA

(Odposlano, privatno)

Ker ni natančno prebral mojega članka v Mladini, mi je znanec, sicer bivši častnik JLA, poslal ogorčeno pismo, zakaj nisem še vsem ostalim povedal, da se pripravlja vojaški poseg proti Sloveniji in podobno. Takole sem mu odgovoril:

“Tovariš, Tvoje pismo je zame žalitev, ker me nekorektno in tudi nekulturno obtožuješ za svoje travme. Jaz Ti nisem prav nič kriv... Kot načelnik varnostne službe 9.armade Te nisem nikdar “tunkal”, nasprotno – večkrat sem Te reševal iz neprijetnih pozicij. Toda, žal se to navadno pozablja! Za svoje travme pa si moral pač pisati najinemu bivšemu vrhovnemu poveljniku, ki je sedaj celo predsednik vlade!

V članku Te sploh nisem omenjal. Vidim, da si članek prebral zelo površno. Janša, ne pa jaz, je v nedavni radijski oddaji pravil, kako je čudno, da se večina slovenskih generalov in polkovnikov ni priključila in sodelovala, kakor pravi bivši ameriški ambasador Zimmerman, v “Janšini vojni”! Seveda, saj smo skoraj vsi vedeli, kam spada! Tudi upokojene partizanske generale je žalil in zaničeval. Saj veš za njegov odnos do generalpolkovnika Hribernika...

Ogorčeno in brezkompromisno branim samo svojo čast kot človeka in generala! Branim samo sebe (in svojo družino)! Ne branim nobenih institucij, organizacij in skupin. Nisem advokat JLA! Bil sem pač že dvakrat prevaran in kaznovan... Žal mi je samo, ker ne morem pomagati

nekaterim družinam, čigar očetje, moji sodelavci, so bili zaklani, ubiti, ranjeni ali ločeni od prve in edino zveste domovine – družine!

Ko sem jaz prvi javno napadel gverilski slovenski nacionalizem, ste bili vsi ostali lepo tiho! Vsi ste si lepo postlali, le jaz sem moral v daljno Bitolo! Pa tudi tam mi novi slovenski "demokrati" niso dali miru...

Zdaj se samo branim! Ko me je nedavno tega Janša v Nedeljskem proglasil za "proslulega kosovca", sem ga moral spomniti na pravila lepega obnašanja, obenem pa sem mu moral povedati, da sem bil tudi prvi slovenski general, ki je izstopil iz JLA in ki se je odločno opredelil proti vsem novokomponiranim ekstremistom četniškega, ustaškega ali belogardističnega tipa! Tudi prvega šefa varnostno-obveščevalne službe sem, na prošnjo njegove matere, pripeljal v Slovenijo, da ne omenjam drugih na važnih položajih, ki jih gledam na TV!

Moral sem odgovoriti tudi urednikom Nove dobe iz Celja, pa še nekaterim "kolegom", ki so mi v Mladini hoteli naprtiti avtorstvo proti-slovenskega dokumenta!

Praviš, da sem bil sebičen in da bi moral novico o vojaškem posegu JLA v Sloveniji zaupati tudi ostalim "prijateljem"! Morda sem bil res malce sebičen, moraš pa priznati, da nisem bil neumen! Kajti, če bi ravnal po Tvojem nasvetu, potem bi kaj kmalu pristal v vojaškem zaporu! Končno, saj veš, da sem tudi med slovenskimi "prijatelji" imel take, ki bi me utopili v žlici vode!

No, čeprav se še nisem nikjer preveč hvalil glede svoje "domoljubnosti", posebno ne v Mladini, Ti bom vseeno zaupal, da sem omenjeno novico še skoraj vročo zaupal znancu na zelo visokem položaju (in priči zraven), res pa ne vem ali jo je posredoval naprej. To me končno ni niti zanimalo, ker je bil od takrat naprej moj moto: "Družina je moja domovina!"

Zaradi osebne varnosti, predvsem pa, da bi zvezni sekretar za ljudsko obrambo po "normalni" poti reševal mojo prošnjo (po razgovoru z generaloma Negovanovičem in dr. Čuičem sem sicer dobil zagotovilo, da nobenemu generalu ne bodo preprečevali upokojitve, sem v prošnji sicer zapisal, da je 99 odstotkov razlogov družinske narave, le odstotek pa je ostalih. Prav zaradi teh pa sem tudi zapisal (v posebnem pismu generalu Negovanoviču), da ne želim služiti ekstremistom četniškega, ustaškega in belogardističnega tipa! Imel sem prav, saj je oba najbolj zanimalo (general Biondić se je tiste dni priključil generalu Špegelju), ali se bom tudi priključil Janševi "republiški" armadi, kar sem seveda odločno zavrnil!

Moj odhod iz JLA je bil za mnoge veliko presenečenje! Večina ga je pravilno razumela: če gre on iz JLA, potem je nekaj zelo narobe! Mnogi so že vedeli, kaj se vse pripravlja, vsaj generali in polkovniki oziroma poveljniki korpusov in načelniki njihovih štabov! Visoki partijski funkcionerji in načelniki varnosti pa so itak zvedeli vse prej kot ostali. Mnogi so mi seveda najbolj zavidali višek beneficirane dobe (2 leti in 7 mesecev),

kar je bil sploh eden od pogojev za upokojitev. Upokojenci pa so me večinoma začudeno spraševali, zakaj "hitim" v pokoj, ko pa sem komaj "dobil" generalski čin! Seveda, nekateri pač niso vedeli, kaj se pripravlja...

No, kljub temu sem po prihodu v Ljubljano instiktivno začutil določene operativne posege! Nisem se vznemirjal, čeprav me je bolelo, da so se moji učenci morali "lotiti" tudi mene! V tem smislu je bilo tudi provokativno "vabilo" za članstvo v novo ZK – Gibanje za Jugoslavijo! Z generalom Višnjicem sva na ustanovni konferenci sedla v zadnjo klop, ker sva oba slutila, da iz te moke ne bo kruha. Seveda, ko sem 2. julija 1991 moral voditi vnučka v protiletalsko zaklonišče, me je bilo sram teh "naših" avionov, pa sem takoj napisal izstopno izjavo iz ZK – GZJ! Tako sem z grenkobo prekinil vse vezi z JLA in ZKJ! Če JLA ogroža življenje mojega vnuka, potem to več ne more biti moja armada, še manj pa je lahko ljudska in jugoslovanska! Bil sem prisiljen, da dokončno prelomim zvestobo Armadi, ker so jo "jastrebi" spremenili v nacionalistično orodje, ki celo streže po življenju mojih najdražjih.

Mnogi so mi potem govorili, kako sem ravnal pravilno in tudi "pravočasno" zapustil JLA. To je res, še posebej, če se spomnim prijateljev in znancev, ki so se morali odločati trenutno ali pa celo po nekem plemenskem načelu – vsak k svojim! Nekateri so celo zapustili svoje družine! Seveda, v takšnih prelomnih trenutkih je bila moja maksima edino pravilna – družina je najbolj zvesta domovina! Spomnil sem se očeta, ko je aprila 1941 navkljub nemškim bombnim napadom iskal in našel vse nas – svojo družino! Šele ko so se končale nesmiselne (nacionalistične, etnične in verske) jugo-vojne so mnogi pritrdili moji maksimi! Žal, za večino zapeljanih – prepozno!

Toda nisem in ne bom dovolil nikomur, da me ponižuje in zmerja. Če me nekdo javno proglasi za "proslulega kosovca", mu pač moram vrniti po stari slovenski navadi! Moral sem odgovoriti tudi direktoriju in urednikom Nove dobe, ki so me užalili kot generala, pa tudi nekaterim "kolegom", ki so mi v Mladini skušali naprtiti avtorstvo protislovenskega dokumenta! Zgodba je stara in dolga, vleče pa se od pogovora z Mačkom, ko sem odločno zavrnil denunciantsko vlogo in bil seveda s tem ob republiško podporo za generalski čin (in tudi položaj v Sloveniji)!

Ker nisem zamerljivec, Ti bom novo leto voščil osebno, če se boš z buteljko dobrega prleškega vina spokorno prikazal pri meni doma! S seboj obvezno pripelji soprogo, da Te bo še enkrat okregala, preden boš napisal podobno pismo...Prijateljske pozdrave!"

KDO ŽE SEDEM LET ZAVAJA SLOVENSKO JAVNOST

(Delo – SP, 8. julija 1995)

Verjetno se ne bi niti oglasil, če me David Tasić, eden od treh avtorjev knjige Sedem let pozneje, ne bi provokativno omenil (druga dva sta nekulturno pljunila vsak po enem generalu!), češ da sem se oglasil v

Mladini in postavil določeno vprašanje. Ne samo eno, postavil sem dvojne neprijetnih vprašanj, na katere pa trojica ni hotela odgovoriti! Gre seveda za razkrivanje ozadja procesa proti četverici.

Prvo je bilo: Zakaj tedanje oblastne strukture niso sprožile kazenskega postopka zaradi odtujitve že znanega partijskega dokumenta, ki je bil označen kot državna skrivnost in katerega kopije so iskali v Mikro – Adi? Obljubljenega odgovora nismo dobili, zato ga bom sam povedal: Ker noben tožilec ali sodnik ni bil pripravljen začeti postopka zaradi izginulega partijskega dokumenta, saj bosta to gotovo storila vojaški tožilec ali sodišče zaradi po naključju najdenega vojaškega dokumenta, posebno, ker je nevšečni kandidat za predsednika ZSMS že večkrat “nagajal” JLA! Tasić pa je pozabil omeniti še moje drugo – glavno – vprašanje: Zakaj ni bil sprožen še drugi del procesa – vohunski, kajti nekdo je iz Ljubljane poslal znanemu agentu Rullmannu kopijo vojaškega dokumenta, ki je bil potem 8. februarja 1989 objavljena v proustaški Hrvaški Domovini?

In ker ni bil brez razloga omenjen še Roman Leljak, češ, da ima spoštljiv odnos do mene kot najbolj obveščenega in sposobnega varnostnega oficira – hvala za kompliment – je seveda to tudi priložnost, da še jaz napovem knjigo z naslovom Ko sem bil šef Kos, v kateri bom razkril marsikaj zanimivega, seveda tudi o Leljaku. Da potešim Tasićevo radovednost, naj povem, da sem Leljaka resnično poslal v Maribor, pa ne zaradi vdora v Katedro, temveč zaradi problemov v njegovi zunajzakonski skupnosti. Ker nisem verjel, da je sposoben napisati knjigo, sem mu seveda dovolil, da o meni napiše, kar hoče, pri čemer je pozneje seveda pretiraval (pogosta srečanja z Dolancem in podobne cvetke). Tako sem tudi prišel na drugo mesto v znanem 52. sporočilu Bavčarjevega odbora, pa čeprav takrat nisem imel prav nič opraviti z znano četverico!

In ko sem tako listal po izposojeni knjigi Sedem let pozneje, sem zastal trikrat! Prvič, ko se je bivšemu praporščaku JLA in šifrantu Ivanu Borštneru zapisalo, da je “...zgodovina neusmiljena sodnica in nekega dne pride vse na dan!” Pa še res je! Drugič sem zastal na 46. strani, ko ponovi, da je vojaški dokument “dostavil” Mladini, nato pa še druge Novi reviji (prava sraka!), češ, da so “predstavljali veliko nevarnost za slovenski narod.”

In zdaj sledi pravi šok! Že na naslednji (47.) strani zapiše, da mora “vsaj delno pojasniti”, kako je proučeval vojaški dokument in ugotavljal stopnjo njegove nevarnosti, pa na kraju svoje globokoumne miselne analize našteje pet elementov, ki so se mu zdeli nevarni!

Nisem mogel verjeti očem! Zato elemente dobesedno navajam (ker bralci Dela niso imeli priložnosti prebrati vsaj delčka te “analize” v nadaljevalki Sedem let pozneje):

1. “...premestitev tankov, oklepne čete v Ljubljano, v najkrajšem možnem času.” 2. “V Mariboru in Postojni so načrtovali ustanovitev dveh večjih enot vojaške policije,” iz katerih bi “verjetno formirali še dva”

vojaško-preiskovalna zapora. 3. "Z območij ob državni meji naj bi v najkrajšem času premestili vse signalne naprave," in našteje pozneje Ljubljano, Maribor, Postojno in Kranj. 4. "Načrtovali so hitro usposabljanje potrebnih ljudi" in potem tudi "njihovo namestitev okoli vseh najbolj pomembnih vojašnic v notranjosti dežele." 5. "Pri poveljstvu armadnega območja so takoj ustanovili dežurne skupine", ki so prek SDV in milice zbirale razne podatke in jih pošiljali v Beograd.

In kot se spodobi za vsako analizo, na podlagi naštetih elementov (in tudi predvidene reorganizacije JLA) sledi na strani 48 "kratek povzetek":

- JLA se resno pripravlja na povečano represijo!
- Za represijo so potrebne tankovske enote, pa tudi posebne enote vojaške policije!!

- Potrebne so tudi tehnično - signalne in varovalne naprave!!!

Sledi še generalni sklep: "...zdelo se mi je, da je to začetek načrtovane povečane represije, ki naj prepreči nacionalno samostojnost in samoodločanje slovenskega naroda!"

Res sem doživel šok! Preprosto nisem mogel verjeti, da je vse to napisal naš umni praporščak! Nazadnje sklenem: vojaškega dokumenta ni natančno prebral, pozabil je priloženo kopijo dokumenta in bil prepričan, da noben butec ne bo šel preverjat njegovih besed o nevarnosti za slovenski narod! Je sicer še tretja razlaga, a je ne bom omenjal!

Da bralci Dela ne bi samo zaradi primerjave Borštnerjeve "analize" in teksta vojaškega dokumenta iskali knjigo Sedem let pozneje, lahko vzamejo v roke tudi Premike (stran 321 - 323), ali pa ta opravek zaupajo meni, saj sem bil končno načelnik operativno-učnega oddelka 9. armade, kjer smo ta dokument tudi pripravljali! Torej:

1. V dokumentu sploh niso omenjeni tanki niti oklepna četa, ki bi jo bilo treba premestiti v Ljubljano! To je navadna raca, da ne uporabim težje besede. V 3. točki je edino predvideno, da bi dolžnosti stalne enote vojaške policije v Ljubljani prevzela "mtč iz 14.ppp, 14.pmtđ" - ta motorizirana (ne pa tankovska) četa pa je že bila v Ljubljani!

2. V isti točki sta bila za podobne naloge v Mariboru in Postojni predvidena po en pehotni vod! Verjetno je vsakemu rezervistu jasno, da to ne moreta biti "dve večji enoti vojaške policije", še manj pa, da bi pehotni vod lahko razvijal vojaško-preiskovalni zapor! Strah ima pač velike oči!

3. Sploh nikjer ne piše, da bi bilo treba vse signalne naprave vrniti v že naštetá mesta. Piše samo, da naj obmejne enote vrnejo tiste signalne naprave, ki iz tehničnih in taktičnih razlogov niso ustrezne za uporabo na meji! Šlo je namreč za geosonde, ki pač ne ločijo korakov ilegalca in srne. Slabovidnost našega praporščaka ali kaj?

4. V dokumentu ni nikjer govora o kakršnemkoli hitrem usposabljanju, še manj pa o nameščanju ljudi okrog vojašnic, in to celo v notranjosti dežele! Fant si očitno izmišlja določene stvari, to pa je že nevaren simptom, kajne?

5. Tudi tisto o ustanovitvi dežurnih skupin ne bo držalo, saj so že obstajale, kar bi naš vsevedni praporščak že moral vedeti! Res je samo to, da so poročila iz RSNZ nosili miličniki! Seveda, zaradi srak!

Torej, ker v dokumentu ni dobesedno nikjer govora o tankih, oklepni četi in posebnih enotah vojaške policije, če signalnih naprav sploh ne omenjam, potem je tudi brez razloga trditi, da gre za dokument, ki določa represivne ukrepe in mere, še manj pa, da je bil nevaren za slovenski narod!

Resnica o vojaškem dokumentu strogo zaupno št. 5044-3 – zdaj lahko že to povemo – je naslednja:

Ob koncu leta 1987 je generalštab oboroženih sil SFRJ ocenil, da je formiranje in stalna krepitev "pripravljenih sil" v naši neposredni soseščini nujen razlog za povečano bojno pripravljenost! Zato so tudi osnovne poante povelja določene v 1. in 2.t., namreč, da se morajo vse enote v rangju bataljon – divizion usposobiti (in preveriti!) za pomoč "pripravljenim silam". Enako je veljalo za protioklepne odrede v Kozini, Sežani in M. Soboti. To je praktično pomenilo, da vse enote usposobimo kot "gotove sile", ker smo se le tako v 9.armadi mogli uspešno zoperstaviti ekvivalentu "gotovih sil" v zahodni ali vzhodni varianti vojaške agresije! Prav zaradi teh dveh točk dokument ni mogel biti objavljen, je pa poveljnik 9. armade z njim seznanil predsednika Stanovnika, ki ni nikoli izjavil, da je omenjeni dokument protislovensko naraunan! To je bila le bolna fikcija bivšega praporščaka Borštnerja. Zdaj se lahko vsak dobronamerni državljani sam prepriča, kdo že sedem let zavaja slovensko javnost!

Še nekaj je čudno pri našem praporščaku! Na eni strani se hvali, kako je "dostavljal" vojaške dokumente Mladini in Novi reviji, kazal pa tudi materi, na drugi strani pa odločno negira, da bi izdajal šifro, kakor tudi, da je kot šifrant moral biti tudi sodelavec varnostne službe JLA! Jaz sicer ne bom nikoli razkrival nobenega sodelavca (dokumenti so v Beogradu), ne morem pa mimo Borštnerjeve manire, da si izmišlja sodelavce varnostne službe JLA! Zato javno in z vso odgovornostjo trdim, da Robert Botteri, urednik Mladine, ni bil nikoli sodelavec varnostne službe JLA, ker tajnih in vrhunskih sodelavcev nismo izbirali med družinskimi člani vojaških oseb, posebno pa ne, če je oče bil na generalskem položaju! Še manj pa smo sodelavce "posojali" drugim službam!

Mimogrede naj omenim, da je bila za skupino delegatov tedanje skupščine (1988) najbolj sporna 5. točka vojaškega povelja, ki je določala, da operativni centri vodijo situacijski dosje, posebej še, da je treba napisati "politično-varnostno oceno" za cono odgovornosti oziroma svojo enoto, kakor tudi določilo druge alineje te točke, da je pri tem potrebno organizirati sodelovanje z organi varnosti in subjekti samozaščite! Ko sem nato javno zapisal, da smo v poveljstvu 9. armade takšne ocene pisali na podlagi dostavljenih ocen RSLO, RSNZ in drugih struktur, smo samo

dokazali, da si nismo ničesar izmišljali ali izsiljevali, temveč le disciplinirano sodelovali, česar se nekateri danes sramujejo!

Zgodovina se piše na podlagi dokumentov. Za objektivno oceno procesa proti četverici bo treba dobiti dokumente iz Beograda in tujine (!). Zgodovinarje (posebej Martina Ivaniča) pa bi posebej opozoril na zanimive zapisnike s srečanj delegacije JLA in vodstva Slovenije (zadnje Kadijević – Stanovnik), ki so v arhivu nekdanjega Predsedstva Slovenije. Razne analitike varnostnih služb, predvsem upokojene, pa tudi nekatere raziskovalne novinarje, ki pišejo o varnostni službi 9. armade izmišljene štorije, misleč, da dokumentov iz Beograda ne bomo nikoli videli, bi želel opozoriti na precej grdo "navado" Slovencev, da radi zbirajo in hranijo razne dokumente, predvsem, ko gre za njihovo kožo!

Tako sem tudi jaz za svoj osebni arhiv naredil kopijo vsakega dokumenta, ki se je v kakršnemkoli pogledu (napredovanje, pohvale, pritožbe in podobno) nanašale name. Torej sem naredil tudi kopijo prvega poročila varnostnega oddelka 9. armade o najdbi vojaškega dokumenta, ker ta dokument omenja tudi mene kot "okradeno stranko"! Kopijo sem zaradi previdnosti deponiral pri svojem advokatu, razmišljam pa tudi, da bi jo predal Inštitutu za novejšo zgodovino. Začetni in še drugi del tega dokumenta objavljam ob tem zapisu in kot dokaz, da JLA v procesu proti četverici ni ničesar načrtovala, še manj pa montirala! Naredila je samo usodno napako, da je kljub opozorilom nasedla vsiljenemu procesu!

Potem se je začelo. Pripadniki JLA smo postali dežurni krivci za vse probleme, od kontrarevolucije do mejno-carinskega spopada, celo za poboje domobrancev! Pravi krivci – nesposobni politiki (v Predsedstvu SFRJ) in partijski funkcionarji (po republikah) pa so se ob pomoči medijev in raznih botrov spet postavili v vrsto. Upam, da se bodo še našli dokumenti in da bodo neobremenjeni zgodovinarji začeli razkrivati manipulacije s preteklimi dogodki, pa tudi z delom naše zgodovine.

Nekrivo JLA ob procesu četverici, pa tudi zavajanje javnosti glede vsebine vojaškega dokumenta smo končno dokazali! Strankarski in medijski manipulatorji in ekstremni ksenofobi pa bodo morali kaj kmalu pred evropsko javnostjo in institucijami razložiti še tole: Zakaj smo bivši pripadniki JLA, v glavnem upokojenci, še vedno drugorazredni državljani? Zakaj so se za mnoge od nas zanimale varnostne službe in smo bili izsiljevani glede pokojnin in državljanstva? Zakaj le bivši pripadniki JLA ne morejo v Sloveniji sestaviti svojih družin (brez sodnih odločitev o morebitni krivdi)? Zakaj se ne rešuje usoda ljudi s t.i. "šintarskega" seznama?

Skoraj vsi bivši zvezni funkcionarji in razni strokovnjaki (gospodarski, finančni, diplomatski itd) so v novi državi zasedli odgovorne položaje, samo za aktivne generale JLA – Slovence ni bilo prostora!

Čudno je, da naš bivši vrhovni poveljnik nič ne reče.

Pripomba:

Članka s podobno vsebino sem poslal tudi uredništvu 7 Dni v Mariboru in Nedeljskemu dnevniku. Mariborskemu tedniku sem v predzadnjem odstavku dodal ekskluzivno še naslednji "dodatek", pa ga niso objavili:

"Ker sem že pri besedi (pisalnem stroju), moram zavriniti razne izjave, da so pri pobojih domobrancev sodelovale "enote z juga", torej, takratne JA (1945). Namreč, po Titovi smrti so se začele širiti govorice, da je JLA edina odgovorna za poboje domačih kvislingov! Po daljši razpravi smo nekje leta 1982. dobili v varnostnem oddelku 9. armade dokument najvišje vojaške in državne tajnosti, ki je določal samo eno lokacijo množičnega grobišča (v bližini Maribora), za katerega smo morali organizirati protiobveščevalno zaščito! Torej, za ostala grobišča v Sloveniji so protiobveščevalno zaščito izvajale republiške varnostne službe... " Vsak je pač moral poskrbeti za grehe svojih predhodnikov!"

GENERAL SEGEL V KLOBUK

Kdo že sedem let zavaja Slovence?

(Nedeljski dnevnik, 27. avgusta 1995, intervju Marjane Vončina)

Novinarka je s krepkim tiskom poudarila naslednje podnaslove:

Ali so po sedmih letih v poplavi knjig res pojasnjena vsa politična ozadja procesa proti četverici? Upokojeni generalmajor Marijan Kranjc: Ko sem bil načelnik varnosti, je v kopirnici marsikaj izginilo! Ali je Ivan Borštner res že vsa ta leta zavaja slovensko javnost? Sodne procese potrebuje politika! Po Ljubljani je krožil nepopoln dokument. Najbolje obveščen oficir! Ali res armada ni ničesar načrtovala? Šok za bolje poučenega. Krepitev sil v soseščini. Fotokopiranje in okradena stranka. Revanša za napade iz Ljubljane! Zakonitosti dvojne igre. Arhivi se bodo odprli, resnica bo prišla na dan! "Ljubljanski pobalini" so vse natančno prebrali!

Odgovori so bili podobni tistim iz članka Kdo že sedem let zavaja slovensko javnost? Intervju sem zaključil z naslednjo mislijo: "Kaj bo odkrila parlamentarna komisija? Ničesar! To so strankarske igrice. Lahko pa potrdijo, da je Borštner zavajal slovensko javnost glede vsebine vojaškega dokumenta. Pa ne bodo, boste videli!"

Nisem se zmotil! Konec januarja 1996 so pred parlamentarno preiskovalno komisijo zopet nastopili naši stari znanci in nudili svoje "resnice", bivši praporščak pa je celo predlagal, da komisija zasliši tudi mojo malenkost. Vsi slovenski dnevnikarji (Delo, Slovenec, Dnevnik in Večer) so o tem poročali, pa sem tako vsem poslal tudi svoje mnenje. Predstavljam samo tisto iz Dela:

NISEM AVTOR VOJAŠKEGA DOKUMENTA IZ PROCESA JBTZ!

(Delo, rubrika Prejeli smo, 2. februarja 1996)

Dne 30. januarja 1996. je vaš novinar Dejan Pušenjak na 2. strani objavil prispevek pod naslovom Za Zavrla je resnica o Jbtz večplastna in "nekje umes", v katerem je o Borštnerjevem izvajanju zapisal tudi nasled-

nje: *“Med drugim je predlagal komisiji, naj zasliši polkovnika Marijana Kranjca, ki naj bi razdelal osnovno povelje iz Beograda...”*

Predvidevam, da je nekdanji zastavnik JLA mislil ravno name (saj so v Slovincu zapisali, da ga mislim tožiti, ker je v reviji Mag izjavil, da sem sodeloval pri pisanju povelja, v Dnevniku pa piše, da je predlagal moje zaslišanje, ker sem sodeloval z organi varnosti, samo je “pozabil”, da sem od polkovnika napredoval v generalmajorja in da sem ga nedavno tega resno opomnil, naj o meni ne širi neresnice! Pa nič ne zaleže!

Torej, zadnjič trdim (že tretjič javno), da nisem avtor vojaškega dokumenta iz procesa Jbtz, o čemer se lahko vsakdo prepriča, če se potrudi pogledati večkrat javno objavljeno kopijo tega dokumenta (Mladina, Premiki, Okopi itd), v kateri so na koncu tretje strani inicialke MT/JP – avtorja in daktilografa! Ker je šlo za dokument generalštaba oboroženih sil SFRJ in je veljal za celotno strukturo oboroženih sil – JLA in TO, seveda nismo imeli kar koli “razdelavati”, le moj pomočnik za bojno pripravljenost je dodal nekaj internih navodil in pripisal svoje inicialke! Kot načelnik učno-operativnega oddelka 9. armade sem dokument seveda pregledal in nato izročil poveljniku v podpis.

Bistveni stvari so v dokumentu zapisane pod točko 1. in 2., in sicer dodatni operativni ukrepi, da bi parirali nadmoči in vojaškim pritiskom na naših mejah, ki so se vsako leto stopnjevali (“posttitovsko obdobje”). Zaradi ponazoritve naj navedem, da so 1984. sile Nata in Varšavske zveze izvedle 95 manevrov in vaj (od 150) v bližini naše nekdanje skupne države, v njih pa je sodelovalo približno 1,5 milijona vojakov. Na štabnih vajah so preverjali nove vojaške doktrine predvsem v smereh Gorica-Ljubljana-Zagreb, Maribor-Varaždin (Zagreb)-Vinkovci in Niš-Priština-Tirana.

Vnovič tudi zatrjujem, da navedeni dokument ni bil protislovensko usmerjen (kar je potrdil takratni predsednik predsedstva SR Slovenije Janez Stanovnik). O tem sem podrobno pisal v Sobotni prilogi Dela (8. julija 1995) pod naslovom *Kdo že sedem let zavaja slovensko javnost?* in v Nedeljskem dnevniku (27. avgusta 1995) pod naslovom *General segel v klobuk*. V obeh prispevkih sem tudi dokumentirano dokazal, da je prav nekdanji zastavnik napačno interpretiral odtujeni vojaški dokument in zavajal slovensko javnost! Mojih trditev seveda ni mogel demantirati...

Če je moje pričanje pred parlamentarno komisijo potrebno zaradi dokazovanja zgodovinske resnice, se bom rade volje odzval! Predsedniku komisije g. Puklu pa že zdaj predlagam naslednje:

- zaslišite še nekaj nekdanjih kosovcev, ki bodo povedali marsikaj zanimivega o tem procesu, posebno, kdo je z njimi češnje zobal (nekaj smo že zvedeli v Mladini);

- ker se nekateri otepajo resnice o sodelovanju s kosom in udbo, zaprosite že zdaj za vrnitev arhivov iz Beograda (normalizacija odnosov je tako že pred vrati);

– ugotovite, kdo je in zakaj preprečil izvedbo drugega dela procesa Jbtz – vohunskega, se pravi, kdo je ustaški emigraciji dostavil vojaški dokument!

Še to. Inštitutu za novejšo zgodovino sem poslal nekaj dokumentov, ki zadevajo proces Jbtz, pa naj zgodovinarji (preden dobijo arhive iz Beograda) povedo ljudem objektivno resnico, med drugim tudi, da JLA v procesu proti četverici ni ničesar načrtovala, še manj pa montirala. Naredila je samo napako, da je kljub nekaterim našim opozorilom iz Ljubljane lahkomiiselno nasedla vsiljenemu procesu!

Nekdanjemu zastavniku JLA Borštnerju sporočam, da ga ne bom tožil (on že ve, zakaj!) niti se bom odzival na njegove navedbe.

PRED KOMISIJO JBTZ

Nespoštovanje pietet

(Delo – Sobotna priloga, 5. 10. 1996)

Nedavno tega smo številni sodelavci in prijatelji pospremili k zadnjemu počitku Aleksandra Radovanovića, polkovnika v pokoju, bivšega načelnika protizračne obrambe 9. armade.

Ni se še posušila zemlja na njegovem grobu, že si je bivši zastavnik Ivan Borštner na zaslišanju pred parlamentarno komisijo Jbtz privoščil popolnoma neresničen in docela nekulturen izpad proti svojemu nekdanjemu predstojniku.

Zares je žalostno, da tudi mrtvi nimajo miru! Ker se pa ne morejo braniti, čutim moralno dolžnost, da odločno zanikam, da bi pokojni polkovnik Radovanović "lahko jemal brez podpisovanja in evidence" kakršnekoli dokumente in jih nato "nepooblaščno predal zastavniku Borštnerju", kakor je izjave slednjega zapisal novinar Dejan Pušenjak.

PREDSTAVITEV TRILOGIJE VOJNA IZ LJUBEZNI

(Delo – SP, 3.5.1997)

Slovar slovenskega knjižnega jezika dopušča za nekoga, ki grdo ali nesramno govori o kom, tudi ekspresivni izraz: ne zna drugega, kot polivati z gnojnico! To bi veljalo tudi za nekega Goljevščka iz Izole, ki je v SP polil toliko gnojnice po slovenskih generalih, predstavljenih v Vojni iz ljubezni, da je celo prehitel svojega idejnega firerja. Poleg tega je "komentiral" trilogijo Marije Vogrič Vojna iz ljubezni, pa čeprav prizna, da teh treh knjig sploh ni prebral! Zares hrabro! Tudi Göbbels tega ni zmoغل! Najbolj mu pa seveda zamerim tisti pljunek na prleškega rojaka in naslovnega škofa Vekoslava Grmiča! Prav zares, nesramnost brez primere!

Ker pa naš izolski korenjak nerad bere knjige, mu bom citiral nekaj izbranih paberkov iz pravkar izšle knjige zagrebškega Globusa Izvori neke katastrofe (Origins of a Catastrophe) Warena Zimmermana, bivšega ameriškega veleposlanika v Beogradu:

– Slovenci so z bliskovitim manevrom v nekaj urah premaknili meje Jugoslavije... To je bil uvod v vojno.

– Ni se moglo povsem točno govoriti o "invaziji" JLA, ker je bila JLA v svoji lastni državi.

– Tudi bolj primitivna vojska od JLA bi reagirala s silo na izzivanje, s katero se hkrati anektirajo meje Jugoslavije in dohodki od carin – njen glavni vir financiranja.

– Slovenska taktika, ki se ne more kititi z junaštvom, je bila v tem, da se izogne direktnemu spopadu z JLA, kakor tudi, da se z blokado vojašnic skušajo vojaki sestradati in izbežati.

– *Razgovor... z 32 – letnim obrambnim ministrom mi je odkril marsikaj... Priznal mi je, da je užival v vsakem trenutku svojega maščevanja... Janševa vojna je Slovenijo za vedno ločila od Jugoslavije. Cena za Slovenijo je bila 9 mrtvih, JLA je izgubila 37 vojakov.*

– *A kot krona za njihovo zmago: Slovenci so dobili podporo od zelo neverjetnega vira, od Slobodana Miloševića. Malo je verjetno, da bi Slovenci zmagali, če bi JLA izvedla protiudar z močnejšimi silami. Do tega pa ni prišlo, ker je Milošević z Milanom Kučanom sklenil dogovor o odhodu JLA iz Slovenije.*

– Slovenci so vedeli, da bo njihov odhod povzročil eskalacijo nasilja v ostanku Jugoslavije.

Toliko za posladek! Upam, da gospodu Zimmermanu ne boste očitali, da ni vedel, kaj je napisal!

Drugič pa, če vas je kaj v hlačah, se vsaj predstavite, da bomo vedeli, kdo ste, kje ste doslej živeli in kaj ste vse storili za svojo domovino razen tega, da sodržavljane polivate z gnojnico! Prleki bi rekli: Aufbiks, pa čreva na plot!

Pripomba:

Na članek so odgovorili kar trije. Po dolgem času se je oglasil tudi Janša in v Delu – Sobotni prilogi dne 10. maja 1997 zapisal:

– "...nekdanji generalmajor varnostne službe JLA (Kosa) Marijan Kranjc..zapisal nekaj stavkov v stilu svoje nekdanje službe.

– *Če je Kranjc avtorja pravilno prevedel in citiral, potem je treba reči, da je g. Zimmerman zamenjal osebo ali državo ali pa oboje. V tistem času se namreč z njim nisem nikoli sestal, zato mu citiranega stavka nisem mogel povedati, tudi če bi tako mislil.*

– Tistim, ki so to vojno izgubili – sem pa sodijo vsi polkovniki in generali JA... bi radi pobegnili iz kalnih voda kolaboracije. Vendar je leta 1997 za to že malo prepozno."

Dne 30. marca 1995 je ljubljanski Dnevnik v rubriki Mednarodna politika objavil nekaj odlomkov iz spominov zadnjega ameriškega ambasadorja Warrena Zimmermana, ki so zbudili proteste v Sloveniji. Namreč, Zimmerman je zapisal, da so "Slovenci začeli vojno" in da se "...niso

zmenili za preostalih 20 milijonov Jugoslovanov". No, bistveno je nekaj drugega. Ob navedenem izvodu je tudi objavljena fotografija Zimmermana in Peterleta s podnapisom: "Julij 1991: Warren Zimmermann in takrat še predsednik slovenske vlade Lojze Peterle na srečanju v Ljubljani". Torej je Zimmerman zares julija 1991 bil v Ljubljani. Prosil sem dokumentacijo Dnevnika in Dela za točen datum, pa so mi iz Dela odgovorili, da je bil Zimmerman v letu 1991 v Ljubljani trikrat, in sicer: 14. junija, 17. in 18. julija in 2. oktobra! S kom se je vse službeno sestajal, je navedeno v časopisnih novicah, s kom pa se je sestajal privatno, nisem raziskoval. Nisem imel nobene potrebe. Hotel sem samo dokazati, da ambasadorju ZDA Ljubljana vsekakor ni bila neznana, zato bi bilo zares čudno, če bi zamenjal Slovenijo! Če pa je zamenjal Janšo z nekim drugim obrambnim ministrom, pa me sploh ne zanima. Naj se sama zmenita, kdo je koga zamenjal!

PREDSTAVITEV TRILOGIJE VOJNA IZ LJUBEZNI

Odgovor trem kritikom

(Delo – SP, poslano 19. maja 1997, ni bilo objavljeno).

Najprej moram odgovoriti gospodu Goljevščku iz Izole, ker sem mu zameril blatenje rojaka in naslovnega škofa gospoda Grmiča. Še zadnji nasvet: preberite njegovo pravkar izišlo knjigo Resnica, pa tudi trilogijo Marije Vogrič, Vojna iz ljubezni, ne pozabite! Naj vam zaupam, da nimam nobenega štaba. Moje znance in sodelavce iz nekdanje skupne države so poklali, pobili, pohabili in razgnali, tiste v Sloveniji pa so 1991. uvrstili na "šintarski" seznam (po Novi dobi), pa zdaj čakajo na Evropsko sodišče za človekove pravice v Strasbourgu. No, mnoge pa vidim v raznih strankah, na TV in pogrebih...O dogodkih "zadnje vojne" nisem napisal niti besedice, še manj pa sem karkoli trdil! Citiral sem Vam samo nekaj paberkov iz knjige bivšega ameriškega ambasadorja Zimmermana in nič drugega. Zato puščico usmerite preko luže! Pravite, da ste govorili samo o "generalih JLA", no, pozabili ste pa dodati "slovenskega rodu". Tudi Cankarja niste pazljivo prebrali (če ste?), saj bi očitke morali nasloviti na politike! Nikjer nisem zapisal, da je Janša Vaš vodja niti ga nisem obkladal z izrazi "firer, fašist in podobno". To ste si enostavno izmislili, zato z Vami in na takšni ravni res ne bom več razpravljaj. Niti v latinici!

Nekdanji obrambni minister republike Slovenije, dipl. obramboslovec splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite, Janez Janša, odstavljen zaradi Depale vasi, oziroma posega proti civilni osebi (kar si niti "zloglasni Kos" ni mogel privoščiti!), se je oglasil v svojem že znanem stilu. Najprej pa mu moram povedati, da naj moj akademski naziv pusti čisto pri miru! Tudi nisem "nekdanji", temveč samo "generalmajor v pokoju", tako kot to velja v vseh civiliziranih državah. Tisto, kar je Janša še zapisal, da sem "generalmajor varnostne službe JLA (Kosa)" je seveda nesmisel, psovka in groba žalitev državljana republike Slovenije in davkoplačevalca, ki si je kot poslanec (na

žalost tudi moj) zares ne bi smel privoščiti! Pa še poslansko plačo prejema na račun moje "visoke" generalske pokojnine...

Kako je izkušeni ameriški diplomat Zimmerman zamenjal Janšo in Slovenijo, se bosta že sama zmenila! Upam, da se bo gospod Zimmerman oglasil in priznal svojo napako (pa še ekipo za preverjanje podatkov je imel!)... Ker nisem sodeloval v "Janševi vojni" (izraz je Zimmermanov), ne morem biti poraženec, še manj pa kolaborant! Bil sem pa priča in trdno verjamem, da bo resnica prišla na dan! Resnica pa je samo ena, tako pravi škof Grmič!

Za javnost je zanimiva Janševa trditev, da je od vseh (nekoč je navedel število trideset) aktivnih generalov in polkovnikov slovenskega rodu samo en polkovnik junija 1991 prestopil na slovensko stran! Ne vem, zakaj nam Janša ne pove njegovega imena, pa tudi pravega vzroka takšnega nedomoljubnega odnosa velike večine predstavnikov slovenske vojaške inteligence!

Vse bivše republike so angažirale generale JLA za vodenje svojih nacionalnih armad, le Slovenija se je temu odpovedala! Zakaj? Zakaj Janša slovenski javnosti še ni povedal pravega vzroka? Po mojem skromnem mnenju bodo zgodovinarji morali upoštevati dva osnovna vzroka. Prvi je psihološke narave – Janša! Če bi bil na njegovo mesto takoj v začetku postavljen dr. Anton Bebler, za načelnika RŠTO pa generalmajor Milovan Zorc, bi vsi aktivni generali in polkovniki takoj prestopili na slovensko stran! O tem smo takrat razpravljali in tudi vse naknadne ankete bi potrdile to predpostavko.

Drugi razlog sega v obdobje sredi 1990., ko so Janša in njegovi pomočniki (sicer moji "znanci"!) nestrokovno vodili akcijo pridobivanja slovenskih generalov in častnikov, in so nas vse skupaj hitro spravili pod kontrolo varnostne službe JLA! Navedel bom svoj primer: politična uprava zveznega sekretariata za ljudsko obrambo je iz Beograda poslala vsem poveljnikom korpusov strogo zaupen telegram z nalogo, naj takoj opravijo temeljite razgovore z vsemi slovenskimi generali in častniki ter ugotovijo, koga so "janševci" že pridobili za slovensko "republiško" armado! Seveda so organi vojaške varnosti nad vsemi takoj vzpostavili operativno kontrolo! Ker sem bil v bitolskem korpusu edini Slovenec, obenem pa tudi načelnik štaba korpusa in namestnik poveljnika, le-ta ni imel veliko dela. Takole je zapisal v telegram: "...ne bi nikdar sprejel sodelovanja v kakršnihkoli republiških armadah, in kot sam pravi, genetsko ne bi mogel služiti novokomponiranim belogardistom, ustašem, četnikom in drugim!"

Pred tem so me v Demokraciji, katere urednika sta bila Janša in Bavčar, grobo napadli kot generala. Konec julija 1990, ko sem zvedel za načrtovani vojaški poseg proti Sloveniji, sem predal zahtevek za upokojitve. Bil sem prvi slovenski general, ki je takrat uspel zapustiti JLA, ker pač nisem želel sodelovati pri podiranju domin! Ko sem se oktobra 1990

vrnil v Ljubljano, sem imel na glavi dve "novi" varnostni službi, pa čeprav me tudi varnostna služba JLA ni pustila pri miru. Bilo je prav zabavno, posebej ko so "nastopali" moji bivši učenci in znanci. Seveda smo se hitro "sporazumeli", ker so večino pač prisilili k sodelovanju...

V kasnejšem razbijanju Jugoslavije (po Mesiću) so pripadniki JLA doživljali največje osebne travme in drame: na poziv svojih nacionalnih leaderjev in republiških voditeljev so se morali na hitro opredeljevati in uperiti orožje proti svojim doučerajsnjim tovarišem in prijateljem. O tem piše Marija Vogrič v trilogiji *Vojna iz ljubezni*, pa tudi o krivdi politikov! Seveda, mnogi nočejo, da pride resnica na dan. Novinarji ne morejo soditi, kaj je bilo prav ali pa ne! Zgodovina bo presodila, kdo je bil kriv... Tudi za medijske pogrome in manipulacije!

Mnogi uporabljajo izraz "vojna za Slovenijo", nekateri (tudi novinarji) pa celo trdijo, da je šlo za "pravo vojno"! Vem, da je v politiki vse dovoljeno, toda vojaški teoretiki in zgodovinarji imajo za poimenovanje vojne določene kriterije, ki bi jih vsaj novinarji in komentatorji morali upoštevati. Tako bi vsaj javno omejili zasmehovanje in kritike, ko nas celo državniki iz soseščine (eden je celo general!) zbadajo z mini vojno, operetno ali secesijsko vojno, bivši ameriški ambasador Zimmerman pa je celo uvedel izraz "Janševa vojna". V Enciklopediji Slovenije so pod geslom *Osamosvojitve Slovenije* navedene naslednje tri kvalifikacije: vojaški (oborožen) poseg ali akcija, desetdnevna vojna za Slovenijo in osamosvojitvena vojna (za Slovenijo). Ker je dejansko res šlo za omejen poseg JLA (okrog 2.000 vojakov in 450 miličnikov), bi teoretiki najnovejših vojaških doktrin verjetno zapisali vsebinsko in formalno bolj ustrezen izraz: mejno-carinski spopad (tudi lokalna mejno-carinska vojna) ali pa vojaško-policijski (miličniški) poseg ali akcija. Vsekakor se mnogi tuji in neutralni opazovalci strinjajo, da ni šlo za pravo vojno, pa še žrtev je bilo, hvala bogu (po Janši), bolj malo za pravo vojno! Politično promocijsko pa je seveda edino primeren izraz: "desetdnevna osamosvojitvena vojna"!

Nič krivemu šolskemu tovarišu in makedonskemu generalmajorju Pavlovu sem pred njegovim odhodom iz Slovenije dejal, da je vodil najbolj "trapasto" akcijo JLA (ali kakor pravi dr Bogdan Denić, avtor knjige *Etnični nacionalizem*, Beograd 1996, da je šlo za "trapavi armijski napad"). Oba sva se strinjala, da se je razdružitve začela po volji politikov, ne pa generalov, kakor tudi, da bi se morala končati na miren način, kot se je to pozneje zgodilo v Makedoniji! Na žalost so prevladali domači in tuji jastrebi! Zgodovina bo zato seveda neusmiljena sodnica!

V trenutku, ko je Marković podpisal (pravi, da ga ni!) povelje za vojaško-miličniški poseg v Slovenijo oziroma ko je bil nekaj dni kasneje odstavljen (odstranjen) generalpolkovnik Konrad Kolšek, je seveda JLA izgubila prva dva pridevka – jugoslovanska in ljudska! Na žalost je to resnica, ki boli in obenem opozarja, da nas nihče ne more identificirati s

“kolaboranti” (po Janši) in nosilci etnično-verske oziroma državljanske vojne na jugoslovanskih tleh!

Francu Kindlhoferju, “nevednežu” z Bleda pa samo tole: nisem pozabil na svojo predstavitev (danes že petič). Ker pa verjetno ne berete časopisov, Vam zares ne morem pomagati, pa četudi bi imeli kaj v glavi! Preberite knjigi Zimmermana in Vogričeve, pa potem razpravljajte z avtorji, ne pa z menoj! Obvezno pa preberite (in vsem tujcem priporočite) knjigo Ericha Schmidta – Eeboona z naslovom Schattenkrieger, kjer na strani 229 tudi piše (če sem pravilno prevedel, bi rekel Janša): “S skoraj vsemi osebnostmi, ki so po letu 1990 v Sloveniji in Hrvaški zasedli pomembne politične, publicistične in varnostne funkcije, so imeli Kinklovi predstavniki tesne stike.” Naj Vam pomagam: gre za sedanjega nemškega zunanjega ministra, ki je bil od 1979 vodja BND (nemške obveščevalne službe). Kaj pravite? Da ni res? Ne vem...Vprašajte Kinkla! Še to: v obveščevalnem žargonu “tesni stiki” pomenijo (po Mladini) tudi z nekom “češnje zobati” ali pa “lizati sladoled” (tudi v slovarju SKJ). Pa brez zamere in lepo pozdravljeni.

GENERALI BREZ KAPE (tudi ALI BREZ KAPE)

(Delo – Sobotna priloga, poslano 23. junija 1997, ni objavljeno. Poslano tudi avtorju knjige Ali H. Žerdinu radi popravkov v naslednji izdaji knjige).

Pobalinski podvig in naslov knjige – Trideset napak v škodo JLA – Medijske psovke – Varnostna služba JLA kot glavni nasprotnik – Kdo je vse deloval v ozadju Bavčarjevega odbora? – Vojaški dokument 5044-3 ni bil protislovenski – Kdo se je sramoval konca kulturnega mitinga? – Mnogi so videli kopijo vojaškega dokumenta – Kdo je vse izgubil nedolžnost? – Zgodovina se ponavlja v Depali vasi...

Pobalinski podvig – kraja generalske kape, je botroval naslovu knjige GENERALI BREZ KAPE, kar je seveda stvar okusa avtorja Ali H. Žerdina. Sicer na prednjem ovitku dejansko piše ALI BREZ KAPE (12), kar je nekako bolj sprejemljivo, posebej še, če verjamemo avtorju, da mu je nekdo sunil že sunjeno kapo (tudi šapko) pokojnega generala Tominca!

Številne napake v škodo JLA – sam sem jih naštel okrog trideset, negirajo mnenje Miše Alkalaja v Delu – Sobotni prilogi, da je avtor knjige povsem nepristransko in verodostojno opisal delovanje Bavčarjevega odbora! Morgen... Je pa, priznam, zanimivo branje, ker je podana struktura (po osebah, z mojo malenkostjo vred) in kronologija tistega časa, saj sem za nekatere dogodke zvedel šele sedaj iz Žerdinove knjige. Zanimivo je tudi, da Janša ni “blagoslovil” omenjene knjige, saj avtorju očita, da je pripadnik Kučanovega klana! Aferim...

Verjetno je še prezgodaj delati zaključke, kdo je dejansko zmagal, kdo je dobil vojno ali posamezne bitke. Naj to opravijo zgodovinarji z določene časovne distance! Važno je le, da jim sodobniki in akterji teh dogajanj zapustimo verodostojne podatke in pričevanja, brez osebne užaljenosti, manipulacije in celo medijskega pogroma!

Namen tega pisanja je samo ta, da avtorja knjige dobrohotno opozorim na precejšnje število napak v škodo JLA oziroma akterjev iz 9. armade, ker verjamem, da bo moral kmalu pripraviti drugo izdajo. V vsaki novi izdaji pa se napake morajo popraviti! Seveda, tega zapisa ne bi bilo, če bi se avtor potrudil opraviti razgovor z enim od generalov, ki mu je pritaknil tisto zlovesčo oznako "živi v Ljubljani"! Očitana "publicicistična žilica" mi žal ne da miru, pa moram zato mlademu publicistu naštet nekaj očitnih napak in spodrsaljcev. Naj grem kar po vrsti:

Kos (str.17) kot medijsko psovko, ki jo je uvedla v naš medijski prostor Mladina, podžgal pa z znanim epigramom bivši šef Ozne (kot nekakšno maščevanje za brionski plenum in druge reči?), avtor sicer ne uporablja često, se mu pa zapiše, ker pač ne more iz svoje kože (str.36, 120).

Stavka litostrojskih delavcev (str. 22) decembra 1987 zares nima nobene zveze z vsebino vojaškega dokumenta 5044-3 in je tako očitno primer avtorjeve medijske manipulacije! Nekje sem že javno zapisal, da je navedeni vojaški dokument pravzaprav cirkularni dokument generalštaba oboroženih sil SFRJ, ki je bil napisan v Beogradu u drugi polovici 1987 leta. Pod izrazom "rušilne" demonstracije so bile mišljene nekatere demonstracije s Kosova, pa tudi razni mitingi blizu vojašnic, ki so seveda ogrožali varnost vojakov in objekta samega. Torej, tudi nekaj tisoč slovenskih vojakov in častnikov...Danes, ko je vsebina vojaškega dokumenta 5044-3 javno znana, bo usakdo lahko prebral celotno 5. in 6. točko, kjer je govora o rušilnih in mirnih demonstracijah, toda ne kot poseg v civilno sfero, saj vendar v nadaljevanju jasno piše: "...s ciljem, da vojaška enota ne bi bila varnostno presenečena in ogrožena"! Da je bilo protizakonito in celo protiustavno, da zaščitimo svoje vojake in sebe, bi danes verjetno ne presodilo niti naše ustavno sodišče!

"Vrhovni agent" (str. 32) namesto uradnega naziva (načelnik obveščevalne ali varnostne službe), je seveda navadna žurnalistična in pobalinska psovka! Načelnik uprave varnostne službe (JLA) v zveznem sekretariatu za ljudsko obrambo je bil prav gotovo član vojaškega sveta, dočim načelnik obveščevalne službe – pravilno načelnik II. uprave, podrejen načelniku generalštaba JLA, sigurno ni bil član tega posvetovalnega organa, so ga pa lahko poklicali zaradi kakšnega nasveta o uvozu kontrarevolucije in podobnih rečeh!

Novi in obenem zadnji Pravilnik o delu varnostne službe oboroženih sil SFRJ je bil sprejet 1986 in sploh ni omogočal poseganje v civilno sfero (str. 36)! To je sicer zapisal Roman Leljak v "svoji" knjigi Sam proti njim (Mladina pa večkrat ponovila, da je postala "resnica"!), je pa nedavno tega tudi javno povedal, kdo mu je vse pomagal pri pisanju! Podrobno sem o tem pisal v odgovoru na podobne manipulacije v knjigi Novinarski arhivi Ljerke Bizilj. Tudi o "znameniti" operaciji Mladost, kar je bila pravzaprav samo šifra za določeno fasciklo. Bistvo tega novega Pravilnika

pa je bilo v tem, da smo morali vse sodelavce iz JLA prijaviti SDV zaradi nekakšne "enotne evidence"! Tudi obstoječe! Kot takratni načelnik varnostnega oddelka 9. armade sem se temu odločno uprl in takšnega seznama sodelavcev nisem poslal republiški SDV! Takoj sem bil zatožen v Beograd! Seveda smo predtem vse sodelavce prekrstili v "prijateljske zveze", teh pa ni bilo treba nikjer prijaviti niti registrirati! V Ljubljani sem takoj dobil veliko črno piko, pa tudi generalskega položaja je potem zmanjkalo, da sem moral v Makedonijo...

Na razgovorih v Noči dolgih nožev, kakor je Mladina zelo grdo napihnila celo stvar, je ob generalu Višnjiću sodeloval tudi polkovnik Boško Mutić, takratni načelnik varnostnega oddelka 9. armade, ki pa ni bil načelnik varnostne službe JLA v Sloveniji, ker takšnega položaja sploh ni bilo! Avtor ga enostavno izpusti... Po teh pogovorih sta bili v Beograd poslani dve depeši, pomembni za zgodovino: Mutićeva in Višnjićeva! Kaj je vsebovala Mutićeva depeša, lahko samo ugibam, vem pa za vsebino Višnjićeve depeše, saj sem kot načelnik operativno-učnega oddelka poskrbel za njeno tehnično in šifersko realizacijo. Ko se bodo delili arhivi JLA, bodo slovenski zgodovinarji sigurno poiskali tudi ta dokument, vendar bodo razočarani, saj ni bilo nobene strašne noči, pa tudi dolgih nožev nismo imeli! Res je samo, da je poveljstvo 9. armade tiste dni imelo "vežbovno uzbuno" na Velikih Blokah, kar takrat ni nihče opazil!

Ukinitev armad, predvsem 7. in 9. armade v takratni BiH in Sloveniji, seveda ni bila pogojena z geografijo niti s politiko (str.43), pa čeprav je mogoče delati tudi špekulacije na račun velikosrbske politike. Osnovni razlog je bil v tem, da je Nato že 1984 sprejel novo doktrino, imenovano Fofa (Follow-on Forces Attack), kar smo pomensko prevajali kot "globoki udari" oziroma kot inačico ameriške doktrine "zračno-kopenske bitke". Samo v tistem letu je bilo na naših mejah izvedenih okrog 95 vaj in manevrov z udeležbo okrog 1,5 milijona vojakov! Torej, šlo je tudi za resno demonstracijo sile v okvirih splošnega plana destabilizacije Jugoslavije! Iz obveščevalnih virom smo tako tudi izvedeli, da Nato pretežno preigrava variante zračno- kopenske bitke na smereh Gorica – Ljubljana – Zagreb – Vinkovci in pa Gradec – Maribor – Varaždin!

Seveda je potrebno tudi omeniti, da so predtem sosednje države reorganizirale svoje vojaške sile in uvedle t.i. korpusni sistem in povečali ognjeno moč na vseh nivojih. Mrzlično smo iskali odgovore v organizaciji strateške obrambe, ki je poleg ostalega morala zajeti globino ozemlja najmanj 400 – 500 km! Torej, ne več obramba na republiških mejah, temveč na novih mejah vojskovališča! Vojaški dokument 5044-3 je v prvih treh (glavnih) točkah vseboval tudi elemente zasnove te nove obrambe, zato tudi ni mogel biti javno objavljen! Obširneje sem o tem že pisal (Delo – Znanost, 14. februarja 1995), pa nič! Politični ugovori iz Slovenije in BiH so bili precej sebični (zakaj nam, ne pa sosedom!), pa

čepprav smo usaj slovensko politično vodstvo o tem podrobno obvestili in poučili. Spomnim se detalja s tega razgovora, ko me je tovariš Viktor Aubelj, bivši predsednik Predsedstva SR Slovenije in rezervni generalmajor zelo resno uprašal: Ali bomo zopet bežali v Kočevski Rog? Odgovoril sem mu, da organizacija globinske obrambe ni nobeno bežanje in da Slovenija proti novi Natovi doktrini ne more sama organizirati takšne obrambe na republiških mejah! Mediji in Bavčarjev odbor so se raje priklonili "domnevi" nekega praproščaka o nevarnosti za Slovenijo, od takrat še lastne armade! Astrologi naj presodijo ali je šlo za nadnaravno slutnjo ali za objektivna dejstva...

Kučanove besede Zavrlu: "...oboji delamo za isto stvar!" (str.4/) si velja dobro zapomniti! Dodati pa še velja tisto iz Tacna o vlogi članov ZKS v Bavčarjevem odboru. Končno, zgodovinarji bodo morali raziskati, kdo je dejansko stal iza Bavčarjevega odbora, saj Niko Kavčič omenja v svoji knjigi, da je bil Bavčarjev in Janšin mentor? Pa tudi to, zakaj je Bavčar zapisoval razgovore s Stanovnikom in drugimi in potem to predal poveljniku slovenske policije mag. Pavlu Čeliku, tudi mojemu znancu. Predvsem pa bo potrebno raziskati, zakaj sta se sprla glavna protagonista – Janša in Bavčar! Vse ostalo je, po mojem mnenju, marginalno!

Zapisani stavek "Fotografija vojaškega dokumenta se je dva tedna valjala na eni od miz...", seveda ne bo držal za vse tiste, ki usaj površno poznajo tehnologijo dela varnostnih služb po končani tajni preiskavi! Pravilo je, da se timsko zelo skrbno in natančno pregledajo in analizirajo vsi najdeni dokumenti in lističi, posebno še, če so vojaškega izvora. In operativci SDV seveda niso bili nobeni amaterji! Tako so novinarji nasedli dezinformaciji SDV (načrtni, pismeni!), najprej Miran Lesjak (Delo-Sobotna priloga), zdaj pa še Žerdin...Pravo uprašanje je seveda naslednje: zakaj organi SDV cela dva tedna po najdbi vojaškega dokumenta niso obvestili varnostni oddelek 9. armade? Odgovor vedo samo tedanji glavni šefi SDV in ožje politično vodstvo Slovenije! Po moji domnevi je bilo toliko časa potrebno za sestavljanje scenarija, kako JLA vsiliti proces samo zaradi kraje vojaškega dokumenta (ne pa partijskega dokumenta z oznako "državna tajnost"! Ali drugače povedano: kako eliminirati kandidata za predsednika ZSMS, za katerega je VS JLA že prej v Grosuplju izbrskala, da izvira iz domobranske družine! Nismo pa vedeli, to priznam, da je bil Niko Kavčič njegov mentor, kakor tudi, da sta z Bavčarjem obiskala Vinka Levstika v Gorici na Janšev predlog (zato tudi tisti Ertllov izgovor ne bo držal). Torej, za proces je bila potrebna tudi politična odločitev slovenskega vodstva, jastrebi iz vrha JLA pa so zaradi "maščevanja" glede poprejšnjih "napadov na JLA" takoj zagrizli v kisló jabolko!

Bilo bi zanimivo, če bi avtor pojasnil kako je prišel do dokumentov (str. 59) o korespondenci SDV in varnostnega oddelka 9. armade (če odštejem moj neobjavljeni prispevek v Mladini in treh "korespondenčnih"

prilog, zdaj v arhivu republike Slovenije), ker vem, da je bil tudi moj naslednik izredno pozoren na srake...

Armadni general Veljko Kadijević se prav gotovo ni šolal na West Pointu (str. 64), saj je to začetna ameriška vojaška akademija! Je pa 1962 končal enoletno poveljniško-štabno šolo v Forth Leavenworthu in je tekoče govoril angleško. Takšnega kiksa si novinarji navadno ne privoščijo, le Žerdinu je vseeno, kaj napiše!

Netočno je tudi (str. 69), da naj bi Borštner "...ostal na relativno pomembnem položaju." Morgen! Namreč, takoj po izstopu iz ZKJ je bil takoj izbrisan iz šifrske službe, tako je bil dejansko na "razpolaganju", ker ga po osebnem nalogu načelnika varnostne uprave JLA nismo smeli odsloviti iz JLA (v toku je bila operativna obdelava proti osebi X zaradi izdaje vojaške šifre tuji vojski (ne bom je imenoval)). Predstojnik ga je zato angažiral za urejanje tekočega arhiva in službene pošte, med katero so spadali tudi dokumenti zaupne in strogo zaupne narave. Seveda pa Borštner ni imel dostopa do podatkov z oznako "državna tajnost", še manj pa do šifre!

Zato tudi ne bo držala trditev bivšega predsednika Stanovnika (str. 115), da je imel Borštner "...dostop do najbolj zaupnih podatkov", kar so seveda mediji ponavljali do absurda! Kdor je videl vojaški dokument 5044-3, je v 8.točki lako tudi prebral dobesedno tole: "...v potrebnem obsegu seznaniti vse starešine in poveljstva", torej tudi zastavnika Borštnerja! Zato so odvečne skrbi Stanovnika zakaj pokojni general Višnjić ni kaznoval nekoga (verjetno je mislil na mene in tudi vem zakaj!) za nered v armadnem poveljstvu! Tudi ne bo držalo, da vojaški varnostni organi "...pri Borštnerju niso prišli do nikakršnih rezultatov". Odkrili smo ga v pol ure, po aretaciji pa je še prej vse povedal o Tasiću in Mladini, nato pa je vse to ponovil še pred preiskovalnim sodnikom! Seveda, mediji so potem iz njega naredili nacionalnega heroja... Vemo tudi, po čigavi direktivi!

Samo zaradi resnice in zgodovine je ob tej priliki potrebno povedati še naslednje: ko je 24. maja 1988 komisija poveljstva 9.A v oddelku protizračne obrambe pregledovala vojaško povelje 5044-3, so bili listi njihove kopije očitno prepogibani (verjetno nošeni v žepu), pa tudi sponka ni bila na prejšnjem mestu! To je bil zadosten dokaz, da je bil markiran zmikav! Ostalo je bilo vse preprosto...

Že naslednji dan je prišla v Ljubljano ekipa (2-3 člani) varnostne uprave zveznega sekretariata za ljudsko obrambo na čelu s polkovnikom Perom Novakovićem, pravnim referentom, ki je v dogovoru z organi SDV Slovenije sestavil kompleten scenarij začetnega poteka predhodne kazenske preiskave procesa proti četverici. In zdi se mi, da je bil ravno polkovnik Novaković tisti, ki je predlagal načelniku varnostne uprave v Beogradu, da JLA prevzame elegantno vsiljeni proces proti zastavniku Borštnerju in

civilu Janši, češ "Lako ćemo mi sa njima!", kakor tudi "Da im vratimo za one napade na JNA"! Zamivo je tudi, da je Bavčarjev odbor v svojem "znamenitem" 52. sporočilu za javnost (Delo, 19.oktobra 1988) prav nič krivega polkovnika Pero Novakovića postavil na čelo liste krivcev za "politično-obveščevalno akcijo Mladost, na drugo mesto pa mojo malenkost, pa čeprav takrat nisem bil več v varnostni službi JLA! Bil sem pa na generalskem položaju in na pogovoru pri Mačku sem odbil, da bi denunciral svoje bivše šefe!

Torej, od 25. do 30. maja 1988 je bila sprejeta politično-varnostna odločitev o aretaciji Janše, kandidata za predsednika ZSMS! Ker je samo nekaj ljudi vedelo, kdo, kje in kdaj je prižgal zeleno luč za aretacijo Janše, se mi nehote vsiljuje domneva, da je prav polkovnik (pozneje generalmajor) Vasiljević povedal Janši, kdo je dal nalog za njegovo aretacijo! Kolikor poznam Vasiljevića in njegovo mojsterstvo v podobnih situacijah, sem skoraj prepričan, da je šlo za t.i "vezano" trgovino, saj se je general Vasiljević na veliko hvalil, kaj je vse zvedel o Milanu Kučanu, da bi potem naredil še zelo neetično potezo, ko je javnosti razkril, da je tudi Kučan med služenjem vojaškega roka v Mariboru bil sodelavec varnostne službe JLA pod pseudonimom Plavi. Za vse nas v varnostni službi JLA je bil sodelavec nedotakljiva oseba, celo svetinja, pa sodelavca tudi nismo tožili za kleveto ali zanikanje, da je bil sodelavec in podobno.

Po Žerdinu (str. 92) naj bi Pavle Car, republiški tožilec in moj znanec "...dosegel umik (prve) obtožnice proti Janši." Ne bo držalo! Bilo je bolj preprosto (in že drugič javno ponavljam): tovariš Andrej Marinc je telefoniral poveljniku 9. armade in prosil za umik, poveljnik je pogledal mene in jaz sem samo prikimal! Kaj pa naj bi drugega naredil? Predsednik slovenske partije je že moral imeti takrat (mislim, da je bilo 1984) kakšen dober razlog, verjetno varnostno-politični, da je hotel zaščititi nekega Janeza Janšo! Tako sem takrat razmišljal in prepričal tožilca podpolkovnika Mazića, da je umaknil tisto prvo in "...kilavo obtožnico" (str.297)!

Autor navaja (str. 95), da naj bi 4. junija "...zjutraj Borštner omenil, da je dal dokument Tasiću." Ne bo držalo! Borštner je kompletno zgodbo lepo in iskreno povedal že takoj po aretaciji, torej že 31. maja 1988, pa so organi SDV takoj začeli iskati Tasića...

Autor zapiše (str.120) tudi takšen nesmisel: "Res pa je, da v varnostni službi JLA... praviloma niso službovali najsposobnejši", temveč so bili takšni samo kadri v "...2.upravi generalštaba". Zopet narobe! VS JLA je bila podrejena neposredno zveznemu sekretarju za ljudsko obrambo, prej pa maršalu Titu kot vrhovnemu poveljniku. Zato so v to službo izbirali – tako so čivkali tudi civilni urabci, res najboljše kadre! Šele potem so prišli na vrsto drugi, tudi obveščevalna služba. Zakaj je nekaj podobnega izjavil tovariš Dolanc, je seveda že druga tema, posebej, če te odslovijo iz te službe!

Autorjeva zgodba (str. 166) o "nenapovedanem nočnem pohodu" 21. junija 1988 proti vojašnici (in zaporom) na Metelkovi je netočna! Dokazov je več. Prvič, o tem smo bili pravočasno (že dopoldan) obveščeni s strani SDV, namreč, da bo po končanem mitingu del demonstrantov odšel tudi proti vojašnici – poveljstvu 9. armade na Metelkovi, zato sem v odsotnosti poveljnika armade kot najstarejši častnik oziroma kot zastopnik načelnika štaba armade, moral popoldan priti na delovno mesto! Poveljnik je že prej ukazal podvojitev straže, sam pa sem obšel stražarje in pregledal intervencijsko skupino vojaške policije. Drugič, ko so nam naši terenski opazovalci po radijski zvezah sporočili, da je proti Metelkovi krenila večja skupina hrupnih in tudi vinjenih demonstrantov, sem se takoj podal k vhodu vojašnice in naročil straži, da ravnajo po mojem povelju, ne pa po veljavnem pravilniku o stražarski službi (trikrat Stoj! in Stoj – streljam!). Na moje veliko presenečenje je bila pred vhodom v vojašnico že razporejena četa miličnikov – specialcev v pripravljenosti za spopad z demonstranti! Pozdravil sem se s poveljnikom, sicer znancem z nedavne vaje, ki mi je povedal, da naj se s stražarji raje umaknem, ker bodo že sami opravili z demonstranti. Seveda njegovega predloga nisem mogel sprejeti!

Nekaj minut so demonstranti hrupno vpili razne parole in mahali z zastavami, ko pa je poveljnik specialcev izdal povelje za poseg, je nekdo stopil pred hrupno množico, nekaj povedal, nato so se tako demonstranti disciplinirano urnili proti centru mesta. Zaradi dokumentiranja eventualnega incidenta sem seveda predhodno poskrbel, da je eden od vojaških videooperaterjev z video kamero posnel celoten potek demonstracij pred vojašnico na Metelkovi. Torej prvih javnih (nočnih) demonstracij proti JLA! Kaseto smo naslednji dan poslali na RSNZ, pa upam, da so tam naredili kopijo za slovenske zgodovinarje. Baje so posnetek videli tudi nekateri republiški voditelji...Original je seveda romal v Beograd, kjer se tudi hranijo tajni posnetki ob lizanju sladoleda, zobanju češenj in podobno. Indikativno je, da so mnogi znani fotografi in snemalci bili na Metelkovi, pa me zato res čudi, zakaj nikjer ne pokažejo svojih "zgodovinskih" posnetkov! Verjetno je tudi njih bilo sram klavnega finala nekega kulturnega mitinga!

Ko sem se vrnil v prostore operativnega centra, mi je dežurni naročil, naj takoj pokličem zveznega sekretarja za ljudsko obrambo. Ko sem dobil zvezo, me je general Kadijević uprašal kako je bilo, pa sem mu uvodoma povedal naslednje: Bilo me je sram, ker sem oficir JLA in Slovenec! Opisal sem mu celoten potek demonstracij pred poveljstvom armade, omenil videoposnetek in predlagal nujno spremembo pravila stražarske službe (da ne bi slučajno streljali v demonstrante!). General Kadijević je odobril moje ravnanje in sporočil, da bodo takoj spremenili predlagano pravilo stražarske službe (kar se tudi kmalu zgodilo).

Tisti začetni stavek iz raporta generalu Kadijeviću sem potem trikrat javno ponovil in si oktobra 1988 v Mladininem Zlopamtilu "prislužil"

nezaslužen in nizek udarec! Potem je naš znani akademik napisal knjigo z naslovom *Lepo je biti Slovenec, ni pa lahko*. Ko sem avgusta 1990 zvedel za načrtovani vojaški poseg proti Sloveniji, sem takoj zaprosil za upokojitev in zapisal, da ne želim služiti nobeni eliti novokomponiranih nacionalistov! Na oblasti pa so že bili mnogi člani Bavčarjevega odbora, potem pa se je začelo tudi podiranje domin. In tudi kri je tekla...

Zanimivo je, da avtor ne komentira, zakaj Zavrl ni bil priprt (str. 180)! Pa tudi, zakaj se je pozneje distanciral od ostale trojice... Vsekakor zelo zanimiva tema za raziskovalnega novinarja! Obšel je tudi stališča generala Kadrijevića (str. 263). *Neprijetno, kajneda?*

Tisto glede polkovnika Ferlinca (edini od polkovnikov in generalov prestopil na Janševo stran, mimogrede) ne bo držalo (str.187). Na kolegiju poveljnika 9. armade sem osebno predlagal (ostali so se strinjali) general-majoru Ahmetu Hodžiću, glavnemu vojaškemu tožilcu JLA, da naj proces vodi kot tožilec takratni major Alojz Ferlinc v slovenskem jeziku, pa tudi ostali sodelujoči naj bi imeli nižji položaj (čin), da bi predvsem omilili nasprotovanje javnosti! V Beogradu so potem vojaški jastrebi odločili drugače in tako naivno nasedli pravzaprav vsiljenemu procesu proti civilistom na vojaškem sodišču!

Verjetno ne bo držalo, da je Bavčar kar tako zajahal svoj moped in zaskrbljeno "...odrvel pred vojaško sodišče" (str. 214). Bolj bo verjetno, da ga je nekdo opomnil kaj se dogaja na Roški pred vojaškim sodiščem! Namreč, ko smo zvedeli, da so na Roški precej hrupne demonstracije (tega se je potem sramovala tudi Smoletova SZDL, str.218), ki so motile normalno delo sodišča, je general Višnjić prišel v mojo pisarno in vprašal, kaj narediti. Svetoval sem mu, naj pristojne organe (RSNZ) opozori na nastalo situacijo in možnost selitve sodišča v drugi kraj. Koga? je vprašal.

Po specialnem telefonu sem takoj poklical sekretarja RSNZ, tovariša Ertla, pa mi je tajnica odgovorila, da trenutno ni dosegljiv! Tudi poveljnika milice, dobrega znanca, nisem dobil... Takoj sem vedel kaj to pomeni! Poklical sem enega od inšpektorjev, znanca, in mu povedal, da z generalom Višnjićem ravno gledava po TV, kaj se vse dogaja pred vojaškim sodiščem, in ker milica samo pasivno opazuje stvari, ne moremo pa dobiti nobenega odgovornega funkcionarja v RSNZ, bomo potem, kakor zakon dopušča, intervenirali s četo vojaške policije, ki je s tremi oklepniki osposobljena za takšne intervencije pred vojaškimi objekti, kar vojaško sodišče na Roški vsekakor je! Lahko pa tudi premestimo sojenje v Zagreb ali Beograd! Znanec je samo zavpil: "Samo tega ne! Bom že jaz uredil..." in prekinil zvezo.

General Višnjić seveda ni verjel, da bo moj štos uspel... S sodišča so že spraševali, kaj naj naredijo, pa smo jim svetovali, naj se zaenkrat preselijo v kakšno pisarno na notranji strani stavbe. In potem se je zgodilo, kar smo lahko videli tudi na TV! Po dobrih petnajstih minutah se je pojavil

Bavčar in po zvočniku s skoraj istimi besedami, ki sem jih jaz povedal inšpektorju milice, takoj umiril prehrupne demonstracije! Torej, kdo je s kom bil povezan in kdo je komu dirigiral? Imel sem že tretjo potrditev...

To, da Borut Šuklje in Željko Cigler v času služenja vojaškega roka nista bila pod kontrolo varnostne službe JLA (str. 218), pa še sam se bil takrat načelnik, sem že enkrat javno demantiral! Pa nič ne pomaga! Oba sta pridno pomagala načelniku za znani mpv – polkovniku Tomislav Ljubiću (tudi omenjen v knjigi), kjer sem ob neki priliki srečal vojaka Šukljeta, že takrat znanega mladinskega funkcionarja, pa mi je poklonil knjigo – študijo o stanju in problemih mladine. Prosil sem ga celo za avtogram, ker sem mu že tedaj prognozirал vzpon v vladajočo elito. Nisem se zmotil.

Posebno pozornost zasluži detalj kako je nastala ocena o kontra-revoluciji v Sloveniji (str. 224) in kako so z isto mediji in politiki manipulirali! Admiral Brovet je večkrat javno povedal, tudi v zvezni skupščini, da ni šlo za nobeno oceno o kontrarevoluciji v Sloveniji (in po vzgledu na Kosovo!), temveč samo za neke elemente kontrarevolucije! Razlika je seveda velika in očitna, toda niti novinarji, še manj pa partijsko-politični voditelji tega niso hoteli upoštevati! Upam, da tega primera očitne medijske in politične manipulacije zgodovinarji ne bodo spregledali! Mimogredo: avtor bi lahko tudi pojasnil, od koga in kdaj so v Mladini dobili podatke o mladostni epizodi admirala Broveta v Hitlerjugendu? Kdo je že delal preverke za republiške kandidate za generale in admirale?

Kaj vse je užaljeni in iz partije izstopljeni (in iz šifrske službe nagnani) praporščak Borštner "...instinktivno pogruntal, da s papirjem nekaj ni v redu", je sam detaljno in precej nerodno objasn timer v knjigi Sedem let pozneje! Jaz sem potem to njegovo slavno pogruntavščino analiziral v dveh člankih (Mladina tretjega ni objavila!) in sicer Kdo že sedem let zavaja slovensko javnost? (Delo – Sobotna priliga, 8. julija 1995) in Kdo že sedem let zavaja Slovence (Nedeljski dnevnik, 27. avgusta 1995) in tako mnogim nalil čistega vina!

Avtor našteva (str. 257) kdo je vse videl vojaški dokument (Igor Omerza in Bojan Korsika). Meni pa se zdi, da je kopija kar krožila po Ljubljani (praporščak se celo pohvali, da jo je pokazal tudi svoji materi!), zato predvidevam, da jo je mogel videti tudi takratni pravni ekspert Odbora?! Zaradi opomina iz Beograda nisem mogel nadaljevati "kratko-trajno" polemiko v Delu z Matevžem Krivicem (str. 340), pa tako 25. februarja 1989 nisem poslal že pripravljenega zapisa.

Podpis in tri priloge (Osnutek sporočila za javnost, dopis kolektivnim članom in interno navodilo z dne 13. februarja 1989 in pismo predsednika skupščine občine Ljubljana-Center z dne 20. februarja 1989, poslano predsedniku republiške skupščine, v katerem ga opozarja, da Bavčarjev odbor pošilja gradivo tudi nečlanom!).

Še pomemben detalj! Dne 21. februarja 1989 me je v zvezi z omenjeno polemiko poklical na pogovor tovariš Miran Potrč, takratni predsednik republiške skupščine! Obenem me je po telefonu poklical admiral Stanislav Brovet in mi povedal, da je zvezni sekretar za ljudsko obrambo odobril, da smem tovarišu Potrču citirati vsebino druge alineje 5. točke vojaškega povelja 5044-3, torej tisti del, ki ga javno nisem citirati na izzive Matevža Krivica! Pogovor s tovarišem Potrčem je bil na kolegijalni ravni, saj sva ugotovila, da sva celo hodila v Mariboru na isto gimnazijo. O vojaškem povelju sem mu povedal prav vse, kar ga je interesiralo! Povedal mi je, da ni našel izjave tovariša Dolanca, tudi vojaškega povelja poslancem ni predstavil v celoti (kakor je trdil M. Krivic!). Predvsem sem poudarjal samozaščitno naravnost povelja, kakor tudi dejstvo, da je veljalo za celotno ozemlje Jugoslavije, pa tako ni šlo za protislovenski akt! Na koncu me je še prosil, da skupaj z znancom Miranom Bogatajem, takratnim podsekretarjem RSLO, pomagam redigirati že napisani osnutek ocene o zakonitosti in ustavnosti vojaškega povelja 5044-3! Lahko si mislim, kako bi se Krivic križal!

V tistem burnem času (str. 260) sem bil tudi sam na "preverki pri predsedniku" Mačku, pa o tem kdaj drugič. Povem le to, da nisem hotel povedati nič kaj grdega o svojih bivših šefih Kos -a, zanikal pa sem tudi, da je bil general Višnjič "obdan" s tujo agenturo! Vedel sem, da sem izgubil "republiško podporo" za generalski položaj v Sloveniji. Nisem se zmotil! Moral sem na pot v rodno Makedonijo!

Avtor nekritično (str. 289) zapiše tudi naslednje ugotovitve Odbora: *"Temeljna ugotovitev tega gradiva je, da sega neposredno ozadje nazaj v leto 1982 ...ko je komite ZK ljubljanskega armadnega območja ostro kritiziral gradivo za 12. kongres ZSMS...Celoten proces je skrbno pripravljena in skonstruirana zadeva. Gradivo je... izjemno obremenilno... (tudi) za varnostno službo JLA..." Sledilo je okleščeno 52. poročilo Odbora za javnost!*

Seveda so danes takšne ocene precej smešne in privlečene za lase, posebej še, če so bazirane na "podatkih" Romana Leljaka, sicer "mojega" kadra! Glavna cvetka je tako bila "zvezna akcija Mladost", pa sem še nedavno tega moral (v Mladini) pojasnevati, da je dejansko šlo samo za ime navadnega fascikla, v kateri smo pač zbirali podatke o mladinskih problemih (tudi v JLA smo imeli mladinsko organizacijo).

Da bi prekinil verigo medijske in publicistične manipulacije okrog procesa proti četverici, sem se odločil, da arhivu republike Slovenije predam tri začetne dokumente 9. armade glede procesa proti četverici, ki nedvomno dokazujejo, da proces ni bil načrtovan niti skonstruiran s strani JLA! Strokovna javnost in zgodovinarji so mojo gesto pozdravili, saj se zavedajo, da še dolgo ne bomo dobili na vpogled arhiva JLA! Bo pa še potrebno pregledati (če niso uničeni!) domače arhive, posebno SDV in

Predsedstva SR Slovenije, kjer je možno najti tudi nekatere fundamentalne podatke o tem, kdo je vodil kakšno igro, tudi dvojno! Tudi vohunski del procesa (ohranjen v arhivih SDV) bi raskril marsikaj zanimivega...

Takratni Predsednik predsedstva SRS Stanovnik (str. 295) je v republiški skupščini glasno povedal, da je Predsedstvo SFRJ (tudi Vrhovni poveljnik oboroženih sil SFRJ) dne 22. septembra 1988 ocenilo, da je vojaško povelje 5044-3 zakonito in ustavno! Toda Bavčarjevemu odboru in skupini delegatov v nekdanji republiški skupščini to ni pomenilo prav nič.

V knjigi je zelo točno locirano, kdaj in zakaj je Odbor spreminjal strategijo nastopanja! Seveda, razumljivo pa je tudi, da nič ne piše kdo je use deloval v ozadju in predvsem iz tujine! Bo pa treba nekoč povedati, da bo slika popolna! Delni odgovor je sicer že dan v knjigi Nevidni vojak nemškega raziskovalnega novinarja Ericha Schmidt – Eebooma, ko na strani 229 zapiše: "S skoraj vsemi osebnostmi, ki so po letu 1990 v Sloveniji (in Hrvaški) zasedli pomembne politične, publicistične in varnostne funkcije, so imeli Kinklovi predstavniki tesne stike." Naj samo spomnim, da je bil aktualni nemški zunanji minister od 1979 vodja BND (obveščevalne službe), kaj pa pomenijo "tesni stiki", pa se tudi že ve!

Predsednik Stanovnik naj bi (str. 308) 2. novembra 1989 pred "kvalificirano ameriško publiko" povedal o delu Odbora tudi zanimivo podrobnost: "...kar izjavijo, objavijo vsi časopisi!" In če vemo, pod čigavo kontrolo oziroma patronatom so bili takratni časopisi, uredniki in novinarji, potem seveda ni nobena modrost pogruntati, kdo je vodil in usmerjal medijsko kampanijo in pogrom proti JLA, predvsem pa proti varnostni službi JLA! In kdor je še prebral kakšno knjigo o vodenju "medijskih operacij" (Phillip Agee, Agent Cia) ali pa o destabilizaciji raznih režimov, tudi v kakšnem Bantustanu, ta je že dobro vedel, kako se bodo stvari odvijale in tudi zaključile! Vse je to se je že nekje zgodilo...

Avtor vehementno ponavlja dezinformacijo (str. 334), da je 24. marca 1989 SDV začela operativno akcijo Pravičnik, da bi ugotovila "...kako je zaupni dokument pripotoval v tujino." Seveda, kdor se vsaj majčkeno spozna na "operativno maskiranje", bo kaj hitro ugotovil, da je šlo za navadno dezinformacijo SDV posredovano direktno novinarju(!), katera se je že večkrat ponovila...

Dejstva so seveda drugačna! V Beogradu obstoji stenogram razgovora pokojnega generala Ceranića, takratnega načelnika varnostne uprave JLA (tudi slovenskega zeta) in visokega funkcionarja slovenske SDV, v katerem je rečeno, da bo dvojnik, ki je blizu Rullmannu, skušal ugotoviti, kdo mu je poslal omenjeni vojaški dokument 5044-3, katerega je objavil v Hrvaški Domovini! Avtor tudi ponavlja navadno laž (dezinformacijo SDV), da se objavljena Rullmannova verzija nekoliko razlikuje od uradne! Kdor ima tisto številko omenjenega ustaškega lista (jaz jo slučajno imam), se bo prepričal, da je kopija popolnoma identična. Torej brezhibna!

Avtor sicer dokaj hrabro našteva (str. 370), kdo je vse bil v kontaktu s SDV ali pa Kos-om oziroma "izgubil nedolžnost" (Kučan, Janša, Botteri, Bavčar), ne našteje pa še ostale v Odboru in okrog njega...Osnovno vprašanje za zgodovino pa niso posamezni sodelavci raznih domačih in tujih varnostno-obveščevalnih služb, temveč kdo je bil idejni oče in glavni inciator napadov proti JLA in njeni varnostni službi?

Avtor zapiše (str. 389): "Svetozar Višnjić... Živi v Ljubljani." Po datumu sodeč je knjiga stiskana aprila 1997, generalpolkovnika v pokoju Svetozarja Višnjića pa smo k zadnjemu počitku pospremili 24. marca 1997 na Žalah! Torej je bila korekcija možna! Vsaj toliko pietete bi si pokojni general in slovenski državljani že zaslužil, pa čeprav mu avtor niti akademskega naslova ne pripiše.

Zanimivo je, da avtor o moji malenkosti zapiše (str. 390, pa tudi 341) samo dve neresnici, češ, da sem dokazoval, kako je vojaško povelje 5044-3 ustavno in zakonito! Seveda narobe! Ker nisem niti pravni niti ustavni ekspert, še pomislil nisem, da bo kdajkoli in kjerkoli to "dokazoval"! Res je samo, da sem omenjeno vojaško povelje "dobro poznal" in po službeni dolžnosti pred podpisom poveljnika tudi osebno korigiral! (Mladina mi je nekoč hotela celo podtakniti avtorstvo, pa sem jih moral spomniti naj pogledajo začetnice avtorja, sicer mojega pomočnika!). Točno je tudi, da sem javno zapisal, kako je "predsedstvo SFRJ sporočilo, da je omenjeno povelje ustavno in zakonito". Samo to in nič več!

Zaključek zgodbe brez kape bi se lahko glasil tudi takole:

– Skoraj vsi člani Odbora so kmalu po rezanju oblastne pogače usaj nekaj dobili, glavni akterji pa tudi ministrske stolčke. Torej je osnovna poanta celotne zgodbe borba za oblast!

– Pripadniki JLA so izgubili ne samo kape – mnoge so tudi poklali, pohabili, razgnali po svetu ali pa dali na "šinterski seznam". Nekateri smo sicer dobili "visoke" pokojnine, drugim pa v pravni državi ne priznajo niti tega! Naši otroci in vnuki pa se že sprašujejo, kdo je vse to začel in kdaj se je sprožil plaz?

– Zgodovina se rada ponavlja ali pa tudi ne! Ko se je potem zgodila Depala vas, ko so slovenski vojaki pretepli svojega lastnega državljana, se skoraj nič ni zgodilo! Nobenih demonstracij, nobenega kulturnega mitinga, nobenega protesta razumnikov in nobenega Odbora! Le bledičen pismeni protest...In samo enega ministra so odstavili – tistega brez kape!

NA NJIHOVE POGREBE NE MOREM

(Neobjavljen del intervjuja, pripravljen za Delo – Sobotna priloga, 30. maja 1998)

Danes zlasti oficirji iz drugih jugoslovanskih republik skušajo doumeti, kako je pravzaprav prišlo do razpada Jugoslavije. Vi ste lahko spremljali razvoj dogodkov "od znotraj" (opravljali ste visoke dolžnosti v varnostni službi JLA), obenem pa svoje ugotovitve tudi oblikujete v besedilu (knji-

gi), ki ga pripravljate za objavo. Ali lahko v kontekstu globalnega ideološkega spopada med zahodom in vzhodom, kapitalizmom in socializmom, opredelite svoj pogled na razpad Jugoslavije?

Čeprav imamo spominska pričevanja skoraj vseh glavnih akterjev razpada Jugoslavije, je skoraj sigurno, da bo lahko stroka (zgodovinska) šele z določene časovne razdalje in na podlagi podatkov iz tajnih arhivov (sedaj zaprtih) razjasnila prave vzroke, pa tudi krivce tega razpada.

Vsekakor pričevanja treh zadnjih predsednikov Predsedstva SFRJ – Stipeta Mesića, dr. Borisava Jovića in dr. Janeza Drnovška, zlasti pa armadnega generala Veljka Kadijevića, (1993, *Moje vidjenje raspada*) in poslednjega ameriškega ambasadorja v Beogradu Warrena Zimmermanna, (1997, *Izvori jedne katastrofe*), predstavljajo dobro osnovo in fond podatkov za podrobne študije in analize, seveda če odmislimo prizadevanja avtorjev, da polepšajo svojo “resnico”! Zdi se, da je najbolj iskreno priznal svojo “razbijaško” vlogo Stipe Mesić, dočim ameriški ambasador Zimmermann, ki je koordiniral to razbijanje “od zunaj”, cinično prevlači krivdo na “notranje” faktorije, predvsem na nacionalistične republiške voditelje ali kakor jih imenuje “podležje, ki so krivi za rušenje multietnične Jugoslavije, za izzivanje treh vojn in nesreče dvajset milijonov ljudi...” Sprenevedanje pa tako!

Njegova teza, da jugoslovanska katastrofa predvsem ni rezultat propada komunizma na koncu *hladne vojne*, verjetno ne bo držala! Namreč, ko bodo čez nekaj desetletij odpirali ameriške tajne arhive, bodo morali zgodovinarji preveriti tudi velik del “zunanje”, torej tudi ameriške (zahodne) podpore in krivde, in sicer:

- obstoj tajnih protokolov in dodatkov k Jaltskemu sporazumu in način njihove realizacije;
- elementi Načrta X, sprejetega 1948 v Vatikanu o preprečevanju širjenja komunizma na Zahod;
- elementi načrta Dan D (posttitovsko obdobje) o destabilizaciji Jugoslavije (in balkanskega regiona);
- dokumentacijo ameriške ambasade v Beogradu, predvsem analitična poročila in
- dokumentacijo ameriških obveščevalnih in drugih specializiranih služb o agenturnih in drugih pozicijah v Jugoslaviji in med pripadniki politične emigracije.

Ker sem imel vpogled v mnoge operative dokumente in agenturne podatke, seveda ne morem iz etičnih razlogov detaljirati to problematiko, pa čeprav jo delno potrjujejo že objavljena publicistična dela. Tako sem imel priložnost čitati interno knjigo Špijun u mantiji, izpoved katoliškega duhovnika dr. Krunoslava Draganovića, enega najbolj sposobnih agentov (Cie in Vatikana) na svetu, ki je 1967 prisilno priveden iz Italije v Slovenijo in predan SDV BiH. Zaradi zgodovinske vrednosti njegovih

izpovedi posebej o delovanju Cie proti Jugoslaviji in vatikanskem "podganskem kanalu" (po katerem so ustaški in drugi nacisti odhajali v Južno Ameriko), Draganović ni bil sojen in je 1982 umrl v Sarajevu. Nekateri poznavalci menijo, da je bil to, poleg nedefinirane vloge Kurta Waldheima, eden od največjih uspehov jugoslovanske varnostne službe!

Če je Cia že 1980 risala "mape" o razkosanju Jugoslavije in 1990 v analitični študiji predvidela "krvavi razpad Jugoslavije v naslednjih 18 mesecih", potem je tudi nedvoumno jasno, da je morala imeti izvrstne agenturne in prijateljske vire (nekateri člani Predsedstva SFRJ in voditelji posameznih republik so to tudi javno povedali, pa tudi ambasador Zimmermann ni skrival vseh svojih virov)! Iz obveščevalne prakse pa dobro vemo, kakšne načrte in naloge je imela Cia, da bi realizirala globalne naloge ameriške politike po razpadu Sovjetske zveze in varšavskega pakta! Za takšno dejavnost so seveda potrebni podrobni scenariji, načrti in konkretne naloge, da denarja ne omenjam!

Šlo je torej za vodeno ali **dirigirano destabilizacijo** Jugoslavije! Razkroj Romunije smo lahko celo spremljali preko CNN! Tudi ostale tuje obveščevalne službe niso držale prekrižanih rok. Nemški raziskovalni novinar Erich Schmitz Eenboom je celo zapisal, da je bivši šef BND Kinkel, tudi zunanji minister, imel v Sloveniji in Hrvaški izvrstne pozicije na "politični, publicistični in obveščevalni" ravni! Torej zgodovinarje čakajo številne naloge, ko se bodo odpirali tuji diplomatski in obveščevalni arhivi!

Mnogi jugoslovanski generali, predvsem iz partizanske generacije, menijo, da je šlo za nepotrebno in nesmisleno bojevanje (generalpolkovnik v pokoju Ilija Radaković), ki je narodom Jugoslavije prineslo samo nesrečo in zlo za nekaj prihodnjih generacij (dr.Fadil Ademović). Tudi sam sem bil za miren razhod, razvezo, po zgledu Makedonije ali pa Slovaške! Šele zgodovina bo dokazala, kdo je podrl prvo domino oziroma, kdo je bil kriv za razpad Jugoslavije: ali nacionalistično usmerjeni republiški voditelji (po Zimmermannu) ali pa interesi tujih sil in sosedov, kakor tudi kapitala in vojaško-tehnološkega kompleksa (Partnerstvo za mir, širitev Nata na vzhod in podobno).

PROCES PROTI ČETVERICI ALI DVOJICI?

(Nedeljski dnevnik, 19. julija 1998)

Kdor je v zadnjem času vsaj površno spremljal dogajanja okrog desetletnice procesa proti četverici (Mladina, Demokracija, TV oddaja Dosje: Roška, pripoved ulice in na koncu še radijski pogovor s četverico eminentnih pravnikov), je s presenečenjem ugotovil, da tudi po desetih letih prihajajo na dan nova dejstva in zanimive ugotovitve. Pa jih pogledajmo kar po vrsti:

Najprej je M. Frumen, bivši operativec SDV, v Mladini (1. junija 1998) obelodanil nov (in zame zelo dvomljiv!) podatek, da so v SDV "za sam dokument (torej vojaški, v Janševi mizi!) izvedeli od sodelavca, ki je bil

plasiran v Janševo neposredno bližino...ki (pa) ni pokrival Janše"! Sklepati je, da je šlo za sodelavca v Mladini ali Mikro-Adi, ker je samo iz te sredine lahko vedel (ne da bi brskal po predalih mize!), da se vojaški dokument, ki ga dejansko niso niti iskali, nahaja v zaklenjeni mizi v Mikro-Adi in ne na nekem drugem mestu! Zato upravičen dvom! Seveda ne bo tudi držalo, da je bil Janša takrat "majhna riba" (kandidat za mladinskega predsednika) in da si "ni zaslužil neposredne obdelave službe" (še meni so do 1987 pošiljali podatke iz obdelave Kaplar ali nekaj podobnega), to pa je najlepše vidno iz dokumenta, ki sem ga predal arhivu republike Slovenije, da je bil maja 1988 (skupaj z M.H.) v operativni obdelavi SDV pod številko JJJ0985000213!

Tudi Demokracija (4. junija 1998), glasilo SDS, je postregla z povsem novimi podatki! Prvi je ta, da je članek Noč dolgih nožev v zaplenjeni Mladini napisal Janša! Doslej je za avtorja veljal Vlado Mihelj, takratni novinar Mladine. Najbolj senzacionalen pa je vsekakor podatek, da je "del listine Ivan Borštner, takratni zastavnik JLA, prekopiral in kopijo izročil Janezu Janši"! Kaj to pomeni? Pomeni lahko samo nujno revizijo procesa proti četverici, saj je doslej veljalo, da je Borštner kopijo vojaškega dokumenta izročil Tasiću, ta Zavrlu, Zavrl pa Janši! To obenem tudi pomeni, da bodo verjetno že kmalu izbrisali pojem "proces proti četverici" in na piedestal slovenske pomladi povzdignili novega – "proces proti dvojici"!

Torej, ne več Jbtz, temveč samo JB! Mnogi so bili prav začudeni nad to skoraj akrobatsko potezo Demokracije (tisto o Aleksandru in Edu Ravnikarju je verjetno samo lapsus zagrete urednice Vide Kocjanove)! Meni osebno se zdi povsem logična! Potrebno se je samo spomniti, da je že pred leti odpadel ("odstopil") Zavrl, zdaj pa je naenkrat postal odveč (sumljiv?) tudi Tasić! Ali so v Demokraciji dobili (celo kupili?) kakšne nove dokumente oziroma video posnetke o sladoledu, češnjah in tortah!? Druge razlage pravzaprav ni... Ali kdo trguje s posnetki razgovora s pokojnim polkovnikom Malkočem, pomočnikom generala Vasiljevića v procesu proti četverici? Ali prihajajo na slovenski trg tudi dokumenti iz beograjskih arhivov? Vse je možno...

Demokraciji je nato razglasila (11. junija 1998), da so "aretacije naročili v CK ZKS", nekdo pa je vsaj moralno in tudi formalno "pozabil" preklicati obtožbo proti polkovniku B M., tedanjemu načelniku varnostne službe 9.armade, da je "načrtoval in kasneje tudi uresničil proces proti četverici" (Peta žrtev procesa proti četverici, Delo – Sobotna priloga, junij 1998), zaradi česar je B.M. nedavno po novem zakonu (in v pravni državi) izgubil celo vojaško pokojnino!

V TV oddaji Dosje: Roška, pripoved ulice (22. junija 1998) je znana novinarka Rosvita Pesek nekritično ponovila že stokrat izrečeno laž, namreč, da je vojaški tožilec in polkovnik "Mazić napisal obtožnico proti

četverici"! Pa ne bo držalo! Torej, med nove podatke dodajem tudi to, da moj prijatelj in prleški zet, takrat še magister pravnih znanosti, sedaj pa upokojeni polkovnik in beograjski odvetnik, dr. Živko Mazić, sploh ni avtor obtožnice, po kateri je voden proces proti četverici (sodni konstrukt po Deisingerju)! Dr. Mazić je bil avtor zavržene obtožnice, po kateri bi morali četverici soditi zaradi vohunstva, pa SDV Slovenije ni dovolila odkriti svojega sodelavca – dvojnika (priče!) proti znanemu nemškemu novinarju in obveščevalcu Rullmannu.

Ne bo držala niti patetična trditev g. Peskove glede "pomladnih" zaslug bivšega praporščaka Borštnerja, saj sem že pred tremi leti dokazal ("Kdo že sedem let zavaja slovensko javnost?", Delo – Sobotna priloga, 8. julija 1995 in "Kdo že sedem let zavaja Slovence?", Nedeljski dnevnik, 27. avgusta 1995), da je prav on napačno interpretiral odtujeni vojaški dokument, politika in občila pa so plasirali javnosti popačeno zgodbo o začetku slovenske pomladi! Na oba članka ni bilo niti enega javnega ugovora! Mnogi so bili frapirani, kako so nasedli praporščaku, nekateri pa še danes trmasto ponavljajo njegovo razlago! Tudi ugledni pravniki, na žalost! Toda ignoriranje dejstev ali pa zavajanje javnosti se ne obnese vedno ali pa je kratkega daha.

Namesto pokojnega generala Višnjića sem dolžan še zapoznelo pojasnilo tovarišu (ali gospodu) Stanovniku, bivšemu predsedniku Slovenije, ki je nedavno tega na TV upravičeno postavil vprašanje, zakaj je poveljstvo 9. armade dovolilo praporščaku Borštnerju, ki je pred tem izstopil iz ZK (in bil seveda takoj izključen iz šifrske službe!), da je imel opravka z zaupnimi vojaškimi dokumenti: to smo storili po nalogu iz Beograda, ker so ravno takrat (1987) začeli vodili operativno kontrolo proti X osebi zaradi izdaje vojaške šifre neki tuji državi (ne bom je imenoval)!

Moje teze, da je šlo za "vsiljen" (ne pa podtaknjen) proces (Nedeljski dnevnik, 21. avgusta 1994) ni težko dokazati, saj je že zdaj jasno, da ni šlo za montirani sodni proces s strani JLA, le jastrebi iz vodstva JLA so, predusem zaradi "napadov na JLA", kljub našim opozorilom iz 9. armade (Ljubljane), lahkomiiselno nasedli vsiljenemu procesu (sodnemu konstrukt) proti trem civilistom, pravzaprav proti Mladini! "Butasti" politiki naj ne bi rekli vojaškim jastrebom: zdaj se pa maščujte pobalinom iz Mladine za vse napade! Civilno sodišče bi jih oprostilo. Edino vojaško sodišče lahko zaustavi napade Mladine (in drugih) na JLA! Naj jih vojska nauči pameti, pa bomo oboji imeli mir! Tako so nam takrat mnogi govorili, toda samo do Roške! Zato bo, po mojem, tudi upravičeno držalo, da je šlo za vsiljen proces!

To je tudi odgovor na osnovno vprašanje, zakaj Janši (in povsem drugi družini!) niso sodili zaradi odtujitve Kučanovega stenograma, označenega kot "državna skrivnost", ki ga je SDV pravzaprav iskala (in tudi našla v Mikro-Adi)! Ostaja pa še nekaj "uročih krompirjev", predusem pa

uprašanje kdo je vodil igro, kakšno in proti komu! Tisti, ki smo bili na "razgovoru" pri Mačku, že vemo za kaj gre... Ali ni ravno Maček v začetku sedemdesetih let dal zaupni nalog generalu Polaku, takratnemu poveljniku slovenske TO, naj v slučaju sovjetskega vdora v Jugoslavijo "nemudoma aretira in osami poveljstvo ljubljanskega armadnega zbora", med njimi pa tudi vse Slovence! Torej, politična igra se je začela že mnogo prej... In to igro so vodile (kot vedno) tuje sile, da nas (kot vedno) sprejo in (nazadnje) zavladata nad nami!

Upam, da bodo proces J & B končno začeli preučevati zgodovinarji. Po desetih letih sta dva že odpadla! In kaj bo ostalo na koncu? Po mojem mnenju verjetno spoznanje, da se (slovenska) demokracija ni začela na Roški, temveč nekoč po Depali vasi! Demokracija se ne more roditi iz revanšizma in souraštva, vsaj to vemo...

KOMANDA 9. ARMIIJE
Str.pov.br. 5044-3
8.01.1988.godine

*klasifik. poverljivo.
Klasifik.*

VOJNA TAJNA
Str. poverljivo

KOMANDI _____

Na osnovu naredjenja SSNO GS OS str. pov. broj 80-14 od 21.12. 1987.godine i naredjenja Komande 9. armije pov. br. 2256-1 od 3.7.1987.godine te ukazane potrebe, a radi bolje organizacije BOiV jedinica "A" i "B" klasifikacije i njihovo osposobljavanje za ojačavanje jedinica po stalnim i povišenim merama b/g.

N A R E D J U J E M :

1.- Sve jedinice "A" i "B" klasifikacije, ranga bataljona - diviziona kroz borbenu obuku i vaspitanje, vojno-stručno i ideološko-politički osposobiti za ojačavanje "Gotovih snaga" i uvežbati ih u dejstvu na odredjenim pravcima.

Kroz proveru "gotovih snaga" (a u posebnom vremenu) planirati i izvoditi proveru b/g jedinica "A" i "B" klasifikacije i uvežbati ih u ojačavanju "gotovih snaga" i sadejstvu.

Kompleksnu proveru b/g jedinica "A" i "B" klasifikacije planirati i izvesti jedanput godišnje na nivou komandi brigada i pukova.

Stalan zadatak

2.- Komande 44. go Kozina, 64. go Sežana i 65. go Murska Sobota planirati će i izvesti jedanput godišnje, kompleksnu proveru b/g svojih graničnih protivoklopnih odreda. Pri planiranju i izvršenju provere, proveriti praktične radnje i obučenosť od uzbunjivanja jedinice, uručenja poziva i izvršenja mobilizacije, do izlaska na protivoklopni reon (položaj) i organizacije sistema vatre i sadejstva.

Stalan zadatak

3.- U garnizonima Ljubljana, Postojna i Maribor odrediti jedinice i vojno-stručno ih osposobiti kroz obuku za preuzimanje i izvršavanje zadataka jedinica vojne policije na stlanim zadacima u garnizonu, i to po sledećem:

- U garnizonu Ljubljana odrediti jednu mtč iz 14. ppp, 14. pmtđ
- u garnizonu Postojna odrediti jedan streljački vod iz 228. mtbr i
- u garnizonu Maribor odrediti jedan streljački vod iz 195. mtbr, 31. pd.

Takva rešenja ugraditi u mobilizacijske i druge planove.
Rok izvršenja 1. februar 1988. godine.

4.- U svakoj prvopotčinjenij komandi i u ONO Komande 9. armije izraditi plan modernizacije stražarskog obezbeđenja uvođenjem tehničkih sredstava i stražarskih pasa. Po prijemu unificiranih tehničkih sredstava, sa starešinama i sastavima straža izvršiti potrebnu obuku u korišćenju sredstava, a potom iz ugraditi u objekte prema prioritetu obezbeđenja i na taj način smanjiti broj vojnika na straži.

ONO Komande 9. armije će u saradnji sa komandama graničnih odseka povući tehnička sredstva sa onih sektora državne granice gde se tehnički i taktički ne mogu upotrebiti i dodeliti ih jedinicama prema prioritetu.

Jedinice za intervenciju ka objektima praktično uvežbati za izvršenje planiranih zadataka i redovno proveravati.

Stalan zadatak. (i po pristizanju tehničkih sredstava).

5.- U svim prvopotčinjenim jedinicama, - diviziji, i samostalnoj brigadi - puku u Operativnom centru Komande, voditi SITUACIONI DOSIJE i DNEVNO, a na kraju meseca sumirati podatke, Napišti političko-bezbednosnu procenu za svoju zonu odgovornosti u kojoj posebno registrovati i analizirati moguća žarišta i pojavu neprijateljskog rada, rušilačkih i mirnih demonstracija, sa ciljem da jedinica nebi bila bezbednosno iznenadjena i borbena ugrožena.

U izvršenju ovog zadatka organizovati sadejstvo sa organima bezbednosti i samozaštite kao i drugim strukturama u zoni odgovornosti.

Nosioc zadatka: Organi bezbednosti divizija, samostalnih brigada - pukova.
Rok izvršenja 1. februar 1988.gdoine, a u daljem, stalni zadatak.

6.- Dežurni Operativnog centra Komande 9. armije i dežurni rukovodećih timova će na osnovu izveštaja iz jedinica R/SUP-a, RCO i razmenom podataka i informacija sa drugim strukturama na teritoriji, pratiti DNEVNO situaciju i u izveštaj unositi podatke relevantne za procenu aktuelne političko-bezbednosne situacije i to: o stanju u jedinicama, a na teritoriji, o najavama većih obustava rada, okupljanjima u blizini vojnih objekata, kao i svim drugim mogućim aktivnostima kojima bi se mogla ugroziti bezbednost jedinica i vojnih objekata.

Stalan zadatak

7.- Informisanje starešina po vojno-stručnim, ideološko-političkim, bezbednosnim i drugim pitanjima vršiti OBAVEZNO PRVI ČAS svake radne subote u mesecu u sklopu opšte-vojne obuke. Hitne informacije obraditi odmah sa potrebnom poukom. Vojnički sastav informisati redovno i u potrebnom obimu. PKPR i PP sa Organom bezbednosti Komande 9. armije će tromesečno dostavljati potčinjenim komandama kratke i sažete političko-bezbednosne procene situacije.

Stalan zadatak.

8.- Sa ovim naredjenjem u potrebnom obimu upoznati sve starešine i komande.

Izveštaje po ovom naredjenju dostaviti po rokovima izvršenja .

MT/AM

Dostavljeno:

- original u ONO 9.A,
- svim prvopotčinjenim komandama i jedinicama
- svim komandantima i načelnicima

K O M A N D A N T
general-potpukovnik
Svetozar Višnjić

KOMANDA IX. ARMIIJE
ODELJENJE BEZBEDNOSTI
Str.pov. br. 31-200
19. 05. '88. god.

15

IN

VOJNA TAJNA
Strogo poverljivo

Reg.
broj |2|0|1|0|9|8|8|0|3|1|2|0|0|

INFORMACIJA

Pronalaženje dokumenata
Komande armije kod Janše
Janeza, civila.-

Dana 19. 05. 1988. godine dobili smo dopis organa SDB RSUP SR Slovenije, u kojem nas obaveštavaju, da su u prostorijama RO "MIKROAD", gde su zaposleni Janez JANŠA /JJJ0985000213/ i Marko HREN /HSM0986000470/, tajnim pretresom pronašli i fotokopirali dve stranice dokumenta, koji potiče iz Komande IX armije, te da prve stranice dokumenta nisu pronašli. Usmeno smo obavešteni, da su tajni pretres izvršili prošle sednice, da su ga ponavljali dva puta, ali nisu našli prve i zadnje stranice dokumenta.

Sa slučajem smo upoznali Komandanta 9. armije i pukovnika Kranjc Marijana, jer je operativno-nastavno odeljenje nosilac izrade ovog dokumenta.

U ONO Komande armije smo pronašli original dokumenta, čiju kopiju vam dostavljamo u prilogu, radi sagledavanja celine problema.

Na osnovu letimične analize fotografija i originala ustanovljeno je sledeće:

- 2 -

- obrađivač dokumenta je pukovnik MESIC Tomislav iz CRO Komande 9. armije. O njemu je do sada pisano više puta, a njegov zadnji istup je bio oktobra 1987. godine na ZTV "Jesen-87", kada je pred grubom starešina iz SSNO i Komande 9. armije opravdao pisanje "Mladine", zbor čega je pozivan na partijsku odgovornost;

- pronadjeni dokumenti su fotokopije, napravljene smišljeno da se izbegne poreklo dokumenta, tako da je donji dio prve stranice kopiran i premješten na gornji dio lista /tačka 3 - određivanje jedinica za zamenu vojne policije/, a takodje je izbegnuta i zadnja stranica na kojoj se vidi kome je dokument upućen;

- iz pronadjenih delova dokumenta se jasno vidi, da su izdvojene one celine, koje bi se u nekom kontekstu mogle povezati sa pripremama ili pritiscima JNA na društvo /jedinice za intervencije, praćenje i procenjivanje političko-bezbednosne situacije na terenu, razmenu podataka sa RSUP i RSNO, informisanje pripadnika JNA o situaciji, itd./, što je u ovom trenutku posebno aktuelno;

- dokumenat je izrađen i poslat svim prvopotčinjenim jedinicama i komandama, te pomoćnicima komandanta i načelnicima odeljenja u Komandi 9. armije, 08. 01. 1988. godine i stepenovan je kao "VOJNA TAJNA" - "STROGO POVERLJIVO", što je iz pronadjenog sadržaja razvidno.

Drugovi Eržen Ivan i Tepeš Štefan iz SDB SR Slovenije su me upoznali, da do sada služba nije došla do podataka preko koga su navedena lica /Janša i Hren/ došli do ovog dokumenta, niti pak da se je sa njim manipulisalo.

Takodje su me obavestili, da su kod njih pronašli i stenogram diskusije M. Kučana na 72. sednici Predsedništva CK SKJ, što je takodje izašlo u prošlom broju "Mladine" pod naslovom "Noć dugih noževa", o čemu smo vas informisali /Str.pov.br. 31-191/88./.

U vezi sa navedenim nameravamo:

- sa prvopotčinjenim OB izvršiti procenu lica kojima je ovaj dokument upućen i mogućnost njegovog ustupanja trećim licima;
- izvršiti procenu veza ovih lica sa licima bliskih "Mirovnjacija" i "Mladini";
- konsultovati Vojnog tužioca da oceni, da li posedovanje dokumenta u ovakvom obliku predstavlja krivično delo i uslovi za gonjenje /ne navodeći mu kod koga je pronađen/;
- sa SDB dogovoriti da prate prisutnost dokumenta kod imenovanih, njegovo širenje, te pokušaju ustanoviti vrstu kopije - kopirača na kome je napravljena fotokopija;
- proceniti otvaranje obrade za pukovnika Meseča ili N.N. lica u cilju primene ostalih metoda i sredstava rada OB JNA.

Prilog: - original fotokopije i dopis SDB SR Slovenije;
- fotokopija originalnog dokumenta iz ONO Komande 9. armije.

BM/MJ

Radjeno u 4 primerka:

- 2 x UB SSNO /I i III odeljenje/
- 1 x Komandantu 9. armije
- 1 x OB Komande 9. armije

Pripis:

Na dokumentu predanom arhivu RS je prvi odstavek na str. 2 PREČRTAN s crnim flomasterom, pa tudi del stavka "obrade za pukovnika Meseča ili" v zadnjem odstavku na str. 3.

Zato so prečrtani stavki napisani z drugim pisalnim strojem.

Kopija informacije varnostnega oddelka poveljstva 9. armade št. 31-200 z dne 19.5.1988

KOMANDA 9. ARMIJE
Str.pov.br. 234-11
23. 05. 1988. godine

VOJNA TAJNA
STROGO POVERLJIVO

KOMANDI _____

Pošto se u nekim komandama i jedinicama kasni sa usavršavanjem i modernizacijom stražarskog obezbeđenja, kao i sprovođenjem naredjenja ove komande o bezbednosti i sprečavanju nastajanja vanrednih događaja na stražama i ista ne dopiru do krajnjih korisnika ili nenormalno kasne,

N A R E D U J E M :

1.- Komisijski proveriti i ustanoviti kod svih nosioca planiranja u Komandi 9.A i komandama potčinjenih jedinica šta je preduzela po narednjima Str.pov.br. 5044-1, 5044-2, 5044-3 od 28. 12. 1987. godine i 08. 01. 1988.g.; sva akta Str.pov.br. 234 od 1-10, kao i sve priloge GPR-88 od 1-11.

2.- U komisiju odredjujem:

- general-potpukovnik MIRTIC MIRKO,
- pukovnik KRANJC MARIJAN
- pukovnik SMILAGIĆ KASIM,
- m a j o r STANKOVIĆ DOBRIVOJE.
- potpukovnik NEDOVIĆ MILADIN

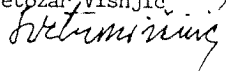
Komisija će izvršiti kontrolu u vremenu od 24.05. do 10.06. 1988. godine.

3.- Po završenom radu, predsednik komisije će me lično izvestiti u kojim komandama i kod kojih organa se kasni i razlog neblagovremenog izvršenja mojih naredjenja, kao i samovoljnog prolongiranja rokova od pojedinih nosilaca izvršenja zadataka.

Izveštaj mi dostaviti do 15. 06. 1988. godine.

SK/JP

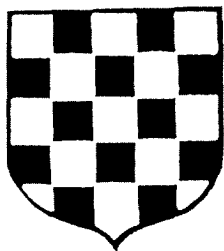
K O M A N D A N T
general-potpukovnik
Svetozar Višnjić

Kopija odredbe poveljstva 9. armade št. 234-11 z dne 23.5.1988 o formiranju komisije za otkrivanje storilca

ISSN 0179-3055

C 8874 E

Hrvatska Domovina

IDEALNI DRŽAVLJANIN

Europa: 5,- DM; 5,- SFr; 12,- FF; 15,- SK.

Kanada/Australija: \$3,-

USA: US\$3,-

Hamburg

Veljača/Februar **2, 1989.**

Armija

Drukčija zapovjedna struktura u JNA

Po odluci jugoslavenskog državnog predsjedništva, prema ustavu šefa oružanih snaga, stupila je na snagu nova zapovjedna struktura u JNA. Došlo je do fuzije nekih vojnih oblasti, tako da od sada postoje samo četiri: beogradska, zagrebačka, skopska i splitska. To odražava namjere centraliziranja JNA; posebno su time pogodili slovenske želje za više republičke samostalnosti i mogućnosti da u njoj zapovjedni jezik bude onaj službeni u republici. Uništen je također i federalni sustav općenarodne obrane, koja od nedavno spada pod zapovjedništvo JNA, a time izgubiše republike pravo zapovjedi u njima.

JNA je znala što time hoće: u slučaju mogućeg unutarnjeg sukoba republičke općenarodne obrane mogle bi stati na stranu svojih republika. Do danas su vojne oblasti uglavnom odgovarale granicama republika: izuzetak bijaše Kosovo, kojim je zapovijedao Niš. Uбудuće ostadoše bez vojne oblasti Slovenija, Crna Gora, BiH i Vojvodina, dočim je Hrvatska podijeljena na dvije: splitsku i zagrebačku. Kosovo, Vojvodina, te veliki dio BiH i Crne Gore padoše pod beogradsku vojnu oblast: ta podjela odgovara točno velikosrpskim planovima. Povećati u svakom slučaju Srbiju, a podijeliti Hrvatsku. Vojska želi staviti sve pred gotov čin, jer vidi da civili to ne mogu. Ako bi došlo do nemira u državi i vojska preuzela vlast – kako se špekulira – onda bi na mjesto republičkih vlada stale navedene vojne oblasti.

Ljubljansko *Delo* je oštro kritiziralo tu odluku i odbacilo službeno obrazloženje za novu podjelu – koja je sprovedena navodno radi »štednje«. Nisu uopće ni izvijestili narod o namjeri; Slovenci govore, da ta odluka »ima veze s nedavnim zbivanjima u Sloveniji«. Mnogi strahuju da je to samo početak »novih podjela«. Slovenci na kraju komentara: »Ta bi reorganizacija mogla dovesti i do toga da će se odgovornost republika i pokrajina za stanje i razvoj JNA možda smanjiti.« Ilir prevedeno: Slovenci bi mogli možda i odbiti slušati zapovjedi JNA. ■

Tajni vojni dokument

Stalan zadatak

3.— U garnizonu Ljubljana, Postojna i Maribor odrediti jedinice i vojno-stručno ih osposobiti kroz obuku za preuzimanje i izvršavanje zadataka jedinica vojne policije na stalnim zadacima u garnizonu, i to po sledećem:

- u garnizonu Ljubljana odrediti jednu mtč iz 14. ppp, 14. pmtđ,
- u garnizonu Postojna odrediti jedan streljački vod iz 228. mtbr, i
- u garnizonu Maribor odrediti jedan streljački vod iz 195. mtbr, 31. pd.

Takva rešenja ugraditi u mobilizacijske i druge planove.
Rok izvršenja 1. februar 1988. godine.

4. – U svakoj prvopotčinjenoj komandi i u ONO Komande 9. armije izraditi plan modernizacije stražarskog obezbeđenja uvođenjem tehničkih sredstava i stražarskih pasa. Po prijemu unificiranih tehničkih sredstava, sa starešinama i sastavima straža izvršiti potrebnu obuku u korišćenju sredstava, a potom ih ugraditi u objekte prema prioritetu obezbeđenja i na taj način smanjiti broj vojnika na straži.

ONO Komande 9. armije će u saradnji sa komandama graničnih odseka povući tehnička sredstva sa onih sektora državne granice gde se tehnički i taktički ne mogu upotrebiti i dodeliti ih jedinicama prema prioritetu. Jedinice za intervenciju ka objektima praktično uvežbati za izvršenje planiranih zadataka i redovno proveravati.

Stalan zadatak (i po pristizanju tehničkih sredstava)

5. – U svim prvopotčinjenim jedinicama – diviziji, samostalnoj brigadi – puku i u Operativnom centru Komande, voditi dnevno SITUACIONE DOSIJE, a na kraju meseca sumirati podatke. Napisati političko-bezbednosnu procenu za svoju zonu odgovornosti u kojoj posebno registrovati i analizirati moguća žarišta i pojavu neprijateljskog rada, rušilačkih i mirnih demonstracija, sa ciljem da jedinica ne bi bila bezbednosno iznenađena i borbenu ugrožena.

U izvršenju ovog zadatka organizovati sadejstvo sa organima bezbednosti i samozaštite kao i drugim strukturama u zoni odgovornosti.

Nosioc zadatka: Organi bezbednosti divizija, samostalnih brigada – pukova.

Rok izvršenja: 1. februar 1988. godine, a u daljem, stalan zadatak.

6. – Dežurni Operativnog centra Komande 9. armije i dežurni rukovodećih timova će na osnovu izveštaja iz jedinica RSUP-a, RCO i razmenom podataka i informacija sa drugim strukturama na teritoriji, pratiti DNEVNO situaciju i u izveštaj unositi podatke relevantne za procenu aktuelne političko-bezbednosne situacije u odnosu na stanje u jedinicama, a na teritoriji, o najavama većih obustava rada, okupljanjima u blizini vojnih objekata, kao i svim drugim mogućim aktivnostima kojima bi se mogla ugroziti bezbednost jedinica i vojnih objekata.

Stalan zadatak

7. – Informisanje starešina po vojno-stručnim, ideološko-političkim, bezbednosnim i drugim pitanjima vršiti **OBAVEZNO PRVI ČAS** svake radne subote u mesecu u sklopu opšte-vojne obuke. Hitne informacije obraditi odmah sa potrebnom poukom. Vojnički sastav informisati redovno i u potrebnom obimu. PKPR i PP sa načelnikom bezbednosti Komande 9. armije će tromesečno dostavljati

potčinjenim komandama kratke i sažete političko-bezbednosne procene situacije.

Stalan zadatak

8.— Sa ovim naređenjem u potrebnom obimu upoznati sve starešine i komande.

Kranjc Marijan
generalmajor v pok.
Litijska cesta 62
61119 Ljubljana

Odstop treh dokumentov ARHIV REPUBLIKE SLOVENIJE
iz procesa JBTZ Ljubljana

Z današnjim dnem odstopam Arhivu RS tri dokumente iz procesa JBTZ, brez pogojev in odškodnine, samo z željo, da pride resnica na dan, torej, da so navedeni dokumenti dostopni strokovni in širši javnosti.

Odstopam naslednje dokumente:

1) Delovni osnutek ukaza Poveljstva 9. armade, strogo zaupno štev. 5044-3 z dne 8.1.1988., ki je nastal na podlagi cirkularnega povelja GŠ OS SFRJ str. zaupno štev. 80-24 z dne 21.12.1987. Delovni osnutek je sestavil polkovnik Mesič Tomislav, a daktilografinja je bila AM (osnovno povelje je tipkala JPI!). Osnutek sem korigiral (vidne oznake s svinčnikom) in predložil v podpis poveljniku 9. armade.

Za razumevanje dokumentov prebrati moje članke:

– Na rob bližajoči se razpravi o sodelovanju z JLA (Delo-SP, 18. in 21.2. 1989.).

– Kdo že sedem let zavaja slovensko javnost (Delo-SP, 8.7.1995) in

– General segel v klobuk (ND, 27.8.1995).

– Nisem avtor vojaškega dokumenta (Mladina 51/94), potem Delo, Slovenec in Dnevnik – vse od

2. do 9.2.1996).

– Še en pogled na ameriško vojaško doktrino “zračno-kopenske birke” (Delo-Znanost, 14.2.1996).

2) Kopijo ukaza poveljstva 9. armade strogo zaupno štev. 234-11 z dne 23. 5. 1988., s katerim je poveljnik 9. armade odredil komisijo, ki je imela nalogo, da poišče storilca, ki je odtujil vojaški dokumnet štev. 5044-3, najden v DO Mikroada. Cilj dela komisije ni smel biti javno raskrit. No, kot zanimivost navajam, da smo storilca odkrili že 22. 5. 1988 (!), približno na način opisan v članku JBTZ – verzija JLA (Mladina 50-94).

3/ Kopijo poročila varnostnega oddelka poveljstva 9. armade, strogo zaupno, štev. 31-200 z dne 19.5.1988., namenjen poveljniku 9. armade, ki jo je potem odstopil meni kot načelniku operativno-učnega oddelka, torej, okradeni stranki! Kopija je bila brez prilog. Iz navednega poročila je bilo razvidno, da proces JBTZ ni bil montiran s strani JLA! Navedeno kopijo sem dostavil Delu, ND in Večeru, s člankom Kdo že sedem let zavaja slovensko javnost, kasneje tudi Mladini, pa doslej še ni bila objavljena!

Priloge – 3

Ljubljana, 22. 2. 1996.